

İRADƏ ƏLİLİ, NAZİM TAPDİQOĞLU
Ирада Алили, Назим Тапдыгоглы
Irada Alili, Nazim Tapdigoglu

BİR DAMLA GÖZ YAŞINDA
TORPAQ HESİRƏTİ
В КАПЛЕ СЛЕЗЫ ТОСКА
ПО ЗЕМЛЕ
HOMESICKNESS IN
A TEARDROP

İRADƏ ƏLİLİ, NAZİM TAPDİQOĞLU
Ирада Алили, Назим Тапдыгоглы
Irada Alili, Nazim Tapdigoglu

**BİR DAMLA GÖZ YAŞINDA
TORPAQ HƏSRƏTİ**

**В КАПЛЕ СЛЕЗЫ ТОСКА ПО
ЗЕМЛЕ**

**HOMESICKNESS IN A
TEARDROP**

Əlavələr və tərcümə edilmiş təkrar nəşr
Повторное издание с дополнениями и переводами
Re- edition with additions and translations

BAKİ – 2021
БАКУ - 2021
BAKU – 2021

Redaktorlar: German, Nərmin Hüseyinzadə
Məsləhətçi : Xəyalə Qurbanova
Tərcümə edənlər: Natəvan Ayazoğlu. Xəyalə Qurbanova
Korrektor: Səmray Əliyeva. Rəsul Əliyev

Редактор: Герман, Нармин Гусейнзаде
Консультант: Хаяла Гурбанова
Переводчики: Натаван Аязоглы Емир Юсиф гызы.
Хаяла Курбанова
Корректоры: Самрай Алиева. Расул Алиев

Editors : German, Nermin Huseyinzade
Consultant: Khayala Gurbanova
Translators: Natavan Ayazoglu. Khayala Gurbanova
Proofreaders: Samray Aliyeva, Rasul Aliyev

İradə Əlili, Nazim Tapdıqoglu: Bir damla göz yaşında torpaq həsrəti. "Ləman nəşriyyat poliqrafiya" MMC, Bakı – 2021, 300səh.

*Ирада Алили, Назим Тапдыкоглу. В капле слезы тоска по земле.-
Б: Полиграфическое издательство Leman, 2021- 300 с.*

*Irada Alili, Nazim Tapdigoghlu: Homesickness in a teardrop
“Laman publishing polygraphy” LLC, Baku – 2021, 300 pages.*

ISBN 978-9952-37-677-7

Kitabda əslən Zəngilan rayonundan olan Elçin İbrahim oğlu Quliyevin işgal altında qalan Zəngilan rayonu haqqında xatirələri, eləcə də Zəngilandan olan digər sakinlərin müsahibələri öz əksini tapmışdır. Kitabda həmçinin Zəngilan rayonunun tarixi, coğrafiyası, arxeologiyası, Bəsəitçay dövlət çinar qoruğu, Zəngilanın daxil olduğu Kəlbəcər-Laçın iqtisadi rayonu, eləcədər rayonun ölkə və yerli əhəmiyyətli tarix-mədəniyyət abidələri, Qarabağ müharibəsindəki şəhidləri və s. haqqında ensiklopedik məlumatlarda verilmişdir.

Kitab geniş oxucu kütłəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Книга содержит воспоминания Гулиева Эльчина Ибрагим оглы уроженца Зангиланского района находящегося в оккупации. А также в книге использованы интервью очевидцев, уроженцев Зангилана. Книга также включает историю, географию, археологию Зангиланского района, сведения о чинаровом (платановом) заповеднике Баситчай, а также о важных историко-культурных памятниках района, о погибших в Карабахской войне и т. д.

Книга предназначена для широкого круга читателей.

The book contains memories of TV journalist Elchin Ibrahim oghlu Gulyev, originally from Zangilan district, about the occupied Zangilan district, as well as interviews. The book also covers the history, geography, archeology of Zangilan region, Basitchay State Nature Reserve, Kalbajar-Lachin economic region, which includes Zangilan, as well as historical and cultural monuments of national and local significance, and encyclopedic information was given about martyrs of the Karabakh war etc.

This book is intended for a wide range of readers.

Kitabımız çapa hazırlandığı zaman Vətənimizin düşmən əlində olan bir parçası - Zəngilanımız - işğaldan azad olundu. Azərbaycanın hüdudlarından kənardə yaşayan insanlara haqqı qatdırmaq, eləcə də gənclərimizə erməni vandalizminin iç üzünü göstərmək məqsədilə kitabın nəşrini davam etdirdik. Allah bu təkrarsız Qələbə hissini xalqımıza yaşıdan Müzəffər Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevi və Rəşadətli Ordumuzu qorusun!

Когда наша книга готовилась к печати, кусочек нашей Родины – Зангилан, находившийся тогда под вражеской оккупацией – был освобожден. Мы продолжили издательский процесс, чтобы донести правду до людей за пределами страны и показать нашей молодежи все нутро армянского вандализма. Да хранит Бог нашего Победоносного Верховного Главнокомандующего Ильхама Алиева и нашу Доблестную Армию, подаривших нам это неповторимое чувство Победы!

When our book was being prepared for publication, a piece of our Motherland - Zangilan, which was then under enemy occupation - was released. We continued the publishing process to bring the truth to people outside the country and show our youth the insides of Armenian vandalism. May God bless our Victorious Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev and our Valiant Army, who have given us this unique feeling of Victory!

Xilaskarımız - Araz çayı

(ön söz)

İki əsrdir ki, Araz çayı ikiyə bölünmüş Azərbaycanın təbii sərhəddinə, eyni zamanda bir-birinə həsrət qalan mil-yonlarla insanın ittiham obyektiñə çevrilib.

Artıq iki yüz ildir ki, insanlar, ələlxüsus da şairlər danışq və əsərlərində bu cürə ittihamlarla çıxışlar etmək-dədirler. Halbuki Araz çayının Azərbaycan səltənətinin ikiyə bölünməsində heç bir günah və iştirakı yoxdur. Bu, iki şovinist dövlətin böyük tarixə, mədəniyyətə və incəsənətə malik olan bir xalqın üzərində ağalıq iddiasında olmasından doğan və iki yüz ildir ki, qurtula bilmədiyimiz dəhşətli bir faktdır. İkiyə bölünmüş Azərbaycanın biz yaşayış şimal hissəsi şüklər olsun ki, gec də olsa rus şovinizminin təsirindən, irticasından qurtulub, müstəqillik qazana bildi. Bu tarixi hadisə 1991-ci ilin sonunda baş verdi. Lakin bu böyük tarixi hadisəyə ürəyimizcə sevinib, şadýanalıq edə bilmədik. Çünkü dörd ildən artıq idi ki, Azərbaycan istəmədiyi ədalətsiz müharibəyə cəlb edilmişdi. Rus havadarlarına arxalananan erməni qəsbkarları 1987-ci ilin sonlarından Azərbaycana qarşı torpaq iddiaları ilə çıxışlar edir, bu yolda qan tökməkdən belə çəkinmirdilər. 1988-ci ilin dekabr ayında Ermənistanda bir nəfər də olsun Azərbaycanlı qalmamışdı. 1990-ci ilin yanvar ayının 20-də Bakıda dəhşətli qırğın törədilmiş, yüzlərlə dinc sakin qəddarlıqla qətlə yetirilmişdi. 1991-ci ilin noyabr ayının 20-də Qarabağ səmasında içərisində Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimləri olan vertolyot vurulmuş və iyirmi üç nəfər həlak olmuşdu. Bundan başqa Qarabağın Azərbaycanlılar yaşayan kəndləri müntəzəm

olaraq erməni - rus hərbi birləşmələrinin hücum və basqınlarına məruz qalır və insan itgiləri verirdi. Belə bir şəraitdə müstəqillik qazandıq. Baş verən dəhşətli hadisələrin, verilən böyük itgilərin fonunda, açığını deyim ki, müstəqillik kimi böyük bir hadisə o qədər də nəzərə çarpmadı. Cünki 1992-ci ilin əvvəlindən başlayaraq Qarabağda müharibə ocağı daha da şiddetlə alovlanmağa başladı. Qaradağlıda, Daşaltıda, Xocalıda və digər tarixi yaşayış məskənlərimizdə törədilən vəhşiliklər torpaqlarımızın əldən çıxması ilə nəticələndi. Hələ Bakıdakı hakimiyyət davasını demirəm. Prezident kürsüsü uğrunda bir-birini parçalamağa hazır olan "lider"lər nəinki Qarabağın müdafiəsi barədə düşünmürdülər, əksinə silahlı qüv-vələri döyüş bölgəsinə göndərmək əvəzinə öz ətraflarına toplayaraq onların köməkdarlığı ilə hakimiyyəti ələ keçirməyə çalışırdılar. Bunun nəticəsi idi ki, bir neçə ay ərzində Xocalı, Şuşa, Laçın kimi strateji əhəmiyyətə malik olan rayonlarımız və xeyli sayıda kəndlərimiz işgal olundu, minlərlə dinc sakinimiz öz ata-baba ocaqlarını tərk etmək məcburiyyətində qaldılar.

Araz çayı isə min illərdir necə axırdısa, yenə də eləcə axırdı. Nə müstəqilliyyimizin, nə ikiyə bölünməyimizin, nə də Qarabağda törədilən qırğınların ona aidiyəti yox idi. Lakin mənim məqsədim nə ikiyə bölünmüş Azərbaycanın taleyində Araz çayının rolunu, nə də o dövrdəki siyasi hadisələri araşdırmaqdır. Məqsədim əlinizdəki bu kitabın mahiyyətinə varmaq, müəlliflərin onu yazmaq üçün sərf etdikləri zəhmət və iradəni qiymətləndirmək və bir də işgala məruz qalmış Zəngilan rayonunun camaatının düçər olduğu zülüm və zillətlərdən, əzab və məhrumiyyətlərdən danışmaqdır.

Əlinizdəki bu kitabda doğulduğu doğma Zəngilanı hələ uşaq ikən tərk etmək məcburiyyətində qalmış Elçin Quliyevin və digər zəngilanlılarında xatirələri yer almışdır. Müxtəlif zümrədən olan Zəngilan sakinlərinin söhbətlərindən məlum olur ki, iki yüz ilə yaxın bir dövrdə "Azərbaycanı ikiyə ayıran Araz çayı" deyə ittiham etdiyimiz bu çay Vətənin bir parçası olan Zəngilan rayonu erməni təcavüzünə məruz qaldığı həmin gecə (1993-cü ilin oktyabr ayının 29-dan 30-unə keçən gecə) minlərlə soydaşımızın xilaskarına çevrilmişdir. Həmin gecənin dəhşətlərini isə görənlərin dilindən dinləmək isə hər bir insanı dəhşətə gətirəcək dərəcədə tükürpədicidir. Bütün bunlar əlinizdəki kitabda yiğcam olsa da məzmunlu şəkildə təsvir edilmişdir

German
Şair, publisis

Göz yaşlarında yurd həsrəti

Uşaq evində xeyli adam topluşmışdı. Müxtəlif icimai təşkilatlardan ziyalılar, tələbələr və efir məkanının yaradıcı insanları. Dıqqətimi kənara çəkilib, kimsəsiz uşaqları dolmuş gözləri ilə seyr edən bir gənc çekdi. Mən o gənci iştirak etdiyim xeyriyyə tədbirlərində görürdüm. Bir-iki dəfə də ünsiyyət qurmuşduq, amma yaxından tanımirdim. Ürəyində mərhəmət hissinin çox olduğunu hiss etmişdim. Bu mərhəmət hissinin izi ilə mən o xeyirxah gənclə bir gün görüşüb söhbət etmək fikrinə gəldim. Həmin gün tədbirdə dəyərli Fəxriyyə xanım Xələfovada iştirak edirdi. Elçin barəsində söhbət etdiyimiz zaman, belə dedi: - Elçinlə tanışlığım ANS kanalında "Adam içində" verilişindən başladı. Bu verilişinin layihəsi çərçivəsində onun fəaliyyəti diqqətimi cəlb etdi. O, maraqlı yeni ideyaların reallaşmasında aktivdir. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bir çox şirkətlərlə işə düzəlmək istəyində olan mütəxəssislər arasında bir körpü rolunu oynadı. Bu fəaliyyət bir tərəfdən maarifləndirmə rolunu oynayır, digər tərəfdən isə çox uğurlu nəticələr verir. Ümumiyyətlə, Elçinin fəaliyyəti insanlar üçün yaxşılıq və xeyirxahlıq prinsipləri üzərində qurulmuşdur. Bu yolda o, bütün bacarığını və enerjisini sərf edir. Hər zaman təşəbbüskdir və daima axtarışdadır. Mən ona uğurlar arzu edirəm. İnanıram ki, bir çox ideyalarının reallaşması hələ qabaqdadır.

Elçinlə işgüzar görüşümüz alındı. Görüş zamanı ona -oğlum, vətənin hansı bölgəsindənsiniz -deyə ilk sualımı verdim. O, bir anlıq başını aşağı salıb gözlərini bir nöqtəyə dikib qırıq-qırıq səslə:- Zəngilandanam,- dedi. Bu ab-hava məni bir anlıq susmağa məcbur etdi. Aradan bir-

iki dəqiqə zaman keçdi. -Elçin, oğlum, sənin Zəngilan-dan olduğunu bilməmişəm, amma tədbirlərdə sənin necə vətənpərvər olduğunu görürəm. Sənin düşüncəli olduğunu hiss etmişəm. Bu sözlərimdən sonra Elçin başını yuxarı qaldırdı gözlərində yaş gilələnmişdi. Bu göz yaşları mə-ni çox kövrəldi. Gözlərim doldu, qəhər məni boğsa da astadan : -Elçin, oğlum, mən Vətənin ağrılı -acılı dərdindən yazılar qələmə alıb kitab şəklində çap etdirirəm. Sə-nin bu göz yaşların növbəti kitabı üçün ağrı-acı dolu xatırəleri qələmə almağa, yağı tapdağında qərib qalan vətə-nin bir hissəsindən yazmağa məcbur etdi. Elçin məni diqqətlə dinlədikdən sonra: - Yazın, sizin bu fikriniz mə-nim lap ürəyimdən oldu. Allah sizdən razı olsun – dedi.

Zəngilan rayonu deyilən zaman gözümün önünü onun məşhur çinar ağacları, şir-şir axan bulaqları, çayla-rı gəldi. Görməsəm də amma o yerlərin gözəllikləri haq-qında çox eşitmışdım. İnşallah, Allah o yerləri bir də gör-məyi bizə nəsib edəcək. Mütləq o yerlərə qayıdacağıq. O çinarların kölgəsində vətənin nazını çəkəcəyik, öpəcəyik torpağımızdan, gözümüzə basacağıq o torpaqları, ovcumu-zə alıb, qoxusunu nəfəsimizə çəkəcəyik. Mütləq o gün gə-ləcək!

Elçinlə və digər zəngilandan olan vətəndaşlarla belə məsləhətləşdik. Onlar Zəngilan haqqında eşitdiklərini, gördüklərini, bildiklərini, xatırələrini danışacaqlar, Nazim müəllim və məndə onları qələmə alacağıq. Be-ləliklə, yağı tapdağına məruz qalan könlü yaralı vətən tor-pağının bir hissəsi olan Zəngilanımız haqqında söylənənləri qələmə alırıq. Bu kitabda həmçinin digər zəngilanlıların da xatırələri çap olunmuşdur. Mən Zəngilandan olan müsahibə verən həmvətənlərimə təşəkkür edirəm.

Zəngilan rayonu

(Rayon haqqında ümumi məlumat)

Zəngilan inzibati rayon kimi Azərbaycan Respublikası Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin və Xalq Komissarları Sovetinin qərarı ilə **8 avqust 1930-cu il** tarixdə təşkil olunmuşdur. Azərbaycan SSR Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin **24 noyabr 1931-ci iltarixli** qərarı ilə Qubadlı rayonu **18 kənd** sovetliyi ilə birlikdə Zəngilan rayonunun ərazisinə daxil edilmişdir. Azərbaycan SSR MİK-nin **14 mart 1933-cü iltarixli** qərarı ilə *Qubadlı rayonu* yenidən təşkil edilmiş və **18 kənd** sovetliyi Zəngilan rayonundan alınaraq Qubadlı rayonuna qaytarılmışdır. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin **4 yanvar 1963-cü iltarixli** qərarı ilə Qubadlı rayonu bir daha ləğv edilmiş, ərazisi Zəngilan rayonuna verilmişdir. Lakin bundan az bir müddət sonra – **17 iyun 1967-ci iltarixində** *Qubadlı rayonu* yenidən bərpa edilərək təşkil olunmuş və həmin kəndlər onun tərkibinə keçmişdir.

Zəngilan rayonu qərbdən vəşimal-qərbdən *Qərbi Azərbaycan* (Ermənistən – *Mehri* və *Qafan* rayonları), cənub və cənub-şərqdən *İran İslam Respublikası*, şimaldan *Qubadlı rayonu* və şərqdən *Cəbrayıl rayonu* ilə həmsərhəddir. Azərbaycanın gözəl guşələrindən biri olan **Zəngilan** rayonunun ərazisi **707kv km**, əhalisinin sayı isə həzirdə **40 000** nəfərdir. 1992-ci ildə siyahıya almanın nəticəsinə görə, rayonda əhalinin sayı **33 200** nəfər olmuşdur. Rayonun mərkəzi işgala qədər **Zəngilan şəhəri** olmuşdur. Rayonun ən iri yaşayış məntəqələri **Zəngilan şəhəri** və **Mincivan qəsəbəsi** idi.

Vaxtilə rayon XDS İK Zəngilana **Pirçivan** adı versə də, Respublika Ali Soveti bunu təsdiq etməmişdir. Zəngilan 1957-ci ilə qədər qəsəbə olmuş, 1967-ci ildə isə bu qəsəbəyə şəhər statusu verilmişdir. Bakıdan rayon mərkəzinə qədər olan məsafə **380** kilometrdir. Zəngilan rayonunda **1** şəhər, **4** qəsəbə, **84** kənd məntəqəsi vardır.

Qışlı quraq keçən, mülayim, isti iqlimi olan rayonun illik yağışlığı **400-500** mm-dir. Orta temperatur yanvarda **1** dərəcə, iyulda **26** dərəcə olur. Rayonun bitki örtüyünü əsasən kolluqlar, kserofil bitkilər, palid, vələs, çinar ağacları təşkil edir. Təsərrüfatı əsasən *üzümçülük, taxılçılıq, tütinçülük, heyvandarlıq, pambıqcılıq* olan rayonun **33 0-00** hektar əkinə yararlı torpaq sahəsi vardı. Rayonda **6,3** min hektar şum yeri, **4,4** min hektar çoxillik bitkilər üçün əkin sahəsi, **2,7** min hektar dincə qoyulmuş torpaqlar, **0,3** min hektar biçənək yeri, **19,3** min hektar otlalar, **3,9** min hektar suvarılan torpaq sahələri mövcud idi.

Zəngilanlılar torpağa bağlı, əməksevər camaatdır. Təkcə bunu demək kifayətdir ki, ötən əsrə - 1946-ci ildə rayon əməkçiləri dövlətə **3 000** ton əvəzinə, **3 051** ton pambıq təhvil vermişlər. Onlar 1947-ci ildə də pambıq istehsalı və satışı üzrə respublikada yüksək göstəricilərə nail olmuşlar. Qazandıqları bu uğurlara görə **14** nəfər zəngilanlı (*Allahverən Həsənov, Çiçək Həsənova, Dadaş Dadaşov, Ələsgər Həşimov, Əliyar Quliyev, Əmir Məmmədov, Füruzə Əliyeva, İmaş Məmmədov, Maral Quliyeva, Mehparə Məmmədova, Mədinə Məmmədova, Şəfahət Mehdiyev, Zeynəb Yusifova, Ziyad Məmmədov*) Sosialist Əməyi Qəhrəmanı fəxri adına layiq görülmüş, onlarla əməkçi isə keçmiş Sovet İttifaqının ən yüksək orden və medalları ilə təltif olunmuşlar.

Azərbaycanın dilbər guşələrindən biri olan *Zəngilan rayonu* genofondumuza neçə-neçə tanınmış ziyalılar, görkəmli şəxsiyyətlər -qəhrəman, əmək bahadırı, alim, siyasetçi, mədəniyyət və dövlət xadimi, idmançı, yazıçı, rəssam, şair, həkim, bəstəkar, mühəndis, hüquqsünas, hərbçi və s. bəxş etmişdir.

Zəngilan rayonunun ərazisi bütün canlı aləm üçün əlverişli iqlimə malik minerallarla zəngin olan sahələrdən ibarət bir regiondur. Ərazisi əsasən orta və alçaq dağlar sahəsindədir. Şimal-qərbdə Bərgüşad silsiləsi (*Süsən dağı*- yüksəkliyi **1304**metr) Bazarçayla Oxçuçay arasında *Ağoyuq* maili düzünü əmələ getirir. Şimal-şərqdən Qarabağ silsiləsinin Araz və Həkəri çaylarına tərəf alçalan yamacları Geyən düzünə keçir. Qərbən Mehri silsiləsinin kənarlarında *Şükrətaz dağı*(**2270** metr) yerləşir. Rayon ərazisində relyef, iqlim və bitki örtüyünün xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, şabalıdı torpaqların müxtəlif növləri, dağ-meşə qəhvəyi torpaqlar geniş yayılmışdır. Qəhvəyi torpaqlar rayonun alçaq dağlıq və dağətəyi hissəsində, seyrək meşə və kolluqlarda inkişaf etmişdir. Düzənliklərin dağətəyi hissəsində tünd şabalıdı, bir az aşağıda isə şabalıdı və açıq şabalıdı torpaqlar yayılmışdır. Ərazidəki təbii landşaftlar demək olar ki, bütünlükə antropogen landşaftlarla əvəz olunmuşdur. Burada meyvə bağları, əkin, biçənək, örüş yerləri, taxıl zəmiləri geniş sahələri əhatə edir. Təbii bitki örtüyü yovşanlı quru çöllərdən, müxtəlif ətirli-otlu çəmənliklərdən, kserofil kollardan və seyrək meşələrdən ibarətdir.

Zəngilan rayonu ərazisindəki təbii *Çinar meşələri sahəsi* planetdə ikinci, Avropada birincidir. Rayon ərazisindən 4 bolsulu çay axır. Endemik bitki növlərindən olan

Şoranyer qarasoğanı, eləcə də *Zəngilan gəvəni*(Pirçivan kəndinin ərazisində) Azərbaycan Respublikasının ərazisində yalnız Zəngilan rayonunun ərazisində bitir. Azərbaycanda məşhur olan *Qaradovşanalması* yalnız rayonun Ağbənd kəndi ərazisində becərilirdi. Rayon ərazisindəki Sağar dağı ətəyində göyərən *Ağşüali dağçıçayı* ölkəmizin başqa bölgələrində bitmir.

Rayon ərazisində faydalı qazıntılardan əhəng daşı, gil, qum, çağırdaş, gilicə daha çox üstünlük təşkil edir. Relyefinə görə çox yerdə Araz çayına tərəf alçalan düzənlilik, qərbədə və şimal-sərqdə isə alçalan dağlıqdır. Neogen çöküntüləri Zəngilan ərazisində də geniş yayılmışdır.

Torpağı dağ şabalıdı, dağ boz-qəhvəyi, qəhvəyi dağ-meşə, çımlı-çəmən tipli olan rayon ərazisində *Arazçayı* da daxil olmaqla *Həkəri*, *Bəsitçay*, *Oxçuçay* və *Kinavçayları* axır. Səth quruluşu orta və alçaq dağlıq sahə, eləcə də, dağətəyi düzənlilik olan rayon ərazisində *Qotursu*, *Leşkər*, *Canbar*, *Üdgün*, *Şəfibəyli*, *Səngər* kimi şəffaf və dumduru suyu olan gözəl bulaqlar vardır. **117** hektar sahəsi və adı dillər əzbəri olan nadir *Bəsitçay Dövlət Çinar meşəsi qoruğu* bütün dünyada məşhurdur. *Bəsitçay Dövlət Qoruğu* Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin **4 iyul 1974-cü il** tarixli qərarı ilə yaradılmışdır. Uzunluğu təxminən **15** kilometr, eni isə **200** metr olan bu qoruğun əsas hissəsini təbii meşələr tutur. İşğaldan azacıq əvvəl, 1993-cü ilin ortalarında Bəsitçay qoruğunun tərkib hissəsi kimi uzunluğu təqribən **50** kilometr olan *Arazboyu qoruğu* da yaradılmışdır.

Rayonda **9** məktəbəqədər müəssisə, **19** ibtidai, **27** səkkiziliyik, **15** orta, **1** yeddiillik musiqi və **1** texniki peşə məktəbləri, **6**xəstəxana, **19** feldşer-mama məntəqəsi, sani-

tariya-epidemioloji stansiya, 8 mədəniyyət evi, 35 kitabxana, 23 klub müəssisəsi, 22 kinoqurğu, Respublika Kənd Təsərrüfatı İstehsal-Texniki Təminat Komitəsinin yerli şöbəsi, bir neçə iri sənaye müəssisəsi, çörək zavodu, istehsal birliyi, çoxlu sayda məişət, ticarət, iaşə xidməti obyektləri və s. var idi.

Bartaz(2 270 metr), *Süsən*(1 304 metr), *Şığurt*, *Təlid*, *Topdağ*, *Ağbiz*, *Şükrataz* dağları ilə əhatələnmiş *Zəngilan rayonu* ərazisində heyvanlardan tülkü, ayı, cüyür, ceyran, çöl donuzu, kirpi, ilan, canavar, dovşan, dağkeçisi, qaban; quşlardanturac, qırqovul, kəklik, göyərçin, sığircin, meşəxoruzu, gəlincik, sərçə, sağsağan, qarğıa geniş yayılmışdır.

Zəngilan rayonunun ərazisi qədim maddi-mədəniyyət abidələri ilə zəngindir.Rayonun tarixi-memarlıq abidələrindən *Quyudərə Xəştəb* kəndindəki miladdan öncə VI – IV əsrlərə aid *Nekropol*,*Hacallı kəndi* yaxınlığında olan qədm *Şərifan şəhər yaşayış yeri*, *Bartaz* kəndindəki VI əsrə aid olan *Şükrataz qalası*, *Keçikli* kəndindəki VII əsrə aid olan *Əsgülüm qalası*, *Yazı düzündəki* VII əsrə aid olan 90sm, 40sm, 20 sm ölçülü *Ağ daş*(bəzən adına *Koroglu*da deyirlər), *Rəzdərə kəndindəki* VII əsrə aid olan *Türbə* və IX əsrə aid olan *Məscid*, Zəngilan rayonunun ərazisindəki orta əsrlərə aid *Ağca Aşıq yaşayış yerivə* *Qız qalası*,*Bartaz* ilə *Vejnəli* kəndləri arasındakı *Bartaz Qızqalası*, Oxçuçayın Araza töküldüyü yerdə orta əsrlərə aid olan *Qəsr qalası*, *Vejnəli* kəndindəki IX əsrə aid olan *Yolpiri*, *Hacallı* kəndindəki XII əsrə aid olan *Dairəvi bürc(Hacallı qülləsi)*, *Əmirxanlı* kəndindəki XII əsrə aid olan *Qız qalası*, Top kəndindəki XII əsrə aid olan *Körpü*, *Şərifan* kəndində yerləşən *XII-XIII əsrlər sər-*

dabəsi, *Malatkeşin* kəndindəki XIII əsrə aid olan *Dağdağan piri*, XIV əsrə aid olan *Türbə*, *Məmmədbəyli* kəndində 1305-ci ildə (h. 704), müqəddəs Ramazan ayında Məhəmməd əl-Xacənin qəbri üzərində tikilmiş *Səkkizguşəli türbə*, *Babaylı* kəndindəki XIV əsrə aid olan *Türbə*, *Ağalı* kəndindəki XIV əsrə aid olan *Türbə*, Yenikənd kəndindəki XIV əsrə aid tarixi abidə olan *Yenikənd sərdabəsi*, *Gülətağ* kəndindəki XVI əsrə aid olan *Günəşabidə piri*, *Zəngilan* şəhərindəki XVII əsrə aid olan *Məscid*, *Şükrataz* dağının ərazisindəki *Oyuq yüksəkliyi*, həmin dağın ətəyində yerləşən *Xənəzür piri*, *Qiraq Muşlan* kəndindəki XVII əsrə aid olan *Məscid*, *Zəngilan* şəhərində XVII – XVIII əsrlərə aid edilən *Məscid*, yenə də *Zəngilan* şəhərindəki XVIII əsrə aid *Taglı qalası*, *Muşlan* kəndindəki XIX əsrə aid olan *Məscid*, *Oxçuçay* sahilindəki *Pirvə* başqalarını nümunə göstərmək olar.

Zəngilan toponimi haqqında müxtəlif fikir və mülahizələr vardır. VII əsrə aid olan bir tarixi mənbədə Xudafərin körpüsü yaxınlığında adı çəkilən *Zəngixan* yaşayış məntəqəsinin indiki *Zəngilan* olması haqqında fikirlər mövcuddur. **Zəngilan** toponiminin “zəngi” etnonimindən törəndiyini söyləyən araşdırıcılar da var.

Mənbələrdə *zəngi* adlı tayfanın da olduğu məlumdur. Bəzi tədqiqatçılar **Zəngilan** toponimini *qızılbaşların* tərkibinə daxil olmuş *zəngənə* tayfasının adı ilə də əlaqələndirirlər. *Zəngənələrin* Elxanilər tərəfindən Türkmənistandan İrana köçürülmələri və onların qədim türk tayfalarından olmaları haqqında tarixi mənbələrdə kifayət qədər məlumatlar vardır. Səfəvilərin hakimiyyəti zamanında *zəngənələr* xüsusilə çox geniş ərazilərdə yayılmışdır. Hazırda *zəngənələr* əsasən İraqın *Küfri*, *Samux* və *İbrahimhacı*

kəndlərində, eləcə də İranın *Luristan* əyalətində yaşayırlar. Bu tayfa bir çox *Sahsevənbirliliklərinə* qarışmış, yad mühitə düşərək, hətta, dillərini də dəyişmişlər.

Son orta əsrlərdə *Zəngi* tayfalarına mənsub olan ailə və nəsillər müxtəlif ərazilərə səpələnmişlər. Tarixdən o da məlumdur ki, vaxtilə İranda *bəxtiyarlı* tayfalarından biri *zəngi* adlanmışdır.

Yaşayış məntəqəsi kimi *Zəngilan* coğrafi adı XIV əsrən məlumdur. XIV əsrə Kirokos Qanzaketsi özünün “*Tarix*” əsərində coğrafi məkan kimi *Zəngilan* yaşayış məntəqəsinin adını çəkmişdir. *Zəngilan* adı çox maraqlı mənşəyə malik olan bir coğrafi addır.

Zəng (*səng*) komponentini bəzi araşdırıcılar qədim fars dilində “*daşlı qaya*” kimi mənalandırırlar. *Zanq* (*sanq*) fars dilində “*tək daş, təpə*” deməkdir. *Zəngilan* toponiminin tərkibindəki *lan* komponenti “*məskən, məkan,yer*” mənasını ifadə edir. Qədim şərq dillərinin birində *zən* termininin “*təzə, yeni*” mənası da vardır.

Belə bir ehtimal da vardır ki, *Zəngilan* sözü orta əsrlərdə dağıdılmış *Gilan* şəhərindən köçənlərlə bağlıdır. Məlumatlara görə, Gilandan köçən bir tayfa indiki *Zəngilan* ərazisinə gəlib burada məskunlaşmışlar. Onlar bir-biri nə müraciətlə: “*Sən gilanlı??*”-deyərmişlər. Bu ifadə sonralar azacıq dəyişikliyə məruz qalmışdır. Belə ki, *s - z* hərf əvəzlənməsi ilə *Zəngilan* sözü formalılmışdır.

Zəngilan adı ilə bağlı daha bir ehtimal da *ilan* sözü ilə əlaqələndirilir. Guya bu ərazilərdə *zəng* cingiltisinə oxşar səslər çıxaran *ilanlar* (*zəngli ilanlar*) olduğu üçün oykonim belə ad almışdır.

Başqa bir fikrə görə, *Zəngilan* sözü *Zəngalan* termini ilə bağlıdır. Belə ki, qədim İpək Yolunun üzerinde yer-

ləşən **Zəngilan** yaşayış məntəqəsini əvvəllər **Zəngalan** adlandırmışlar. **Alan** türk sözü “ərazi, sahə” anlamı ifadə edir. Bu mənada **Zəngilan** toponimi “zəngin ərazi”, “məhsuldar sahə” anlamına uyğun gəlir. Bəzi yerlilər indi də oykonimi **Zəngalan** kimi tələffüz edirlər.

Zəngilan toponimi “zəngilərin məskəni, yaşadıqları yer” kimi mənalandırılır. **Zəngi** etnonimi ilə bağlı Azərbaycanda çoxlu sayıda toponimlər mövcuddur: **Zəngi çayı** (İsmayıllı rayonu), **Zəngi çayı** (Qərbi Azərbaycan – ermənilər indi bu çayın adını dəyişib **Hrazdanqoymuşlar**), **Zəngəzürsilsilsəsi** (Azərbaycanla Ermənistan sərhədi ərazisində yerləşir), **Zəngənə kəndi** (Sabirabad rayonu), **Zəngəzləkəndi**, **Zəngəran kəndi** (Yardımlı rayonu), **Zəngibasar** (Qərbi Azərbaycan – Ermənistan), **Zəngişaltı kəndi** (Ağdam rayonu), **Zəngidərə çayı** (Qobustan rayonu) və s.

Cənubi Azərbaycan (İran) ərazilərində də **Zəngi**, **Zenqabad**, **Zəngibasar**, **Zəngilan** və s. bu kimi coğrafi adalarına rast gəlirik. Adının tərkibində *zəngi* komponenti olan toponimlərə digər ölkələrin (*Türkiyə*, *Türkmənistan*, *Qazaxistan*, *Suriya*, *İran*, *İraq*, *Rusiya* və s.) ərazilərində də rast gəlinir.

Zəngilan rayonu ermənilər tərəfindən işgal edilən ərəfələrdə ildən-ilə, gündən-günə gözəlləşirdi, abadlaşındı. Amma, görünür, bədnam erməni qonşularımızın gözləri bunu görmürmüş. 1988-ci ildən başlayaraq, demək olar ki, ötən **6** ilin hər birində zəngilanlılar bütün məhrumiyyətlərə, çətinliklərə dözdü, məkrli düşmənlə üz-üzə, göz-gözə dayanaraq onunla ölüm-dirim savaşına qalxdı. Onlarla qartal ürəkli Zəngilan ığidləri torpaq uğrunda canlarını qurban verməkdən çəkinmədilər. Neçə-neçə zəngilanlı düşmən güllesinə tuş gəldisə də, son nəfəslərinə qədər mü-

qəddəs olan doğma torpaqları yağılardan qorumağa çalışıdılar. Onlar 1941 – 1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi illərində şərəfli döyüş yolu keçmiş ata-babalarının (*Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində iştirak etmiş 2 900 nəfər zəngilanlıdan yarısı geri dönməmişdir*) qəhrəmanlıqlarını üzləşdikləri Qarabağ savaşlarında hünərlə davam etdirdilər.

9 oktyabr 1991-ci iltarixdə Zəngilan rayonunda ilk dəfə olaraq 806 sayılı yerli özünümüdafiə batalyonu təşkil edildi. **10 dekabr 1992-ci iltarixdə** həmin batalyonun əsasında 865 sayılı alay formalaşdı. Bu hərbi hissənin əsgərləri erməni işgalçıları ilə döyüşlərdə öz qəhrəmanlıqları ilə fərqlənirdilər. Amma çox təəssüflər olsun ki, 30 oktyabr 1993-cü il tarixində uzun müddət ermənilərin alınmaz qala hesab etdikləri Zəngilan rayonu da facieli şəkildə düşmənə girov düdü.

23 avqust 1993-cü iltarixdə Füzuli və Cəbrayıl rayonları, bir həftə bundan sonra - **31 avqust** tarixində *Qubadlı rayonu* düşmənin əlinə keçdikdən sonra, **Zəngilan rayonu** erməni mühəsirəsində təkləndi. İki aya qədər düşmən mühəsirəsində qalan *Zəngilan rayonu* facieli günlər yaşadı. Həmin dönəmlərdə Azərbaycanla əlaqələr demək olar ki, kəsilmişdi. **Oktyabrın 23-dən** başlayaraq döyüşlər daha şiddətli xarakter aldı. Taleyin ümidiñə buraxılmış **Zəngilan alayı** təpədən dırnağacan silahlanmış düşmən qarşısında nə qədər bacardısa, duruş gətirə bildi. **Oktyabrın 29-da** qərargah məcburiyyət qarşısında *Mincivanə* köçürüldü. Dinc əhalinin Araz çayına yetişməsi, onların düşmən əlinə keçməməsi naminə başda komandır Firudin Şabanov olmaqla bütün alay əllərindən nə gəlirdisə, onu da etdi. Amma çox təəssüflər olsun ki, dünyanın **ağır siyaset yükü** də vardır. Torpağa sədaqətli zəngilanlılar nə qədər

ağır da olsa, doğma yurdlarını tərk etmək məcburiyyətin-dəqaldılar. Çox təəssüflər olsun ki, *30 oktyabr 1993-cü il* tarixdə *Zəngilan rayonu* da erməni qəsbkarları tərəfindən zəbt edildi. Böyük strateji əhəmiyyətə malik olan *Zəngilan rayonu* da beləliklə, erməni qəsbkarlarının əlinə keçdi. Həmin döndəmdə- 24-30 oktyabr günlərində onlarla zəngi-lanlı faciəli şəkildə sərhəd zonasında ermənilər tərəfindən qətlə yetirilərək, eləcə də Araz çayının soyuq sularında boğularaq dünyasını dəyişdi. Üzüçü *Qarabağ* müharı-bəsində Zəngilan rayonu ümumilikdə *260* nəfər şəhid vermişdir.

Zəngilan rayonunun *Elnur Eyvaz oğlu Nuriyev*, *Əsəd Soltan oğlu Əsədov* kimisi *Milli Qəhrəmanları* vardır. *İsmayıllı Allahverdiyev*, *Elxan Qurbanov*, *Elman Qurbanov*, *Eldar Aslanov*, *Sücaət İsgəndərova*, *Hətəmxan Babayev*, *Asif Ağakışiyev*, *Alik Aslanov*, *İlqar Abdullayev*, *Tarverdi Bayramov*, *Pirqulu İsmayılov*, *Eldar Quliyev*, *Namiq Əzimov*, *Müqbil Məmmədov*, *Mürvət Məmmədov*, *Ceyhun Məhərrəmov*, *İbadulla Dəmirov*, *Bilal Əsgərov*, *Eynulla Gülməmmədov*, *İbiş Cəfərov*, *Fəxrəddin Həsənquliyev*, *Saleh Babayev*, *Veyis Rzayev*, *Ramiz Məmmədov*, *Salman Əliyev*, *Faiq Qasımov*, *Ramazan Quliyev*, *Əsgər Nağıyev*, *Fariz Alişov*, *Məmməd Məmmədov*, *Cümşüd Səfərov*, *Cümşüd Əliyev*, *Nadir Feyziyev*, *Elşən Hüseynov*, *Nadir İsmayılov*, *Balaca Nağıyev*, *Hüseyin Qaraşov*, *Əsgər Əhmədov*, *Yaşar Hüseynov*, *Xəlil Səfiquliyev*, *Cəmil Hüseynov*, *Hicran Dünyamaliyev*, *Etibar Bayramov*, *Azər Əliyev*, *Fazıl Ömərov*, *Ramiz Behbudov*, *Yanvar Şahməmmədov*, *Ramiz Abdullayev*, *Qaytaran Abbasov*, *Nüsrət Abbasov*, *Azər Cəfərov*, *Abbas Heydərov*, *Sərvər Famil oğlu Abdinov* (“Vətən uğrunda” medali ilə təltif edilib), *Vüqar Abışov*, *Vüqar Bağırov*, *Rəfael Hüseynov*, *Zahir*

Fərəcov, Səyyaf Qafarov, Zahid Hüseynov, Qorxmaz Allahverdiyev, Məhərrəm Süleymanov, Səfa Ağakişiyev, Muxtar Rüstəmov, Museyib Ələkbərov, Fazil İsmayılov, İsmayılov İsmayılov, Sahib Novruzov, Oqtay Səfərov, Şükür İmanquliyev, Müşfiq Mehrəliyev, Sarvan Qüdrət oğlu Cəfərov (“Vətən uğrunda” medalı ilə təltif edilib), *Fikrət Behbudov, Əjdər Həziyev, Rafiq İbişov, Ziyad Bayramov, Vüqar Qarayev, Vüqar Babayev, Vüqar Abbasquliyev, Etibar Qasımov, Muxtar Ağalı, Adil Əmrəh oğlu Rüstəmov* (“Azərbaycan Bayrağı” ordenli), *Cəmil Zeynalov, İlyas Qurbanov, Dadaş Rəsulov, Bəhmən Məmmədov, Dadaş Zeynalov, Qorxmaz Sadiqov, Nizami Sərxanov, Məhəmməd Qasımov, Baloqlan Qasımov, Baloqlan Süleyman oğlu Süleymanov* (“Azərbaycan Bayrağı” ordenli), *Sabir Cəfərov, Həsən Qasımov, Nüsrət Şirinov, Rövşən Bədirov, Xanlar Qafarov, Vəliyəddin Həsənov, Bəhram Əhməd oğlu Rüstəmov* (“Azərbaycan Bayrağı” ordenli), *Seymur Əsgərov, Museyib Ələkbərov, Pənah Məmmədov, Elşən Orucov, Qabil Nəcəfov, Pərviz Nəcəfov, Maarif İsmayılov, Zülfüqar Məmmədov, Telman Abbasov, Təvəkkül Abışov, Həsən İsmayılov, Abbas Heydərov, Ağa Səfiyərov, Ağamirzə Şirinov, Musa Məmmədov, Vəli Abbasov, Nabat Nəsirova, Könüllü Hüseynova, Səkinə Qədimquliyeva, Teyfə Məmmədova, Elşad Quliyev, Anış Quliyeva, Zülfüqar Məmmədov, Natiq Şahbazov* və başqa zəngilanlı şəhidlər öz ölümləri ilə ölməzliyə qovuşmuşlar. Erməni silahlı birləşmələri Zəngilanın işğali zamanı beynəlxalq hüquqnormalarına məhəl qoymayaraq bağışlanılması mümkünolmayan çoxsaylı günahlara, cinayətlərə yol vermiş, dinc əhalini – uşaqları, qadınları, qocaları kütləvi surətdə məhv edərək, onları doğma yurd yerlərindən çıxarmağa təhrik etmişlər.

Bəli, bütün bunlar tarixdir. Məcburiyyət qarşısında öz dədə-baba torpaqlarını tərk edib, Araz çayını keçərək müxtəlif ərazilərə pənah gətirmək də tarixdir. Amma bir həqiqət də var ki, ***Tarix*** təkrarlanır. “***Ümidlər sonda ölür-***”- deyirlər. Vətənlərindən yurdlarından didərgin düşmüş vətənsevər, yurdsevər zəngilanlılar da o torpağa, doğma dədə-baba yurd yerlərinə qayıtmaq arzusu ilə yaşayırlar.

Təxminini hesablamalara görə, Qarabağ müharibəsi zamanı, erməni işgali nəticəsində Zəngilan rayonuna **10 milyard** ABŞ dollarından çox (*tarix və mədəniyyət abidələri, meşələr, əkin sahələri bura daxil deyil*) zərər dəymışdır.

Zəngilan rayonunun işgalı təbii ki, ilk növbədə bütünlən zəngilanlıların dərdi və ağrı-acısıdır. Artıq neçə illərdirki, Azərbaycanın müxtəlif rayonlarının ərazilərinə səpələnmiş **zəngilanlılardan** doğma yurdlarından kənarda məşeqqətli köçküñ ömrü yaşamaqda davam edirlər. Onların hamisinin ürəkləri Zəngilana qayıtmaq ümidi, arzusu ilə döyüñür. Gözəl deyimdir: - “**Nə yaxşı ki, ümidlər işgal olunmayıb**”. Neynəmək olar? Tarixin, taleyin qismətindən zəngilanlıların da payına, bəxtinə, qədərinə məcburi köçküñ olmaq nəsib olmuşdur.

Bakıda və digər yaşayış məntəqələrimizin ərazilərində **müvəqqəti məcburi köçküñ** kimi yaşayan zəngilanlıların ən ümdə arzuları vətənə - Zəngilana qayıtmaqdır. **Zəngilanlılar** doğma yurd yerlərinə, dədə-baba torpaqlarına qayıdacaqlarına ürəkdən, möhkəm inanırlar. Onlar qismətlərinə düşən ağır yolu keçib, yenidən əvvəlki işıqlı günlərə qovuşmaq arzusundadırlar. Kaş ki, Ulu Tanrı bütün qaçqın və məcburi köçkünləri, o cümlədən **zəngilanlıları** da tezliklə doğma yurd yerlərinə qaytarsın! Amin! İňşallah o gün uzaqda deyildir!.

Qarabağ müharibəsi nəticəsində Azərbaycan Respublikasının ermənilər tərəfindən işgal edilmiş Zəngilan rayonu üzrə dağıdılan yaşayış məntəqələrinin və orada yaşayan əhalinin, eləcə də evlərin siyahısı

(Əlifba sırası ilə)

1.	Ağ oyuq qəsəbəsi	135-35 ev
2.	Ağaklışılər kəndi	60-13 ev
3.	Ağalı kəndi	900 - 210 ev
4.	Ağbənd qəsəbəsi	338 - 91 ev
5.	Ağbiz kəndi	1170 - 286 ev
6.	Ağkənd kəndi	82 - 18 ev
7.	Aladin kəndi	50 - 12 ev
8.	Aşağı Göyəli kəndi	72 - 14 ev
9.	Aşağı Yeməzli kəndi	76 - 15 ev
10.	Babaylı kəndi	539 - 105 ev
11.	Baharlı kəndi	178 - 45 ev
12.	Bartaz dayanacağı qəsəbəsi	768 - 220 ev
13.	Bartaz kəndi	612 - 170 ev
14.	Beşdəli kəndi	139 - 41 ev
15.	Birinci Ağalı kəndi	162 - 43 ev
16.	Birinci Alıbəyli kəndi	809 - 207 ev
17.	Böyük Gilətağ kəndi	89 - 17 ev
18.	Bürünlu kəndi	80 - 26 ev
19.	Cahangırbəyli kəndi	839 - 160 ev
20.	Canbar kəndi	47 - 11 ev
21.	Çöpədərə kəndi	317 - 80 ev
22.	Dəlləkli kəndi	267 - 65 ev
23.	Dərə Gilətağ kəndi	162 - 29 ev
24.	Dərəli kəndi	80 - 21 ev
25.	Əmirxanlı kəndi	49 - 12 ev
26.	Genlik kəndi	508 - 175 ev
27.	Gəyəli kəndi	85 - 18 ev

28.	Günqışlaq kəndi	34 - 15 ev
29.	Hacallı kəndi	307 - 78 ev
30.	Havalı kəndi	333 - 79 ev
31.	Həkəri qəsəbəsi	504 - 140 ev
32.	Xumarlı kəndi	183 - 46 ev
33.	Xurama kəndi	108 - 30 ev
34.	İçəri Muşlan kəndi	391 - 122 ev
35.	İkinci Ağalı kəndi	246 - 60 ev
36.	İkinci Alibəyli (Balabəyli) kəndi	360 - 95 ev
37.	İsgəndərbəyli kəndi	160 - 40 ev
38.	Keçikli kəndi	176 - 42 ev
39.	Kolluqışlaq kəndi	169 - 41 ev
40.	Kosakan kəndi	322 - 80 ev
41.	Qaradərə kəndi	248 - 57 ev
42.	Qaragöl kəndi	199 - 40 ev
43.	Qaragöz kəndi	223 - 60 ev
44.	Qarqulu kəndi	159 - 36 ev
45.	Qazançı kəndi	81 - 28 ev
46.	Qıraq Muşlan kəndi	615 - 111 ev
47.	Quyudərəxəştəb kəndi	110 - 26 ev
48.	Malatkeşin kəndi	779 - 202 ev
49.	Məlikli kəndi	349 - 68 ev
50.	Məmmədbəyli kəndi	1170 - 260 ev
51.	Məşədiismayıllı kəndi	337 - 58 ev
52.	Mincivan qəsəbəsi	4673 - 980 ev
53.	Mirzəhəsənli kəndi	15 - 5 ev
54.	Muğanlı kəndi	116 - 26 ev
55.	Muğanlı kəndi	109 - 24 ev
56.	Nəcəflər kəndi	114 - 24 ev
57.	Orta Yeməzli kəndi	110 - 22 ev
58.	Ördəkli kəndi	518 - 113 ev
59.	Pirveysli kəndi	68 - 19 ev
60.	Rəbənd kəndi	370 - 93 ev
61.	Rəzdərə kəndi	527 - 156 ev
62.	Saralıxəştəb kəndi	111 - 24 ev

63.	Sarıqışlaq kəndi	12 - 4 ev
64.	Sarıl kəndi	226 - 57 ev
65.	Seyidlər kəndi	80 - 23 ev
66.	Sobu kəndi	127 - 38 ev
67.	Şamlı kəndi	75 - 20 ev
68.	Şatarız kəndi	124 - 30 ev
69.	Şayıflı kəndi	590 - 165 ev
70.	Şəfibəyli kəndi	445 - 150 ev
71.	Şərifan kəndi	262 - 63 ev
72.	Şərikan kəndi	222 - 61 ev
73.	Tağlı kəndi	70 - 18 ev
74.	Tatar kəndi	283 - 55 ev
75.	Tiri kəndi	147 - 33 ev
76.	Turaabad kəndi	148 - 30 ev
77.	Üçüncü Ağalı kəndi	730 - 175 ev
78.	Üdgün kəndi	480 - 126 ev
79.	Üzümçülər qəsəbəsi	140 - 30 ev
80.	Vejnəli kəndi	188 - 42 ev
81.	Vəliqulubəyli kəndi	187 - 36 ev
82.	Vənətli kəndi	309 - 81 ev
83.	Yenikənd kəndi	630 - 138 ev
84.	Yuxarı Gəyəli kəndi	10 - 4 ev
85.	Yuxarı Yeməzli kəndi	95 - 20 ev
86.	Yusiflər kəndi	10 - 4 ev
87.	Zəngilan kəndi	290 - 80 ev
88.	Zəngilan şəhəri	7536 - 2050 ev
89.	Zərnəli kəndi	372 - 87 ev

Qeyd: Qarabağ müharibəsi (1988-1994) nəticəsində ümumilikdə Azərbaycan Respublikasının 900 yaşayış məntəqəsi ermənilər tərəfindən işğal edilmişdir. Bunlardan 230 yaşayış məntəqəsi keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində, 670 yaşayış məntəqəsi, o cümlədən də Zəngilan rayonunun irili-xirdəli 89 yaşayış məntəqəsi Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətindən kənarda yerləşir.

Bəsitçay dövlət təbiət qoruğu

Zəngilan rayonunun ərazisi coğrafi mövqeyinə, iqliminə, təbiətinə görə Azərbaycanın digər bölgələrindən fərqlənir. Rayon ərazisində, Bəsitçay ətrafında qeydə alınan **Bəsitçay dövlət təbiət qoruğu** -nadir təbii çinar meşəliyinin, Şərqi çinarının qorunub saxlanması məqsədilə Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin *4 iyul 1974-cü il* tarixli qərarı ilə **107** hektar ərazidə yaradılmışdır.

Bəsitçay dövlət qoruğu sahə etibarı ilə respublikadakı qoruqların ən kiçiyidir. Qoruq Zəngilan rayonunda KiçikQafqaz dağlarının cənub-şərqi hissəsinin Bəsitçay ətrafi boyunca ərazini əhatə edir. Qoruq ərazisinin landschaft kompleksini, xüsusilə nadir təbii çinar meşəliyini qorumaq məqsədilə təşkil edilmişdir. Çinarlıq qoruq ərazisinin 93,5%-ni təşkil edir.

Əsasən *Şərqi çinari* cinsindən ibarət olan bu qoruqda bir meşə tipi – müxtəlif otlu çinar meşələri formalasmışdır. Çinar ağaclarının orta yaşı 200 ildir. Lakin, əsl nə-həng-yaşı 1200-1500 il, hündürlüyü 50 metr və diametri 3 metr olan ağaclara da rast gəlmək olar. Qoruğun yerləşdiyi ərazi əsasən dağlıq və dağətəyi sahə olub, dəniz səviyyəsindən hündürlüyü 700 metr yüksəklikdədir. Sağ sahil dik yamaclı dağlardan, sol sahil isə təpəliklərdən ibarətdir. Ərazidə əsasən Üçüncü dövr çöküntüləri yayılıb. Çay dərəsi boyunca ensiz alluvial meşə torpaqları və düzənlik uzanır. Buradakı dağlar Bəsitçayın qolları ilə xeyli parçalanmışdır.

Qoruq ərazisi qışçı quraq keçən müləyim-isti iqlim tipinə aiddir. Yayının isti olması səciyyəvidir. Havanın orta illik temperaturu burada təxminən 13 dərəcə olur.

Ərazidəllik yağışının miqdarı 600 mm-dir. Qoruq ərazisinin iqlim şəraiti çinar meşəliyinin təbii bərpası və inkişafı üçün çox əlverişlidir.

Bəsitçay dövlət təbiət qoruğunun ərazisində əsasən alluvial-meşə torpaqları yayılıb. Çay dərələrinin yamaclarında, qoruğun ətraf sahələrində qəhvəyi dağ-meşə torpaqları inkişaf etmişdir.

Cayın yatağı boyu və kiçik terraslarda inkişaf etmiş alluvial torpaqlar əsasən çinar meşələri altındadır. Burada daşlı-çinqıllı ərazilər də müəyyən sahəni tutur. Bunların hamısında çinar bitir və inkişaf edir. Çünkü o, torpağa tələbkar deyil. Lakin çinar meşələri gillicəli, yaxşı sufiziki xassəli və münbit torpaqlarda yüksək məhsuldarlığa və bonitetə malikdir. Dünyada çinarın 7 növü vardır. Azərbaycanda isə onun yalnız bir növü *-Şərq çinari* inkişaf edir. Şərq çinarının çoxsahəli əhəmiyyəti, dünyada az yayılması, nadir bitki olmasına son əsrlərdə xeyli azalması nəzərə alaraq, onun adı Azərbaycanın "Qırmızı Kitabı"na daxil edilmişdir. Bəsitçay vadisindəki *Cinar meşəliyi* Azərbaycana deyil, bütün Avropa təbiətinə məxsus olan nadir incidir. Buradakı çinarların yaratdığı iqlim şəraiti vərəm viruslarını 19 saniyə müddətində məhv edir; məhz bunun nəticəsi idi ki, 1980 – 1990-cı illərdə bu regionlarda vərəmə tutulanların ümumi sayı respublikada ən az (cəmi 34 nəfər) olmuşdur.

Qoruğun və onun yaxın ərazisində heyvanlardan – canavar, cüyür, çöl donuzu, dovşan, porsuq və s., quşlar dan kəklik, göyərçin, turac və s., eləcə də digər müxtəlif gəmiricilərə, məməlilərə rast gəlmək mümkündür.

Bəsitçay dövlət təbiət qoruğunun 100 hektarını çinar meşələri tutur. Onlar Bəsitçayın və onun qolu Şıxauzçayın

dərəsində yerləşir. Burada həm təmiz, həm də qarışq çınar meşəliyi yayılmışdır. Qarışq çınarlıqlarda dağdağan, qovaq, qoz, söyüd, tut və s. ağaclar, itburnu, murdarça, qaratikan, yemişan və s. kollar inkişaf edir. Araşdırımlar əsasında məlum olmuşdur ki, qoruqdakı çınar ağaclarının orta yaşı 200 il, orta hündürlüyü 35 m, orta diametri isə 1 metrdir. Qoruq ərazisində bəzən yaşı 1000 – 1500 il, hündürlüyü 50 metr və diametri 300 santimetr olan çınarlara da təsadüf edilir. Bu növ çınarlara təbii meşə halında Zəngilan rayonundan başqa Türkiyədə (Anadolu) və Aralıq dənizi sahilərində rast gəlinir.

Bəsitçay dövlət təbiət qoruğu hazırda Ermənistən ordu sunun işgali altındadır və qoruq demək olar ki, məhv edilərək sıradan çıxmışdır. 1993-cü ildə ermənilər Zəngilan rayonunu işgal etdikdən sonra buradakı çınar ağaclarını qıraraq hissə-hissə müxtəlif xarici şirkətlərə satmaqla məşğuldurlar. 100-dən çox *çınar ağacı* çıxarırlaraq Göycə (Sevan) gölü ətrafında və İrəvan (Yerevan) şəhəri yaxınlığında əkilmişdir. Hektarlarla çınar meşəsi ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə qırılaraq dağıdılmışdır. Ermənistən əhalisi bu qoruğu tamamilə dağıdıb. Bəsitçayın əsas təbiət kompleksi sayılan 200 illik tarixə malik çınar ağacları qəddarcasına kökündən çıxarırlaraq məişətdə istifadə edilir.

Mincivan qəsəbəsi

Mincivan qəsəbəsi Zəngilan rayonunda, Mincivan inzibati ərazi vahidində, Araz çayının sol sahilində, rayon mərkəzindən 12 kilometr cənub-şərqdə, Bakı-Culfa dəmir yolunun kənarında, dəniz səviyyəsindən 400 metr yüksəklikdə, düzənlik ərazidə yerləşir. 1958-ci ildə qəsəbə statusu alıb. Əhalisinin sayı 5000 nəfər (750 ev) idi. **Mincivan qəsəbəsi** 1993-cü ildə erməni işgalçı qüvvələri tərəfindən zəbt edilmişdir.

Qəsəbədə 3 orta, 1 səkkizillik məktəb, musiqi məktəbi, 4 kitabxana, 2 klub, 3 uşaq bağçası, məişət evi, xəstəxana, 2 aptek, park, dəmir yol stansiyası, rabitə şöbəsi, avtomat-telefon stansiyası, müharibədə həlak olan həmyerlərinin şərəfinə ucaldılmış abidə, XIX əsrə aid məscid, çoxlu sayda ticarət-iaşə obyektləri və s. vardi. Qəsəbənin ərazisində Baqi vurulan dərələri, Əmir, Əpiş, Haşim qobusu, Qara oyuq, Qarağac pirləri, Pəhlivan, Ocaq çinar, Sili təpə, Tərəkəmə qəbiristanlığı və s. coğrafi adlar qeydə alınmışdır.

Yaşayış məntəqəsi 1795-1798-ci illərdə acliq səbəbindən Cənubi Azərbaycanın **Mincivan** kəndindən gəlmış ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Əhali əvvəlki kəndin adını da yeni məntəqəyə vermişdir.

XIX əsrдə Zəngəzur qəzasında Mincivan adlı 2 kənd vardi.

Mincivan toponiminin “min cavan” izahı xalq etimologiyasıdır. **Mincivan** toponimi bəzi ehtimallara görə qədim türkdilli *min/ming/minq* tayfasının adı ilə əlaqədarıdır. Toponimin tərkibindəki *-van* hissəciyi məkan bildirən şəkilçidir. **Mincivan** toponiminin mənası “minqlərin məskəni”, “ming yurdu”, “minqlərin yaşadığı məkan”, “minglər” deməkdir.

Zəngilan bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!

Sentyabrın 27-də ordumuz düşmənin hücumunu dəf edib əks-hücumlara başlayanda ürəyimə dammışdı ki, bu dəfə Zəngilanımız azad olunacaq. Eyni hisslərə bənzər hissləri 2016-ci ilin aprelində də yaşamışdım. Lakin bu dəfə hisslərlə yanaşı məntiqim də Qarabağın azad oluna-cağını deyirdi. Çünkü prosesləri təhlil etdikcə görürdüm ki, düşmən təxribatlara, hücumlara hazırlaşırsa da Azərbay-can da boş dayanmamışdı.

Elə oldu ki, ordumuzun hücumları davam etdikcə biz öz Zəngilan planlarını hazırlamağa başladık. Dostlarımıza mütəmadi görüşlər keçirərək rayonumuz azad olunandan sonra iqtisadi inkişafında, quruculuq işlərində bizim hansı faydaları verə biləcəyimiz barədə fikir alış-veriş etməyə və nəhayət layihələr hazırlamağa başladık. Hal-hazırda əlimizdə 20-dək layihəmiz var ki, Zəngilan üçün etməyi planlaşdırırıq. Bu işdə bütün yerli və xarici partnyorlarımıızı əməkdaşlığa cəlb etmişik. Bundan sonra da qismət olarsa, hər addımımızı dövlətin müvafiq təşkilatları ilə, yerli və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları ilə koordinasiyalı şəkildə atacağıq.

Hazırladığımız planların başında ilk fırsatTdə Zəngilana getmək dayanırdı və nəhayət, 20 oktyabr 2020-ci il tarixində Ali baş komandan tərəfindən Zəngilanın azad olunması özünəməxsus emosiya və həyəcanla elan edildi. Bu hissləri bir daha yaşamağı xalqımıza arzu etməzdim. Çünkü bu hisslər ancaq torpağı işğaldan azad edilmiş insanların hissləridir. Biz isə torpağımızın yenidən işgalına imkan verməyəcəyik!

Zəngilan azad olunandan bir qədər sonra rayona getmək üçün müvafiq məsləhətləşmələr etdi və dövlət orqanlarından razılıqların alınması barədə müzakirələr aparmağa başladıq. Təbii ki, 10 noyabr 2020-ci il tarixli bəyanata qədərki vəziyyətdə rayona getmək riskli idi və biz bu risk dərəcəsini dostlarımıza kifayət qədər düzgün qiymətləndirirdik. 10 noyabr bəyanatından sonra rayondan məlumat alirdıq ki, artıq yerlilərimiz müvafiq icazələr əsasında rayona, öz dağdırılmış yurd-yuvalarına baş çəkməyə gedirlər. Biz də-Yaqub Yaqubov və iş adamı Əfqan Nağıdəliyevlə birlikdə 21 noyabr tarixində yola düşdük.

Bütün yollar iki qardaş dövlətin-Azərbaycan və Türkiyənin bayraqları ilə bəzədilmişdi. Biz Zəngilana yaxınlaşanda artıq hava qaralmışdı. Ürək ağrısı ilə rayondakı zülməti müşahidə edirdik. Bütün postlardan keçərək Zəngilanımıza daxil olduq. Postlarda dayanan əsgərlərimizin, zabitlərimizin hər birinin gözündəki nuru görəndə adamin ürəyi dağa dönürdü. Dostumuz Yaqub aramızda Zəngilanı ən yaxşı tanıyan idi deyə hər bir məntəqə, kənd barədə danışındı. Nəhayət, biz xüsusi həyəcanla Zəngilan şəhərinə daxil olduq. Təbii olaraq bizi Zəngilan fatehləri qarşıladılar. Gecə yarıya qədər onlarla uzun-uzadı danışdıq, söhbətləşdik. Cox yorğun olsaq da rayonumuzun havasından alandan sonra bütün yorğunluğumuz çıxdı, gümrahlaşdıq. Gözəl də hava var idi. Yüngülcə yağış yağırkı və temperatur 3 dərəcə idi. Gecə yatmaq belə istəmirdik. İstəyirdik ki, o havadan daha çoxunu ciyərlərimizə çəkək. Lakin səhəri gün daha çox yeri gəzib-görmək üçün dincəlməyə ehtiyacımızın olduğunu nəzərə alaraq az da olsa yatmaq qərarına gəldik və səhər obaşdan

oyandıq. Dərhal hazırlandıq və bizi müşayiət etmək üçün ayrılmış əsgərlərlə bərabər yola çıxdıq.

İlk getdiyimiz yer babam İdris Şixəliyevin evi idi. Sözün düzü, o yer mən uşaq olan vaxtı ev idi, indi daha o evdən heç nə qalmamışdı. Halbuki, ümidi var idi ki, Zəngilanda evimizi görə biləcəyəm. Lakin ermənilər məni “təəccübələndirmədi”. Babamın əkdiyi bağ dağidlımışdı, əvəzində isə hər tərəf donuzlarla doldurulmuşdu. Babamgilin evinin yaxınlığında dağdağan ağacı var idi. Amma təəssüf ki, o da sadəcə bir vaxt var idi, lakin indi ondan da əsər-əlamət qalmamışdı! Ev yox, həyət yox, divar yox, ağaç yox... Əvəzində isə qamış, kol-kos basmış yollar qalmışdı.

Buradan ürək ağrısı ilə, eyni zamanda buranı gözəlləşdirməyin yollarını müzakirə edərək ayrıldıq. Yavaş-yavaş univermağa tərəf qalxdıq, amma mənzərələr, demək olar ki, eyni idi. Binalar, evlər dağidlımışdı. Məscidi-mizdən ancaq çay daşlarından olan kiçik bir divar qalmışdı. Yaxınlıqda da donuzlar qaçışirdılar. Sonra üzü Pirçivana doğru qalxdıq ki, dostum Yaqub da öz evlərinə baş çəksin. Onların evi rayonun gözəl mənzərəli yerlərindən olan və “Vişka” adlanan yerdə idi. Təbiət mənzərəsi çox möhtəşəm olan bu məkanda Yaqub hələ o zaman yenicə tikdikləri evin yalnız pilləkənlərini tapdı. Ev tamamilə uçurulmuşdu. Bu yerdə bir məqamı vurğulamaq istəyirəm ki, evlər uçurularaq son mismar, daş və taxtasına qədər daşınmışdı.

Burada xeyli vaxt keçirdik. Daha sonra Zəngilanın mərkəzinə doğru yola düşdük və xatırələrimizi təzələdik. Dostum Əfqan da öz əzizlərinin evlərinin olduğu yerə baş çəkdi. Burada da evlərin yerində ermənilər özləri üçün

başqa evlər tikmişdilər. Hiss olunurdu ki, bu evdə yaşayan olub. Həyətində bal yeşikləri, bağ sahəsi və sairlərdən insan əlaməti hiss olunurdu. Biz buradan da ayrırlaraq Pirçivandakı ikimərtəbəli yaşayış binalarının olduğu əraziyə getdik. Burada dayım, Birinci Qarabağ müharibəsinin döyüşcüsü rəhmətlik Arif Şixəliyevin evi var idi. Bura biz həm də Yaqubun yaşadığı və uşaqlıq illərini keçirdiyi məhəlləsinə baş çəkmək üçün getdik. Lakin buradakı mənzərə də digərlərindən fərqlənmirdi. Bütün binalar tamamilə uçurulmuşdu. Bu ərazilərdə insan əlaməti yox idi, əvəzində isə hər tərəf küçə itləri ilə dolmuşdu.

Biz bu əraziləri gəzərkən seyr etdiyimiz mənzərələr bizi məyus etsə də ayağımızın öz müqəddəs torpağımıza dəydiyini və alnı açıq, dik qamətlə yeridiyimizi müşahidə etdik. Bu hislərlə dağıdılmış, məhv edilmiş ərazilərimizin yenidən qurulması üçün emosional güc və enerji qazanırdıq.

Əlavə olaraq, rayon mərkəzini, dövlət idarələrinin yerlərini də gəzdik. Ən əsas və hal-hazırda hər bir zəngilanlı üçün xüsusi bir əhəmiyyətə malik olan yerə, Zəngilanın azad olunmasının Ali baş komandana məruzə edildiyi məkana gəldik. Bayraqımızın dalğalandığı yerdə biz də zəngilanlılara kiçik bir videomüraciət etdik, onları salamladıq. Sonra isə dostum Yaqub bizi rayonun məktəblərinə tərəf apardı. Gedib gördük ki, rayonun 1 və 2 sayılı məktəbləri son daşına qədər sökülərək daşınib. Millətimizin “mənə bir hərf öyrədənin ömür boyu xidmətində dayanaram” mədəniyyətinin varisləri olaraq məktəbin-sivilizasiyanın ən vacib məntəqəsinin dağıdılmasının şokundan uzun müddət ayıla bilmədik.

Rayon mərkəzini gəzib dolaşdıqdan sonra ata yurdum olan Kənd Zəngilana getdik. Mənim uşaqlıq xatirələrimin bol olduğu bir kəndə. Yol boyu kəndlərimizin girəcəyini göstərən yol nişanlarını gördükçə kövrəldik, sevinc göz yaşları tökdük. Bu qələbəni qazanan və millətin əyilmiş qamətini dikəldən hər kəsə dualar etdik. “Zəngilan Kənd” yol nişanını görən kimi az qalsın ki, sevincimdən qanadlanım. Kəndin içərisinə daxil olanda isə kəndimizin də rayonun digər hissələri kimi tanınmaz hala düşdүünü gördük. Demək olar ki, irəliləmək qeyri-mümkün idi. O vaxt kəndimizin yolları çox geniş idi. O geniş yoldan isə əsər-əlamət qalmamışdı. Kol-kos, qamışlıq, xoşagəlməz bitkilər bütün yolu bağlamışdı. 150-200 metr irəlilədikdən sonra daha irəliləməyin mümkün olmadığını görüb dayandıq və geriyə qayıtmaq məcburiyyətində qaldıq.

Kənd Zəngilanla “sağollaşıb” getdik yenidən şəhər Zəngilana, Oxçu çayına baş çəkməyə. Dostlarımıza çayda əl-üzümüyü yuyub çay kənarında oturduq və bizi müşayiət edən aslan əsgərlərimizlə öz xatirələrimizi bölüşdük. Əsgərlərimizə çoxlu dualar etdik.

Allahın şəhidliyi hər kəsə qismət etmədiyini, bu şərəfli adı yalnız ona layiq olanlara verdiyini bilirdim. Orada isə şahidi oldum ki, Allah qaziliyi də hər kəsə nəsib eləmir. Aslanlarımız çox səmimi, təvazökar, amma təvazökar olduqları qədər də cəsur, qorxmaz olduqlarını hər hərəkətləri ilə nümayiş etdirirdilər.

Oxçu çayı ilə də vidalaşdıqdan sonra qayıtdıq Zəngilan fatehi olan qardaşlarımızin yanına. Onlarla da halallaşıb üz tutduq paytaxta. Zəngilandan çıxmamış Alibeyli və Məmmədbəyli kəndlərinə də baş çəkdik. Məmmədbəyli

türbəsini ziyarət etdik. Həkəri çayı üzərindən keçdik. Göz oxşayan Xudafərin su anbarına baxıb bölgəmizin gələcəyinin çox parlaq olacağı ilə bağlı fikir birliyinə gəldik. Doğrudan da Xudafərin su anbarının bu bölgənin gələcək inkişafında xidmətlərinin müstəsna olacağı şübhəsizdir.

Biz Zəngilana günün qaranlıq saatında gəldiyimizdən yol kənarlarında olanları müşahidə etmək imkanlarından məhrum olmuşduq. Geriyə qayıdarkən yol kənarlarında salınmış nar və üzüm bağlarını, taxıl zəmilərini, müasir damlama suvarma sistemləri və pivotları gördük. Demək ki, düşmən bu ərazilərin aqrar potensialından maksimum istifadə edirmiş.

Bir sözlə, biz artıq Zəngilana qayıtmışıq, Zəngilandıq, Şuşadayıq, Qarabağdayıq! Tezliklə Xankəndidə, Xocalıda da olacağıq! Bundan sonra biz bu əraziləri heç zaman tərk etməyəcəyik. Burada yurdalar salacağıq, övladlarımızı burada tərbiyə edib, dövlətimizə layiqli vətəndaşlar yetişdirəcəyik.

Zəngilan bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!

QHT sədri Emin Əliyev

Rayonun bəzi tarixi abidələri və maddi-mədəniyyət nümunələri:

1. Nekropol – e.ə. VI-IV əsrlər (Quyudərəxəştəb kəndi)
2. Şəhri Şərifan yaşayış yeri – orta əsrlər (Şərifan kəndi)
3. Ağca Aşıq yaşayış yeri – orta əsrlər (Havalı kəndi)
4. Qız qalası – orta əsrlər (Havalı kəndi)
5. Qəsr qalası – orta əsrlər (Oxçuçayın Araza töküldüyü yerdə)
6. Şərifan türbəsi – XIV əsr (Şərifan kəndi)
7. Hacalı qülləsi – XIV əsr (Məmmədbəyli kəndi)
8. Məscid – XIX əsr (Zəngilan kəndi)
9. Məscid – XIX əsr (Malatkeşin kəndi)
10. Məscid – XVII əsr (Zəngilan şəhəri)
11. Körpü – XIX əsr (Hacıalılar kəndi)
12. Dairəvi bürc – XIII-XIV əsr (Hacıalılar kəndi)
13. Məscid – XIX əsr (Müşlan kəndi)
14. Dairəvi – XII əsr (Hacıalılar kəndi)
15. Səkkizgöşəli türbə - 1304-1305-ci illər (Məmmədbəyli kəndi)
16. Qız qalası – XII əsr (Əmirxanlı kəndi)
17. Sərdabə - XII əsr (Şərifan kəndi)
18. Sərdabə - XIV əsr (Yenikənd kəndi)
19. Qədim hamam kompleksi – XI əsr (Şərifan kəndi)
20. Məscid – XIX əsr (Qıraq Müşlan kəndi)
21. Şükrataz qalası – VI əsr (Bartaz kəndi)
22. Əsgülüm qalası – VII əsr (Keçikli kəndi)
23. Türbə - XIV əsr (Babaylı kəndi)
24. Türbə - XIV əsr (Ağalı kəndi)

25. Türbə-XIV əsr (Yenikənd kəndi)
26. Türbə- XV əsr (Malatkeşin kəndi)
27. Dağdağan piri- XIII əsr (Malatkeşin kəndi)
28. Koroğlu daşı- VII-VIII əsrlər (Yazı düzü)
29. Tağlı qalası- XVIII əsr (Zəngilan şəhəri)
30. Günəş abidə piri- XVI əsr (Dərə Gilətağ kəndi)
31. Sobi körpüsü- XII əsr (Sobi kəndi)
32. Məscid- IX əsr (Rəzdərə kəndi)
33. Türbə- VII əsr (Rəzdərə kəndi)
34. Sürtüm piri- IX əsr (Vejnəli kəndi)
35. Yol piri- IX əsr (Vejnəli kəndi)
36. Qız qalası – IX-XI əsr (Bartaz kəndi)

Qarabağ müharibəsində şəhid olan və itkin düşən zəngilanlılar

- 1. Abbasəliyev Vüqar Rəşid oğlu** 1977, Sarallı Xəştəb kəndi – 1 oktyabr 1992;
- 2. Abbasov Qaytaran İbrahim oğlu** 12 yanvar 1964, Qıraq Muşlan kəndi – 16 may 1993;
- 3. Abbasov Məhərrəm Mehdi oğlu** 1973, Tatar kəndi – 14 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Qorqan kəndi; Şirvan (Əli-Bayramlı) şəhər Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;
- 4. Abbasov Səhiyəddin İsmayıł oğlu** 11 mart 1968, Genlik kəndi – 10 dekabr 1994, Tərtər rayonu, Talış kəndi; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;
- 5. Abbasov Taleh Tofiq oğlu** 1989, Babaylı kəndi, Şərifan kəndi – 25 sentyabr 2010;
- 6. Abbasov Telman Vəli oğlu** 1967, Aşağı Gəyəli kəndi – 10 dekabr 1992;
- 7. Abbasov Vəli Abbasqulu oğlu** 1933, Aşağı Gəyəli kəndi – 10 dekabr 1992;
- 8. Abdinov Sərvər Famil oğlu** 1974, Alibəyli kəndi – 30 mart 1993, Zəngilan rayonu, “Vətən uğrunda” medalı ilə təltif edilib;
- 9. Abdinov Yaqub Rəhim oğlu** 1908, Alibəyli kəndi – 26 oktyabr 1993, itkin (1997-ci ilin noyabrında şəhidlik statusu alıb);

10. Abdullayev Eynur Sahib oğlu 14 avqust 1968, Ağbis kəndi – 29 oktyabr 1993, Zəngilan; Sumqayıtdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

11. Abdullayev İlqar Niftulla oğlu 1960 – 24 may 1992; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

12. Abdullayev Ramiz Fikrət oğlu 1966, Bakı şəhəri, Qaradağ rayonu, Şubanı kəndi – 30 mart 1993;

13. Abışov Bəhlul Qabil oğlu 16 iyun 1969, İkinci Ağalı kəndi – 19 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Şükürbəyli kəndi; Abşeron rayonunun Masazır kəndində dəfn olunub;

14. Abışov Təvəkkül Qüdrət oğlu 1966, Şərifan kəndi – 13 iyun 1993, Ağdam rayonu, Şelli kəndi;

15. Abışov Vüqar Abbasqulu oğlu 1970, Alibəyli kəndi – 10 aprel 1993, Kolluqışlaq kəndi; Zəngilan rayonundakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

16. Adıgözəlov Bəhrəm Bahadur oğlu 1967, Mincivan qəsəbəsi – 25 oktyabr 1993, Cəbrayıl rayonu, Qımlaq kəndi;

17. Ağaklışiyev Asif Xankişi oğlu İyul, 1961, Bakı şəhəri, Mehdiabad qəsəbəsi – 24 may 1992; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

18. Ağaklışiyev Səfa Məmmədrza oğlu 1969, Ördəkli kəndi – 12 fevral 1993, Kolluqışlaq kəndi;

19. Ağalarov Baxış Səlim oğlu 8 dekabr 1972, Şəfibəyli kəndi – 6 fevral 1993, itkin (1996-cı ilin sentyabrında şəhidlik statusu verilib);

20. Ağammədov Əhliqar Səfəralı oğlu 1970 – 13 fevral 1994, Murovdağ;

21. Alimirzəyev Əbülfət Mürşüd oğlu 1966, Ördəkli kəndi – 2 fevral 1994, Füzuli rayonu, Horadız qəsəbəsi;

22. Alişov Fariz Sərməs oğlu 1974, Zəngilan şəhəri – 14 avqust 1993, Füzuli rayonu, Qaraməmmədli kəndi;

23. Allahverdiyev Elxan Kamil oğlu 1966, Yuxarı Yeməzli kəndi – 23 dekabr 1992, Yuxarı Yemərli kəndi ətrafında gedən döyüsdə itkin düşüb;

24. Allahverdiyev İsmayıł İbiş oğlu 1951, Tiri kəndi – 18 mart 1990, Mehri kəndi (Ermənistən);

25. Allahverdiyev Qorxmaz Bahadur oğlu 1973 – 10 aprel 1993;

26. Almuradov Xəqani Ağaqlulu oğlu 1969, Şəfibəyli kəndi – 23 avqust 1993-cü il tarixdə Cəbrayıl rayonu ərazisində itkin düşüb (30 sentyabr 1996-ci il tarixdə şəhidlik statusu verilib);

27. Alverdiyev Alverdi Talverdi oğlu 1974, Muğanlı kəndi – 23 mart 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi;

28. Aslanov Alik Şəmil oğlu 1962, Zəngilan şəhəri – 20 may 1992;

29. Aslanov Eldar Əfraz oğlu 21 may 1972 – 9 may 1992, Zəngilan rayonu, Ağkənd kəndi; Sumqayıtdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

30. Atakişiyev Sabir Şəməmməd oğlu 1972, Zərnəli kəndi – 10 dekabr 1992-ci il tarixdə Zərnəli kəndi

yaxınlığında itkin düşüb (2003-cü ilin martında şəhidlik statusu alıb);

31. Babayev Barat Məhəmməd oğlu 1965, Şatarız kəndi – 14 yanvar 1994;

32. Babayev Hətəmxan Səfər oğlu 9 avqust 1972, Keçikli kəndi – 31 mart, 1992, Ağdam rayonu, Papravənd kəndi;

33. Babayev Saleh Valeh oğlu 1969, Dərə Gilətağ kəndi – 11 dekabr 1992;

34. Babayev Vüqar Baba oğlu 1975, Saralı Xəştəb kəndi – 10 oktyabr 1992;

35. Bağırov Vüqar Habil oğlu 1970, Keçikli kəndi – 22 mart 1993;

36. Bağırov Vüqar Növruz oğlu 17 may 1973, Mincivan qəsəbəsi – 23 avqust 1993-cü il tarixdə Cəbrayıł şəhəri uğrunda döyüşdə yaralanıb və itkin düşüb (2003-cü ilin iyununda şəhidlik statusu verilib);

37. Baxşəliyev Əliyar Bəylər oğlu 1960, Sobu kəndi – 28 iyun 1993, Sobu kəndi;

38. Baxşəliyev Musa İsrafil oğlu 1928, Malatkeşin kəndi – 28 oktyabr 1993-cü il tarixdə itkin düşüb (2 may 2007-ci il tarixdə Zəngilan rayon məhkəməsinin qətnaməsi ilə şəhidlik statusu alıb);

39. Bayramov Etibar Şamxal oğlu 1972, İkinci Alıbəyli kəndi – 19 iyul 1993;

40. Bayramov Pərviz Həsi oğlu 1972, Mincivan qəsəbəsi – 17 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəh-

mədli kəndi; Bakı şəhərindəki Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

41. Bayramov Tarverdi Oruc oğlu 12 dekabr 1972 – 25 may 1992; Xaçmaz qəbiristanlığında dəfn olunub;

42. Bayramov Ziyad Hümbət oğlu 1972, Mincivan qəsəbəsi – 16 may 1993;

43. Behbudov Fikrət Behbud oğlu 1970, Vəliqulu-bəyli kəndi – 2 may 1993, Quyudərə Xəştəb kəndi;

44. Behbudov Ramiz Rəşid oğlu 1973, Vəliqulubəyli kəndi – 29 avqust 1993, Sobi kəndi;

45. Bədirov Eynur Sayıl oğlu 1973, Ördəkli kəndi – 25 sentyabr 1992-ci il tarixdə itkin düşüb (2001-ci ildə şəhidlik statusu verilib);

46. Bəşirov Adıgözəl Aşur oğlu 1974, Zəngilan şəhəri – 4 avqust 2003;

47. Bəşirov Fazil Arif oğlu 1967, Zəngilan şəhəri – 26 oktyabr 1993-cü il tarixdə itkin düşüb (2001-ci ilin iyulunda ona şəhidlik statusu verilib);

48. Cabbarov Akif İslmayıl oğlu 1960, Qaradərə kəndi -24 avqust 1993-cü il tarixində cəbhənin Füzuli rayonu ərazisində erməni işgalçı qüvvələri ilə gedən döyüşdə itkin düşüb;

49. Cabbarov Sahib Vəli oğlu 1959, Zəngilan – 10 dekabr 1992;

50. Camalov Kamal Nüsrət oğlu 1974, Alibəyli kəndi – 23 avqust 1993-cü il tarixdə Cəbrayıl rayonunun Havuslu kəndi yaxınlığında itkin düşüb (2002-ci ildə

Zəngilan rayon məhkəməsinin qətnaməsi ilə ona şəhidlik statusu verilib);

51. Cavadov Ağı Azər Məmməd oğlu 1973, Günqışlaq kəndi – 25 avqust 1993, Cəbrayıl rayonu ərazisində itkin düşüb (23 oktyabr 1995-ci il tarixdə şəhidlik statusu alıb);

52. Cəfərov Azər Xudam oğlu 1973, Qazançı kəndi – 16 iyun 1993;

53. Cəfərov Bəxtiyar Vəli oğlu 1953, Ağkənd kəndi – 20 aprel 1994, Ağdam rayonu, Güllüçə kəndi;

54. Cəfərov İbiş Süleyman oğlu 1973, Dərəli kəndi – 26 sentyabr 1992; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

55. Cəfərov Sabir Vəli oğlu 1959, Ağkənd kəndi – 10 dekabr 1992, Shayifli kəndi;

56. Cəfərov Sərvan Qüdrət oğlu 18 iyun 1972, Zəngilan şəhəri – 10 aprel 1993, Kolluqışlaq kəndi, “Vətən uğrunda” medalı ilə təltif edilib;

57. Dadaşov Adil Səfiyar oğlu 1960, Mincivan qəsəbəsi – 15 may 1997;

58. Dəmirov İbadulla Ağabala oğlu 1959 – 24 iyun 1992, Zəngilan rayonu, Qazançı kəndi;

59. Dünyamaliyev Əmir Dünyamalı oğlu 1971 – 2 fevral 1994, Füzuli rayonu, Əbdürəhmanlı kəndi;

60. Dünyamaliyev Əvəz Dünyamalı oğlu Dəlləkli kəndi – 30 oktyabr 1993, itkin ;

61. Dünyamahiyev Hicran Yusif oğlu 1970, Aşağı Geyəli kəndi – 17 iyul 1993;

62. Eyvazov Natiq Nəriman oğlu 1970, İçəri Muşlan kəndi – 11 aprel 1994;

63. Eyvazova Firuzə İsmayıł qızı 1912 -itkin (1998-ci ildə şəhidlik statusu verilib);

64. Əhmədov Əsgər Bilal oğlu 1970, Alibəyli kəndi – 29 iyun 1993, Şükrətaz yüksəkliyi;

65. Əhmədov Vasif Nüsərət oğlu 1974, Rəbənd kəndi – 15 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi;

66. Əhmədov Vidadi Famil oğlu 1965 – oktyabr, 1993; Zəngilan rayonunun Stansiya Bartaz kəndində dəfn olunub;

67. Ələkbərov İlqar Ələkbər oğlu 1975, Haqqallı kəndi – 26 iyun 1996, Cəbrayıl rayonu, Cocuq Mərcanlı kəndi;

68. Ələkbərov Müseyib Abbas oğlu 1916 – 10 dekabr 1992, Şayıflı kəndi;

69. Əliyev Azər Əyyub oğlu 18 aprel 1971, Qaradərə kəndi – 31 oktyabr 1992, Kolluqışlaq kəndi;

70. Əliyev Baris Nüsərət oğlu 1974, Alibəyli kəndi – 14 fevral 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi;

71. Əliyev Cümşüd Müseyib oğlu 1970, Mincivan qəsəbəsi – 29 avqust 1993-cü il, Sobu kəndi;

72. Əliyev Hüseyn Oktyabr oğlu 1974, Mincivan qəsəbəsi – 26 aprel 1994;

73. Əliyev Məstələ İxtiyar oğlu 23 avqust 1973, Zəngilan şəhəri – 30 yanvar 1994, Gödəkburun dağ silsiləsi ərazisində, itkin düşüb (16 aprel 1997-ci il tarixdə Zəngilan rayon məhkəməsi tərəfindən şəhidlik statusu verilib);

74. Əliyev Nigar Fərrux oğlu Baharlı kəndi – 26 oktyabr 1993, itkin;

75. Əliyev Sadiq Tarverdi oğlu Tiri kəndi-1994, itkin;

76. Əliyev Salman İsməmməd oğlu 12 yanvar 1969 – 24 dekabr 1992, Zəngilan rayonu;

77. Əsədov Əsəd Soltan oğlu-Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, 22 mart 1956, Turabad Cahangirbəyli kəndi – 29 oktyabr 1991, Yuxarı Qarabağ, Xanabad kəndi;

78. Əsədov Əziz Məhəmməd oğlu Ağbis kəndi – 26 oktyabr 1993, itkin;

79. Əsədov Məhəmməd Nəbi oğlu 1941, Baharlı kəndi – 20 noyabr 1991, Qarakənd kəndi, Xocavənd rayonu, general-mayor;

80. Əsgərov Bilal Isa oğlu 1974, Şayifli kəndi – 14 iyul 1992, Yeməzli kəndi;

81. Əsgərov Seymour Əsgər oğlu 12 sentyabr 1973, Məlikli kəndi – 10 dekabr 1992, Şayifli kəndi;

82. Əzimov Natiq İsmayıllı oğlu 1975, Xumarlı kəndi – 13 mart 1994;

83. Feyziyev Nadir Bahadur oğlu 1956 Mincivan – 11 aprel 1993 (“Hərbi xidmətlərə görə” medalı ilə təltif olunub);

84. Fərəcov İsaq Allahverdi oğlul yanvar 1964, Xumarlı kəndi – 26 aprel 1994, Tərtər rayonu, Cəmilli kəndi;

85. Fərəcov Rəşid Nüsrət oğlu 1960, Mincivan qəsəbəsi – 25 yanvar 1994-cü il tarixində itkin düşüb (şəhidlik statusu verilib);

86. Fərəcov Zahir Zakir oğlu 1972, Malatkeşin kəndi – 24 noyabr 1992, Ağkənd-Seyidlər kəndləri;

87. Gülməmmədov Eynulla Valeh oğlu 1968, Zəngilan şəhəri – 21 sentyabr 1992, Zəngilan rayonu;

88. Gülməmmədov Əbülfət Əli oğlu 6 sentyabr 1969, Bartaz kəndi – 8 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

89. Gülməmmədova Qəmsiyə Əmrəhə qızı 1916, Alibəyli kəndi – 1993, itkin (1998-ci ildə şəhidlik statusu verilib);

90. Hacıyev Ağaklışı Məhərrəm oğlu 1961, Həkəri qəsəbəsi – 29 dekabr 1993, Ağdam rayonu, Güllükə kəndi;

91. Hacıyev Elxan Əmiraslan oğlu 1975, Çöpədərə kəndi – 19 yanvar 1994, Füzuli rayonu;

92. Hacıyev Elsevər Polad oğlu 1972, Zəngilan kəndi – 10 sentyabr 1991;

93. Heydərov Abbas Qurban oğlu 23 sentyabr 1971, Məşədiismayıllı kəndi – 23 avqust 1992, Kolluqışlaq kəndi;

94. Heydərov Nuşirəvan Məhərrəm oğlu 1967, Quyudərə Xəstab kəndi – 10 dekabr 1992, Yuxarı Yeməzli kəndi;

95. Heydərov Şərif Yaşar oğlu 19 yanvar 1970, Zəngilan şəhəri – 19 sentyabr 1994, Füzuli rayonu, Babı kəndi; Bakının Saray qəsəbəsində dəfn olunub;

96. Həmidov Mehman 1973 – 17 sentyabr 1992, Zəngilan rayonu, Qazançı kəndi;

97. Həsənalıyeva Gülyaz Məmmədağa qızı Sarıl kəndi – 25 Avqust 1993, itkin;

98. Həsənquliyev Fəxrəddin Həsənqulu oğlu 1971, Məşədiismayıllı kəndi – 21 oktyabr 1992, Kolluqışlaq kəndi;

99. Həsənov Eldəniz Novruz oğlu 1973, Zəngilan rayonu – fevral 1994, Murov dağı;

100. Həsənov Əfqan Xudayar oğlu 2 fevral 1969, Şayıflı kəndi – 2 fevral, 1994;

101. Həsənov İlham Həsən oğlu 1971, Şayıflı kəndi – 19 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Horadiz qəsəbəsi;

102. Həsənov Nəcəf Heydər oğlu 1970, Çöpədərə kəndi – 29 yanvar 1994;

103. Həsənov Samir Nizami oğlu 21 aprel 1979, Zəngilan şəhəri – 13 oktyabr 1998, Füzuli-Cəbrayılbölgəsi, Cocuq Mərcanlı kəndi yaxınlığı;

104. Həsənov Vəliyyəddin Mikayıl oğlu 1971, Quyudərə Xəstab kəndi – 24 may 1992, Yuxarı Yeməzli kəndi;

105. Həsənov Zaur Həsən oğlu 27 may 1974, Zəngilan şəhəri – 20 aprel 1994, Ömər dağı; Sumqayıtdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

106. Hətəmxanov Şakir Qüdrət oğlu 1970, Ağbənd kəndi – 10 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Əbdürəhanlı kəndi;

107. Həziyev Əjdər Mehdi oğlu 3 sentyabr 1974, Vənədli kəndi – 15 may 1993, Zəngilan rayonu; Zəngilan rayonundakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

108. Hüseynov Arif Novruz oğlu 1939, Mincivan qəsəbəsi – 29 oktyabr 1993, Zəngilan rayonunun işgali zamanı Araz çayını keçərkən suda boğularaq həlak olur;

109. Hüseynov Elşən Famil oğlu 1972, Cahangirbəyli kəndi – 21 yanvar 1993, Kolluqlıqlaş kəndi;

110. Hüseynov Emin İsləm oğlu Sabunçu qəsəbəsi – 25 avqust 1993, Zəngilan rayonu, itkin;

111. Hüseynov Hüseyin Həsən oğlu 1965, İçəri Muşlan kəndi – 26 aprel 1994;

112. Hüseynov Qahir Qüdrət oğlu 7 iyul 1968 – 18 iyun 1992, Ağdam rayonu (“Azərbaycan Bayrağı” ordeni ilə təltif olunub);

113. Hüseynov Rafayıl Maarif oğlu 1974, Seyidlər kəndi – 10 mart 1993;

114. Hüseynov Ramazan Yunis oğlu 1971, Mincivan qəsəbəsi – 17 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi;

115. Hüseynov Rəfayıl Tahb oğlu 10 fevral 1959, Sarıl kəndi – 28 dekabr 1993, itkin, Ağdam rayonu (29 yanvar 1994-cü il tarixdə şəhidlik statusu verilib);

116. Hüseynov Orxan Şahsuvar oğlu 1968 Bartaz kəndi – 18 sentyabr 1992, Vejnəli kəndi;

117. Hüseynov Sərdar Hüseynqulu oğlu 1956, Zəngilan şəhəri – 31 avqust 1993 Qubadlı rayonu;

118. Hüseynov Yaşar İsmayıł oğlu 1969, Bartaz kəndi – 24 iyun 1993, Zəngilan rayonu;

119. Hüseynov Zahid İsgəndər oğlu 1956, Dəlləkli kəndi – 3 aprel 1993, Zəngilan rayonu, Güllü yal; Zəngilan rayonundakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

120. Hüseyanova Könül İmamqulu qızı 1975, Muşlan kəndi – 11 dekabr 1992;

121. Hüsüyev Hüsü Humay oğlu 1974, Rəzdərə kəndi – 18 fevral 1994;

122. Xankışiyev Cabbar Xankişi oğlu Məlikli kəndi – 30 oktyabr 1993, itkin;

123. Xudiyev Əkrəm Məhiyəddin oğlu 1965, Üdgün kəndi – 31 yanvar 1993, Ağdam rayonu, Güllüçə kəndi;

124. İbişov Rafiq Gülüş oğlu 1970, Dərə Gilətağ kəndi – 16 may 1993, Zəngilan rayonu, Mal yatağı ərazisi;

125. İbrahimov İbrahim Həsən oğlu Bartaz kəndi – 29 oktyabr 1993, itkin;

126. İbrahimov Nəbi Yusif oğlu 1958, Mincivan qəsəbəsi – 28 iyun 1993, Zəngilan rayonu;

127. İbrahimova Nabat Yusif qızı Məlikli kəndi – 30 oktyabr 1993 itkin;

128. İmanquliyev Şükür İmanqulu oğlu 1969, Mincivan qəsəbəsi – 29 avqust 1993, Sobi kəndi, Oğru bulaq;

129. İmanov Aliqulu Kazım oğlu 1958, Mincivan qəsəbəsi – 10 dekabr 1993, Füzuli-Beyləqan bölgəsi;

130. İsayev Isa Vahid oğlu 1974, Keçikli kəndi – 23 avqust 1993, itkin (Zəngilan rayon məhkəməsinin 25 fevral 2003-cü il tarixli qətnaməsi ilə ona şəhidlik statusu verilib);

131. İsgəndərov Elxan Zahid oğlu 1975, Beşdəli kəndi – 1993-cü ilin fevralında itkin düşüb;

132. İsgəndərov Təbriz Heydər oğlu 1963, Ağalı kəndi – 16 mart, 1994;

133. İsgəndərova Sücaət Kalbalı qızı 1959, Şəfibəyli kəndi – 20 may 1992, Qazançı kəndi;

134. İsmayılov Əli Vasif oğlu 1969, Mincivan qəsəbəsi – 30 dekabr 1994, Ağdam rayonu;

135. İsmayılov Fazıl İdris oğlu 15 iyul 1970, Mincivan qəsəbəsi – 17 aprel 1993, Zəngilan rayonunun Sobi kəndi;

136. İsmayılov Həsən Mirağa oğlu 1961, Şayıflı kəndi – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu;

137. İsmayılov İsmayıll Barat oğlu 1968, Yuxarı Yeməzli kəndi – 26 oktyabr 1993-cü il tarixdə Cəbrayıl

rayonu ərazisində itkin düşüb (1995-ci ilin martında ona şəhidlik statusu verilib);

138. İsmayılov İsmayıł Qaraş oğlu 1935, Şərikan kəndi – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu;

139. İsmayılov Kərəm İdris oğlu 27 iyul 1963, Mincivan qəsəbəsi – 9 yanvar 1994, Füzuli rayonu; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

140. İsmayılov Möhlət Bəhmən oğlu 1968, Dərə Gilətağ kəndi – 26 oktyabr 1993-cü il tarixində Cəbrayıl rayonu ərazisində itkin düşüb(1998-ci ildə şəhidlik statusu verilib);

141. İsmayılov Nadir Hüseyn oğlu 1956, Mincivan qəsəbəsi – 2 fevral 1993;

142. İsmayılov Nüsrət Rzaqulu oğlu 1936 – 25 sentyabr 1990;

143. İsmayılov Pirqulu Heydərqulu oğlu 1963, Bartaz kəndi, Mincivan qəsəbəsi – 1 iyul 1993, Günqışlaq kəndi;

144. İsmayılov Yavər İsmayıł oğlu 1969, Hacallı kəndi – 2 fevral 1994, Füzuli rayonu, Əbdürəhmanlı kəndi; Sumqayıtdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

145. Kalbahiyev Cəmil Allahverdi oğlu 1966, Sarallı Xəştəb kəndi – 26 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Əbdürəhmanlı kəndi;

146. Qafarov Səyyaf Ətabba oğlu 1970, Mincivan qəsəbəsi – 28 iyun 1993;

- 147. Qaraşov Hüseyin Bəylər oğlu** 1953, Fərəc bəyli kəndi – 28 iyun 1993, Sobu kəndi;
- 148. Qarayev Vüqar Kamal oğlu** 1973, Kolluqışlaq kəndi – 17 may 1993;
- 149. Qasımov Azər Vaqif oğlu** 1975, Dəlləkli kəndi – 18 fevral 1994;
- 150. Qasımov Baloğlan Məhəmməd oğlu** 1958, Şayıflı kəndi – 22 avqust 1992, Şayıflı kəndi;
- 151. Qasımov Etibar Əsgər oğlu** 1969, Ördəkli kəndi – 17 yanvar 1993;
- 152. Qasımov Faiq Məmmədyar oğlu** 1971, Havalı kəndi – 8 yanvar 1993;
- 153. Qasımov Məhəmməd İsa oğlu** 1936, Şayıflı kəndi – 22 avqust 1992, Şayıflı kəndi;
- 154. Qədimaliyeva Səkinə Malikəjdər qızı** 1906, Keçikli kəndi – 10 dekabr 1992 (1994-cü ildə şəhidlik statusu verilib);
- 155. Qəhrəmanov Hikmət Qürbət oğlu** 1975, Mincivan qəsəbəsi – 11 may 1994, Tərtər rayonu, Qapanlı kəndi;
- 156. Qəhrəmanov Samiq Məhəmməd oğlu** 31 avqust 1971 – 21 avqust 1992, Zəngilan rayonu;
- 157. Quliyev Aqil İsmayıł oğlu** 1971, Vənətlı kəndi – 25 sentyabr 1995; Sumqayıtdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

158. Quliyev Aqil Mehralı oğlu 1969, Ağkənd kəndi – 26 oktyabr 1993, Cəbrayıl rayonu, itkin (2007-ci ildə şəhidlik statusu verilib);

159. Quliyev Aydın Məmməd oğlu 1965, Şərikan kəndi – 10 dekabr 1993;

160. Quliyev Elçin Cümşüd oğlu 1975, Vənətli kəndi – 12 yanvar 1994;

161. Quliyev Elman İsa oğlu 1956, Zəngilan şəhəri – 24 mart 1992;

162. Quliyev Elşad Kamil oğlu 1969, Kolluqışlaq kəndi – 30 sentyabr 1992;

163. Quliyev Fəxrəddin Məmməd oğlu 1961, Şərikan kəndi – 10 dekabr, 1993, Füzuli-Beyləqan bölgəsi;

164. Quliyev İlham Cahangir oğlu 1963, Məlikli kəndi – 9 may 1994, Ağdam rayonu, Qərvənd kəndi;

165. Quliyev İlham İmanqulu oğlu 1970, Orta Yeməzli kəndi – 26 oktyabr 1993-cü il tarixində Cəbrayıl rayonu ərazisində itkin düşüb (2000-ci ilin sentyabրında Zəngilan rayon məhkəməsinin qətnaməsi ilə ona şəhidlik statusu verilib);

166. Quliyev Oruc Abbasqulu oğlu 1971, Məmmədbəyli kəndi – 28 dekabr 1993, Ağdam rayonu, Salahlı kəndi;

167. Quliyev Ramazan Dünyamalı oğlu 1961, Məmmədbəyli kəndi – 25 avqust 1993, Cəbrayıl rayonu; “Hərbi xidmətlərə görə” medalı ilə təltif olunub;

168. Quliyev Rüstəm Qulu oğlu 1970, Çöpədərə kəndi – 23 avqust 1993, Füzuli rayonu, Kürdmahmudlu kəndi;

169. Quliyev Yasif Aliqulu oğlu 1969, Şayıflı kəndi – 19 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi;

170. Quliyev Yusif Fərman oğlu 1961, Məşədiisma-yıllı kəndi – 26 yanvar 1995, Füzuli rayonu, Horadız qəsəbəsi;

171. Quliyev Zakir İslmayıl oğlu 1968, Aşağı Yeməzli kəndi – 4 aprel 1994;

172. Quliyeva Anuş Mikayıł qızı 1935, Kolluqışlaq kəndi – 30 sentyabr 1992, Kolluqışlaq kəndi;

173. Qurbanov Ağamir Nəsir oğlu 9 dekabr 1961, Fərəcəyli kəndi – 8 dekabr 1993;

174. Qurbanov Aleksandr Kamran oğlu 1972, Min-civan qəsəbəsi – 2 fevral 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi;

175. Qurbanov Elxan Ağamalı oğlu 1963, Baharlı kəndi – 18 mart 1990;

176. Qurbanov Elman Nuşirəvan oğlu 1969, Genlik kəndi – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu;

177. Qurbanov İlyas Məmmədqulu oğlu 1971, Yuxarı Yeməzli kəndi – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu;

178. Mehdiyev Allahverdi Bəşir oğlu 1952, Yuxarı Geyəli kəndi – 30 yanvar 1994;

179. Mehdiyev Veli Şükrəli oğlu 1968, Vejnəli kəndi – 19 yanvar 1994, Füzuli rayonu

180. Mehraliyev Qüdrət Aslan oğlu 1949, Günqışlaq kəndi – 29 oktyabr 1993, itkin (2005-ci ildə şəhidlik statusu verilib);

181. Mehraliyev Müşfiq Əjdər oğlu 1970, Nəcəflər kəndi – 10 aprel 1993, Zəngilan rayonu;

182. Məhərrəmov Ceyhun Məhərrəm oğlu 28 oktyabr 1973 – 24 iyun 1992, Zəngilan rayonunun Qazançı kəndi;

183. Məmmədov Bəhmən Aliyar oğlu 1927 – 25 aprel 1992;

184. Məmmədov Camal Çərkəz oğlu 1970, Ördəkli kəndi – 18 fevral 1994;

185. Məmmədov Elşən Nüsərət oğlu 1971, Bartaz kəndi – 26 fevral 1994;

186. Məmmədov Əhəd Həsənalı oğlu 1968, Yenikənd kəndi – 10 aprel 1994, Murovdağ;

187. Məmmədov Əlibala Xürrəm oğlu 1973, Ağalı kəndi – 1993, itkin-şəhid (1994-cü ilin yanvarında şəhidlik statusu verilib);

188. Məmmədov Fehruz Məhərrəm oğlu 1970, Şayıflı kəndi – 10 dekabr 1992, itkin (2002-ci ilin oktyabrında ona şəhidlik statusu verilib);

189. Məmmədov Fəxrəddin Gülməmməd oğlu 1960, Mincivan qəsəbəsi – 7 yanvar 1994

190. Məmmədov Firdovsi Xeyrulla oğlu 14 may 1961, Mincivan qəsəbəsi – 11 dekabr 1991; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

192. Məmmədov İlham Fərrux oğlu 1976, Zəngilan şəhəri – 11 noyabr 1997;

193. Məmmədov Məmməd İlyas oğlu 1970, Vəliqulubəyli kəndi – 25 avqust 1993, Kolluqışlaq kəndi;

194. Məmmədov Məmməd Yunis oğlu 1950 – avqust, 1993;

195. Məmmədov Musa Balakişi oğlu 1925, Xumarlı kəndi – 10 dekabr 1992;

196. Məmmədov Müqabil Səfəralı oğlu 15 noyabr 1972, Alıbəyli kəndi – 8 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Qorqan kəndi; Sabunçu rayonunun Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

197. Məmmədov Mürvət Mürşüd oğlu 1957, Bürunlu kəndi – 13 fevral 1993;

198. Məmmədov Pənah Məmməd oğlu 1965, Zəngilan şəhəri – 10 dekabr 1992;

199. Məmmədov Ramazan Cəbrayıl oğlu 1967, Zəngilan şəhəri – 27 oktyabr 1993;

200. Məmmədov Ramiz Telman oğlu 21 may 1973, Ağbənd kəndi – 30 dekabr 1992;

201. Məmmədov Səhiyəddin Vaqif oğlu 1975, Rəbənd kəndi – 7 yanvar 1994, itkin, Füzuli rayonu, Şükürbəyli kəndi (1995-ci ildə şəhidlik statusu verilib);

202. Məmmədov Səməd Rəhim oğlu 1963, Zəngilan şəhəri – 26 yanvar 1994;

203. Məmmədov Səyavuş Əli oğlu 1973, Havalı kəndi – 10 fevral 1994, itkin (2002-ci ilin dekabrında ona şəhidlik statusu verilib);

204. Məmmədov Teymur Məmməd oğlu 25 fevral 1973, Seyidlər kəndi – 10 yanvar 1994, itkin Füzuli rayonu, Qorqan kəndi;

205. Məmmədov Tələt Cabbar oğlu İçəri Müşlan kəndi – 26 oktyabr 1993, itkin ;

206. Məmmədov Vahid Hilal oğlu 1970, Tatar kəndi – 29 oktyabr 1993, Zəngilan rayonu, Cahangirbəyli kəndi;

207. Məmmədov Zülfüqar Fazıl oğlu 1932 – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu, Bürünlü kəndi;

208. Məmmədova Ofelya Məmiş qızı 1958, İçəri Müşlan kəndi – 23 oktyabr 1993, itkin (15 yanvar 1994-cü il tarixdə şəhidlik statusu alıb);

209. Məmmədova Teyfə Caməmməd qızı 1940, Şərikan kəndi – 10 dekabr 1992;

210. Mövsümov Qasım İsa oğlu 1969, Zəngilan şəhəri – 25 oktyabr 1993, Cəbrayıł rayonu;

211. Muradov Cümşüd Valeh oğlu 1970, Məmməd-bəyli kəndi – 1 fevral 1994, Füzuli rayonu, Horadiz qəsəbəsi;

212. Mustafayev Xalıq Seyidəli oğlu 1965, Yuxarı Yeməzli kəndi – 1 fevral 1994, Füzuli rayonu;

213. Nağıyev Balağa Sabir oğlu 15 may 1966, Bartaz kəndi – 15 iyul 1993, Zəngilan şəhəri;

214. Nağıyev Əsgər Vəli oğlu 1969, Bartaz kəndi – 25 avqust 1993, Cəbrayıl rayonu, Minbaşılı kəndi;

215. Namazov Məhiyəddin Şükür oğlu 1974, Dərə Gilətağ kəndi – 27 may 1994; Sumqayıt şəhərindəki Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

216. Nəcəfov Qabil Abbas oğlu 1939, Nəcəflər kəndi – 5 noyabr 1992;

217. Nəcəfov Pərviz Qabil oğlu 1979, Qaragöl kəndi – 5 noyabr 1992;

218. Nərimanov Elşad Əvəz oğlu 1967, Zəngilan şəhəri – 26 oktyabr 1993, itkin, Cəbrayıl rayonu, Dərzili kəndi (1997-ci ildə ona şəhidlik statusu verilib);

219. Nəsibov Emin Famil oğlu 1971, Zəngilan şəhəri – 25 oktyabr 1993, Cəbrayıl rayonu;

220. Nəsirova Nabat Balakişi qızı 1932, Yuxarı Genlik kəndi – 10 dekabr 1992;

221 Niftəliyev Rəşad Şakir oğlu 1993, Zəngilan şəhəri – 5 aprel 2016, Tərtər rayonu;

222. Niftəliyev Əli Rəhman oğlu 1973, Mincivan qəsəbəsi – 24 avqust 1993, itkin, Cəbrayıl rayonu (2003-cü ilin iyun ayında şəhidlik statusu verilib);

223. Novruzov Eynur Çapay oğlu 1970, Zəngilan şəhəri – 25 oktyabr 1993, Cəbrayıl rayonu, itkin (28 yanvar 2003-cü il tarixdə Zəngilan rayon məhkəməsinin qətnaməsi ilə ona şəhidlik statusu verilib);

224. Novruzov Sahib İsrafil oğlu 1964, Şayıflı kəndi – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu, Seyidlər kəndi;

225. Nuriyev Elnur Eyvaz oğlu– Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, 22 avqust 1975, Cahangirbəyli kəndi – 5 oktyabr 1994, Gəncə qiyamı; Kürdəmir rayonundakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

226. Nuriyev Nurəddin Azad oğlu 1973, Babaylı kəndi – 19 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Qorqan kəndi;

227. Orucov Elşən Zülfüqar oğlu 1974 – 11 aprel 1993, Zəngilan şəhəri; “Hərbi xidmətlərə görə” medalı ilə təltif olunub;

228. Orucov Məhəmməd Şəməmməd oğlu 1957, Tatar kəndi - (2009-cu ildə Şirvan şəhər məhkəməsinin qətnaməsi ilə ona şəhidlik statusu verilib);

229. Orucov Müşfiq oğlu 1994, Zəngilan şəhəri – 5 aprel 2016;

230. Rəhimov Əvəz Hüseynqulu oğlu 1964 – 27 iyun 1997;

231. Rəhimov Həsən Tofiq oğlu Müşlan kəndi – 26 oktyabr 1993, itkin ;

232. Rəhimov Vaqif Sədri oğlu Zəngilan şəhəri – 26 oktyabr 1993, itkin ;

233. Paşayev Sabir Əziz oğlu 1969, Zəngilan şəhəri – 26 oktyabr 1993, itkin, Cəbrayıł rayonu (1995-ci ilin martında ona şəhidlik statusu verilib);

234. Rəsulov Dadaş Əmirxan oğlu 1971, Malatkeşin kəndi – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu; “Hərbi xidmətlərə görə” medalı ilə təltif olunub;

235. Rüstəmov Adil Əmrəh oğlu 23 dekabr 1963, Zəngilan rayonu – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu; Zəngilan rayonundakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub; “Azərbaycan Bayrağı” ordenli;

236. Rüstəmov Bəhrəm Əhməd oğlu 27 oktyabr 1967, Malatkeşin kəndi – 23 mart 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi; “Azərbaycan Bayrağı” ordeni ilə təltif olunub;

237. Rüstəmov Emin Qəzənfər oğlu 19 may 1974, Zəngilan şəhəri – 6 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Horadız qəsəbəsi; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

238. Rüstəmov Muxtar Bəhmən oğlu 1974, Muğanlı kəndi – 13 aprel 1993, Qaragöl kəndi;

239. Rzayev Faiq Əvəz oğlu 17 noyabr 1961, Zəngilan şəhəri – 24 avqust 1993, Zəngilan rayonu;

240. Rzayev Veyis Yusif oğlu 27 yanvar 1970, Orta Yeməzli kəndi – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu;

241. Rzayev Vüqar Oqtay oğlu 15 may 1974, Mincivan qəsəbəsi – 15 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi; Bakıdakı II Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

242. Sadıqov Qorxmaz İsmayıł oğlu 1970 – 10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu; “Hərbi xidmətlərə görə” medalı ilə təltif olunub;

243. Səfərquliyev Xəlil Cavanşir oğlu 1973, Cahangirbəyli kəndi – 8 mart 1993;

244. Səfərov Cümşüd Səfər oğlu 7 dekabr 1968, Bartaz kəndi – 15 iyun 1993, Zəngilan rayonu, Şükərtaz kəndi;

245. Səfərov Oqtay Əli oğlu 1961, Yusiflər kəndi – 10 dekabr 1993;

246. Səfiyarov Ağa Allahyar oğlu 1932, Xırdaqışlaq kəndi – 12 dekabr 1992;

247. Süleymanov Baloğlan Süleyman oğlu 1960, Keçikli kəndi – 25 oktyabr 1993, Cəbrayıł rayonu, Dərzili kəndi; “Azərbaycan Bayrağı” ordeni ilə təltif olunub; Tərtər rayonunun Köçərli kəndində dəfn edilib;

248. Süleymanov Hikmət İbiş oğlu 1972, Qıraq Müşlən kəndi – 16 dekabr 1994;

249. Süleymanov Məhərrəm Həsən oğlu 1963, Mincivan qəsəbəsi – 11 aprel 1993;

250. Süleymanov Sadiq Baloğlan oğlu 1982, Rəzdərə kəndi – 22 avqust 1992;

251. Şahməmmədov Abbas Lətif oğlu 1949, Tiri kəndi – 30 oktyabr 1993-cü il tarixində itkin düşüb;

252. Şahməmmədov Yanvar Famil oğlu 15 yanvar 1965 – 10 sentyabr 1992;

253. Şərifov Səxavət Əsəd oğlu 1965, Seyidlər kəndi – 9 yanvar 1994, Füzuli rayonu, Aşağı Seyidəhmədli kəndi;

254. Şixiyev Yaşar Əhməd oğlu 1969,Zəngilan şəhəri – 1993 – avqust, itkin (2007-ci ilin dekabrında şəhidlik statusu verilib);

255. Şirinov Ağamirzə Əlirza oğlu 13 mart 1962, Rəzdərə kəndi – 30 avqust 1992;

256. Şirinov Nüsrət Eyvaz oğlu 1938, Aşağı Geyəli kəndi - 10 dekabr 1992;

257. Şirinov Sahib Məhəmməd oğlu 10 dekabr 1961, Geyəli kəndi – 17 iyul 1993;

258. Tağıyev Qiyas Veysəl oğlu 13 fevral 1973, Zəngilan şəhəri – 10 dekabr 1992, Seyidlər kəndi,itkin (Zəngilan rayon məhkəməsinin qətnaməsi ilə ona şəhidlik statusu verilib);

259. Teymurov Cəmşid Qəhrəman oğlu 16 fevral 1970, Bartaz kəndi – 13 yanvar 1994, 8 yanvar 1994-cü il tarixdə ağır yaralanmışdır; Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub;

260. Vəliyev Elbrus Şamxal oğlu 1974, Ağalı kəndi – 6 avqust 1993, Ağaklısilər kəndi;

261. Vəliyev Filman Kamran oğlu 1970, Qaradərə kəndi – 26 oktyabr 1993, Vejnəli-Ağbənd;

262. Vəliyev Heydər Babaş oğlu 1961, Genlik kəndi – 28 yanvar 1994, Füzuli rayonu;

263. Vəliyev Qəzənfər Həmid oğlu 1968, Qıraq Müşlən kəndi – 1 fevral 1994, Füzuli rayonu;

264. Yaqubov Rəhim Teymur oğlu 1971, Qaragöl kəndi –10 dekabr 1992, Seyidlər kəndi, itkin (1994-cü ilin mayında şəhidlik statusu verilib);

265. Yusifov Eldəniz Vəli oğlu 29 avqust 1976, Zərnəli kəndi - 27 fevral 1995-ci tarixində Tərtər rayonunun Cəmilli kəndi ərazisində xidməti borcunu yerinə yetirərkən həlak olub;

266. Zeynalov Cəmil Sərdar oğlu 24 oktyabr 1971, Ağalı kəndi –10 dekabr 1992, Zəngilan rayonu, Şayifli kəndi;

267. Zeynalov Dadaş Muxtar oğlu 1949, Zəngilan şəhəri – 23 mart 1993, Zəngilan şəhəri;

**ZƏNGİLAN
RAYONUNDAN OLAN
AZƏRBAYCANIN
MİLLİ QƏHRƏMANLARI**

ƏSƏD SOLTAN OĞLU ƏSƏDOV

Əsəd Soltan oğlu Əsədov 22 mart 1956-cı il tarixdə Zəngilan rayonunun Turaabad kəndində anadan olmuşdur. O, 1975-ci ildə Mincivan qəsəbə orta məktəbini bitirmişdir. 1974-1976-cı illərdə keçmiş Sovet Ordusu sıralarında həqiqi hərbi xidmət keçmişdir. Hərbi xidmətini başa vurduqdan sonra o, Rusiyada Saratov vilayətinin Krasnokutsk şəhərindəki təyyarəçilik məktəbinin mülki aviasiya şöbəsinə daxil olmuşdur. Burada təhsil alan Əsəd Əsədov 1976-cı ildə təyyarələrin uçuş istismarı peşəsinə yiyələnmiş və Yevlax Mülki Aviasiya İdarəesində öz ixtisası üzrə işləməyə başlamışdır. İşlədiyi müddətdə o, özünü bacarıqlı bir mütəxəssis kimi göstərə bilmişdir.

Qarabağın səmasını qara buludlar alanda, erməni işgalçı qüvvələri torpaqlarımıza təcavüze edəndə Əsəd də digər qeyrətli Vətən oğulları kimi mübarizəyə qoşuldu və cəbhənin müxtəlif yerlərinə uçuşlar həyata keçirdi. O, təcrübəli bir təyyarəçi kimi döyüş bölgələrinə tez-tez uçuşlar etmiş, çətin, ekstremal vəziyyətlərdə qəbul etdiyi düzgün qərarları ilə fərqlənmiş və iştirak etdiyi döyüşlərdə düşmənin layiqli cavabını vermişdir.

29 oktyabr 1991-ci il tarixdə 9 komandiri olduğu “AN-2” təyyarəsində nəfərlə Xocalı aeroportuna köməyə can atan igid, cəsur döyüşçülər cəbhənin Xanabad kəndi səmasında uçuş zamanı düşmən tərəfindən güclü atəşə tutulmuş və nəticədə cəsur komandır Əsəd Soltan oğlu Əsədov, eləcə də onun rəhbəri olduğu heyət üzvləri (9 nəfər) facieli şəkildə həlak olmuşlar. Həmişə uğurlu əməliyyat keçirən bu heyət üzvləri bu dəfə düşmənin hiyləsinə tuş gəlmışdilər. Bəli, Əsəd canından artıq

sevdiyi Vətən, torpaq üçün xidməti tapşırığını ləyaqətlə yernə yetirərkən amansız ölüm ilə uzləşdi və şəhid oldu. Amma o bu ölümü ilə ölməzliyə qovuşdu. Vətən onun uğrunda Əsəd kimi igid bir oğlunu da qurban verdi. Cəsur təyyarəçi Əsəd Əsədov doğma yurdu olan Zəngilan rayonunda Cahangirbəyli kəndinin qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur. Hazırda Zəngilan rayon Turaabad kənd orta məktəbi və Mincivan qəsəbəsindəki mərkəzi küçələrdən biri Əsəd Əsədovun adını daşıyır.

Əsəd Əsədov ailəli idi; dörd övladı yadigar qalıb.

*“Nə etmişdim, əcəlimi buyurdun?
Nə dedim ki, ölümümə qiyurdın?
Niyə məni dörd balamdan ayırdın?
Yaman yerdə ölüm verdin, ay fələk.”*

Cəsur təyyarəçi Əsəd Əsədovun Vətən qarşısındaki xidmətləri dövlətimiz, hökümətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 25 noyabr 1992-ci il tarixli, 337 sayılı Fərmanı ilə Əsəd Soltan oğlu Əsədova ölümündən sonra “Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı” fəxri adı verilmişdir.

Allah rəhmət eləsin!

ELNUR EYVAZ OĞLU NURIYEV

Elnur Eyvaz oğlu Nuriyev 22 avqust 1975-ci il tarixdə Zəngilan rayonunun Cahangirbəyli kəndində anadan olmuşdur. O, 1992-ci ildə orta məktəbi bitirmişdir. 1993-cü ilin oktyabr ayında Milli Ordu sıralarına həqiqi hərbi xidmətə çağırılmışdır. Elnur Nuriyev qısa müddət ərzində müəyyən olunmuş təlim və məşqlər keçdikdən sonra erməni işgalçı qüvvələrinə qarşı döyüslərdə iştirak etmək üçün cəbhənin müxtəlif hissələrinə göndərilmişdir. Bir müddət Zəngilan rayonunun ərazisində erməni quldur dəstələrinin təcavüzünə qarşı mövqe döyüslərdə iştirak edən Elnur Nuriyev Zəngilanın işgalindən az sonra cəbhənin ən qaynar nöqtəsinə -Füzuli rayonu ərazisinə göndərilmişdir. O, minamyotçular batareyasının tərkibində bölmə komandiri kimi Füzuli rayonunun Kürdmahmudlu, Alxanlı, Qaraxanbəyli kəndləri istiqamətində gedən döyüslərdə iştirak etmiş, bu döyüslərdə igidliyi, qorxmazlığı ilə fərqlənmişdir.

Sonralar az bir müddət ərzində cəbhənin Ağdam bölgəsində döyüşən Elnur burada da özünü cəsur döyüşü kimi göstərmişdir. Həmin ərefədə cəbhənin Tərtər bölgəsində vəziyyət son dərəcə gərginləşəndə Elnurun xidmət etdiyi hərbi hissə həmin bölgəyə köməyə göndərilmişdir. Burada baş verən döyüslərdə Elnur Nuriyev Qapanlı, Seysulan kəndləri istiqamətlərində aparılan döyüş əməliyyatlarında iştirak etmiş və şücaət göstərmişdir.

1994-cü ilin sentyabr ayında Elnur da qiyamı yatırmaq üçün Gəncə şəhərinə göndərilən hərbçilər arasında idi. Müəyyən qüvvələrin Gəncədə gərginlik yaratdığı sentyabr günlərində sabitliyi bərpa etməli olan qoşun

birləşmələrinin tərkibində Elnur da Gəncəyə göndərildi. Oktyabrın 4-də “Üctəpə” deyilən ərazidə atışma baş verəndə Elnur sinəsindən ağır güllə yarası alır. Döyüslərdə hər zaman göstərdiyi fədakarlıqları ilə ürəklərdən heç vaxt silinməyəcək iz qoyub gedən Elnur Nuriyev. 5 oktyabr 1994-cü il tarixdə - Gəncə qiyamının yatırılması zamanı döyük tapşırığını yerinə yetirərkən qəhrəmancasına həlak olur və müqəddəs şəhidlik zirvəsinə yüksəlir.

*“Dərdimi qanan ağlar,
Halima yanın ağlar.
Ölmə, ölsən dalınca
Həmişə anan ağlar”.*

Elnur Eyvaz oğlu Nuriyev subay idi. Onun nəşri Kürdəmir şəhərindəki Şəhidlər Xiyabanında torpağa tapşırıldı. Beləcə, Vətən torpağı onun yolunda qurban gedən Elnur kimi qəhrəman bir oğlunu da əbədi qoynuna aldı.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 oktyabr 1994-cü il tarixli 215 sayılı Fərmanı ilə Nuriyev Elxan Eyvaz oğluna ölümündən sonra “Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı” fəxri adı verilmişdir.

Allah rəhmət eləsin!

Zəngilan həsrəti

Elçin Quliyev 20 mart 1984-cü il tarixində Zəngilan rayonunun Mincivanqəsəbəsində anadan olub. Zəngilan-dan çıxdıqları o gecəni belə xatırlayır Elçin:

-Oktyabrın 29-da o ağır -acılı günü bir dəhşətli yuxu kimi xatırlayıram. O zaman mən 3-cü sinifdə oxuyurdum. Mincivanda ikimərtəbəli evimiz var idi. Anam evimizin ikinci mərtəbəsində bacımın cehizləri üçün hazırlıq işləri görürdü. Bir həftəyə məndən yaşca böyük olan bacım gəlin köçəcəkdi. Çalışırdı ki, toya qədər bütün cehiz tədarükünü hazırlasın. Düşünmürdük ki, evimizdən, yaşadığımız torpaqdan didərgin düşə bilərik. Heç inanmırıq ki, el-obamızı qoyub çıxa bilərik. Artıq oktyabrın 29-da həm bizim kəndin həm də rayonun digər kəndlərinin əhalisi əşyalarını yığıb Arazın kənarına yığışmışdılar. Hətta, o ailələrdən bir neçəsinin Arazi keçmədən önce atam bizim evimizdə qonaq saxladı. Uşaqlı və yaşılı olan ailələrə anam da, atamda qayğı göstərərək, onların müəyyən ehtiyaclarına kömək edirdilər. Bizim ailə isə kənddən çıxmağı düşünmürdü. Oktyabrın 29-da qonşulardan biri söylədi ki artıq qəsəbəboşalıb, qala bilməzsiniz. Sizdəçixin. Balaca qardaşım Elnur, anam Sevil xanım, bir də mən yük maşınının arxasında bir neçə ailə ilə birlikdə qəsəbədən çıxdıq və Araz çayının kənarına gəldik. Hələ bizim İrana keçmək icazəmiz yox idi. Sərhəd açılmamışdı. Baxmayaraq ki, Arazçayının suyunun səviyyəsiashağı düşmüşdü, təhlükəsiz keçmək olardı. Saat 3-4 radələri olardı. Uzaqdan gördük ki, iki hərbi maşın və bir zirehli texnika (tank) gəlir. Onların bizə tərəf istiqamət aldığıni gördük və

həyəcanlandıq; hərə bir tərəfə qaçıdı. Tank bizi yaxınlaşdırıldıqdan sonra bildik ki, erməni tankıdır. Azərbaycan hərbçiləri onu döyüşdə qoyub qaçan ermənilərdən götürmüştülər. Onlar tankdan uşaqlı bir qadını düşürdülər, dedilər ki, kəndlərin birində köməksiz qalıbmış. Biz onu gördük və gətirdik ki, sizinlə bərabər keçsin. Bunu söyləyib onlar yenidən döyük bölgəsinə qayıtdılar. Suyun səviyyəsi aşağı olsa da çox sürətlə axırdı, keçmək çətin idi. Artıq saat 5-də icazə verildi. İran tərəfə keçməyə başladıq. Biz yük maşını ilə keçən zaman çayın orta hissəsində onun mühərriki xarab oldu. Çayın ortasında qaldıq, çox həyəcanlı idim. Anam gözlərimdən öpüb başıma siğal çekdi. Gözlərindən axan göz yaşları saçlarımı islatdı. Maşında hamı səksəkədə idi. Maşını çayın içində hərəkətsiz görən İran tərəfi traktor göndərdi və bizi tezliklə xilas etdilər. İran sərhədinikeçdik. Ermənilər Arazçayının atop mərmiləri atdıqları üçün bizi oradan uzaqlaşdırıb çaya yaxın kəndlərin birində müvəqqətiməskunlaştırdılar. Büyük qardaşım Şahin və Qərib biz çıxdıqdan birxeylisənə çıxmışdılar. Torpağına bağlı el-obasını qoyub çıxməq istəməyən atam İbrahim isə ən son məqamda çıxmaga cəhd göstərmüşdür, buzaman artıq ermənilər qəsəbədədirler. Onu tutmaq istəmişdilər, amma çox çətinliklə atam onlardan canını qurtara bilmüşdür. Bizi İmişli rayonuna gətirdilər. Rəhmətlik anam sakitləşmirdi. Hər gün ağlayır gözü qapıda qalarmış. "Oğlanlarım harada qaldı?" - deyə ahu-zar edirdi. Rayonda bir həftə idi ki məskunlaşmışdıq. Qardaşlarım və atam gəlib orada bizi tapdılar. Çox həyəcan keçirirdik. Nəhayət ki, sağ-salamat gəlib çıxdılar. Anamın o günü sevincini sözlətəsvir edə bilmirəm. 1951-ci il doğumlu anam Sevil xanım 2005-ci ildə rəhmətə getdi.

Anam Zəngilanda doğulmasa da, Zəngilanı çox sevirdi. Televiziyada hər gün xəbərləri izləyirdi ki, xeyir xəbər olacaq. Zəngilana qayıdacağıq deyirdi. Atam İbrahim 1943-cü ildə anadan olub. Torpaq həsrəti onun ürəyinin yarası oldu. Vətənim deyə-deyə 2009-cu ildə o da həyatdan köcdü. Allah bütün dünyasını dəyişən valideynlərə rəhmət eləsin! Amin! Mənim iki övladım var: qızım Mədinə və oğlum Emil. Çalışıram ki, övladlarımı vətənpərvər ruhda böyüdəm. Onlara tez-tez qərib diyarım, sevimli yurdum Zəngilan haqqında söhbətlər edirəm. Qarabağ və onun ətraf rayonlarında mənfur düşmənlərin etdikləri vəhşiliklərdən danışıram. İstəyirəm ki, uşaqlarımın işgal altında olan doğma torpaqlarımız haqqında bilgiləri olsun. İnşallah, Vətənimin torpaqları düşməndən azad ediləcək və gözəl təbiəti, çinarları, axar çayları, məhsuldar torpağı iləməşhur olan Zəngilana qayıdacağıq. Mən övladlarımın əllərindən tutub, o torpaqları qarış-qarış gəzəcəyəm. Tanım övladlarımı, eləcə də bütün qacqın və məcburi köckünlərə Vətən həsrətini yaşatmasın!

Mənuşaqlıq illərimdən qonşumuz olan Tükəzban xanımı tanıyıram. Uşaq vaxtı anam qonaq gedəndə və ya işləri olan zaman məni Tükəzban xanıma tapşırırdı. O da məni çox isteyirdi, hər arzumu yerinə yetirərdi, mənə heç acıqlanmadı. **Tükəzban Abbasova** Zəngilan rayonunun Mincivan qəsəbəsində anadan olub. Keçən il Tükəzban xanımla Zəngilan haqqında ağırlı-acılı xatırələrimizi incələyirdik. Oktyabrin 29-da Mincivanda zəngilanlıların doğma torpağı məcburi tərk etməsindən danışdıq. Tükəzban xanım o gecəni ailəsi ilə Arazi necə keçməsindən söhbət açdı. Anası Əhmədova Firuzə Şıxməmməd qızı, atası Əliyev Mürsəl Bəşir oqlu, üç yaşlı

nəvəsi Elşad Abbasovun o gecə necə ağrı, həyəcan keçirdyini qeyd etdi. Anası kənddən hamının çıxmamasına baxmayaraq xəstəxana istiqamətində yerləşən binaların birində yaşayan bacısından, qəsəbədən çıxıb-çıxmaması barəsində xəbər almaq düşüncəsi ilə ora gedir və bir necə saat orda həyəcan içinde gözləyir. Bacısının əsir düşməsindən qorxur.

Xəbər ala bilməyir və geri dönür. Firuzə ana Zəngilan özünü müdafiə batalyonunda əsgər olan 23 yaşlı qardaşım Əliyev İsmayıldan da nigaran qalıb və evi, həyəti tərk etmək istəmirmiş:- Oğlum gəlsin, onsuz çıxa bilmərəm - deyirmiş. O gecə Tükəzban xanımın anasını razı salırlar. Anası, atası Mürsəl kişi və oğlu Elşad qəsəbəni tərk edib Araz çayı vasitəsi ilə İran istiqamətinə keçirlər. Firuzə anadeyir ki, Arazınsuyunu azaltmışdır, amma yenədə qorxulu idi. Çay daşları şox sürüşkən idi. Su üzüaşağı axarı ilə neçə adamı aparsa da, çalışıb onları xilas edirdilər. Bibisi - Əliyeva Gülnisə Bəşir qızı Araz çayını keçən zaman yixilmiş, çay daşları bədənini əzmişdir. Firuzə ana deyirdi ki, bibisi kimi çox adamlar çay daşlarında yixılıb – əzilmişdir. Vahimə dolu bir gecə idi. Atası və anası hər zaman doğma el-obasını xatırlayan zaman o gecədən ağalaya–ağlaya danışırıldılar. Firuzə ana hər zaman qızına deyir ki, qızım, mən indi düşünürəm ki, o gecənecə də qorxmamışam, qəsə-bədən hamı çıxıb gedən bir vaxtda xalamgilin evinə yaxın məkanda xeyli gözləmişəm. Hər şey ola bilərdi, əsir də düşə bilərdim.

Tükəzban xanımın qardaşı İsmayıllı əsgər yoldaşları ilə o gecə Araz çayını Minicivan isıqaqəmətində səhərə yaxın vuruşa-vuruşa keçib çıxmışlar. Atası, anası, qardaşı İran tərəfində görüşürlər. Sonra da Azərbaycan

tərəfinə keçib rayonların birində məskunlaşmışlar. Atası vətəndən ayrı düşməyi ilə barışa bilimirdi. Hər gün Allaha dua edirmiş ki, vətən torpağında canımı tapşırıım. Atası Mürsəl kişi 68 yaşında:- Torpağımı istəyirəm, deyib Tanrı dərgahına qovuşdu. Bizim ailə **Ramiz Niftaliyevin** ailəsi ilə Mincivan qəsəbəsində qonşu olmuşdur. Ramiz dayının xanımı Mehriban xala Zəngilanın özündə anadan olub və Mincivan qəsəbəsinə gəlin gəlib. Bu mehriban, səmimi xanımla anam dostluq edirdi. Mehriban xanımdan Zəngilanla bağlı xatirələrini soruşanda:- Ay bala, ürəyimizi orada qoyub gəlmışik, amma qayıdacağımıza əminəm, -deyir hər zaman. Mən uşaq olduğum üçün o gecə qəsəbədən çıxdığımızı tam təfsilati ilə hec cür xatırlaya bilmirdim. Amma istəyirdim o ürəkağrıcı gecənin haqqında çox şeyləribilim. Qəsəbənitərk edib çıxılan gecədən Mehriban xala danışır:- Uşaqlar çox kiçik idi. Beş qız usağı var idi. Balacam yaşıyarımlıq idi. Mənfur qonşular gecələr yaşadığımız məntəqələri top atəsinə tuturdular. Uşaqlar bu səsdən çox qorxurdular. Atılan top yaxın kəndlərə düşürdü. Qorxmurduq, düşünürdü ki, sakitləşcəklər üzdən-iraq qonşularımız. Cixmaq fikrimiz yox idi. Dözülməz hal idi. Azuqə bitmişdi, yanacaq yox idi, həyat donmuşdu, dayanmışdı. Axşam tərəfi atışma başladı, gördük ermənilər hücuma keçir. Girov düşə bilərdik. Biz həmin an Arazdan keçməyə cəhd göstərdik. Arazın suyu azaldılmışdı. Özümüzlə heç bir şey götürmədik. Düşündük ki, bir azdan geri qayıdacaqıq. Soyuq havada çay daşları üzərində çətinliklə soyuq suyun içində Araz çayının ortası ilə həyat yoldaşım Ramiz, qaynanam Tamara və 5 az yaşlı uşaqla İran tərəfinə keçdi. Keçdikdən sonra

çox çətinlik çəkdik. Ordan Şirvan şəhərinə gəldik. Şirvan şəhərindən də Bakıyaqəlib burada məskunlaşdıq. Torpaq itkisini heçnə əvəz etmir. Biz hər gün geri- müqəddəs torpaqlarımıza qayıtmaq həsrəti ilə yaşayırıq. Zəngilanımız, doğma elimiz, torpağımız geri alınsın, o yerlərə qayıdaq. Övladlarımı, nəvələrimi xoşbəxt görmək istəyirəm. Allah heç kimə yurd həsrəti nəsib eləməsin! - deyir Mehriban xanım.

Elçinin ailəsi qonşuları Ramiz Niftəliyevin ailəsi ilə köçkünlükdən, qaçqınlıqdan sonra görüşməmişdir. Bu tale yazısı Tanrıdandır. Neçə illər keçməsinə baxmayaraq, biri-birindən xəbər tuta bilməyən qonşular görüşüb yenidən birlikdə olacaqlarmış. Qəriblikdə inləyənbir yurduniki gənci həyatını qurubxoşbəxt olacaqlarmış. Mənfur qonşuların acığına. 2007-ci ildə Şirvan şəhərində bir xeyir məclisində keçmiş qonşular biri birini tanıyb görüşürvə dostluqlarını davam etdirirlər. Yenidən beləcə, dostluq əlaqəsi yaranır. Və bu dostluq Elçinin Ramiz Niftəliyevin kiçik qızı Sahibə ilə ailə qurmasına səbəb olur.

Səkkiz nəvəsi olan qayğıkeş bibimlə hər dəfə görüşəndə onu qayğılı, qəmli və düşüncəli görürəm. Yaxınlaşılıb üzündən öpüb:- Bibi, inşallah, yurd-yuvamıza qayıdacağıq, səhhətini qoru ki, o günün sevincini yaşaya biləsən - deyirəm. Bibim də boynumu qucaqlayıb: - "Ay Elçin, bibin sənə qurban, bircə torpağıma qovuşum, ölsəm də, orada ölüm", - deyir. 1949-cu il doğumlu olan bibim *Əminə Lətif qızı Quliyeva* Zəngilan rayonunun Mincivan qəsəbəsində doğulub. Köçkünlüyə qədər ailəsi ilə Mincivan stansiyasında yaşayıb. Heç cür barışmır doğma torpağından, el-obasından ayrı düşməsi ilə. Bibim

mənə o gecənin ağrı və həyəcanını göz yaşları ilə danışmışdı. Əminə bibim rayondan çıxdığı gecəni mənə doqquzuncu sinifdə oxuduğum zaman təfsilatı ilə elə danışmışdı ki, onun sözləri birdəfəlik yaddaşima həkk olunub. Bibimin yoldaşı - Tiri kəndində 1949-cu ildə anadan olmuş Abbas Lətif oğlu Şahməmmədov xəstəxanada təcili yardım masının sürücüsü işləyirdi. Döyüş gedən bölgədən yaralıları Mincivan xəstəxanasına gətirirdi. O ağır günlərdə yaralıları da xəstəxanadan digər rayonun xəstəxanalarına aparmaq onun öhdəsinə düşmüdü. 1993-cü ilin oktyabrın 26-da gündüz saat 11-də hay gəlib ki, ermənilər Mincivan işğal ediblər. Həmin günü Abbas dayı da xəstəxanada növbətçi imiş. Demək olar ki, stansiya Mincivandan hamı çıxıbmış. Bibimin ailəsi və yaxın qonşu ailə qalıbmış. Abbas dayı təcili yardım masını ilə evinə gəlir, onu gözləyən, onsuz bir addım belə atmayan ailəsini və köməksiz qalan qonşu ailəni təcili yardım masını ilə Araz çayından İran istiqamətinə keçirir. Axşamı İran tərəfində gecələyirlər. Oktyabrın 27-də səhər maşın lazım olur və mühərrikin xarab olduğunu, çalışmadığını görüb, Abbas dayı kəndə qayıtmağı düşünür. Kənd istiqamətinə baxıb, diqqət edir sakitlik olduğunu özü-özlüyündə müəyyən edir, yenidən kəndə qayıdır maşının xarab olmuş ehtiyat hissələrini götürmək qərarına gəlir. Bu məqsədlə Mincivana kecir ki, maşın üçün lazım olan ehtiyat hissələri gətirsin. Evinin istiqamətinə gedən zaman sovetliyin qarşısında kənd masınlarını görür, düşünür ki, bu masınları kənd camaatı qoyub gedib. Kəndə hələ ermənilər girməyiblər, -deyə düşünüb. Amma masılara tərəf yaxınlaşan zaman masınların içində ermənilərin olduğunu

görür. Artıq gec olur. Ermənilər onu görən zaman: - Türkdür, onu tutun -deyirlər və Abbas dayını dairəyə alırlar, əlini, qolunu bağlayırlar. Ermənilər Abbas dayını öz evinə gətirirlər; gözünün qabağında evini qarət edirlər və özünü də maşının arxasına trosla bağlayıb bir kilometr sürüyə-sürüyə Mincivan dəmiryol stansiyasına kimi gətirirlər. Abbas dayı orada görüb ki, kəndin camaatının əşyaları qarət edilib, yüklenib orada olan yük maşınlarına. Ermənilərdən biri rabitə ilə əlaqə saxladıqdan sonra onun qollarını qandallayıb UAZ markalı maşınla Martuniyə, oradan da Xankəndinə, oradan isə Şuşaya aparıblar. Üçil səkkiz ay əsirlikdə qalıb. Şuşadan da sonra Yerevana gətiriblər. Ermənilər “Qızıl Aypara” çəmiyyətinin vasitəciliyi ilə öz əsirlərini Abbas dayı ilə dəyişdirib, onu Azərbaycana qaytarıblar. Həmin vaxt 65 azərbaycanlı 32 erməni ilə dəyişdirilib. Onun əsirlikdən azad olunması 1996-ci il mayın 9-na - Qələbə gününe təsadüf edib. Bibim deyir ki, həyat yoldaşı əsirlikdən danışanda çox pis hal keçirir. Hər gün onu döyürləmiş, işgəncə verirləmiş. Ermənilər deyirmiş ki, Azərbaycan torpaqları bizimdir. Salyan rayonuna kimi ermənilərindir. Bu sözləri ona və digər əsirlərə təkrar söylədirilmiş, demə-yəndə də vəhşicəsinə döyürləmiş, işgəncə verirləmiş. Abbas dayı da onların dediklərini təkrar etmədiyi üçün dəfələrlə döyülib, işgəncə ilə üzləşib.

Bibim ailəsi ilə 15 gün Arazın qırığında yerləşən qəsəbələrin birində qalıblar. Sonra isə İranın polisi onları İmişliyəgətirir. Oradan dabibim Kürdəmirin Topalhəsənli kəndinə gəlir və orada da 20 gün qalır. Sonra isə Bakıya gəlib, Yasamal rayonunda yerləşən Texniki Universitetin yataqxanasında məskunlaşırlar. Yoldaş əsirlikdən alındıq-

dansonra Bayılda 20-cisahə, 1-ci mədən ünvanında məskunlaşmışlar. Bibim atamı çox istəyirdi. Qardaşı balalarını da həmişə əzizləyir. Amma mənə hər zaman fərqli yanaşır. Hər dəfə onunla görüşüb hal-əhval tutan zaman: -Körpəliyindən qaćqın düşdün, ömür səhifənə qaćqınlıq həyatı yazıldı, -deyir; amma ürəyində mərhəmət hissin güclü oldu. Azərbaycanı, doğma torpağını çox sevirsən. Azərbaycanı sevən ürəyinə qurban, Elçin oğlum,- deyir özü də qaćqınlıq, köckünlük həyatı, vətən həsrəti yaşayan bibim.

Səyavuş Mehralı oğlu Bayramov 1976-cı ildə Zəngilan rayonunda anadan olub. 1994-cü ildən hal-hazırkı vaxtadək peşəkar səviyyədə idmanın karate növü ilə məşğul olur. Həmyerlim altıqat dünya, beşqat Avropa çempionu olub. Əməkdar məşqçidir. Çoxsevindirici haldır ki, Azərbaycan Milli ensiklopediyasında onun da adı var. Onun da həmin o ağrılı-acılı gecədən mənə danışdıqları canlı bir film kimi gözümün önündə canlanmışdı. Keçən il dostlarımız “Ümid” M/Dekor (tikinti təmir qrupu) qrupunun direktoru Atəş Məmmədov və Xətai İdman mərkəzinin rəhbəri və idman klubunun prezidenti, Azərbaycan Kuokuşın Karate Federasiyası Hakimlər Kollegiyasının sədri, “Tam kontak” versiyası üzrə ağır çəkidə Avropa çempionu Qabil Sayadovla xeyriyyə tədbirlərinin birində iştirak edib çıxan zaman, dostlar, bu gün sizinlə söhbət etmək, doğma elimizdən xatirələr danışmaq istəyirəm-dedi Səyavuş. Ürəyimə dolub bu gün hər zamanından daha çox Zəngilan həsrəti. Getdik, oturduq sakit bir məkanda. Hamımız Səyavuşundillənməyini gözləyirdik. O, gözlərini uzağa dikib dedi: Bəlkə yorularınız mənim söhbətlərimdən,

ammadanışmaq isteyirəm, ürəyimdəkili sızınlə bölüşmək isteyirəm. Elçin də mənim işgal altında olan torpağımın oğludur.

Qəhər onu boğsa da, özünü ələ alıb: - Zəngilanım hər gecə yuxularıma girir, - dedi və susdu. Onun bu sözündən gözlərimiz dolmuşdu. Özümüzdən asılı olmadan üçümüz də:- Səyavuş, danış, səni dinləyirik dedik. O da bizim deyəcək bu sözü gözləyirmiş sanki söhbətinə davam etdi:

-Sanki yuxu idi ələm-dərd dolu bir yuxu idi. 1992-ci oktyabrin 26-dan 27-nə keçən gecə. Mənim onda 16 yaşım var idi. Zəngilanın Sobi kəndində yaşayırıdıq.Kəndimiz bizim üçün dünyanın ən gözəl güşəsi idi. Naqışqonşuların Vətənimə çirkin əlləri uzandı və ağrılı-acılığınızı başlandı. Hər gün narahatçılıq və əsəb gərginliyi, həyəcan, atışma, gülə səsləri. Axı kim öz yurd-yuvasından didərgin düşüb, isti ocağını söndürmək istəyər? 1992-ci ilin oktyabrin sonuna doğru gərginlik artdı və rayonun əhalisi ev-eşiklərini yavaş-yavaş tərk etməli oldular. Bizim kəndin camaati da ən axırdı kənddən çıxmışlı oldular. Həmin gun yağışlı, çıskınlı bir gün idi, çox pis hava şəraiti var idi. Elə bil təbiətdə bizim halımıza ağlayırdı. Rayondan bir tək çıxış yolu Arazla İran tərəfinə keçmək idi. Xəbər gəldi ki, artıq Naxçıvandan Arazın suyu azaldılıb ki, əhaliyə ziyan dəymədən rayondan çıxa bilsinlər. Arazın suyunun səviyyəsi aşağı düşmüşdü. Əhali çayı keçməyə başladı, suyun səviyyəsi azalsada, çayı keçən insanları su axarı ilə aparındı. Amma yaxşı ki, axan insanları xilas edirdilər. Çox acınacaqlı və dəhşətli axşam idi o axşam. Biz dəailəmizlə Arazı keçərək İranın İbrahim səlimli

kəndində ilkdidərgin gecəmizikeçirdik. Araz çayını keçəndən sonrayana-yana geriyətorpaqlarımıza baxdıq-ca-baxdıq. Ürəyimiz alışib yandı. Amma nə fayda? Yanımda olan insanlar hamı çəşqin idi. Geri dönməyi düşünürdük. Amma nankor qonşuların torpaqlarımızı işgal etmələri bizi canımız olan yurdumuzdan didərgin saldı. Bir həftə İran tərəfində qaldıq, daha sonra oradan Bakıya gəldik və burada da məskunlaşdıq.

İnşallah, əminəm ki, torpaqlarımız qayıdacaq. Zəngilanım üçün çox darıxmışam çox, - dedi Səyavuş.

Xeyriyyə tədbirlərində olan zaman iştirak edənlərlə səmimi ünsiyyət qurulur. *Nərmin Süleymanlı* da yüksək intellektə sahib olan fəal gəncdir. Düzü, mən onun Zəngilandan olduğunu bilməmişdim. Amma işgal olunmuş vətən torpaqlarından söhbət edilən zaman onun ürək yanğısı ilə torpaq həsrətindən necə danışmasının şahidi olmuşam. – Atam 9 Yanvar 1966-ci il doğumlu Şahin İsimxan oğlu Süleymanov, anam 31 avqust 1965-ci il doğumlu Gülcöhrə Abbas qızı Süleymanova, üç yaşlı bacım Ülviiyyə Süleymanova və mən o gecənin iştirakçısı olmuşuq, həmin o günü yaşamışıq. Mənim bir yaşı varmış. Valideyinlərimin söylədiklərinə görə, münaqişə 1988-ci ildən ermənilərin onları narahat etməsi ilə başlayıbmış. Valideyinlərim Zəngilanın Bartaz kəndində yaşayıblar. Ermənilər otlaq sahələrinə girirlərmiş. Tez-tez: - çıxın burdan, bizimdir buralar,-deyirlərmiş. Kəndə gəlib narahat edirlərmiş əhalini. Amma əsas ağır günlər 1993-cü ildə oldu. Ətraf rayonlar alınsa da, zəngilanlılar öz rayonlarını qoyub çıxmırıldılar. Ən son alınan rayon da məhz Zəngilan oldu. 1993-cü ilin oktyabrın 25-i kəndə

xəbər gəlir ki, artıq erməni quldurları tərəfindən rayon mərkəzi alınıb, çıxa bilirsinizsə, çıxın, canınızı qurtarın. Rayondan çıxmışın bir yolu var idi, o, da Araz çayı ilə keçib getmək. Anam hər zaman göz yaşıyla deyir ki, qaçaqaqdüşür. İnsanların bu halını, bu acınacaqlı ürəkağrıdan mənzərəni heç bir yazıçı, jurnalist qələməala bilməz. Qışın oğlan çağında yağışlı, şaxtalı havada insanlar canlarını qurtarmaq üçün hər bir şeyini qoyub Araz çayına doğru qaçırdılar. Arxa tərəfdən də atşma səngimirdi. Soyuq hava, soyuq su, həyəcan, çəşqinliq; insanlar bu hal ilə Araz çayı ilə İran tərəfinə keçirlər. Keçən zaman Arazda batanlar da oldu. İranda yeddi gün qarın, yağışın altında, suyun içində qalırlar. Sonra ordan iri maşınlar verilir ki, əhalii Azərbaycana keçirilsin. Anam deyir ki, gözlərinin önündən 65-70 yaşlarında ər və arvad olan Gülpüyaz xala və İbrahim dayı getmir. Onları kəndin əhalisi Arazın kənarına gətiribmiş ki, çaydan keçirsinlər; amma bu torpağına bağlı yaşlı insanlar yenidən öz evlərinə geri döñərək: -Biz çıxmırıq, biz Zəngilansız qala bilmərik, - demişlər. Çayın kənarında adamın sayı-hesabı yox idi. Neçə kəndin əhalisi hamısı ora yığılbmış ki, sərhədi keçsinlər. Anamgil maşın ilə çayı keçibləmiş. Həmin maşında təxminən 50-60 insan var imiş. Arazı keçən zaman su axını maşını aparırmış ki, bir iranlı özünü suya atıb çayın kənarında olan traktorun trosunu maşına bağlayıb insanları xilas edir. Maşını sahilə çıxarırlar. Cox həyəcanlıymışlar, nəyi necə edəcəkləri barədə düşüncələri, fikirləri belə şüurlarında donubmuş. Cox vəhsət dolu bir gecəymış. Hamı pərən-pərən düşmüdü. Qarışılıq idи. Ailə üzvləri biri-birini neçə gündən sonra tapırdı. Atam bizimlə deyilmiş; o,

döyüşürmüş. Dayım Çerkəz Quliyev və əmim könüllü döyüşə gediblərmiş. Döyük sahəsini atamla döyüşçü dostları sonuncu tərk ediblər. Onu da deyim ki, anam təkbaşına çayı iki balaca uşaqla keçibmiş. Anam deyir ki, əsir düşməmək üçün bizi özü ilə çaya atmaq istəyibmiş, çünki artıq ermənilər yaxınlaşışblarmış. Anam yaxın qohumları ilə biri-birini sərhəddə tapıblar. Anam hər dəfə bu hadisələri danişanada göz yaşlarını saxlaya bilmir və deyir: "Şəhərin şəraiti çox gözəldir, təbii bu şərait kənddə olmur. Əgər inşallah rayonumuzu qaytarsalar, mən düşünmədən el-obama, torpağıma gedərəm".

Zəngilan rayonunun Mincivan qəsəbə sakini, 1968-ci il doğumlu, Bakı vaqon deposunda texniki xidmət məntəqəsinin böyük ustası, Qarabağ müharibəsinin veterani **Məmmədov İlham Nadir** oğlunun da Zəngilan haqqında xatırələrini danişır:

- Zəngilanda "N" sayılı hərbi hissədə ikinci tabor komandiri olmuşam. Bütün sərhəd hərbçiləri Mincivan ərazisinə daxil olduq, mülki insanlara köməklik göstərir-dik. Blokada vəziyyətində idik. Milli Ordunun döyüşçülərinin köməyi ilə mülki insanları çıxardılar. Arazın suyu azalsa da, çayı keçmək çətin idi. Adamları su axını ilə aparsa da, amma onları xilas edirdilər. 28-29 oktyabrda da əhalini çıxartdıq. Atışma oktyabrın 27-də Bartaz dağında Şukrataz yüksəkliyində başlamışdır. Çox itkilər oldu. Biz əhali çıxandan sonra, sonda çıxdıq. Bir hadisə gözümün önündən getmir. Tiri kənddən Sadiq adında bir qoca evindən çıxmadı. Qoşular və hərbçilərnə qədər təkidetdilərsə də, qoçanın fikirini dəyişə bilmədilər. Yaşlı zəngilanlı dedi ki: - Mən getmirəm, torpağımısız qala bilmərəm.

İranda iki gün qaldıq. Dedilər ki, müvəqqəti çıxın, sakitlik olsun, sonra dönəcəyik. İran tərəfində ailəmi axtardım və bir gündən sonra tapdım. Ailəmi İmişliyə, oradan da Bakıya götirdim. Sonra mən Goranboy hərbi düşərgəsinə gəldim, oradan da Füzuli hərbi hissəsinə gəlib tağım komandırı vəzifəsində çalışdım. Döyüşlərdə iştirak etmişəm və ərazi bütövlüyü uğrunda düşmənə qarşı aparılan döyüş əməliyyatlarında iştirakımı və nümunəvi hərbi xidmətimə görə 1994-cü il tarixində Fəxri fərmanla təltif olunmuşam. 1994-cü il yanvarın 4-də “N” sayılı hərbi hissənin təchizat taborunun tərkibində olan Zəngilan böülüyünün Horadizin alınmasında böyük şücaəti olub. Biz aldıq onu, geri vermədik.

Zəngilanın ilk şəhidi Mincivan qəsəbəsindən 1961-ci il təvəllüdü Məmmədov Firdovsi Xeyrulla oğlu olmuşdur. O çox igid vətənsevər və cəsur idi. Allah rəhmət eləsin!

1950-ci il doğumlu **Nadir Bahadur oğlu Feyziyev** Mincivan qəsəbəsində anadan olmuşdur. Rostovda Dəmiryol Mühəndisləri İnstitutunu bitirdikdən sonra 1979-cu ildə rayon dəmiryol idarəsinə Naxçıvan hissəsi üzrə müfəttiş təyin olunmuşdu. O, 1992-ci il aprelin 21-də könüllü olaraq ordu sıralarınayazıldı. Tez bir zamanda adı dillər əzbəri oldu. Onun qorxusundan, atdığı sərrast “qradlardan” düşmən vahimələnərək rayona həmlə edə bilmirdilər. Çoxkeçmədi ki, Nadir artilleriya dəstəsinə komandır təyin edildi. Aprelin 11-də Ayıdaşı adlanan yerdə şiddətli döyüşdə ağır yaralanır və yarım saat meşədə qalır. Xəstəxanaya gətiriləndə artıq gec olur. Onun həyatını xilas etməkməkün olmur. Nadir Bahadur oğlu Feyziyev müqəddəs Şəhidlik zirvəsinə ucalır. Şəhid Nadirin ölümündən bir ay sonra gözəl-göyçək bir qızı dünyaya gəldi. Bu onun üçüncüqızı övladı idi. Adını Nadirə qoymuşdular. Ailəsi belə təskinlik tapırmış. Allah rəhmət eləsin bütün şəhidlərə! Qəbirləri nurla dolsun!

Nahidə Aslan qızı Quliyeva 1943-cüldə Mincivan-da doğulub altı uşaq anasıdır. Həyat yoldaşı 1933-cü il təvlliüdü Arif Quliyevlə qaçqınlığa qədər şad-xürrəm yaşayıblar. Qaçqınlıq dövründə torpaq həsrəti onların həyatında bir ağır kabus oldu. 2002-ci ildə Arif Quliyev torpaq həsrəti ilə dünyasını dəyişdi. Xanımı ağırılı gecəni belə xatırlayır:- O gecə elə bil həyat dayanmışdı, durmuşdu. Bütün Zəngilan əhalisi Araz çayının kənarına toplaşmışdı. Çayda suyun azalmasını gözləyirdik ki, icazə versinlər suyu keçək. Ailəmizlə öz evimizdən çıxmaq istəmirdik; elə düşünürdü ki, bu, yalan bir xəbərdir. Hamı tezliklə öz ev-eşiyinədönəcək. Oktyabrın 27-də

çayın kənarına toplaşan insanlardan axşam evimizə dəvət etdik; onları azuqə ilə təmin etdik. Səhər yuxudan oyanan qonaqlarımız yemək yeyib yenidən çayın kənarına getdilər. Qonşular da hamısı yiğisib çay istiqamətinə getdilər. Qonşular evlərini tərk edib gedən zaman biri mənim həyəti süpürüb təmizlədiyimi görüb dedi:- Ay Nahidə bacı, çörəkitirən nankor ermənilər torpağımıza basqın edirlər, kəndə tərəf gəlirlər, sən də təmizlik edirsən?

Bir an çəşqin vəziyyətdə donub qaldım. Elə sanır-dım ki, biz ev-eşiyimizi yurd-yuvamızı tərk etməyəcəyik.

Bu sözdən sonra elə bil yuxudan ayıldım və biz də qonşulara qoşulub Araz çayı isitiqamətinəyola düşdük. Amma kənddən çıxan zaman əmim Arifi axtardıq, amma tapa bilmədik. Sən demə, Arif xalasının gəlininin üç uşaqla köməksiz qaldığını bilib, onlara kömək üçün bu ailəni kənddən çıxarıb sərhəd zolağına gətirməyə gedibmiş.

Çox həyəcanlanmışdım. Bir xeyli vaxtdan sonra Arif xalasının gəlini və üç körpə uşaqla gəlib çıxır. Ailəmiz - oğlum Aydın, onun həyat yoldaşı Solmaz, 13 günlük nəvəm Kənül, mən və əmim kənd Mincivandan Araz çayı ilə İran ərazisinə keçdiq. Su boğaza qədər idi. Onu da qeyd edum ki, oğlum Aydınlə mən bu boğaza qədər olan sudan keçdiq İran tərəfinə. Bu dəhşətli anlar yadımıma düşəndə ürəyim yanır. Yağışlı, soyuq hava, çox çətin bir gün, bir gecəidi. Suyun içində idik. Axşam ocaq qaladıq ki, qızınaq, amma xəbərdarlıq elədilər ki, ocaqları söndürün, ermənilər qrad qurğularındanmərmi ata bilərlər. Sonra bizi yaxın bir kənddə, dağın adını unutmuşam, o dağın ətəyində məskunlaşdırıldılar. Axşamtərəfi yük

maşını gəldi və onlar bizi İmişliyə gətirdilər. Oradan Salyana gəldik. Orada 3 ay qaldıq. Sonra Bakıya gəldik. Yasamalda - yataqxanada məskunlaşdıq. Gəlinim Solmaz Samməd qızı Quliyevanın anası Firuzə, qardaşı üç uşaq atası Məhərrəm itkin düşdü. Onlar Tatar kəndində yaşayırdılar. Bilinmədi ki, necə oldular. 2002-ci il əmim Arif rəhmətə getdi. Rəhmətə gedənə kimi deyirdi: - Torpaqlarımızı geri alacağıq, istəmirəm ev alım, ev tikim. İnşallah, gedib doğma el-obamda ev quracağam. Evi Zəngilanda tikəcəyəm, - deyirdi. Torpaq həsrəti onun üzəyində bir yara idi; yarası sağalmayan yara. Bu həsrətlə də dünyasını dəyişdi. Allah rəhmət eləsin! Nahidə xala kəndimizdən danışan zaman həmin o gecə Arazın kənarından evinin yanmasını görməsindən yanıqlı-yanıqlı danışır. Deyir ki, biz çıxdıqdan üç gün sonra gördük ki, ermənilər evləri yandırırlar. Yanan evlərdən yeddincisi bizim ev idi. Gördüm evim orda yanındı.

Nahidə xala danışdıqdan sonra hər zaman söylədiyi bayatisayağı şeiri göz yaşları içində yana-yana söylədi:

*Ev tikdim qala kimi,
Yük qurdum təpə kimi,
Hasar çəkdim səhra kimi,
Bağça saldım cənnət kimi,
Zəhmətim hədər getdi,
Əməyim zaya getdi.*

Zəngilanın sayılıb-seçilən aqsaqqalları çoxdur. İşgal altında qalan Zəngilanın çoxsaylı sənət, peşə sahiblərinin inkişafında, dünyagörüşlərinin formalaşmasında 1908-ci ildə Zəngilanın Malatkeş kəndində yoxsul kəndli ailəsində doğulmuş **Məhəmməd Heydərovun** böyük əməyi olub. Onun şəxsi nümunəsi çox şeyi həll edirdi. O, rayonda məktəb- tərbiyə məktəbi, aqsaqqallıq məktəbi idi. Məhəmməd müəllimin oğlu -1950-ci il doğumlu **Tofiq Heydərovun** da danışlığı xatırəni sizinlə bölüşmək istərdim:

-Oktyabr ayının sonlarına doğru ermənilərin rayona atəşlərin ardi-arası kəsilmirdi. Düşünürdük ki, rayonu atəşə tutsalar da, çox yaxına gələ bilməyəcəklər. Mən o zaman rayon təhsil şöbəsinin müdürü vəzifəsində işləyirdim. 27 oktyabrdə saat iki radələri olardı. Bizə xəbər verdilər ki, ermənilər güclü hücumu keçiblər. Rayondan çıxməq lazımdır. Mən tez qəsəbə Mincivana getdim ki, orada yerləşən məktəbləri xəbərdar edim. Dəhşətli bir mənzərənin şahidi oldum. Düzü, olanları xatırlamaq, danışmaq çox çətindir; amma yaddaşımıza hopan və orada özünə yurd salan bu agrını siz gənclərin bilməsi çox lazımdır. Elçin, oğlum, məktəbdən şagirdlər həyəcanla evlərinə tərəf qaçırdılar, valideynlər isə təlaş içində məktəbə tərəf qaçırdılar. Çox dəhşətli bir görüntü idi. Mən oradan birbaşa rayonda iş yerimə gəlmək istədim ki, sənədlərimi götürüm, amma gec olacağını duyub evə getdim. İnanın ki, evə gəldiyim zaman heç bir şeyi gözüm görmədi, heçnə götürmədi. Ancaq, həyat yoldaşımı: - Hazırlaş, uşaqları da götürək sağ-salamat sizi aparım, vaxt azdır, dedim. O vaxt oğlanlarımın birinin 10,0 birisinin 12 yaşı var idi. Uşaqlar da çəşqin vəziyyətdə idilər. Dilim söyləsə də, ayaqlarım

getmək istəmirdi. Axı, doğma torpağı necə qoyub getmək olar? Ailəm ilə Araz çayının sahilinə gəldik. Qonşumuzun iri yük maşını var idi, çaydan o, keçə bilərdi. Mənim özümün balaca minik maşınım var idi. Onunla keçmək istədim, amma su az olsa da, balaca maşının keçməsi mümkün olmayacağını anladım. Onun üçün ailəmi qonşumuzun maşınına mindirdim ki, Araz çayından İran tərəfinə keçsinlər. Onlar rayondan çıxdılar. Mən də onların ardınca çıxdım. Amma ailəmi o tayda tapabilmədim. Cox narahat oldum. İmişli rayonuna gəldim axtardım, aradım. Ailəm ilmişlirayonunda gördüm. Oğlanlarım 3-4 gün ərzində elə solmuşdular ki, məni görçək ağlayıb boynuma sarıldılar. Nə zaman evimizə gedəcəyik?-dedilər. Mənsə övladlarına, inşallah, tezliklə qayıdacaqıq, - deyib sakitləşdirdim onları.

İşgaldan bir il öncə 1992-ci il 10 dekabrda ermənilər onkəndimizə gizli girərək çox sayda adamı öldürmüşdülər, evləri yandırıb, talan etmişdilər. O vaxtlar Şayifli kəndinə ermənilər basqın edən zaman *Adil Əmrəh oğlu Rüstəmov* başçılıq etdiyi özünü müdafiə dəstəsinin köməyi ilə ermənilərin hücumunun qarşısını alaraq kəndin camaatını qorumağa müvəffəq olmuşdur. Həmin kəndin insanların sağ qalmasına səbəb rəhmətlik Adil idi. Adilin vətənpərvər, cəsur olduğunu görən mənfur ermənilər onu canlı, girov götürmək istmişdilər, altı-yeddi erməni qulduru onu zirehli maşına mindirməyə cəhd etmişdilər amma, bacara bilməmişdilər. Vətən, torpaq sevgisini canında daşıyan cəsur igidə güc gələ bilməmişdilər. Onu vəhşicəsinə güllələmişdilər. Bədənində güllədən salamat bir yer qalmamışdı. Adil Rüstəmov müqəddəs Şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Allah rəhmət eləsin!

Şagirdlərimdən Səhiyyəddin, Elman, Dadaş, Qorxmaz, Zaur da müqəddəs Şəhidlik zirvəsinə ucalıblar. Şagirdim olmuş Bəhrəm Əhməd oğlu Rüstəmovisə 1992-ci ildə Rusiyada təhsilini yarımcıq qoyub torpağımızın müdafiəsinə qoşuldu. 1994-cü ildə Füzuli rayonunun Seyidəhmədli kəndi uğrunda gedən döyüşlərin birində ağır gullə yarasından Şəhidlik məqamına yüksəldi. Torpaq, doğma el-oba itkisi çox çətindir, bilirsən, Elçin, oğlum. Allah bizi Zəngilanımıza qovuşdursun. İnanıram ki, tezliklə torpaqlarımız işgaldan azad olunacaq, doğmayurd-yuvamıza dönəcəyik. Zəngilanımıza, inşallah, qovuşacağıq, -dedi Tofiq müəllim.

Kövrək ürəkli bir xanım var dostluğumuzda. Onu siz də tanıyırsınız. Ətrafına dəyər verən, insanlığı sevən, qiymətləndirən bir xanım. Qarabağ dərdimizdən danişan zaman gözlərinin yaşı leysan kimi yanaqlarından axır, çöhrəsi solur. Bu vətənpərvər xanım torpaq həsrəti ilə yaşayın *Vəfaxanım Abbasovadır*. Bu dərd torpaq həsrəti, doğma el-oba sevgisidir. Bu xeyirxah xanım böyük bir hissəsi ermənilərin işgalı altında olan Ağdam rayonundandır. Vəfa xanımında Zəngilanla bağlı çoxlu uşaqlıq xatirələri vardır. Vəfa xanımın uşaq vaxtı Zəngilanı gördüğünü bilmirdim. Mənim üçün çox maraqlı gəldi. Vəfa xanım xatirəsini belə başladı:- Bir qonşumuz var idi, nənəm kimi sevirdim onu. Ona mən “Nübar nənə” deyirdim. Nübar nənənin bacısı Zəngilan rayonunda yaşayırıdı. Mənim o zaman 8 yaşım var idi. Bir gün Nübar nənə mənim yanımda dedi ki, Zəngilana, bacısına baş çəkməyə gedəcək. Bu sözü eşitcək tez anamın yanına qaçıb, məndə Nübar nənə ilə Zəngilana gedəcəyəm, - deyə anamdan icazə istədim. Anamı razı

sala bildiyimə çox sevindim. Nübar nənə və Xalqverdi baba iləyoladıasdık.Yolboyusərhəd görürdük. Sərhəd tərəfə baxıb ağladığını gördüm Xalqverdi babanın; amma o zaman uşaq olduğum üçün anlamırdım onun o tay həsrətini. Axı, orda onun qohum -əqrəbası var idi. Zəngilana çatanda bir düzənlilikdən keçdik. Orada çoxlu qırmızı çiçəklər gördüm adını bilmirdim, demə onlar lalə imiş. Mən ilk dəfə laləni Zəngilanda gördüm. Laləzarlıqda, lalələrin içində qışqır-a-qışqır o tərəf, bu tərəf qaçırdım. Xalqverdi baba:- Ay Vəfa,ay bala, əzmə o gülləri olmaz, axı onların da canı var,- dedi. Mən bu sözdən sonralalələri əzmədim, amma doyunca baxdım onlara. Ozaman texnika belə inkişaf etməmişdi ki, şəkil çəkdiribiyadıgar saxlayardıq. Çox xoşuma gəlmışdı o lalə dolu düzənlik, hətta ona şeir də yazmışdım. Səkkizincisinifdəoxuyanda sinfimizdə oxuyan uşaqlar “xatirə dəftəri” yazırıllar. Orada bir sual yazmışdlar“ ən gözəl yer, məkan haradır?”.Mən də yazmışdım Zəngilanda Laləlik, Laləzarlıq. Çox sevmişdim o məkanı. İndi də gözümün önündədir. Üzdəniraq qonşulardan, mənfur ermənilərdən işğal altındaqalan, inləyən torpaqlarımız inşallah geri alınacaq.

Bizim hamımızın torpaq həsrəti,vətən həsrəti bitəcək. İnşallah o gün uzaqda deyil!

Roza İsa qızı Məmmədova 1952-ci il Zəngilan şəhərində doğulub. Tibb təhisli var. Rayon xəstəxanasında laborant vəzifəsində çalışıb. Həyat yoldaşı Fuad Əli oğlu Quliyev isə 1951-ci il anadan olub. Sürücü işləyib. Roza xanımın dediyinə görə, həyat yoldaşı o vaxt rayon icra

hakimiyyətində sürücü işləyirmiş. İşlə əlaqədar öz istəyi ilə 1992-ci il və 1993-cü ci ildə Zəngilanda olan hərbi hissənin əsgərlərinin yanına tez-tez gedərmiş və azuqə apararmış, cəbhə bölgəsinə yaxın kəndlərə gedərmiş. Roza xanım özüdə o vaxt arxa cəbhədə xəstəxanada əlindən gələni əsirgəməmiş, köməklik etmişdir. Yoldaşı mühəribə veterani idi, özü də mühəribə veteranıdır. Rayonu məcbur tərk etdiyi gecəni belə xatırlayır:- İradə xanım, o gecənin dəhşəti hələ də gözlərimin önündədir. Qulaqlarımızda uşaqların ağlaşması, böyüklerin isə gözlərində olan ağrı-acının əksi getmir.. Çox çətindir. Böyüüb başa çatdığını yurdunu qoyub çıxasan. Axı, vətənsiz olmur. “Bülbülü qızıl qəfəsə qoyurlar vətən, vətən deyib ağlayır “ deyirlər.

Oktyabrın 25-i idi. Həyat yoldaşım Fuad işlə əlaqədar Bakıya gelməli oldu. 1978-ci il doğumlu ailəmizin yeganə övladı, qızım Elnarə ilə qaldıq. Oktyabrın 26-da artıq xəbər gəldi ki, ermənilər rayona yaxınlaşıb. Yoldaşım Fuadın qardaşları Məhərrəm və Təyyar Elnarə ilə məni götürüb Mincivan istiqamətinə gəldilər. Sərhəddən İran tərəfinə buraxmadılar bizi. Mincivandan Xurama kəndinə gəldik və oradan böyük maşınlarla İran tərəfinə keçdik. Mən evdən çıxan zaman bir bıçaq götürmüştüm. Bilirsiniz niyə? Düşündüm ki, əgər rayondan çıxa bilməsək, ermənilər bizi əsir götürmək istəsələr, 12 yaşlı qızım Elnarənin və özümün damarımı kəsəcəkdir! Araz çayının kənarında gözləyirdik ki, bizi sakit bir yerə yerləşdirəcəklər. Hava çox soyuq idi. Möhkəm yağış yağırdı, islanmışdıq. Yağışdan qorunmaq üçün iri maşınların altına girirdik, başqa əlacımız yox idi. Araz çayını kənarında müəyyən vaxt keçdikdən sonra bizi

İmişli rayonuna gətirdilər. Həyat yoldaşım Fuad bizim üçün çox narahat olmuşdu. İmişli rayonunda bizi axtarıb tapdı və biz oradan da Bakıya gəldik. Azərbaycan Respublikası Prezident yanında Dövlət İdarəcilik Akademiyasının yataqxanasında məskunlaşdıq. Həyat yoldaşım Fuad 2011-ci ildə torpaq həsrəti ilə dünyasını dəyişdi. Bacılarım, qardaşlarım da bu həsrətlə dünyasını dəyişdilər. İndi təkəm özüm-özümlə paylaşıram dərdləşirəm torpaq həsətimi. Çox çətindir. Təsəllim bircəcik övladım Elnarədə və 3 nəvəmdədir. Nəvələrim Aylanın 13 yaşı, Aysunun 10 yaşı, Ayxanın 3 yaşı var. Onlara hər zaman doğma yurdum Zəngilandan söhbətlər edirəm. Torpaqlarımız alınsın, deyirəm sizi çinarlı meşələrə, dağlara aparacağam. O torpaqları sizinlə qarış-qarış gəzəcəyəm. Otlarını öpəcəyəm, lalələrini gözlərimə sıxacağam. Bircə torpağım azad olunsun, ancaq bu arzu ilə yaşayram. İnşallah..

Mən Qarayev Enver Mikayıł oğlu 4 Yanvar 1963-cü ildə anadan olmuşam. 1983-cü ildə rus ordu sıralarına çağrılmışam 6 ay hərbi təlim keçdikdən sonra çavuş kimi müxtəlif „N“ hərbi hisslərdə quluq etmişəm quluq etdiyim üçün orden və medalarla təltif olunmuşam. Hərbi quluğu bitirdikdən sonra 1985-ci ilin iyul ayında dogma vətənimə qayıtmışam. Ermənilərin vətənimizə təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın içgaldan azadlığı uğrunda gedən müharibəyə məndə 1992-ci ildə könüllü olaraq qoşulmuşam. Zəngilanın müxtəlif kəndlərində Quyudərə, Xeştap kəndində və ən ağır postda ermənilərlə ilə üzbəüz olmuşam. Malyatagi deyilən postda tagım kamandırı kimi döyüş yolu keçmişəm. 12 iyul 1993-cü

ildə ermenilərin atdığı minamiyot qəlpəsindən ağır yaraaldım və Bakıdakı hərbi qospitalda müalicə aldım. Müalicəmi yarımcıq qoyub həkimlərin iradına baxmayaraq dogma elimə qayıdır ermənilərin işgalinə qarşı döyüşə davam etdimişəm. Daha sonra Fizuli rayonun Horadız və digər kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə şirak etmişəm. Vətənimə etdiyim şərəfli xidmətimə görə qürur duyuram. Cox sevinirəm torpaqlarımız işğaldan azad edildi doğma yurdum da azad oldu. Bu sevinc üçün Ali baş komandan cənab İlham Əliyevə təşəkkür edirəm, Şanlı ordumuza təşəkkür edirəm .

Vətən!

Elsiz-obasız, torpaqsız və vətənsiz olmaq dünyada heç bir dərdlə müqayisə edilə bilməz. Artıq bizim evimiz, elimiz azaddır və əminəm ki, çox yaxın zamanda “Böyük qayıdış” başlayacaqdır. Düşünürəm elindən-obasından didərgin düşmüş dünyanın bütün insanları azad olmuş vətəninə qarşı həssasdır. Bütün çətinliklərə, çatışmazlıqlara baxmayaraq Vətən ruhu, Zəngilan sevgisi, el-oba həsrəti zərrə qədər də azalmayıb, əksinə, daha da həssaslaşışb. Döyüş əməliyyatları başlayan gündən etibarən xeyli sayda gəncimiz könüllü olaraq döyüş əməliyyatlarında iştirak etmək üçün müvafiq orqanlara müraciət etdilər. Şübhəm yoxdur ki, 45 min zəngilanlı geri qayıdacaqdır. Hesab edirəm ki, xalqımız elə bu gün göstəriş verilərsə torpaqlarına geri dönməyə tam hazırlırlar. Əminəm ki, dövlətimizin iqtisadi gücü çatacaqdır ki, “Böyük qayıdış” tam uğurla baş tutsun.

Zəngilan çox gözəl coğrafi mövqeyə malik olan rayonlarımızdır. Zəngilan rayonu qərbdən dağlıq, şərqdən isə Araz çayına qədər dağətəyi relyefə malikdir. Zəngilan qızıl, gümüş, mis yataqları, bundan başqa əhəng daşı yataqları ilə zəngindir. Tütünçülük, üzümçülük, qismən taxılçılıq, meyvəçilik inkişaf etmiş aqrar sahələrimizdir. Son dövrlərdə ölkəmizin inkişaf edən turizm sektoru rayonumuzda da geniş perspektivə malikdir. Əminəm ki, yuxarıda qeyd etdiyim sahələrin inkişafı ilə rayonumuz ölkə iqtisadiyyatı üçün müstəsna əhəmiyyətli faydalı ola bilər. Çox böyük ümidiirlə biz Zəngilana geri qayıdağıq və bundan sonra bütün gücümüzü rayonumuzun inkişafı üçün istifadə edəcəyik.

Mən bütün Zəngilanlı gənclərin adından bizim şanlı yürüyüşümüzün əsas memarı olan Ali baş komandan cənab İlham Əliyevə təşəkkür edirəm. Yeni Azərbaycan Partiyası Zəngilan rayon təşkilatı gənclər birliyinin sədri

Nərmin Hüseynzadə

Zəngilan bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!

Sentyabrın 27-də ordumuz düşmənin hücumunu dəf edib əks-hücumlara başlayanda ürəyimə dammışdı ki, bu dəfə Zəngilanımız azad olunacaq. Eyni hisslərə bənzər hissləri 2016-ci ilin aprelində də yaşamışdım. Lakin bu dəfə hisslərlə yanaşı məntiqim də Qarabağın azad oluna-cağını deyirdi. Çünkü prosesləri təhlil etdikcə görürdüm ki, düşmən təxribatlara, hücumlara hazırlaşırsa da Azərbay-can da boş dayanmamışdı.

Elə oldu ki, ordumuzun hücumları davam etdikcə biz öz Zəngilan planlarını hazırlamağa başladıq. Dost-larımızla mütəmadi görüşlər keçirərək rayonumuz azad olunandan sonra iqtisadi inkişafında, quruculuq işlərində bizim hansı faydaları verə biləcəyimiz barədə fikir alış-veriş etməyə və nəhayət layihələr hazırlamağa başladıq. Hal-hazırda əlimizdə 20-dək layihəmiz var ki, Zəngilan üçün etməyi planlaşdırırıq. Bu işdə bütün yerli və xarici partnyorlarımıızı əməkdaşlığa cəlb etmişik. Bundan sonra da qismət olarsa, hər addımımızı dövlətin müvafiq təşkilatları ilə, yerli və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları ilə koordinasiyalı şəkildə atacağız.

Hazırladığımız planların başında ilk fürsətdə Zəngilana getmək dayanırdı və nəhayət, 20 oktyabr 2020-ci il tarixində Ali baş komandan tərəfindən Zəngilanın azad olunması özünəməxsus emosiya və həyəcanla elan edildi. Bu hissləri bir daha yaşamağı xalqımıza arzu etməzdim. Çünkü bu hisslər ancaq torpağı işğaldan azad edilmiş insanların hissləridir. Biz isə torpağımızın yenidən işğa-lına imkan verməyəcəyik!

Zəngilan azad olunandan bir qədər sonra rayona getmək üçün müvafiq məsləhətləşmələr etdi və dövlət orqanlarından razılıqların alınması barədə müzakirələr aparmağa başladıq. Təbii ki, 10 noyabr 2020-ci il tarixli bəyanata qədərki vəziyyətdə rayona getmək riskli idi və biz bu risk dərəcəsini dostlarımıza kifayət qədər düzgün qiymətləndirirdik. 10 noyabr bəyanatından sonra rayondan məlumat alirdıq ki, artıq yerlilərimiz müvafiq icazələr əsasında rayona, öz dağıdılmış yurd-yuvalarına baş çəkməyə gedirlər. Biz də-Yaqub Yaqubov və iş adamı Əfqan Nağdəliyevlə birlikdə 21 noyabr tarixində yola düşdük.

Bütün yollar iki qardaş dövlətin-Azərbaycan və Türkiyənin bayraqları ilə bəzədilmişdi. Biz Zəngilana yaxınlaşanda artıq hava qaralmışdı. Ürək ağrısı ilə rayon-dakı zülməti müşahidə edirdik. Bütün postlardan keçərək Zəngilanımıza daxil olduq. Postlarda dayanan əsgərlərimizin, zabitlərimizin hər birinin gözündəki nuru görəndə adamin ürəyi dağa dönürdü. Dostumuz Yaqub aramızda Zəngilanı ən yaxşı tanıyan idi deyə hər bir məntəqə, kənd barədə danışındı. Nəhayət, biz xüsusi həyəcanla Zəngilan şəhərinə daxil olduq. Təbii olaraq bizi Zəngilan fatehləri qarşıladılar. Gecə yarıya qədər onlarla uzun-uzadı danışdıq, söhbətləşdik. Çox yorgun olsaq da rayonumuzun havasından alandan sonra bütün yorgunluğumuz çıxdı, gümrahlaşdıq. Gözəl də hava var idi. Yüngülçə yağış yağırdı və temperatur 3 dərəcə idi. Gecə yatmaq belə istəmirdik. İstəyirdik ki, o havadan daha çoxunu ciyərlərimizə çəkək. Lakin səhəri gün daha çox yeri gəzib-görmək üçün dincəlməyə ehtiyacımızın olduğunu nəzərə alaraq az da olsa yatmaq qərarına gəldik və səhər obaşdan oyandıq.

Dərhal hazırlanmış və bizi müşayiət etmək üçün ayrılmış əsgərlərlə bərabər yola çıxdıq.

İlk getdiyimiz yer babam İdris Şixəliyevin evi idi. Sözün düzü, o yer mən uşaq olan vaxtı ev idi, indi daha o evdən heç nə qalmamışdı. Halbuki, ümidi var idi ki, Zəngilanda evimizi görə biləcəyəm. Lakin ermənilər məni “təəccüb ləndirmədi”. Babamın əkdiyi bağ dağıdılmışdı, əvəzində isə hər tərəf donuzlarla doldurulmuşdu. Babam-gilin evinin yaxınlığında dağdağan ağacı var idi. Amma təəssüf ki, o da sadəcə bir vaxt var idi, lakin indi ondan da əsər-əlamət qalmamışdı! Ev yox, həyət yox, divar yox, ağaç yox... Əvəzində isə qamış, kol-kos basmış yollar qalmışdı.

Buradan ürək ağrısı ilə, eyni zamanda buranı gözəlləşdirməyin yollarını müzakirə edərək ayrıldıq. Yavaş-yavaş univermağa tərəf qalxdıq, amma mənzərələr, demək olar ki, eyni idi. Binalar, evlər dağıdılmışdı. Məscidimizdən ancaq çay daşlarından olan kiçik bir divar qalmışdı. Yaxınlıqda da donuzlar qaçışırdılar. Sonra üzü Pirçivana doğru qalxdıq ki, dostum Yaqub da öz evlərinə baş çəksin. Onların evi rayonun gözəl mənzərəli yerlərindən olan və “Vişka” adlanan yerdə idi. Təbiət mənzərəsi çox möhtəşəm olan bu məkanda Yaqub hələ o zaman yenicə tikdikləri evin yalnız pilləkənlərini tapdı. Ev tamamilə uçurulmuşdu. Bu yerdə bir məqamı vurğulamaq istəyirəm ki, evlər uçurularaq son mismar, daş və taxtasına qədər daşınmışdı.

Burada xeyli vaxt keçirdik. Daha sonra Zəngilanın mərkəzinə doğru yola düşdük və xatırələrimizi təzələdik. Dostum Əfqan da öz əzizlərinin evlərinin olduğu yerə baş çəkdi. Burada da evlərin yerində ermənilər özləri üçün

başqa evlər tikmişdilər. Hiss olunurdu ki, bu evdə yaşayan olub. Həyətində bal yesikləri, bağ sahəsi və sairlərdən insan əlaməti hiss olunurdu. Biz buradan da ayrırlaraq Pirçivandakı ikimərtəbəli yaşayış binalarının olduğu əraziyə getdik. Burada dayım, Birinci Qarabağ müharibəsinin döyüşcüsü rəhmətlik Arif Şixəliyevin evi var idi. Bura biz həm də Yaqubun yaşadığı və uşaqlıq illərini keçirdiyi məhəlləsinə baş çəkmək üçün getdik. Lakin buradakı mənzərə də digərlərindən fərqlənmirdi. Bütün binalar tamamilə uçurulmuşdu. Bu ərazilərdə insan əlaməti yox idi, əvəzində isə hər tərəf küçə itləri ilə dolmuşdu.

Biz bu əraziləri gəzərkən seyr etdiyimiz mənzərələr bizi məyus etsə də ayağımızın öz müqəddəs torpağımıza dəyişiyini və alnı açıq, dik qamətlə yeridiyimizi müşahidə etdik. Bu hislərlə dağıdılmış, məhv edilmiş ərazilərimizin yenidən qurulması üçün emosional güc və enerji qazanırdıq.

Əlavə olaraq, rayon mərkəzini, dövlət idarələrinin yerlərini də gəzdik. Ən əsas və hal-hazırda hər bir zəngilanlı üçün xüsusi bir əhəmiyyətə malik olan yerə, Zəngilanın azad olunmasının Ali baş komandana məruzə edildiyi məkana gəldik. Bayraqımızın dalğalandığı yerdə biz də zəngilanlılara kiçik bir videomüraciət etdik, onları salamladıq. Sonra isə dostum Yaqub bizi rayonun məktəblərinə tərəf apardı. Gedib gördük ki, rayonun 1 və 2 sayılı məktəbləri son daşına qədər sökülrək daşınib. Millətimizin “mənə bir hərf öyrədənin ömür boyu xidmətində dayanaram” mədəniyyətinin varisləri olaraq məktəbin-sivilizasiyanın ən vacib məntəqəsinin dağıdılmasının şokundan uzun müddət ayyla bilmədik.

Rayon mərkəzini gəzib dolaşdıqdan sonra ata yurdum olan Kənd Zəngilana getdik. Mənim uşaqlıq xatirələrimin bol olduğu bir kəndə. Yol boyu kəndlərimizin girəcəyini göstərən yol nişanlarını gördükçə kövrəldik, sevinc göz yaşları tökdük. Bu qələbəni qazanan və millətin əyilmiş qamətini dikəldən hər kəsə dualar etdik. “Zəngilan Kənd” yol nişanını görən kimi az qalsın ki, sevincimdən qanadlanırm. Kəndin içərisinə daxil olanda isə kəndimizin də rayonun digər hissələri kimi tanınmaz hala düşdüğünü gördük. Demək olar ki, irəliləmək qeyrimümküն idi. O vaxt kəndimizin yolları çox geniş idi. O geniş yoldan isə əsər-əlamət qalmamışdı. Kol-kos, qamışlıq, xoşagəlməz bitkilər bütün yolu bağlamışdı. 150-200 metr irəlilədikdən sonra daha irəliləməyin mümkün olmadığını görüb dayandıq və geriyə qayıtmaq məcburiyyətində qaldıq.

Kənd Zəngilanla “sağollaşıb” getdik yenidən şəhər Zəngilana, Oxçu çayına baş çəkməyə. Dostlarımıza çayda əl-üzümüyü yuyub çay kənarında oturduq və bizi müşayiət edən aslan əsgərlərimizlə öz xatirələrimizi bölüşdük. Əsgərlərimizə çoxlu dualar etdik.

Allahın şəhidliyi hər kəsə qismət etmədiyini, bu şərəfli adı yalnız ona layiq olanlara verdiyini bilirdim. Orada isə şahidi oldum ki, Allah qaziliyi də hər kəsə nəsib eləmir. Aslanlarımız çox səmimi, təvazökar, amma təvazökar olduqları qədər də cəsur, qorxmaz olduqlarını hər hərəkətləri ilə nümayiş etdirirdilər.

Oxçu çayı ilə də vidalaşdıqdan sonra qayıtdıq Zəngilan fatehi olan qardaşlarımızın yanına. Onlarla da halallaşıb üz tutduq paytaxta. Zəngilandan çıxmamış Alibəyli və Məmmədbəyli kəndlərinə də baş çəkdik. Məmmədbəyli

türbəsini ziyarət etdik. Həkəri çayı üzərindən keçdik. Göz oxşayan Xudafərin su anbarına baxıb bölgəmizin gələcəyinin çox parlaq olacağı ilə bağlı fikir birliyinə gəldik. Doğrudan da Xudafərin su anbarının bu bölgənin gələcək inkişafında xidmətlərinin müstəsna olacağı şübhəsizdir.

Biz Zəngilana günün qaranlıq saatında gəldiyimizdən yol kənarlarında olanları müşahidə etmək imkanlarından məhrum olmuşduq. Geriyə qayıdarkən yol kənarlarında salınmış nar və üzüm bağlarını, taxıl zəmilərini, müasir damlama suvarma sistemləri və pivotları gördük. Demək ki, düşmən bu ərazilərin aqrar potensialından maksimum istifadə edirmiş.

Bir sözlə, biz artıq Zəngilana qayıtmışıq, Zəngilan-dayıq, Şuşadayıq, Qarabağdayıq! Tezliklə Xankəndidə, Xocalıda da olacağıq! Bundan sonra biz bu əraziləri heç zaman tərk etməyəcəyik. Burada yurdalar salacağıq, övladlarımızı burada tərbiyə edib, dövlətimizə layiqli vətəndaşlar yetişdirəcəyik.

Zəngilan bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!

QHT sədri Emin Əliyev

В капле слезы
тоска по земле

Наш спаситель - река Араз

(Предисловие)

Два столетия река Араз разделяет Азербайджан естественной(природной) границей на две части, и в то же время является объектом разногласий (объявлений) миллионов людей тоскующих друг по другу.

Более двухсот лет, люди, и особенно поэты в своих выступлениях и произведениях высказывались в подобных обвинениях. Однако нет никакой вины или участия реки Араза в разделении Азербайджана на две части. Это всё из -за того, что два шовинистических государства пытались доминировать над народом с большой историей, культурой и искусством, и то что мы не могли двести лет избавиться от их влияния, это ужасный факт. На две части разделённый Азербайджан, на северной части которого мы живём , к счастью, хотя и с опозданием, вскоре обрела независимость от власти российского шовинизма и его влияния. Это историческое событие произошло в конце 1991 года. Однако мы не смогли нарадоваться от сердца этому большому историческому событию. Потому что более четырех лет Азербайджан нехотя участвовал в несправедливой войне. Армянские оккупанты, имея поддержку русских покровителей, в конце 1987 года предъявили земельные претензии на территорию Азербайджана и на этом пути не побоялись пролить кровь. В декабре 1988 года в Армении уже не было ни одного азербайджанца. 20 января 1990 года в Баку была совершена ужасная резня, в результате которой были жестоко убиты сотни мирных жителей. 20 ноября 1991 года в

Карабахской зоне был сбит вертолётв котором находились выдающиеся люди Азербайджана, 23 человека были убиты. Кроме того, деревни азербайджанцев, проживающих в Карабахе, регулярно подвергались нападениям армяно-русских боевиков, которые заканчивались человеческими потерями. В таких условиях мы добились независимости. На фоне ужасных событий и огромных потерь я бы сказал, что такое большое событие, как независимость, было не столь заметно. Потому что с начала 1992 года война начатая в Карабахе начала усиливаться с ещё большей силой. Зверства, совершенные в Гарадаглы, Дашалты, Ходжалы и других исторических поселениях, привели к потере наших земель Я даже не говорю о борьбе власти в Баку. Ради президентского стула ни один из «лидеров» не думал о защите Карабаха, вместо того, чтобы выслать вооруженные силы на поле битвы, они их собирали вокруг себя, чтоб с их помощью прийти к власти. В результате этого в течение нескольких месяцев мы потеряли стратегически важные районы и деревни, такие как Ходжалы, Шуша, Лачин, были захвачены наши земли и тысячи мирных жителей были вынуждены покинуть дома своих предков.

А река Араз как текла на протяжении тысячи лет, и теперь всё также течёт. Ни наша независимость, ни разделение на две части, ни массовые убийства, совершенные в Карабахе, не имели к ней никакого отношения. Но моя цель в исследованиях -не роль реки Араз в судьбе Азербайджана, которая была разделена на две части, и не политические события тех времён. Моя цель – понять смысл этой книги, оценить усилия и волю авторов, которые трудились

над этой книгой, и поговорить о притеснении и страданиях, о гонениях и лишениях людей оккупированного Зангилана.

Эта книга - восьмая книга поэта-публициста Ирады Алили, у которой нежноесердце.И эта книга - четвертая книга Ирады ханума, которую я редактирую.У меня есть свои интересы в этой работе.Наибольший интерес заключается в том, что я тоже карабахец,и в этой книге описываю о горькой судьбе, об ужасах и бедствиях пережитых в Карабахе, выпавшие и на мою долю , свидетелем которого являюсь я. Еще одна из причин - моя симпатия к искусству, к поэзии, к личности и воле Ирады ханум.

Эта книга была написана Ирадой ханум с помощью учёным-исследователем Назим Тапдыгоглы. Учителем Назимом собраны история, культура, топонимы Зангиланского региона. В книге собраны информационные и исторические факты о Берде, которые делают книгу еще более интересным, гораздо более удобным для чтения. Кроме того, книга содержит большое количество статистических материалов, которые были выявлены благодаря усилиям учителя Назима. Эти знания и статистические данные, которые были собраны за долгие годы усилиями и исследованиями, являются основой для обучения молодого поколения. Правда, достоверность некоторых данных требует повторного рассмотрения, но масштаб и ценность работы в общем являются удовлетворительными. Эта книга под названием «В капле слезы тоска по земле» была собрана научным исследователем Назимом Тапдыгоглы и под художественным руководством Ирады Алили, является одной

из сотен книг, написанных за последние двадцать шесть лет про Карабах. Хотя содержание книги является продолжением предыдущих книг, оно несколько отличается по форме. В этой книге собрана информация о любви и о тоске к Родине, о последней ночи Зангилана, рассказанная нашим земляком Эльчином Гулиевым родом из Зангилана, где он родился и ребёнком вынужден был покинуть её. А также в этом книге есть интервью беженцев из Зангилана. Из разговоров разных людей ясно, что, эта река, которую мы обвиняли в том, что «река Араз, разделяла Азербайджан на две части» почти двести лет, была спасителем тысяч наших соотечественников той ночью (1993 года с 29 октября на ночь 30 октября), когда Зангилан подвергся армянской агрессии. Слушая рассказы очевидцев об ужасах той ночи, каждый человек приходит в ужас. Всё это проиллюстрировано в рассказе, хотя и в компактной форме в нашей книге. Я полагаю, что книга «В капле слезы тоска по земле» написанная совместными усилиями и упорной работой авторами Ирадой Алили и Назимом Тапдыгоглы, несмотря на обилие книг, займёт достойное место и обретёт любовь и симпатию читателей.

*Герман
Писатель, публицист*

В слезах тоска по родине

В детском доме собралось много людей. Интеллектуалы из разных общественных организаций, студенты и творческие люди. Моё внимание привлек молодой человек, который стоял в стороне и смотрел на детей-сирот полными от слёз глазами. Я видела этого молодого человека на благотворительных мероприятиях, которые я посещала. Мы говорили пару раз, но я его близко не знала. Я почувствовала большое сострадание в его сердце. И однажды я решила встретиться и поговорить с этим молодым человеком. В тот же день на мероприятии принимала участие Фахрия Халафова. Когда мы говорили об Эльчине, она сказала :-Мое знакомство с Эльчином началось на канале ANS на передаче «Среди людей». В рамках этого проекта его работа привлекла мое внимание. Он активно занимается реализацией интересных новых идей. Это стало мостом между профессионалами, которые готовы работать со многими компаниями, действующими в Азербайджане. Эта деятельность играет важную роль в повышении осведомленности, с одной стороны, с другой стороны, показывает успешные результаты. В целом, деятельность Эльчина основывается на принципах добра и благотворительности к людям. На этом пути он тратит все свои навыки и энергию. Он всегда является инициатором и всегда в поисках. Я желаю ему успеха. Я считаю, что реализация многих идей еще впереди.

Мы провели деловую встречу с Эльчином. Во время нашей встречи я спросила:-Сынок с какого ты района? Он опустил голову на мгновение, смотря в одну точки и прерывистым голосом сказал : -Я из Зангилана. Эта атмосфера заставила меня замолчать на мгновенье. Прошло несколько минут:-Эльчин, сынок, я не знала, что ты из Зангелана, но я вижу, какой ты патриот. Я чувствовала, что ты задумчивый. После этих слов Эльчин поднял голову и его глаза были полны слёз. Эти слёзы заставили меня расчувствоваться. Мои глаза были полны слёз, но я сказала:- Эльчин, сын мой, я пишу статью о мучительной боли нашей Родины и публикую её в виде книги. Твои слёзы заставили нас написать книгу о мучительных воспоминаниях об одном из районов нашей страны. Эльчин внимательно прослушав меня сказал: -Напишите, эти ваши мысли мне очень понравились. Да благословит вас Аллах.

Когда говорят Зангиланский район, перед моими глазами встают знаменитые чинары, текущие источники, реки. Хотя я этого не видела, я много слышала о красоте этих мест. Надеюсь, Аллах даст нам возможность увидеть эти места. Мы вернемся в эти места. Под тенью чинаров мы будем целовать нашу землю, взяв её в руки мы будем вдыхать её. Обязательно настанет этот день.

С Эльчином и другими зангиланцами я договорилась так. Они расскажут о Зангилане, о

том, что они видели и знают, Назим бей и я напишем об этом. Таким образом, мы напишем о Зангилане, которая является частью нашей горестной родины.

Город Зангилан

Зангилан, центр Зангиланского района, находится в 380 км от Баку, на берегу реки Охчу, в предгорьях Зангезурского хребта, на высоте 600 метров над уровнем моря. Численность населения было 7536 человек (2050 семей). В городе были средние школы, библиотеки, клубы, кинотеатры, детские сады, почтовые отделения, отделения связи, ОВД, больницы, поликлиники, парки, стадион, музей, мечеть, различные торгово-строительные объекты, рестораны и другие....

Район Зангилан расположен в западной и северо-западной частях Западного Азербайджана (районы Армении - Мехри и Гафан), с юга и юго-востока Исламская Республика Иран, граничащих с регионом Губадлы на севере и с районом Джабраил на востоке. Зангиланский район, один из красивейших уголков Азербайджана, составляет 707 км², а его население составляло около 40 000 человек. По данным переписи населения 1992 года, население региона составляло 33 200 человек. Зангилан был центральным городом до оккупации района армянами. Крупнейшими поселениями района были город Зангилан и поселение Минчиван.

Когда то Зангилан был переименован в Пирчиван, но Верховный Совет Республики не подтвердил это. Зангилан до 1957 года был посёлком, а в 1967 году ему был присвоен статус города. Расстояние от Баку до областного центра составляет 380 км. Зангилан имеет 1 город, 4 посёлка и 84 сельских поселения. Район

имеет засушливую зиму, умеренный, тёплый климат а ежегодное количество осадков составляет 400- 500 мм. Средняя температура составляет в январе 1 градус и 26 градусов в июле. Растительность района в основном состоит из кустов, ксерофитных растений, дуба, граба и чинаровых деревьев. Сельское хозяйство в основном сосредоточена в области виноградарства, зерноводства, табаководства, домашнего скота, хлопководства, а для посадки было пригодно 33 000 гектаров земли. Посевная площадь на 6300 гектаров земли, 4 400 гектаров многолетних культур, 2,7 тысячи гектаров залежных земель, 0,3 тыс. га для посева зерновых культур, 19,3 тыс. га пастбищ, 3,9 тыс. га орошаемых земель. Жители Зангилана трудолюбивый народ. Достаточно просто сказать, что в прошлом столетии в 1946 году рабочие района вместо 3 000 тонн, 3 051 тонны хлопка передали государству. Они также достигли высоких показателей в стране в производстве и продаже хлопка в 1947 году. Благодаря этим успехам 14 зангиланцев (Аллахверен Гасанов, Чичек Гасanova, Дадаш Дадашов, Алекскер Хашимов, Алияр Гулиев, Амир Мамедов, Фюруза Алиева, Имаш Мамедов, Марал Кулиева, Мехпара Мамедова, Медина Мамедова, Шафахат Мехтиев, Зейнаб Юсифова, Зияд Мамедов) были удостоены звания Героя Социалистического Труда, десятки рабочих были награждены самыми высокими орденами и медалями бывшего Советского Союза.

Этот прекрасный район подарил нам великих личностей, интеллигентных людей, героев, учёных,

политиков, писателей, художников, инженеров, спортсменов, военных и т д.

Территория Зангиланского региона - это регион, состоящий из богатых минеральных участков, с благоприятным климатом для всех живых существ. Его территория в основном находится в средних и низких участках горы. Баргушадский хребет на северо-западе (Сюсанский хребет, высотой 1304 метра) создает наклонную равнину Агоюг между Базарчай и Охчучай. С северо-востока Карабахского хребта в сторону рек Араз и Хекери нисходящие склоны переходят на равнину Гаян. От запада на краю хребта Мехри располагается гора Шюкретаз (2270 м). В зависимости от характеристик рельефа, климата и растительности в районе различные типы каштановых почв, широко распространены горно-лесные бурые (коричневые) почвы. Бурые (коричневые) почвы развились в низкой горной и предгорной части региона, которые способствовали развитию редких лесов и кустарников. В предгорьях склонов распространены темно-каштановые, чуть ниже каштановые и светло-каштановые почвы. Природные ландшафты в этом районе почти полностью заменены антропогенными ландшафтами. Есть обширные площади фруктовых садов, посевные и зерновые поля. Естественная растительность состоит из полынных сухих пустынь, различных лугов, ксерофилов и редких лесов.

Площадь естественных насаждений чинаровых (платановых) лесов на территории Зангиланского региона является второй на планете и первой в

Европе.По территории региона протекают 4 реки.В этом регионе растёт растительность,которая больше не встречается на нашей территории. На территории района преобладают известняк, глина, песок и гравий. Из-за строения рельефа к реке Араз простирается нисходящая равнина, на западе и северо-востоке простирается горная низменность, на западе и северо-востоке нисходящие горы. В Зангилане широко распространенынеогеновые отложения.

Регион имеет тип состоящего из горного каштана,из серо-бурого,коричневого горного леса,травянистой почвы,на территории которого протекают реки Араз, Хакари, Баситчай, Охчучай и Кинавчай. Поверхностная структура средней и низкой горной местности,а также в регионе в предгорьях равнины,есть прекрасные источники с прозрачной водой, такие как Готурсу, Лешкар, Джанбар, Юдгюн, Шафигейли, Сенгер. Редкий государственный чинаровый (платановый) лесной заповедник Баситчай, имеющий 117 гектаров земли известен во всем мире. Баситчайский государственный заповедник был создан решением Совета министров Азербайджанской ССР - 4 июля 1974 года.Основную часть этого заповедника, длина которого составляет около 15 километров и шириной 200 метров, занимают естественные леса.Не задолго до захвата региона, в середине 1993 года в составе Баситчайского заповедника входил заповедник Аразбою, который имел длину около 50 км.

Регион имел 9 дошкольных учреждений, 19 начальных школ, 15 средних, 1 музыкальную школу и 1 техническую профессиональную школу, 6 больниц, 19

медицинских пунктов, санитарно-эпидемиологическую станцию, 8 домов культуры, 35 библиотек, 23 клубных заведения, 22 кинотеатра, отделение Республиканского комитета по сельскохозяйственному производству и технической поддержке, несколько крупных промышленных предприятий, хлебопекарный завод, производственное объединение, большое количество коммерческих, ресторанных услуг и так далее.

Зангиланский регион обрамлён горами Бартаз (2 270 метров), Сюсан (1 304 метра), Сыгырт, Талид, Топдаг, Агбиз, Шюкратаз, на территории которого живут лисы, медведи, косуля, газели, кабаны, ежики, змеи, волки, кролики, горные козлы, из птиц широко распространены куропатка, фазан, голуби, скворцы, лесной петух, воробы, вороны.

Территория Зангиланской области богата древними материальными и культурными памятниками. Можно привести много примеров историко-архитектурных памятников региона в поселении Гююдере Хаштаб 7-5 ввдо нашей эры Некрополь, древнее поселение Шарифан, недалеко от деревни Хаджалли, крепость Шюкратаз, принадлежащая VI веку в деревне Бартаз, башня Асгюлюм, относящаяся к VII веку в селе Кечикли, белые камни, 90 см, 40 см, 20 см, 7-го века (иногда именуемые камнями Кёрглы), гробница принадлежащая к VII веку и мечеть к IX веку в деревне Раздерен, на территории Зангилан, поселение Агча Ашиг и Девичья башня относящиеся к средневековью, Девичья башня Бартаз находящаяся между деревнями Бартаз и Вежнели, средневековый

замок Геср,находящаяся на том месте, где впадает Охчучай в реку Араз,в деревьне Хаджаллы находится крепость 12 века,в деревне Амирханлы находится Девичья башня 12 века,в селении Топ есть мост 12 века,в деревьне Шерифан находится гробница 12-13 века,в деревьне Малаткешин находится очаг Дагдаган 13 века,гробница 14 века,в деревне Маммедбейли 1305(704) года находится гроб Мухаммеда аль-Хаджани, на которой построили Секкизгюшели (8 угольную) гробницу в месяц святого Рамазана , в деревне Бабайлы есть гробница 14 века,гробница 14 века в деревне Агалы,в деревне Еникенд –гробница Еникенд 14 века,святыня Гюнешабиде 16 века в селении Гюлетаг,мечеть 17 века в городе Зангилан,святыня Хенезюр находящаяся у подножия горы Шюократаз,мечеть 17 века в селении Гыраг Мушлан,мечеть 17-18 вв в городе Зангилан,крепость Таглы 18 века в городе Зангилан,мечеть 19 века в селении Мушлан,святыня на реке Охчучай и другие. Есть разные точки зрения и мнение о топониме Зангилан. Существует мнение, что поселение Зангихан, находящееся не далеко от Худаферинского моста относящееся к 7 веку, является нынешним Зангиланом.

Из источников известно о существовании племени занги. Также известно из источников, о том, что Зангинины со стороны Эльханидов были переселены из Туркмении в Иран. Во времена правителей Сефевидов зангинины были особенно широко распространены. В настоящее время зангинины в основном проживают в Ираке, в деревнях Кюфри, Самух,

Ибрагимхаджи, а также в Иране, в регионе Луристан. Это племя смешалось с сообществом Шахсевен, попав в чужую среду они даже изменили свой язык.

В последнее средневековье семьи и поколения племен Занги были разбросаны по разным землям. Из истории известно, что в своё время занги назвали одним из счастливых племён Ирана.

Географическое название Зангиланакак поселение было известно в XIV веке. В 14 веке Кирокос Канзакеци назвал поселение Зангилан географическим положением в своей работе «История». Зангилан - географическое название с очень интересным происхождением.

Компонент занг(санг) интерпретируется некоторыми исследователями, как «каменная скала» на древнем персидском языке. Занг(санк) на персидском языке означает «единственный камень, холм». Компонент лан в топониме Зангилан означает «место жительства, пространство, местоположение». В одном из древних восточных языков термин зан означает «новый».

Существует также вероятность того, что слово Зангилан связано с иммигрантами из разрушенного города Гилан в средние века. Согласно информации, сегодня племя из Гилана прибыло в Зангилан и поселилось там. Они обращались друг к другу: «Ты из Гилан?» Это обращение впоследствии подверглось незначительным изменениям. Таким образом, буква сизменилось в з ,в результате получилось слово Зангилан.

Еще одна возможность названия Зангилана связана со словом змея. Предположительно на

этой территории были слышны звуки похожие на шипение змей, в связи с чем и наименовали Зангилан.

Согласно другому мнению, слово Зангилан связано с термином Зангалаан. Поселение Зангилан, расположено на древнем Шелковом пути, ранее называлось Зангалаан. Алан-турецкое слово означает «местность, площадь». В этом смысле топоним Зангилана означает «богатая территория», «продуктивная площадь». Некоторые местные жители и теперь произносят слово как Зангалаан.

Топоним Зангилан понимается, как «место, где живут зангиленцы». Со словом занги в Азербайджане существуют много топонимов. Река Занги (Исмаиллинская область), река Занги (западный Азербайджан-в данный момент армяне переименовали реку в Храздан), Зангазурский хребет (Он расположен на границе Азербайджана и Армении), деревня Зангани (Сабирабадский район), село Зангала, село Зангаран (Ярдымлынский район), Зангебасар (Западный Азербайджан-Армения), село Зангишалы (Агдамский район), река Зангидере (Гобустанский район) и д.

На территории Южного Азербайджана (Иран) Занги, Зенгабад, Зангебасар, Зангилан и другие мы находим это географическое название. Слово занги включенных в название городов, также встречаются в других странах (Турция, Туркменистан, Казахистан, Сирия, Иран, Ирак, Россия и т д).

Регион Зангилан, который оккупирован армянами, до оккупации становился изо дня в день, из года в год красивым и процветающим. Однако, похоже, что

пресловутые армянские соседи не смогли принять этого. Начиная с 1988 года, последние шести лет, все обездоленные зангиланцы пережили трудности, столкнувшись с ожесточенным врагом, встав на войну не на жизнь, а на смерть. Десятки зангиланских юношей готовы были умереть ради своей родины. Несмотря на то что зангиланцы были обстреляны вражескими пулями, они до последнего вдоха сражались за свою священную землю. Они были сыновьями своих отцов, прошедших славное сражение в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов (во время Великой мировой войне участвовало 2900 человек, половина из которых не вернулась) продолжали свой геройзм и в Карабахской войне.

9 октября 1991 года в Зангиланском районе был создан батальон местной самообороны. 10 декабря 1992 года на базе этого батальона образовался полк № 865. Солдаты этой воинской части отличались своими героическими битвами в сражениях с армянскими оккупантами. Но, к сожалению, 30 октября 1993 года регион Зангилан, который долгое время не могли захватить армяне, был оккупирован армянами, и потерпел трагическую утрату.

23 августа 1993 года Физули и Джабраильские регионы, и через неделю, 31 августа, Губадлинский регион перешли в руки врага, Зангиланский регион был окружён. Зангиланский регион, оставшийся в осаде два месяца, пережил трагические дни. В то время отношения с Азербайджаном были почти отрезаны. Начиная с 23 октября военные действия стали ещё жестокими. Оставленный на милость судьбы Занги-

ланский полк не смотря не противоборство,не смог устоять против врага вооружённых от ноктей до головы. 29 октября штаб-квартира вынуждена была переехать в Минчиван. Чтоб добраться до реки Араз мирному населению, и не попасть в плен к армянам, полк во главе с командиром Фирудин Шабановым сделали всё что смогли. Но, к сожалению, есть и тяжелое политическое бремя. Верные своей земле зангиланцы, как бы тяжело не было, вынуждены были покинуть свою родину. К сожалению, 30 октября 1993 года Зангиланская область была также оккупирована армянскими оккупантами. Зангиланский регион, имеющий большое стратегическое значение, попал в руки армянских захватчиков. В этот период, 24-30 октября, десятки людей были убиты армянами в трагической пограничной зоне, а также утоплены в холодных водах реки Араз. В ходе ужасающей карабахской войны в Зангиланском районе в целом погибло 260 человек.

В Зангиланской области есть Национальные герои, такие как Эльнур Эйваз оглы Нуриев, Асад Солтан оглы Асадов. Исмаил Аллахвердиев, Эльхан Гурбанов, Эльман Гурбанов, Эльдар Асланов, Суджает Искендеров, Хетемхан Бабаев, Асиф Агакишиев, Алик Асланов, Ильгар Абдуллаев, Тарверди Байрамов, Пиргулу Исмаилов, Эльдар Гулиев, Намиг Азимов, Мугбил Мамедов, Мурват Мамедов, Джейхун Магеррамов, Ибадулла Демиров, Билал Аскеров, Эйнулла Гульмамедов, Ибиш Джагаров, Фахраддин Гасангулиев, Салех Бабаев, Веис Рзаев, Рамиз Мамедов, Салман Алиев, Фаиг Гасымов, Рамазан

Гулиев, Асгар Нагиев, Фариз Алишов, Мамед Мамедов, Джумшуд Сафаров, Джумшуд Алиев, Надир Фейзиев, Эльшан Гусейнов, Надир Исмайлов, Гусейн Гарашов, Асгар Ахмедов, Яшар Гусейнов, Халил Сафигулиев, Джамиль Гусейнов, Хиджран Дунямалиев, Этибар Байрамов, Азер Алиев, Фазиль Омаров, Рамиз Бехбудов, Январь Шахмамедов, Рамиз Абдуллаев, Кайтаран Аббасов, Нусрат Аббасов, Азер Джрафаров, Аббас Гейдаров, Сардар Фамиль оглы Абдинов (награжден медалью «За Родину»). Вугар Абишов, Вугар Багиров, Рафаэль Гусейнов, Захир Фаражов, Сайяф Гафаров, Захид Гусейнов, Коркмаз Аллахвердиев, Магеррам Сулейманов, Сефа Агакишиев, Мухтар Рустамов, Мусейиб Алекперов, Фазиль Исмаилов, Исмаил Исмаилов, Сахиб Новрузов, Огтай Сафаров, Шюкюр Имангулиев, Мушфиг Мехралиев, Сарван Гудрат оглы Джрафаров (награжден медалью «За Родину»), Фикрет Бехбудов, Аждар Хазиев, Рафиг Ибишов, Зияд Байрамов, Вугар Гараев, Вугар Бабаев, Вугар Аббасгулиев, Этибар Гасымов, Мухтар Агали, Рустамов Адил Амрах оглы (орден «Флаг Азербайджана»), Джемиль Зейналов, Ильяс Гурбанов, Дадаш Расулов, Бахман Мамедов, Дадаш Зейналов, Коркмаз Садыгов, Низами Сарханов, Мухаммед Гасымов, Балоглан Гасымов, Балоглан Сулейман оглы Сулейманов (орден «Флаг Азербайджана»), Сабир Джрафаров, Гасан Гасымов, Нусрет Ширинов, Ровшан Бадиров, Ханлар Гафаров, Велияддин Гасанов, Бахрам Ахмед оглы Рустамов (орден «Азербайджанский флаг»), Сеймур Аскеров, Мусейиб Алекберов, Панах

Мамедов, Эльшан Оруджев, Габиль Наджафов, Парвиз Наджафов, Маариф Исмайлов,, Зульфугар Мамедов, Тельман Аббасов, Тевеккюл Абишов, Хасан Исмаилов, Аббас Гейдаров, Ага Сафияров, Агамирза Ширинов, Муса Мамедов, Вели Аббасов, Набат Насирова, Кёнюль Гусейнова, Сакина Гадимгулиева, Тейфа Мамедова, Эльшад Гулиев, Аныш Гулиева, Зульфугар Мамедов, Натиг Шахbazov и другие зангиланские шехиды своей смертьюувековечили свои имена. Армянские вооруженные силы во время оккупации Зангилана игнорируя нормы международного права, совершили много грехов и преступлений, которые нельзя простить, в результате которых мирное население - дети, женщины, пожилые люди были массово уничтоженные, и изгнаны из своих родных земель.

Да, это всё история. Зангиланцы вынужденные покинуть свои исконные земли, пересекая реку Араз, вынуждены были поселиться в разных районах. Но есть и тот факт, что история повторяется. Говорят - «Надежда умирает последней». Верные своей земле зангиланцы живут с желанием вернуться на свою историческую родину.

По приблизительным оценкам. во время карабахской войны, в результате армянской оккупации Зангиланскому региону был нанесён урон в размере 10 миллиардов США. (памятники истории и культуры, леса, посевные площади сюда не включены).

Жители Зангилана, принудительно переселённые и проживающие временно в Баку и других населенных пунктах, мечтают возвратиться на родину – Зангилан.

Зангиланцы твёрдо верят, что вернутся на родину своих предков. Если бы только Великий Аллах смог бы вскоре вернуть всех беженцев и переселенцев , в том числе и зангиланцев на свою родину. Аминь. Надеюсь, этот день скоро настанет!

**Заметки: Список разрушенных домов и
численность жителей оккупированного
Зангиланского района Азербайджанской
Республики.**

1. Агоюг поселок 135-35 домов
2. Агакишилер деревня 60-13 домов
3. Агалы деревня 900-210 домов
4. Агбенд поселок 338- 91 домов
5. Агбиз деревня 1170-286 домов
6. Агкенд деревня 82-18 домов
7. Аладдин деревня 50-12 домов
8. Ашагы Гойали деревня 72-14 домов
9. Ашаги Емезли деревня 76 -15 домов
10. Бабайлы деревня 539-105 домов
11. Бахарлы деревня 178-45 домов
12. Бартаз дайанджагы поселок 768-220 домов
13. Бартаз деревня 612-170 домов
14. Бешдели деревня 139-41 домов
15. Биринджи Агалы деревня 162-43 домов
16. Биринджи Алибейли деревня 809- 207 домов
17. Боюк Гилетаг деревня 89-17 домов
18. Бюрюнлу д 80-26 домов
19. Джахангирбейли д 839-160 домов
20. Джанбар д 47-11 домов
21. Чопедере д 317-80 домов
22. Деллекли д 267-65 домов
23. Дере Гилетаг д 162-29 домов
24. Дерели д 80-21 домов

25. Емирханлы д	49-12 домов
26. Генлик д	508-175 домов
27. Гейели д	85-18 домов
28. Гюнгишлаг д	34-15 домов
29. Хаджали д	307-78 домов
30. Хавалы д	333-79 домов
31. Хакери поселок	504-140 домов
32. Хумарлы д	183-46 домов
33. Хурама д	108-30 домов
34. Ичери мушлан д	391-122 домов
35. Икинджи Агалы д	246- 60 домов
36. Икинджи Алибейли (Балабейли) д	360-95 домов
37. Искендербейли д	160-40 домов
38. Кечикли д	176-42 домов
39. Коллу Кышлаг д	169-41 домов
40. Косакан д	322-80 домов
41. Карадере д	248-57 домов
42. Карагол д	199-40 домов
43. Карагоз д	223-6- домов
44. Каргулу д	159-36 домов
45. Казанцы д	81-28 домов
46. Гыраг Мушлан д	615-111 домов
47. Гуюдерехештаб д	110-25 домов
48. Малаткешин д	779-202 домов
49. Меликли д	349-68 домов
50. Мамедбейли д	1170-260 домов
51. Мешедиисмайыллы д	337-58 домов
52. Минджван поселок	4673-980 домов
53. Мирзагасанлы д	15-5 домов

54. Муганлы д	116-26 домов
55. Муганлы д	109-24 домов
56. Наджафлар д	114-24 домов
57. Орта Еmezли д	110-22 домов
58. Ордекли д	518-113 домов
59. Пирвейсли д	68-19 домов
60. Рабенд д	370-93 домов
61. Раздеге д	527-156 домов
62. Саралы хаштаб д	111-24 домов
63. Сарыгышлаг д	12-4 домов
64. Сарыл д	226-57 домов
65. Сейидлер д	80-23 домов
66. Собу д	127-38 домов
67. Шамлы д	75-20 домов
68. Шатарыз д	124-30 домов
69. Шайыфлы д	590-165 домов
70. Шерифбейли д	445-150 домов
71. Шериффан д	262-63 домов
72. Шерикан д	222-61 домов
73. Таглы д	70-18 домов
74. Татар д	283-55 домов
75. Тири д	147-33 домов
76. Тураабад д	148-30 домов
77. Учунджу Агалы д	730-175 домов
78. Утгюн д	480-126 домов
79. Изюмчюлер поселок	140-30 домов
80. Вежнели д	188-42 домов
81. Валигулубейли д	187-36 домов
82. Ваннетли д	309-81 домов

83. Еникенд д	630-138 домов
84. Юхары Гаялы д	10-4 домов
85. Юхары Емезли д	95-20 домов
86. Юсифлер д	10-4 домов
87. Зангилан д	290-80 домов
88. Зангилан город	7536-2050 домов
89. Зернели д	372-87 домов

Примечание: В результате Карабахской войны (1984-1994) Азербайджанской Республики армянами было оккупировано более 900 населённых пунктов. Из них 230 населённых пункта находились в бывшей Нагорно-Карабахской автономной области, 670 населённых пункта, в том числе 68 населённых пункта Зангиланского района находились за пределами бывшей Нагорно-Карабахской автономной области.

Баситчай - государственный природный заповедник

Зангиланский регион отличается от других регионов Азербайджана своим географическим положением, климатом и природой. Баситчайский государственный природный заповедник, зарегистрированный в районе Баситчай, является уникальным природным чинаровым (платановым) лесом, он был создан на 107 гектарах по решению Совета Министров Азербайджанской ССР от 4 июля 1974 года, чтобы сохранить восточный чинар (платан). Этот лес, который в основном состоит из восточных чинаров (платанов), представляет собой вид леса – который имеет различные травянистые леса. Средний возраст чина-ров (платанов) составляет 200 лет. Однако настоящий возраст гигантов составляет 1200-1500 лет.,50 метров в высоту и 3 метра в диаметре. Территория заповедника была преимущественно горной и предгорной, высота над уровнем моря составляет 700 метров. Правый берег состоит из крутых склонов, а левый берег из холмов. На территории распространены отложения третьего периода. Узкие аллювиальные лесные земли и равнины простираются вдоль долины реки. Горы здесь разделены притоками реки Баситчай. 100 гектаров государственного заповедника Баситчай покрыты чинаровыми (платановыми) лесами. Они расположены на

Баситчае и его притоке на Шыхаузчайском ущелье. Здесь распространены как чистая, так и смешанные чинаровые (платановые) леса.

Баситчайский государственный природный заповедник в настоящее время находится под оккупацией армянской армии, и заповедник почти исчез.

Некоторые исторические памятники района и материально-культурные образцы

1. Некрополь - до н.э. VI-IV веков (деревня Гую-дерехештаб)
2. Поселение города Шерифан - средневековые (деревня Шерифан)
3. Поселение Агчи Ашыг - средневековые (деревня Хавалы)
4. Девичья башня - средневековые (деревня Хавалы)
5. Каменная башня - средневековые (в месте, где река Охчучай впадает в реку Араз)
6. Гробница Шерифа - XIV век (деревня Шерифан)
7. Башня Хаджалы -XIV век (деревня Мамедбейли)
8. Мечеть - XIX век (деревня Зангилан)
9. Мечеть - XIX век (деревня Малаткешин)
10. Мечеть - XVII век (город Зангилан)
11. Мост - XIX век (деревня Хаджиалылар)
12. Круговая башня - XIII-XIV вв. (деревня Хаджиалылар)
13. Мечеть - XIX век (деревня Мушлан)
14. Циркуляр - XII век (деревня Хаджиалылар)
15. Восьмиугольная гробница - 1304-1305 (деревня Мамедбейли)
16. Девичья башня - XII век (деревня Амирханлы)
17. Гроница-XII век (деревня Шарифан)
18. Гробница - XIV век (деревня Еникенд)
19. Древний банный комплекс - XI век (деревня Шарифан)
20. Мечеть - XIX век (деревня Гыраг Мушлан)

21. Крепость Шюкратаз - VI век (деревня Бартаз)
22. Крепость Асгюлюм -VII век (деревня Кечикли)
23. Гробница - XIV век (деревня Бабайлы)
24. Гробница XIV века (деревня Агалы)
25. Гробница - XIV век (деревня Еникенд)
26. Гробница XV века (деревня Малаткешын)
27. Святыня Дагдаган - XIII век (деревня Малаткешын)
28. Камень Кёрглу - VII-VIII веков
29. Крепость Таглы - XVIII век (город Зангилан)
30. Святыня Солнечный очаг - XVI век (деревня Дере Гилатаг)
 31. Мост Собу - XII век (деревня Собу)
 32. Мечеть - IX век (деревня Разdere)
 33. Гробница VII века (деревня Разdere)
 34. Святыня Сюртюм - IX век (деревня Вежнали)
 35. Дорожная святыня - IX век (деревня Вежнали)
 36. Девичья башня - IX-XI век (деревня Бартаз)

Посёлок Минчиван

Поселение Минчиван в Зангиланской области, административно-территориальная единица Минчивана, находится на левом берегу реки Араз, в 12 км к юго-востоку от районного центра, на краю железной дороги Баку-Джульфа, 400 метров над уровнем моря, в равнинной зоне. В 1958 году он получил статус поселка, население составляло 5000 человек (750 домов). Поселение Минчиван было захвачено армянскими оккупационными силами в 1993 году.

В поселение было 3 средних школы, 1 восьмилетняя школа, музыкальная школа, 4 библиотеки, 2 клуба, 3 детских сада, дома центра, больница, 2 аптеки, парк, железнодорожная станция, отдел связи, АТС, памятник, воздвигнутый в честь жертв войны, мечеть XIX века, большое количество предприятий торговли и общественного питания и т. д. На территории поселения находятся ущелья Амир, Апиш, Хашим, впадина Гара, святыни Гарагач, Пехлеван, Очаг чинар, холмы Сили, кладбище Терекеме и д. Поселение было сформировано в результате расселения семей из деревни Минчиван Южного Азербайджана, из-за голода в 1795-1798 годах. Население также дало название предыдущей деревни новому поселению.

В 19 веке в Зангезурском районе были две деревни подназванием Минчиван.

Топоним Минчиван, «мин джаван» переводиться как (тысяча молодых). Топоним Минчиван ассоциируется с именем древнетюркских племён мин, минг. В составе топонима слово-ван означает местность.

Значение терминологии Минчиван означает -«обитатели минга», «место жительства мингов», минги.

Убитые в карабахской войне и без вести пропавшие зангиланцы

1. Аббасалиев Вугар Рашид оглы-род.1977 года, село Сараллы Хаштаб- 1 октября 1992 года;
2. Аббасов Кайтаран Ибрагим оглы -12 января 1964 год, деревня Гыраг Мушлан - 16 мая 1993 года;
- 3.Аббасов Магеррам Мехди оглы-1973, Татарская деревня - 14 января 1994 года, село Горган Физулинского района; город Ширван (Али-Байрамлы) был похоронен в Аллее шехидов.
- 4.Аббасов СахияддинИсмаил оглы -11 марта 1968 года, деревня Генлик - 10 декабря 1994 года, Тертерский район, деревня Талыш; похоронен в Аллее шехидов в Баку;
5. Аббасов Талех Тофиг оглы -1989 года, деревня Бабайлы, деревня Шарифан - 25 сентября 2010 года;
6. Аббасов Тельман Вели оглы-1967 год, деревня Ашагы Геяли - 10 декабря 1992 года;
7. Аббасов Вели Аббасгулу оглы-1933 год, деревня Ашаги Геяли - 10 декабря 1992 года.
8. Абдинов Сарвар Фамиль оглы -1974 г., деревня Алибейли- 30 марта 1993 г. Зангиланская область ,был награждён медалью «За Родину»;
9. Абдинов ЯгубРахим оглы -1908 года, деревня Алыбейли - 26 октября 1993 года, пропал без вести (получил статус шехида в ноябре 1997 года);
10. Абдуллаев Эйнур Сахиб оглы -14 августа 1968 года, деревня Агбис - 29 октября 1993 года, Зангилан; похоронен в Аллее шехидов в Сумгаите.

11. Абдуллаев Ильгар Нифтулла оглы – род 1960 г ;-24 мая 1992 года похоронен на Аллею шехидов в Баку ;
12. Абдуллаев Рамиз Фикрет оглы- 1966 года, г.Баку, Гарадагский район, село Шубаны- 30 марта 1993 года;
13. Абишов БахлулГабиль оглы -16 июня 1969 года, вторая деревня Агалы - 19 января 1994 года, село Шюкюрбейли Физулинского района; похоронен в селе Масазир Абшеронского района;
14. Абишов Тевеккюль Гудрат оглы -1966 года, деревня Шарифан - 13 июня 1993 года, деревня Шелли Агдамского района;
15. Абишов Вугар Аббасгулу оглы-1970, село Алыбейли - 10 апреля 1993 года, деревня Коллугышлаг; похоронен в Аллеи шехидов в Зангилане;
16. Адыгёзалов Бахрам Бахадур оглы -1967, поселение Минчivan - 25 октября 1993 года, деревня Гымлаг Джабраильской области;
17. Агакишиев Асиф Ханкиши оглы -июль 1961 года, г.Баку,; поселок Мехдиабад - 24 мая 1992 года; похоронен в Аллею шехидов в Баку.
18. Агакишиев Сафа Мамедрза оглы -1969 года, деревня Ордекли - 12 февраля 1993 года, деревня Коллугышлаг;
19. Агаларов Бахыш Селим оглы- 8 декабря 1972 года, деревня Шафигейли - 6 февраля 1993 года, пропал без вести (получил в сентябре 1996 года статус шехида);
- 20.Агаммадов Ахлигар Сафарали оглы- 1970год– умер13 февраля 1994 года, Муровдаг;

21. Алымирзаев Абюльфат Мюршюд оглы- 1966 года, село Ордекли - 2 февраля 1994 года, поселок Хорадиз Физулинского района;
22. Алишов Фариз Сармас оглы-1974, город Зангилан - 14 августа 1993 года, село Карамамадли Физулинского района;
23. Аллахвердиев Эльхан Камиль оглы-1966, село Верхняя Емазли - 23 декабря 1992 года, пропал без вести в бою под селом Верхняя Емарли;
24. Аллахвердиев Исмаил Ибиш оглы-1951, деревня Тири - 18 марта 1990 года, деревня Мехри (Армения);
25. Аллахвердиев Коркмаз Бахадур оглы- 1973 год- 10 апреля 1993 года;
26. Алмурадов Хагани Агагулу оглу-1969, село Шафифейли ;пропал без вести 23 августа 1993 года в Джабраильском районе (30 сентября 1996 года ему был присвоен статус шехида);
- 27.Алвердиев Алверди Талверди оглы-1974, село Муганлы - 23 марта 1994 года, деревня Ашагы Сеидахмедлы Физулинского района;
- 28.Асланов Алик Шамиль оглы-1962, город Зангилан - 20 мая 1992 года;
29. Асланов Эльдар Афраз оглы -21 мая 1972 года - 9 мая 1992 года, деревня Агкенд Зангиланской области; похоронен в Аллее шехидов в Сумгаите;
30. Атакишиев Сабир Шамамед оглы-1972, деревня Зернели ;- пропал без вести в селе Зернели 10 декабря 1992 года (получил статус шехида в марте 2003 года);

31. Бабаев Барат Мухаммад оглы- 1965 года, деревня Шатарыз - 14 января 1994 года;
32. Бабаев Хетамхан Сафар оглы- 9 августа 1972 года, село Кечикили - 31 марта 1992 года, деревня Паправанд Агдамского района;
- 33.Бабаев Салех Валех оглы -1969 года, деревня Дере Гилатаг - 11 декабря 1992 года;
- 34.Бабаев Вугар Баба оглы- 1975 года, деревня Сарали Хаштаб - 10 октября 1992 года;
35. Багиров Вугар Хабиль оглы -1970, деревня Кечиклы - 22 марта 1993 года
36. Багиров Вугар Новруз оглы -17 мая 1973 года, поселение Минчиван - 23 августа 1993 года был ранен в битве за город Джабраил и пропал без вести (в июне 2003 года ему было присвоено имя шехида);
37. Бахшалиев Алияр Бейлар оглы-1960 года, деревня Собу - 28 июня 1993 года, деревня Собу
38. Бахшалиев Муса Исрафил оглы -1928 года, деревня Малаткешин - 28 октября 1993 года пропал без вести (2 мая 2007 года постановлением Зангиланским районным судом получил статус шехида);
- 39.Байрамов Этибар Шамхал оглы- 1972, вторая деревня Алыбейли - 19 июля 1993 года
40. Байрамов Парвиз Хаси оглы- 1972, поселение Минчиван - 17 января 1994 года, село Ашаги Сеид-ахмадлы Физулинского района; похоронен на аллее шехидов в Баку;
41. Байрамов Тарверди Орудж оглы -12 декабря 1972 года - 25 мая 1992 года; похоронен на кладбище Хачмаз;

42. Байрамов Зияд Гумбат оглы-1972, поселение Минчиван - 16 мая 1993 года;

43.Бехбудов Фикрет Бехбуд оглы-1970, деревня Велигулу-бейли - 2 мая 1993 года, в деревню Гуюдере Хаштаб.

44.Бехбудов Рамиз Рашид оглы-1973, деревня Валигулубейли - 29 августа 1993 года, деревня Собу;

45.Бедиров Эйнур Саиль оглы- 1973, деревня Ордекли - пропал без вести 25 сентября 1992 года (получил статус шехида в 2001 году);

46. Баширов Адыгёзаль Ашур оглы- 1974, город Зангилан - 4 августа 2003 года;

47. Баширов Фазиль Ариф оглы -1967 году, в городе Зангилан пропал без вести - 26 октября 1993 года (в июле 2001 года получил статус шехида);

48. Джаббаров Акиф Исмаил оглы- 1960 года, деревня Гарадара - 24 августа 1993 года – пропал без вести в битве с армянскими оккупационными силами в Физулинском районе ;

49. Джаббаров Сахиб Вали оглы- 1959, Зангилан - 10 декабря 1992 года;

50. Камалов Камаль Нусрат оглу- - 1974 году ,в селе Алибейли - 23 августа 1993 года возле села Хаусалусли Джабраильского района пропал вез вести (в 2002 году получил статус шехида по решению Зангиланского районного суда);

51. Сеть Джавадова Азер Мамед оглы-1973, деревня Гюнгышлак - 25 августа 1993 года, пропал без вести на территории Джабраильского района (получил статус шехида 23 октября 1995 года);

52. Джадаров Азер Худам оглы -1973, село Газанчы - 16 июня 1993 года;
53. Джадаров Бахтияр Вали оглы -1953 года, деревня Агкенд - 20 апреля 1994 года, с. Гюллюджа Агдамского района;
54. Джадаров Ибис Сулейман оглы- 1973 года, деревня Дерели - 26 сентября 1992 года; похоронен в Аллею шехидов в Баку;
55. Джадаров Сабир Вали оглы -1959 года, деревня Агкенд - 10 декабря 1992 года, с. Шайыфли;
56. Джадаров Сиван Гудрат оглы -18 июня 1972 года, город Зангилан - 10 апреля 1993 года, деревня Коллугышлаг, награждён медалью -За Родину;
- 57.Дадашов Адиль Сафир оглы -1960, поселение Минчivan - 15 мая 1997 года;
58. Демиров Ибадулла Агабала оглы-1959 - 24 июня 1992 года, деревня Газанчы в Зангиланской области;
59. Дюньямалиев Амир Дунямали оглы- 1971 - 2 февраля 1994 года, село Абдоррахманлы Физулинского района;
60. Дюньямалыев Аваз Дунямали оглы- деревня Деллекли- 30 октября 1993 года; пропал без вести;
61. Дюньямалыев Хисран Юсиф оглы- 1970, село Ашагы Геяли - 17 июля 1993 года;
62. Эйвазов Натиг Нариман оглы, -1970, деревня Ичери Мушлан - 11 апреля 1994 года;
63. Эйвазова Фируза Исмаил гызы,- 1912 г. (в 1998 г. – получила статус шехида);

64. Ахмедов Асгар Билал оглы -1970, деревня Алыбейли - 29 июня 1993 года, возвышенность Шюкретаз.

65. Ахмедов Васиф Нусрет оглы- 1974 года, деревня Ребанд - 15 января 1994 года, село Ашагы Сеидахмедли Физулинского района;

66.Ахмедов Видади Фамил оглы -1965 - октябрь 1993 года; похоронен в деревне Станция Бартаз Зангиланской области;

67.Алекберов Ильгар Алекбер оглы-1975, деревня Хагджаллы - 26 июня 1996 года, деревня Джокуг Мерджанлы Джабраильской области;

68. Алакбаров Мюсеиб Аббас оглы- 1916 - 10 декабря 1992 года, деревня Шаыфлы;

69. Алиев Азер Эйюб оглы- 18 апреля 1971 года, деревня Гарадере - 31 октября 1992 года, деревня Коллугышлаг;

70. Алиев Барис Нюсрят оглы- 1974 года, деревня Алыбейли - 14 февраля 1994 года, деревня Ашагы Сеидахмедли Физулинского района;

71. Алиев Джюмшюд Мусейиб оглы -1970 г., поселение Минчivan - 29 августа 1993 г., деревня Собу;

72. Алиев Гусейн Октябрь оглы- 1974 года, село Минчivan - 26 апреля 1994 года;

73. Алиев Мухталы Ихтияр оглы - 23 августа 1973 года, город Зангилан - 30 января 1994 года ,пропал без вести на территории горного массива Гёдекбурун (16 апреля 1997 года районный суд Зангилана предоставил статус шехида);

74. Алиев Нигяр Фаррух оглы-село Бахарлы - 26 октября 1993 года, пропал без вести;
75. Али Садиг Тарверди оглы- село Тири - 1994 год;пропал без вести.
76. Алиев Салман Исмаммад оглу- 12 января 1969 года - 24 декабря 1992 года, Зангиланский район;
- 77.Асадов Асад Солтан оглы - Национальный герой Азербайджана, 22 марта 1956 года, деревня Турабад Джакангирибейли - 29 октября 1991 года, Верхний Карабах, село Ханабад;
78. Асадов Азиз Махаммед оглы- деревня Агбис - 26 октября 1993 года;пропал без вести.
79. Асадов Мухаммад Наби оглы -1941 года, деревня Бахарлы - 20 ноября 1991 года, деревня Гаракенд, Ходжавендская область, генерал-майор;
80. Аскеров Билал Иса оглы -1974 года, деревня Шайифлы - 14 июля 1992 года, деревня Еmezli;
- 81.Аскеров Сеймур Аскер оглы-12 Сентябрь 1973 года, деревня Меликли - 10 декабря 1992 года, деревня Шайифлы;
- 82.Азимов Натиг Исмаил оглы -1975, село. Хумарлы - 13 марта 1994 года;
- 83.Фейзиев Надир Бахадур оглы -1956 г. Минчivan - 11 апреля 1993 года (награжден медалью - За военные заслуги);
84. Фараджов Исак Аллахверди оглы - 1 январь 1964 года, село Хумарлы - 26 апреля 1994 года, деревня Джамилли Тертерского района;
85. Фараджов Рашид Нусрет оглы - 1960 год, поселение Минчivan - 25 января 1994 года ,пропал без вести (получил статус шехида);

86. Фаражов Захир Закир оглы- 1972 года, деревня Малаткешин - 24 ноября 1992 года, деревни Агкенд-Сеидлар.

87. Гульмамедов Эйнулла Вале оглы-1968, город Зангилан - 21 сентября 1992 года, Зангиланский район;

88. Гульмамедов Абульфат Али оглы- 6 сентября 1969 года, деревня Бартаз - 8 января 1994 года, деревня Ашагы Сеидахмедли Физулинского района; похоронен в Аллее шехидов в Баку;

89. Гульмамедова Гамисая Амрах гызы - 1916 года, деревня Алибейли - 1993 год, пропала без вести (в 1998 году – получила статус шехида);

90. Гаджиев Агакиши Магеррам оглы- 1961 года, поселок Хакари - 29 декабря 1993 года, село Гуллюдже Агдамского района;

91.Гаджиев Эльхан Амираслан оглы -1975 г., деревня Чёпедере - 19 января 1994 г., Физулинский район;

92. Гаджиев Эльсевар Полад оглы- 1972, деревня Зангилан - 10 сентября 1991 года;

93. Гейдаров Аббас Гурбан оглы- 23 сентября 1971 года, деревня Машадисмаиллы - 23 августа 1992 года, деревня Коллугышлаг;

94. Гейдаров Нушираван Магеррам оглы- 1967 года, деревня Хештаб - 10 декабря 1992 года, деревня Верхняя Еmezli

95. Гейдаров Шериф Яшар оглы-19 Январь 1970 года, город Зангилан - 19 сентября 1994 года, деревня Баби Физулинского района; похоронен в поселке Сарай в Баку.

96. Хамидов Мехман 1973 - 17 сентября 1992 года, деревня Казанчи Зангиланской области;
97. Гасаналиева Гуляз Мамедага гызы-посёлок Сарыл - 25 августа 1993 года; пропала без вести;
98. Гасангулиев Фахраддин Хасангулу оглы -1971, деревня Машадисмаиллы - 21 октября 1992 года, деревня Коллугышлаг
99. Гасанов Эльдениз Новруз оглы 1973, Зангиланский район - февраль 1994 года, гора Муров;
- 100.Гасанов Афган Худаяр оглы -2 февраля 1969 года, село Шаифлы - 2 февраля 1994 года;
101. Гасанов Ильхам Гасан оглы -1971, село Шаифлы - 19 января 1994 года, поселок Горадиз Физулинского района;
102. Гасанов Наджаф Гейдар оглы- 1970 года, деревня Чёпадере - 29 января 1994 года
103. Гасанов Самир Низами оглы-21 апрель 1979 года, город Зангилан - 13 октября 1998 года, недалеко от деревни Джожуг Марджанлы, Физули-Джабраильского района;
104. Гасанов Велиеддин Микаил оглы -1971 года, деревня Гюдере Хаштаб - 24 мая 1992 года, деревня Верхняя Еmezli;
105. Гасанов Заур Гасан оглы -27 мая 1974 года, г. Занджан - 20 апреля 1994 года- гора Омар; похоронен в Аллеи шехидов в Сумгаите;
106. Хетемханов Шакир Гудрат оглы- 1970, деревня Агбенд - 10 января 1994 года, деревня Ашагы Абдураханлы, Физулинская область;
107. Хазиев Аждар Мехди оглы -3 сентября 1974 года, деревня Венадли - 15 мая 1993 года,

Зангиланский район; похоронен в Аллеи мучеников в Зангилане;

108. Гусейнов Ариф Новруз оглы- 1939 года, поселение Минчиван - 29 октября 1993 года, утонул при пересечении реки Араз во время оккупации Зангиланской области;

109.Гусейнов Эльшан Фамиль оглы- 1972, деревня Джахангирбейли - 21 января 1993 года, деревня Коллугышлаг;

110. Гусейнов Эмин Ислам оглы -Сабунчинский поселок - 25 августа 1993 года, пропал без вести, Зангиланская область;

111.Гусейнов Гусейн Гасан оглы-1965, деревня Ичери Мушлан - 26 апреля 1994 года;

112.Гусейнов Гахир Гудрат оглы- 7 июля 1968 года - 18 июня 1992 года, Агдамский район (награжден орденом- Азербайджанское знамя);

113.Гусейнов Рафаил Маариф оглы- 1974 года, сев. Сеидлар - 10 марта 1993 года;

114.Гусейнов Рамазан Юnis оглы -1971, поселение Минчиван - 17 января 1994 года, деревня Ашагы Сеидахмедли, Физулинский район

115. Гусейнов Рафаил Талыб оглы -10 февраля 1959 года, деревня Сариль - 28 декабря 1993 года, пропавший без вести, Агдамский район (получил статус шехида, 29 января 1994 года);

116. Гусейнов Орхан Шахсувар оглы- 1968 г. деревня Бартаз - 18 сентября 1992 года, деревня Вежнали

117.Гусейнов Сардар Гусейнгулу оглы -1956 года, город Зангилан - 31 августа 1993 года Губадлинский район;

118.Гусейнов Яшар Исмаил оглы- 1969, деревня Бартаз - 24 июня 1993 года, Зангиланский район;

119.Гусейнов Захид Исландар оглы -1956 года, деревня Деллекли - 3 апреля 1993 года, Зангиланский район, Гуллу ял; похоронен в Аллеи шехидов в Зангиланском районе;

120. Гусейнова Кёнюль Имамкулу гызы-1975, деревня Мушлан - 11 декабря 1992 года

121. Гюсюев Гюсю Хумай оглы - 1974, деревня Раздере - 18 февраля 1994 года;

122. Ханкишиев Джаббар Ханкиши оглу-село Меликли - 30 октября 1993 года ,пропал без вести;

123. Худиев Акрам Махиеддин оглы- 1965 года, деревня Удгун - 31 января 1993 года, село Гуллюджа , Агдамского района

124. Ибишов Рафиг Гюлюш оглы -1970, деревня Дери Гилатаг - 16 мая 1993 года, Зангиланский район;

125. Ибрагимов Ибрагим Хасан оглы- деревня Бартаз - 29 октября 1993 года, пропал без вести.

126. Ибрагимов Наби Юсиф оглы- 1958 года, поселение Минчиван - 28 июня 1993 года, Зангиланский район;

127. Ибрагимова Набат Юсиф гызы-село Маликли - 30 октября 1993 года;пропала без вести.

128. Имангулиев Шюкюр Имангулу оглы- 1969 года, поселение Минчиван - 29 августа 1993 года, деревня Собу, источник Огру;

129. Иманов Алигулу Казим оглы-1958, поселение Минчиван - 10 декабря 1993 года, Физулинско-Бейлаганский район;

130. Исаев Иса Вахид оглы- 1974 года, село Кечикили - 23 августа 1993 года, пропал без вести (постановлением районного суда Зангилана 25 февраля 2003 года ему присвоен статус шехида);

131. Искендеров Эльхан Захид оглы 1975 года, деревня Бешдели – пропал без вести в феврале 1993 года;

132. Искендеров Тебриз Гейдар оглы- 1963 года, деревня Агали - 16 марта 1994 года;

133. Искендерова Суджает Калбалы гызы-1959 года, деревня Шафифейли - 20 мая 1992 года, деревня Казанчи.

134. Исмайлов Али Васиф оглы- 1969 года, поселение Минчиван - 30 декабря 1994 года, Агдамский район;

135. Исмаилов Фазил Идрис оглы -15 июля 1970 года, поселение Минчиван - 17 апреля 1993 года, деревня Собу, Зангиланской области;

136. Исмаилов Хасан Миража оглы- 1961, деревня Шайифлы - 10 декабря 1992 года, Зангиланский район

137. Исмаилов Исмаил Барат оглы-1968, деревня Верхний Еmezli – пропал без вести 26 октября 1993 года в Джабраильском районе (в марте 1995 года ему был присвоен статус шехида);

138. Исмаилов Исмаил Гараш оглы-1935, деревня Шарикан - 10 декабря 1992 года, Зангиланский район

139.Исмаилов Керем Идрис оглы-27 июль 1963 года, поселение Минчиван - 9 января 1994 года,

Физулинский район; был похоронен в Аллею шехидов в Баку;

140. Исмаилов Мохлет Бахман оглы -1968 года, деревня Дере Гилатаг – пропал без вести 26 октября 1993 года на территории Джабраильского района (получил статус шехида в 1998 году);

141. Исмаилов Надир Гусейн оглы -1956 года, поселение Минчиван - 2 февраля 1993 года;

142. Исмаилов Нусрат Рзагулу оглы -1936 - 25 сентября 1990 года;

143. Исмаилов Пиргулу Гейдергулу-1963, деревня Бартаз, поселение Минчиван - 1 июля 1993 года, деревня Гюнгышлаг;

144. Исмаилов Явер Исмаил оглы- 1969 года, деревня Хаджаллы - 2 февраля 1994 года, село Абдурахманлы Физулинского района; похоронен в Аллее шехидов в Сумгайте;

145. Калбалыев Джамиль Аллахверди оглы- 1966, деревня Сараллы Хаштаб - 26 января 1994 года, село Абдурахманлы Физулинского района.

146. Гафаров Сейаф Атабба оглы,- 1970 год, поселение Минчиван - 28 июня 1993 года;

147. Гарашов Гусейн Бейлар оглы -1953 года, деревня Фараджбейли - 28 июня 1993 года, деревня Собу;

148.Гараев Вугар Кямал оглы- 1973, деревня Коллугышлак - 17 мая 1993 г.

149. Гасымов Азер Вагиф оглы- 1975 года, деревня Даллекли - 18 февраля 1994 года;

150. Гасымов Балоглан Мухаммед оглы -1958 года, с. Шайифлы - 22 августа 1992 года, с. Шайифлы;

151. Гасымов Этибар Аскер оглы -1969, деревня Ордекли - 17 января 1993 г.
152. Гасымов Фаик Мамедяр оглы- 1971, деревня Хавалы - 8 января 1993 года;
153. Гасимов Мохаммед Иса оглы -1936 года, деревня Шайифлы - 22 августа 1992 года, деревня Шайифли;
154. Гадималиева Секина Маликаждар гызы- 1906 года, деревня Кечикли - 10 декабря 1992 года (в 1994 году был присвоен статус шехида);
155. Гахраманов Хикмет Гурбет оглы-1975, поселение Минчivan - 11 мая 1994 года, село Гапанлы Тертерского региона;
156. Гахраманов Самиг Мухаммед оглыы-31 августа 1971 года - 21 августа 1992 года, Зангиланский район;
157. Гулиев Агиль Исмаил оглы- 1971 года, деревня Ванатли - 25 сентября 1995 года; похоронен в Аллеи шехидов в Сумгаите;
158. Кулиев Агиль Мехрали оглы- 1969 года, деревня Агкенд - 26 октября 1993 года, Джабраильский район, (получил статус шехида в 2007 году);
159. Гулиев Айдын Мамед оглы- 1965 года, деревня Шерикан - 10 декабря 1993 года;
160. Гулиев Эльчин Джумшуд оглы -1975 года, деревня Ванатли - 12 января 1994 года;
161. Гулиев Эльман Иса оглы- 1956 года, город Зангилан - 24 марта 1992 года;
162. Гулиев Эльшад Камил оглы- 1969 года, деревня Коллукышлаг - 30 сентября 1992 года;

163. Гулиев Фахраддин Мамед оглы- 1961 года, деревня Шарикан - 10 декабря 1993 года, Физулинско-Бейлаганский район.

164. Гулиев Ильхам Джахангир оглы- 1963 года, деревня Меликли - 9 мая 1994 года, деревня Гарванд Агдамского района;

165. Гулиев Ильхам Имангулу оглы -1970, село Орта Емезли,пропал без вести в районе Джабраил- 26 октября 1993 года (в сентябре 2000 года получил статус шехида Зангиланским районным судом);

166. Гулиев Орудж Аббасгулу оглы- 1971 года, село Мамедбейли - 28 декабря 1993 года, село Салахлы Агдамского района;

167. Гулиев Рамазан Дунямалы оглы- 1961, деревня Мамедбейлы - 25 августа 1993 года, Джабраильский район;

Награжден медалью «За военную службу»;

168. Гулиев Рустам Гулу оглы- 1970 года, село Чёпедере - 23 августа 1993 года, село Кюрдмахмудлу Физулинского района;

169. Гулиев Ясиф Алигулу оглы- 1969 года, село Шайифлы - 19 января 1994 года, село Ашагы Сеидахмедли Физулинского района;

170. Гулиев Юсиф Фарман оглы- 1961 года, деревня Машадиисмаиллы - 26 января 1995 года, поселок Горадиз Физулинского района;

171. Гулиев Закир Исмаил оглы -1968, с. Ашагы Емезли - 4 апреля 1994 года;

172. Кулиева Ануш Микаил гызы -1935 года, деревня Коллугышлаг - 30 сентября 1992 года, деревня Коллугышлаг;
173. Гурбанов Агамир Насир оглы- 9 декабря 1961 года, деревня Фараджбейли - 8 декабря 1993 года
174. Гурбанов Александр Камран оглы- 1972, поселение Минчivan - 2 февраля 1994 года, деревня Ашагы Сеидахмедлы Физулинского района;
175. Гурбанов Эльхан Агамали оглы- 1963, деревня Бахарлы - 18 марта 1990 года;
176. Гурбанов Эльман Нуширеван оглы- 1969 года, деревня Генлик - 10 декабря 1992 года, Зангиланский район
177. Курбанов Ильяс Мамедгулу оглы -1971, с. Верхняя Еmezli - 10 декабря 1992 года, Зангиланский район;
178. Мехдиев Аллахверди Башир оглы -1952 года, деревня Верхняя Гейали - 30 января 1994 года;
179. Мехдиев Вели Шюкрали оглы- 1968, деревня Вежнали - 19 января 1994 года, Физулинский район.
180. Мехралиев Гудрат Аслан оглы- 1949 года, деревня Гунгышлаг - 29 октября 1993 года, пропал без вести (получил статус шехида в 2005 году);
181. Мехралиев Мушфиг Аждар оглы- 1970 года, деревня Наджафлар - 10 апреля 1993 года, Зангиланский район;
182. Магеррамов Джейхун Магеррам оглы -28 октября 1973 года - 24 июня 1992 года, деревня Газанчи Зангиланской области;
183. Мамедов Бахман Алияр оглы- 1927 - 25 апреля 1992 года;

184. Мамедов Джамал Черкез оглы -1970, деревня Ордекли - 18 февраля 1994 года;
- 185.Мамедов Эльшан Нусрет оглы- 1971, деревня Бартаз - 26 февраля 1994 г.
186. Мамедов Ахад Гасанлы оглы- 1968 года, деревня Еникенд - 10 апреля 1994 года, Муровдаг;
187. Мамедов Алибала Хуррам оглы- 1973 года, деревня Агалы - 1993 год, пропал без вести (получил статус шехида в январе 1994 года);
188. Мамедов Фехруз Магеррам оглы -1970 года, деревня Шайифлы - 10 декабря 1992 года, пропал без вести (в октябре 2002 года ему было дано имя шехида);
189. Мамедов Фахраддин Гульмамед оглы- 1960 г., поселение Минчivan - 7 января 1994 г.
190. Мамедов Фирдовси Хейрулла оглы- 14 мая 1961 года, поселение Минчиван - 11 декабря 1991 года; похоронен в Аллее шехидов в Баку;
192. Мамедов Ильхам Фаррух оглы- 1976, город Зангилан - 11 ноября 1997 года;
193. Мамедов Мамед Ильяс оглы-1970, с. Алигулубейли - 25 августа 1993 года, деревня Коллейшлаг;
194. Мамедов Мамед Юнис оглы-1950 - август 1993 года;
195. Мамедов Муса Балакиши оглы-1925 года, село Хумарлы - 10 декабря 1992 года;
196. Мамедов Мухтарли Сеферали оглы- 15 ноября 1972 года, деревня Алибейли - 8 января 1994 года, с. Горган Физулинского района; был похоронен в Аллее шехидов Сабунчинского района

197. Мамедов Мурват Муршуд оглы-1957 года, деревня Бюрунлу - 13 февраля 1993 года;
189. Мамедов Панах Мамед оглы-1965, город Зангилан - 10 декабря 1992 года;
199. Мамедов Рамазан Джабраил оглы- 1967 года, город Зангилан - 27 октября 1993 года;
200. Мамедов Рамиз Тельман оглы-21 мая 1973 года, деревня Агбенд - 30 декабря 1992 года;
201. Мамедов Сахияддин Вагиф оглы- 1975 года, деревня Раханд - 7 января 1994 года, пропавший без вести, село Шюкюрбейли Физулинского района (1995 год –присвоен военный статус);
202. Мамедов Самед Рахим оглы-1963 года, город Зангилан - 26 января 1994 года;
203. Мамедов Сеявш Али оглы- 1973 года, деревня Гавали - 10 февраля 1994 года, пропал без вести (в декабре 2002 года ему был присвоен статус шехида);
204. Мамедов Теймур Мамед оглы-25 февраля 1973 года, село Сейдлар - 10 января 1994 года, пропал без вести, поселок Горган Физулинского района;
205. Мамедов Талат Джаббар оглы- посёлок Ичери Мушлан - 26 октября 1993 года ,пропал без вести;
206. Мамедов Вахид Хилал оглы- 1970 года, деревня Татар - 29 октября 1993 года, деревня Джангирибейли Зангиланской области;
207. Мамедов Зульфугар Фазиль оглы-1932 - 10 декабря 1992 года, деревня Бюрюнлу Зангиланской области;
208. Мамедова Офелия Мемиш гызы- 1958 года, деревня Ичери Мушлан - 23 октября 1993 года, пропал

без вести (получил военный статус 15 января 1994 года);

209. Мамедова Тейфа Джамаммед гызы-1940 года, деревня Шерикан - 10 декабря 1992 года;

210. Мовсумов Гасым Иса оглы-1969 года, город Зангилан - 25 октября 1993 года, Джабраильский район;

211. Мурадов Юмшуд Вале оглы-1970, село Мамедбайли - 1 февраля 1994 года, поселок Горадиз Физулинского района

212. Мустафаев Халик Сейидали оглы- 1965, с. Верхняя Емазли - 1 февраля 1994 года, Физулинская область;

213. Нагиев Балага Сабир оглы-15 мая 1966 года, деревня Бартаз - 15 июля 1993 года, Зангилан;

214. Нагиев Асгар Вали оглы- 1969 года, деревня Бартаз - 25 августа 1993 года, деревня Минбашлы Джабраильского района

215. Намазов Махюддин Шукур оглы- 1974 года, деревня Дери Гилатаг - 27 мая 1994 года; похоронен в Аллеи шехидов в Сумгаите;

216. Наджафов Габиль Аббас оглы- 1939 года, деревня Наджафлар - 5 ноября 1992 года;

217. Наджафов Парвиз Габиль оглы-1979 г., деревня Карагёль - 5 ноября 1992 г.

218. Нариманов Эльшад Аваз оглы- 1967 года, город Зангилан - 26 октября 1993 года, пропал без вести, деревня Дарзили Джабраильского района (в 1997 году ему был присвоен статус шехида);

219. Насибов Эмин Фамиль оглы-1971, город Зангилан - 25 октября 1993 года, Джабраильский район;
220. Насирова Набат Балакиши гызы- 1932 года, деревня Верхний Генлик - 10 декабря 1992 года;
221. Нифталиев Рашад Шакир оглы-1993, город Зангилан - 5 апреля 2016 года, Татарский район;
222. Нифталиев Али Рахман оглы-1973 г., поселение Минчиван - 24 августа 1993 года, пропавший без вести, Джабраильский район (получил статус мученичества в июне 2003 года);
223. Новрузов Эйнур Чапай оглы-1970, город Зангилан - 25 октября 1993 года, пропавший без вести в Джабраильском районе (28 января 2003 года Зангиланский районный суд удостоил его статусом шехида)
224. Новрузов Сахиб Исрафил оглы- 1964 года, с. Шайифлы - 10 декабря 1992 года, с. Сеидлар Зангиланского района;
225. Нуриев Эльнур Эйваз оглы - Национальный герой Азербайджана, 22 августа 1975 года, деревня Джахангирбейли - 5 октября 1994 года, восстание в Гяндже; был похоронен в Аллеи шехидов в Кюрдамирском районе.
226. Нуриев Нураддин Азад оглы- 1973, с. Бабайлы - 19 января 1994 года, село Горган, Физулинская область;
227. Оруджев Эльшан Зульфугар оглы- 1974 - 11 апреля 1993 года, Зангилан; награжден медалью за военную службу;

228. Оруджев Мухаммед Шамаммад оглы-1957 года, деревня Татар - (в 2009 году он получил статус шехида по решению Ширванского городского суда);
229. Оруджев Мушфиг оглы- 1994, город Зангилан - 5 апреля 2016 года;
230. Рахимов Аваз Гусейнгулу оглы-род 1964 году—умёр 27 июня 1997 года;
231. Рахимов Гасан Тофиг оглы- посёлок Ичери Мушлан - 26 октября 1993 года;пропал без вести
232. Рахимов Вагиф Садри оглы- Зангилан - 26 октября 1993 года;пропал без вести.
233. Пашаев Сабир Азиз оглы- 1969 года, город Зангилан - 26 октября 1993 года, погиб, Джабраильский район (в марте 1995 года ему был присвоен статус шехида);
234. Расулов Дадаш Амирхан оглы-1971, деревня Малаткеш - 10 декабря 1992 года, Зангиланская область; награжден медалью за военную службу;
235. Рустамов Адил Амра оглы-23 декабря 1963 года, Зангиланский район - 10 декабря 1992 года, Зангиланский район; он был похоронен в Аллее шехидов в Зангилане; награждён орденом «Флаг Азербайджана»
236. Рустамов Бахрам Ахмед оглы- 27 октября 1967 года, деревня Малаткеш - 23 марта 1994 года, деревня Ашаги Сеидахмедли Физулинского района; был награжден орденом «Флаг Азербайджана»;
237. Рустамов Эмин Газанфар оглы-19 мая 1974 года, город Зангилан - 6 января 1994 года, посёлок Горадиз Физулинского района; был похоронен в Аллею шехидов в Баку

238. Рустамов Мухтар Бахман оглы- 1974, деревня Муганлы - 13 апреля 1993 года, деревня Гарагол;

239. Рзаев Фаиг Аваз оглы- 17 ноября 1961 года, город Зангилан - 24 августа 1993 года, Зангиланский район;

240. Рзаев Вейс Юсиф оглы-27 января 1970 года, деревня Орта Емазлы - 10 декабря 1992 года, Зангиланский район

241. Рзаев Вугар Огтай оглы - 15 мая 1974 года, поселок Минчиван - 15 января 1994 года, деревня Ашагы Сеидахмедлы, Физулинская область; похоронен в Аллею шехидов в Баку;

242. Садыгов Коркмаз Исмаил оглы-род 1970 году - 10 декабря 1992 года, Зангиланская область; награждён медалью за военную службу;

243. Сафаргулиев Халил Джаваншир оглу- 1973 года, деревня Джахангирбейли - 8 марта 1993 года;

244. Сафаров Юсшуд Сафар оглы-7 декабря 1968 года, деревня Бартаз - 15 июня 1993 года, деревня Шукратаз, Зангиланская область;

245. Сафаров Огтай Али оглы- 1961 года, деревня Юсифлар - 10 декабря 1993 года;

246. Сафияров Ага Аллахяр оглы-1932 года, деревня Хырдагышлаг - 12 декабря 1992 года

247. Сулейманов Балоглан Сулейман оглы -1960 года, село Кечикили - 25 октября 1993 года, село Дерзили Джабраильского района; награждён орденом «Флаг Азербайджана»; похоронён в селе Кёчерли Тертерского района

248. Сулейманов Хикмет Ибиш оглы- 1972, деревня Гыраг Мушлан - 16 декабря 1994 года;
249. Сулейманов Магеррам Гасан оглы- 1963 года, поселение Минчиван - 11 апреля 1993 года;
250. Сулейманов Садик Балоглан оглы- 1982, село Раздере - 22 августа 1992 года;
251. Шахмамедов Аббас Латиф оглы- 1949 год, деревня Тири - 30 октября 1993 года пропал без вести;
252. Шахмамедов Январь Фамиль оглы-15 января 1965 года - 10 сентября 1992 года;
253. Шарифов Сахават Асад оглы- 1965 года, село Сеидлар - 9 января 1994 года, деревня Ашагы Сеидахмадли Физулинского района;
254. Шихиев Яшар Ахмед оглы- 1969 года, город Зангилан - 1993 год Август, пропал без вести(получил статус шехида в декабре 2007 года);
255. Ширинов Агамирза Алирза оглы-13 марта 1962 года, деревня Раздере - 30 августа 1992 года;
256. Ширинов Нусрат Эйваз оглы- 1938, деревня Ашагы Гейали - 10 декабря 1992 года;
257. Ширинов Сахиб Махаммед оглы-10 декабря 1961 года, деревня Гейали - 17 июля 1993 года;
258. Тагиев Гияс Вейсел оглы-13 февраля 1973 года, город Зангилан - 10 декабря 1992 года, село Сеидлар, пропал без вести (постановлением Зангиланского районного суда ему присвоено имя шехида);
259. Теймуров Джамшид Гахраман оглы- 16 февраля 1970 года, деревня Бартаз - 13 января 1994 года, тяжело ранен 8 января 1994 года; был похоронен в Аллеешехидов в Баку

260. Валиев Эльбрус Шамхал оглы- 1974 года, деревня Агалы - 6 августа 1993 года, деревня Агакишилар;
261. Велиев Фильман Камран оглы- 1970 года, деревня Гарадере - 26 октября 1993 года, Вежнали-Агбенд;
262. Велиев Гейдар Бабаш оглы-1961, деревня Генлик - 28 января 1994 года, Физулинский район;
263. Велиев Газанфар Хамид оглы- 1968 года, деревня Гыраг Мушлан - 1 февраля 1994 года, Физулинский район
264. Ягубов Рахим Теймур оглы-1971, деревня Карагёль -10 декабря 1992 года, деревня Сеидляр, пропал без вести (получил статус шехида в мае 1994 года);
265. Юсифов Эльдениз Вели оглы- 29 августа 1976 года, село Зарнели - 27 февраля 1995 года, погиб выполняя свой долг в селе Джамилли Татарского района;
266. Зейналов Джамиль Сардар оглы-24 октября 1971 года, деревня Агалы - 10 декабря 1992 года, село Шайыфлы Зангиланского района;
267. Зейналов Дадаш Мухтар оглы- 1949 года, город Зангилан - 23 марта 1993 года, город Зангилан

**Национальные Герои
Азербайджана
Зангиланского района**

АСАД СОЛТАН ОГЛЫ АСАДОВ

Асад Солтан оглы Асадов родился 22 марта 1956 года в селе Тураабад Зангиланского района. В 1975 году он окончил среднюю школу поселения Минчи-ван. В 1974-1976 годах служил в рядах бывшей советской армии. После окончания военной службы он поступил в отдел гражданской авиации -Школа авиации в Краснокутске, Россия, Саратовская область. Асад Асадов учится здесь в 1976 году и приобретает профессию эксплуатации воздушных судов в полёте и он начинает работать в отделе гражданской авиации Евлаха по специальности. Во время своего пребывания в должности он проявляет себя как опытный специалист.

Когда чёрные облака окутали небеса Карабаха, и армянские оккупационные силы атаковали нашу землю, Асад тоже присоединился к борьбе, как другие храбрые сыновья и начал полёты в разные части фронта. Он совершал частые полеты на поля битвы в качестве опытного пилота, и в сложных, экстремальных ситуациях он отличался принятыми правильными решениями и дал достойный ответ на битву противника.

29 октября 1991 года самолет АН-2 с девятью командирами, храбрые воины во время полета в небе над селом Ханабад на линии фронта в результате сильной перестрелки врага, трагически погибли смелый командир Асад Солтан оглы Асадов, и его команда (из 9 человек) которыми он руководил. Члены этой команды, которые всегда выполняли успешную

операцию, в этот раз стали жертвами обмана врага. Любовь Асада к его родине, ради родины, выполняя служебный долг сталкнулся с жестокой смертью и был убит. Но с этой смертью он былувековечен. Храбрый пилот был похоронен на кладбище деревни Джахангирбей Зангиланского региона. В настоящее время средняя школа в деревне Тураабад и одна из центральных улиц посёлка Минчivan Зангиланского региона названа в честь Асада Асадова. Асад Асадов был женат и имеет четверых детей.

Храбрый пилот Асад Асадов за службу своей родине, высоко оценено нашим государством и правительством. Указом № 337 Президента Азербайджанской Республики от 25 ноября 1992 года после смерти Асаду Солтан оглы Асадову было присвоено звание «Национальный герой Азербайджана».

ЭЛЬНУР ЭЙВАЗ оглы НУРИЕВ

Эльнур Эйваз оглы Нуриев родился 22 августа 1975 года в селе Джахангирбейли Зангиланского района. В 1992 году он окончил среднюю школу. В октябре 1993 года призван в ряды национальной армии для военной службы. Эльнур Нуриев в течение короткого периода времени, прошёл военные обучения и тренировки ,и после был отправлен в разные части фронта для участия в боях против оккупационных сил Армении. Некоторое время Эльнур Нуриев, принимавший участие в боевых действиях против агрессии армянских бандитов после оккупации Зангиланской области, был отправлен на горячую точку фронта - Физулинского района. Он являлся командиром минамётной батареи, сражаясь в столкновениях в селах Курдамахмудлу, Алханлы, Гараханбейли Физулинского района, отличаясь храбростью и бесстрашием.

Спустя некоторое время сражаясь на фронте в Агдамском районе, Эльнур проявил себя как храбрый воин. В то же время, ситуация в Тертерской области была крайне напряжена, воинскую часть, в которой служил Эльнур, отправили на помощь в регион. В сражениях происходящих здесь, Эльнур Нуриев участвуя в боевых действиях в селах Гапанлы, Сейсулан проявил большую отвагу.

В сентябре 1994 года Эльнур тоже был отправлен в Гянджу с другими военными, чтобы подавить восстание. Напряжение, создаваемое определенными силами в сентябре в Гяндже, на необходимость

восстановления стабильности в составе воинских частей Эльнур тоже был отправлен в Гянджу. 4-го октября на территории называемой «Учтепе» во время перестрелки Эльнур получает тяжелую пулевую рану на груди. В сражениях всегда показывая свою самоотверженность, оставивший неизгладимый след в сердцах Эльнур Нуриев, 5 октября 1994 года во время мятежа в Гяндже выполняя боевое задание героически погибает и становится шехидом.

Эльнур Нуриев был холост. Он был похоронен в городе Кюрдемир в Аллее шехидов. Он стал ещё одним из героев погибших во имя родины.

Указом Президента Азербайджанской Республики №215- 5 октября 1994 года Нуриев Эльнур Эйваз оглы после смерти был удостоен звания »Национальный Герой Азербайджана».

Тоска по Зангилану...

Эльчин Гулиев родился 20 марта 1984 года в поселке Минчиван Зангиланского района. Эльчин вспоминает про ту ночь, когда они покидали Зангилан, так:- 29 октября болезненный день, который я вспоминаю, как страшный сон. Тогда я учился в 3 классе. В Минчиване у нас был 2х этажный дом. Моя мать была на втором этаже нашего дома, готовила приданое моей сестры. Через неделю должна была состояться свадьба моей старшей сестры. Она старалась до свадьбы подготовить своё приданое. Мы и не думали, что будем изгнаны из нашего дома, с нашей земли. Уже с 29 октября жители нашего села и другие сёла в регионе собирали свои вещи и собирались у реки Араз. Семьям с детьми и с престарелыми людьми, моя мать и мой отец старались помочь им. 29 октября один из соседей сказал, что деревня опустела, и мы тоже не можем здесь остаться. Мой младший брат Эльнур, моя мать Севиль ханум и я на грузовике вместе с несколькими семьями выехали из деревни и приехали к реке Араз. Тогда нам ещё не разрешали перебраться в Иран. Граница не была открыта. Несмотря на то, что уровень воды в реке Араз упал, было опасно пройти. Было около 3-4 часов. Вдалеке мы увидели, что идут две военные машины и одна бронированная машина (танк). Мы видели, что они направились в нашу

сторону, мы взволновались и разбежались в разные стороны. После того, как танки приблизились к нам, мы рассмотрели, что это армянский танк. Азербайджанские военнослужащие взяли его у армян, бежавших в бою. Они из танка спустили женщину с ребёнком, и сказали, что в одной из деревень она осталась беспомощной. Сказав это, они снова вернулись в зону боевых действий. Не смотря на то, что река имела низкий уровень воды, она текла очень быстро и от этого было трудно перейти её. Во время переезда на грузовике, находясь в середине реки, двигатель грузовика был повреждён. Мы были очень взволнованы. От слез, текущих из моих глаз, волосы стали мокрыми. Иранская сторона увидевшая грузовик в реке, вскоре прислала трактор и нас спасли. Мы пересекли границу Ирана. От того что армяне стреляли по реке Араз снарядами, нас временно поселили в посёлке не далеко от реки. Мой старший брат Шахин и Гариф вышли из деревни на много после того, как мы ушли. Мой отец, Ибрагим, который не хотел покидать свою землю, пытаясь выйти в самый последний момент, армяне вошли в посёлок. Они хотели захватить его в плен, но мой отец с трудом смог спастись от них. Они привели нас в район Имишли. Моя покойная мать не успокаивалась. Каждый день плача, и смотря на двери она горевала: «Где мои мальчики остались?»

Уже неделю мы расположились в районе. Мои братья и мой отец пришли и нашли нас в Имишли. Наконец то, они пришли невредимыми. Я не могу описать словами радость моей матери в тот день. Моя мать, Севиль ханум, 1951 года рождения, умерла в 2005 году. Хотя моя мать не родилась в Зангилане, она очень любила Зангилан. Она говорила, что вернется в Зангилан. Отец Ибрагим родился в 1943 году. Всё время говорил о своей земле. И в 2009 году он покинул этот мир. У меня двое детей: дочь Медина и сын Эмиль. Я стараюсь вырастить детей с патриотическим духом. Я рассказываю о зверствах, совершенных врагами в Карабахе и его окрестностях. Я хочу, чтобы мои дети узнали об оккупированных землях. Дасть Аллах земли моей родины будут освобождены от врага, и мы вернемся в Зангилан, который славится своей прекрасной природой, чинарами, текучими ручьями и плодородными землями. Взяв своих детей за руку, мы пройдемся по нашей земле. Не дай Аллах моим детям, а также всем беженцам и переселенцам еще раз такое пережить.

Я с детства знаю мою соседку Тукезбан ханум. Тукезбан Аббасова родилась в поселке Минчиван Зангиланского района. В прошлом году с Тукезбан ханум у нас были болезненные воспоминания о Зангилане. Мы говорили о 29 октября, о том, как зангиланцы из Минчивана вынуждены были покинуть свою родную землю. Ее мать Ахмедова Фирзу Шихмамадгызы, отец Алиев Мурсал Башир оглы, и троих летний внук Эльшад Аббасов в ту ночь пережили боль и тревогу. Не смотря на

то, что все покинули деревню, её мать направляется к своей сестре живущей в одном из зданий в направлении больницы, чтобы проверить уехала ли её сестра и ждёт там несколько тревожных часов.

Ей не удается получить новости и она возвращается. Фируза ханум волновалась и о своём 23-летнем сыне, который был солдатом в батальоне самозащиты Зангилана, и она не хотела покидать свой дом и двор. Пусть придёт мой сын, я не могу уйти без него:-говорила она. В ту ночь её мать, отец Мурсель, и сын Эльшад покинув поселение пересекают реку Араз и направляются в Иран. На дне реки Араз камни были очень скользкие. Тётя - Гульниса Башир гызы Алиева упала пересекая реку Араз и получила ушибы. Ещё многие люди получили такие ушибы. Эта была ночь, полная паники и страха.

Её отец и мать всегда вспоминали свою родину ,плача рассказывали о той ночи. Мать Фируза всегда говорила своей дочери,: доченька, я думаю, как же я не побоялась той ночью, в то время, когда все уходили, много времени прождать поблизости от дома тёти. Всё могло случиться, могла бы попасть в плен. Брат Тукезбан ханум, Исмаил, со своими армейскими товарищами ту ночь пересекли реку Араз , и сражаясь под утро дошли до города Минчиван . Её отец, мать, брат встречаются на Иранской стороне. Затем они переезжают на азербайджанскую сторону и поселяются в одном из районов. Её отец не мог примириться с разлукой своей родины. Отец Мурсел, в возрасте 68 лет произнёсит умирая: «Я хочу свою землю.

Наша семья в Минчиване были соседями с семьей Рамиза Нифталиева. Жена дяди Рамиза тётя Мехрибан родилась в Зангилане и в посёлок Минчиван приехала невесткой. С этой дружелюбной, искренней женщиной моя мама дружила. Спрашивая её о Зангилане она говорила:-Мы пришли сюда оставив там свои сердца, но я убеждена, что мы вернемся туда. Тётя Мехрибан рассказывала о той ночи, как они покидали Минчиван:- Дети были слишком малы. Было пять девочек. Проклятые соседи постоянно стреляли из пушек по посёлку. Дети очень боялись этого шума. Мы и не думали уходить из своего селения. Не было еды, не было топлива, жизнь была приостановлена. Вечером началась стрельба, мы увидели, как армяне готовятся к нападению. Мы могли попасть в заложники. В тот же миг мы постарались пересечь реку Араз. Мы ничего не взяли с собой. Мы думали, что скоро вернёмся. В холодную погоду по речным камням, в холодной воде реки Араза вместе с супругом Рамизом, со свекровью Тамарой и с пятирью детьми мы перешли в сторону Ирана. Оттуда мы пришли в город Ширван. Из города Ширван мы приехали в Баку и поселились здесь. Ни что не заменит потерю земли. Мы живем каждый день с желанием вернуться на родную землю. Я хочу увидеть, своих детей и внуков счастливыми.

Семья Эльчина не встречалась с семьей своих соседей Рамизом Нифталиевым после переселения. Несмотря на то, что прошло несколько лет, соседи не видавшие друг друга, однажды должны были снова встретиться друг с другом. В 2007 году на благотворительной встрече в Ширване бывшие соседи узнают друг друга

и снова продолжают дружить. И эта дружба становится поводом женитьбы Эльчина на Сахибе, младшей дочери Рамиза Нифталиева.

Каждый раз, когда я встречаюсь с моей тётей говорит Эльчин, заботливо ухаживающей за восемью внуками, я вижу её печальной изадумчивой. Приблизившись поцеловав её в лицо я сказал,-Тётя, я надеюсь, мы вернёмся в наши родные земли, позаботься о своём здоровье, чтобы увидеть радость того дня. А тётя обняв меня за шею говорила,-Эльчин, доберёмся до своей земли и если умру, там умереть. Моя тётя Эмине Латиф гызы Гулиева родилась в поселке Минчivan Зангиланского района в 1949 году. До переселения со своей семьей жила на станции Минчivan, Со слезами на глазах тётя рассказала мне о той горестной и страшной ночи. Муж моей тёти Аббас Латиф оглы Шахмамедовродился в деревне Тири в 1949 году, и работал шофёром на скорой помощи. Привозил раненых с поля боя в Минчиванскую больницу. А так же перевозил больных в больницы других регионов. 1993 года 26 октября днём в 11 часов узнали, что армяне захватили Минчivan. В тот день дядя Аббас дежурил в больнице. Можно сказать, что все покинули Минчivan. Остались семья моей тёти и семья близких соседей. Дядя Аббас срочно на машине скорой помощи приезжает домой, забирает ждавших его свою семью и семью соседей, переправляясь на машине через реку Араз в сторону Иран. А вечером noctуют на Иранской стороне. Утром 27 октября понадобилась машина, увидев, что двигатель поврежден и не работает, дядя Аббас решает вернуться в деревню. Он

доходит до Минчивана, чтобы принести запасные части, которые нужны для машины. Идя в сторону своего дома, он видит сельские машины, думая, что их покинули сельчане. До сих пор армяне в деревню не вошли,- подумал он. Но, приближаясь к машинам, он видит, что внутри машин находятся армяне. Уже слишком поздно. Когда армяне видят его, они говорят:
- Это тюрок, держите его и окружив дядю Аббаса, ему связывают руки. Армяне привозят дядю Аббас в его дом и перед его глазами грабят его дом, а его самого канатом закрывают к задней части автомобиля, и прокатывают один километр до железнодорожной станции Минчивана. И там дядя Аббас увидел, что жители деревни были ограблены, а вещи были загружены на грузовики. После того как один из армян связался по радио, на его руки надев наручники на машине УАЗ отправляют в Мартуни, а оттуда в Ханкенди, и оттуда в Шушу. Три года и восемь месяцев он находился в плена. И после Шуши его привезли в Ереван. Армяне посредством Красного Полумесяца обменяли своих пленников на дядю Аббаса, его отправляют в Азербайджан. В то же время 65 азербайджанцев были обменены 32 армянами. Его освобождение из плена случайно произошло 9 мая 1996 года в День Победы. Тётя говорит, что когда её супруг рассказывает о плена, ему всегда становится плохо. Его каждый день избивали и пытали. Армяне говорили, что азербайджанские земли являются нашими. До Сальянского региона земли являются армянскими. Эти слова заставляли повторять ему и другим заключённым, а если не повторяли, то жестоко избивали и пы-

тали. Дядю Аббаса много раз избивали и пытали, из-за того, что он не повторял сказанного. Тетя со своей семьей в течение 15 дней находились в одном из населенных пунктов на краю Араза. Позже полиция Ирана привозит их в Имишли. А оттуда моя тётя приезжает в деревню Топалгасанлы Кюрдамирского района, и там остаётся еще 20 дней. Затем она приезжает в Баку поселяются в общежитии Технического университета в Ясамальском района. После прибытия из плена её супруга они переселяются в 20 -й округ на посёлке Баилова. Тётя очень любила моего отца. Она также любила детей своего брата. Особенно меня. Каждый раз разговаривая с ней: - С детства ты стал беженцев, судьбой тебе писана жизнь беженца, - говорила она, но чувство милосердия было сильным в твоем сердце. Ты очень любишь Азербайджан, родную землю.

На благотворительных мероприятия устанавливается искренняя связь между участниками. **Нармин Сулейманлы** также является активной молодой девушкой с высоким интеллектом. Я не знал, что она из Зангилана. Но я слышал, как она рассказывала об оккупированных землях:-Мой отец, *Сулейманов Шахин Исимхан оглу*, родившийся 9 января 1966 года, моя мать *Гульчохра Аббас гызы Сулейманова*, родившаяся 31 августа 1965 года, моя трехлетняя сестра Ульвия Сулейманова и я были участниками той ночи. Мне было 1 год. По словам моих родителей, конфликт начался в 1988 году, когда армяне начали их тревожить. Мои родители жили в деревне Бартаз Зангиланского региона. Армяне заходили на пастбища. Очень

часто: - уходите отсюда, это наши места, - говорили они. Но трудные времена начались в 1993 году. Хотя прилегающие районы были захвачены, зангиланцы не хотели покидать свой район. 25 октября 1993 года в селе сообщили, что региональный центр уже занят армянскими бандитами, если сможете уходите и спасайте свою жизнь. Чтобы покинуть район был один способ, это пройти через реку Араз. В зимнюю дождливую, морозную погоду, люди оставив всё, чтобы спасти свои жизни, бежали в направлении реки Араз. Через реку Араз они направляются в Иран. Семь дней в Иране под снегом, под дождем, остаются в воде. Потом оттуда большими машинами людей переводят в Азербайджане. Собралось много сельских жителей, чтобы пересечь границу. В грузовике было около 50-60 человек. Когда переходили реку поток воды унёс грузовик, но один иранец бросается в воду и плывёт к трактору на краю реки, закрепив тростью грузовик, спасает людей. Они были очень взволнованы, их мысли о том, что и как сделать были запутаны. Была путаница. Члены семьи находили друг друга через несколько дней. Мой отец не был с нами, он сражался. Мой дядя Черкес Гулиев и брат моего отца добровольцами отправляются в битву. Поле битвы мой отец и его боевые товарищи покинули последними. Хочу сказать о том, что моя мать одна пересекла реку с двумя маленькими детьми. Мама говорила, что хотела вместе с нами броситься в реку, чтобы не попасть в плен. Армяне были слишком близко. Каждый раз, когда моя мама говорит об этих событиях, она не может сдержать слёзы и говорит: - Условия города

очень красивы, естественно таких условий не бывает в деревне. Надеюсь, когда вернут наш район, я не задумываясь вернусь на свою землю.

Саявуш Мехрали оглы Байрамов родился в 1976 году в Зангиланском районе. С 1994 года до настоящего времени занимается профессиональным спортом каратэ. Мой земляк был шестикратным чемпионом мира и пятикратным чемпионом Европы. Заслуженный тренер. Очень радостно, что его имя занесено в Азербайджанскую Национальную книгу. События о той горестной ночи, рассказанная им, как фильм проходят перед моими глазами. На благотворительном мероприятии в честь чемпиона Европы Габиля Саядова в супертяжелом весе, выступая перед гостями, Саявуш сказал,-друзья, сегодня я хочу поговорить с вами, рассказать вам свои воспоминания. Он посмотрел в даль и сказал:Может быть вы устанете от моих разговоров, но я хочу вам рассказать и поделиться своими воспоминаниями. Зангилан сниться мне каждую ночь, - сказал он и замолчал. От его слов наши глаза наполнились слезами. Независимо от нас мы произнесли: -Саявуш рассказывай, мы тебя слушаем.

- Как будто это был сон, сон полная печали- горя. Была ночь с 26 на 27 октября 1992 года. Мне было 16 лет. Жили в деревне Собу Зангиланского района. Наша деревня для нас была самым красивым местом в мире. С тех пор как продажные соседи протянули свои грязные руки на нашу Родину, начались горестные дни. Каждый день беспокойство и нервное

напряжение, волнение, стрельба, выстрелы. Кто хотел бы покинуть свою родину и потушить свой очаг? К концу октября 1992 года напряженность возросла, и население района вынужденно было медленно покидать свои дома. В тот день, была дождливая, очень плохая погода. Единственным выходом из района было - пересечь Араз и отправиться в сторону Ирана. Население начало переходить реку, хотя уровень воды был низким, потоком реки уносило людей вниз по течению. Но хорошо, что унесённые люди были спасены. Это был печальный и жуткий вечер. И мы также пересекли реку Араз вместе с нашей семьей и первую ночь провели в деревне Ибрагимсалимли в Иране. После пересечения реки Араз потом мы снова и снова оглядываясь смотрели на нашу землю. Люди, которые были рядом со мной недоумевали. Мы думали о возвращении. Но неблагодарные соседи оккупировавшие нашу землю вынудили нас покинуть нашу родину. Мы остались в Иране неделю, а затем мы приехали в Баку, где и поселились. Я надеюсь, я уверен, что мы вернём наши земли. Я сильно скучаю по Зангилану, - сказал Саявуш.

Житель посёлка Минчivan Минчivan Зангиланского района, рожденного в 1968 году, мастера станции технического обслуживания на Бакинском вагонном складе, о ветеране Карабахской войны **Мамедове Ильхам Надир оглы** рассказывает:

- В Зангилане я был вторым командиром батальона воинской части № N. Все пограничные войска вступили на территорию Минчivan, показывали поддержку гражданским лицам. Мы были в блокаде. Хотя

уровень реки Араз был понижен, трудно было пересечь реку. Хотя поток воды уносил людей, их удавалось спасти. 28-29 октября мы вывезли население. Перестрелка началась 27 октября на горе Бартаз, на высоте Шюкратаз. Было много убитых. Одно событие не сходит с моих глаз. В деревне Тири старик по имени Садик не покидал свой дом. Соседи и военные сколько бы ни настаивали, не могли изменить мнение старика. Пожилой зангиланец сказал: - Я не уйду, я не смогу остаться без своей земли. Мы остались два дня в Иране. Говорили, временно уходите, когда всё утихнет, потом вернётесь. На иранской стороне я искал свою семью и нашел ее через день. Я привез свою семью в Имишли, а оттуда в Баку. Затем я приехал в военный лагерь Горанбай, а оттуда в Физули в воинской части работал в качестве командира взвода. Я участвовал в боях за участие в боевых действиях против врага за целостность территории и за образцовую военную службу в 1994 году я был удостоен Почётного ордена. 4 января 1994 года «N» воинская часть отряда батальона в составе Зангиана, во взятии Хорадиза было показано большое мужество. Мы захватили его, и не отдали обратно.

Хочу отметить первым шехидом из Зангиана был **Мамедов Фирдовси Хейрулла оглы** из поселка Минчivan, 1961 года рождения. О том, какой он был отважный и храбрый, я слышал от этих пожилых стариков и женщин.

Надир Бахадур оглы Фейзиев, 1950 года рождения, родился в поселке Минчivan. После окончания Ростовского института инженеров железнодорожного

транспорта в 1979 году, был назначен инспектором на районный отдел железной дороги участка Нахчыван. 21 апреля 1992 года он добровольно записался в армию. Из страха перед его меткими выстрелами, паникующий враг не мог атаковать район. Вскоре Надир был назначен командиром артиллерии. 11 апреля в местечке Айыдашы он был ранен в ожесточенной битве и наполовину часа остался в лесу. Когда его принесли в больницу, было уже поздно. Спасти его жизнь было невозможно. Через месяц после смерти шехида Надира у него родилась красивая доченька. Эта была его третья дочка. Её назвали в честь отца - Надира.

Уроженка Зангиланского района *Гулиева Нахида Аслан кызы* родилась в 1943 году в Минчиване. Она мать 6-х детей. Со своим мужем, моим дядей Ариф Гулиевым, рожденным в 1933 году, до того как они стали беженцами, они жили счастливо. В 2002 году мой дядя Ариф Гулиев умер с тоской по земле. Жена моего дяди о той тяжелой ночи так вспоминает: - В ту ночь, как будто жизнь замерла на месте, всё остановилось. Все население Зангилана собралось на краю реки Араз. Мы ждали, когда уровень воды понизиться и мы пересечём реку. Наша семья не хотела покидать свой дом, мы думали, что это не правдивые новости. Все скоровернутся в свои дома. Соседи покидавшие свои дома, увидев меня, подметавшую двор сказали: - Нахида, эти не благодарные армяне напали на наши земли, идут в сторону деревни и ты занялась уборкой?

На мгновение я замерла от замешательства. Я думала, что мы никогда не покинем наши края.

После этих слов как будто я проснулась от сна, и мы присоединились к соседям отправляясь к реке Араз. Но когда мы покидали деревню, мы искали дядю Арифа, но не смогли его найти. Оказывается, дядя узнал, что невестка его тёти с тремя детьми осталась без помощи и пошёл к ним на помощь, чтобы выбраться из деревни и привести их на пограничную полосу.

После долгого времени, дяди и невестка его тёти с тремя детьми на конец -то пришли. Наша семья-мой сын Айдын, его жена Солмаз, 13 дневная внучка Кёнуль, я и дядя пересекаем реку Араз и направляемся в Иран. Дождливая, холодная погода была в тот день, очень трудным была ночь. Мы все были мокрые. Ночью разожгли огонь, чтобы согреться, но нам не разрешили, потому что армяне могли стрелять из гранитных установок. К вечеру приехал грузовик, который привёз нас в Имишли. Оттуда мы приехали в Сальян. Мы пробыли там 3 месяца. Потом мы приехали в Баку. В Ясамале мы поселились в общежитии. Мать моей невестки, Фируза и её брат Мухаррэм, отец троих детей, пропали без вести. Они жили в деревне Татар. Так и не узнали, что с ними стало. В 2002 году мой дядя Ариф умер. До смерти он всегда говорил: Мы вернём наши земли, не хочу покупать дом, а хочу построить свой дом. Дастан Аллах приеду на родную землю и построю свой дом. Свой дом я построю в Зангилане. Да помилует его Аллах! Тётя Нахида рассказывая о нашей деревни с печалью вспоминает о том, как в ту ночь на краю реки Араз горел её дом. Говорила, что через три дня после того, как мы ушли, мы увидели, что армяне сжигают дома.

Среди горящих домов был и наш дом. Я видела как горит мой дом. И как -будто моё сердце горело в моём теле.

В Зангилане есть много известных старейшин. В 1908 году в Зангилане в селе Малаткеш в бедной крестьянской семье родился Мухаммед Гейдаров, который внёс большой вклад в своей деревне, его личность представляло собой школу воспитания, школу мудрости. Мы хотели бы поделиться с вами воспоминаниями сына учителя *Мухаммеда-Тофига Гейдарова*, который родился в 1950 году:

К концу октября армяне непрерывно обстреливали регион. Мы думали, что хотя они обстреливали район, они не смогут близко подойти. Я тогда работал начальником отдела районного образования. 27 октября было около 2х часов. Нам сообщили, что армяне начали сильно атаковать. Надо покинуть район. Я быстро отправился в посёлок Минчиван, чтобы сообщить школам, расположенным там. Я стал свидетелем ужасной сцены. Школьники со школы тревожно бежали в сторону своих домов, а родители в ажиотаже бежали в сторону школы. Отсюда я хотел непосредственно приехать на работу в район, чтобы взять документы, но услышав, что уже поздно, отправился домой. Поверьте мне, когда я пришел домой, я ничего не видел, мы ни чего не взяли. Я только сказал своей супруге: Подготовься, возьмём детей, живыми и здоровыми уйдём отсюда, времени мало. В то время одному из моих мальчиков было 10, а другому 12 лет. А дети были растерянны. Хотя я говорил, но мои

ноги не хотели идти. Ну как же можно покинуть родную землю? С семьей мы приехали на побережье реки Араз. У нашего соседа был большой грузовик, и он мог бы пересечь реку. У меня самого была маленькая машина. Я хотел проехать с ним, хотя воды было мало, я понял, что небольшая машина не сможет проехать. Поэтому я посадил мою семью в машину соседа, чтобы через реку Араз перейти в Иран. Они покинули район. И я последовал за ними. Но я не смог найти свою семью на той стороне. Я сильно забеспокоился. Я пришёл в Имишлинский район и стал их искать. Я увидел свою семью в Имишлинском районе. Мои мальчики за эти 3-4 дня так сникли, что увидев меня заплакали и обняли меня. И спросили-когда мы пойдем домой? Дай бог, скоро вернёмся-сказал я своим детям, успокаивая их.

За год до оккупации, 10 декабря 1992 года, армяне тайно проникнув в нашу деревню убили много людей, сожгли дома и разграбили их. В то время, когда армяне совершили набег на деревню Шайифли, Адиль Эмрах оглы Руставом возглавлявший группу самообороны, сумел защитить деревенский народ от нападения армян. Причиной выживания этой деревни стал покойный Адиль. Антипатичные армяне, которые видели, что Адиль патриотичен, смел, хотели взять его живым в заложники, шесть или семь армянских бандитов попытались посадить его в бронированную машину, но не смогли. Они не смогли победить храбреца, в душе которого жила любовь к родине, к своей земле. Он был зверски расстрелян. В его теле не

осталось ни одного живого места от пуль. Да помилует его Аллах!

Сахиядин, Эльман, Дадаш, Коркмаз, Заур мои ученики, которые также стали шехидами. Один из моих учеников *Бахрам Ахмед оглы Рустамов* в 1992 году, оставив своё образование в России незаконченным, присоединился к защите нашей земли. В одном из боев за село Сеидахмеди Физулинского района в 1994 году погибает от тяжелого пулевого ранения. Пусть Аллах нас воссоединит с нашим Зангиланом. Я верю, что скоро наша земля будет освобождена от оккупации, и мы вернемся в наши родные края. Надеюсь, мы воссоединимся с Зангиланом, - сказал учитель Тофик.

У нас в друзьях есть женщина с нежным сердцем. Эта патриотичная леди, которая живет с тоской по земле-*Вафа ханум Аббасова*. Эта доброжелательная женщина, которая называет меня »младшим братом», родом из оккупированного Агдамского района. Я рассказываю в воспоминаниях о Зангилане, а она об Агдаме. Однажды Вафа ханум рассказала, что в детстве была в Зангилане. Мне очень интересно было её послушать. Воспоминания Вафы ханым начались следующим образом: - У нас была соседка, которую любила как свою бабушку. Я её называла бабушка Нюбар. В Зангилане жила её сестра. Тогда мне было 8 лет. Однажды бабушка Нюбар сказала мне, что отправится в Зангилан навестить свою сестру. Услышав эти слова, я побежала к маме, и я хочу поехать в Зангилан с бабушкой Нюбар, - сказав, я попросила у нее разрешения. Я очень обрадовалась тому что мама

согласилась. С бабушкой Нюбар и с дедушкой Халгверди мы отправились в путь. Смотря в сторону границы я увидела как плачет дедушка Халгверди, в те времена я была маленькая и не понимала о его тоске по ту сторону. У него там были родственники. Дойдя до Зангилана, мы прошли через равнину. Там я увидела много красных цветов название которых я не знала, оказывается это были маки. Впервые маки я увидела в Зангилане. На цветущей равнине среди маков, крича, я бегала из одной стороны в другую. Халгверди дедушка сказал: Вафа, доченька, немни эти цветы, нельзя, ведь они живые. После этих слов я не раздавила маки, но вдоволь насмотрелась на них. В те времена техника не была так развита, чтобы мы могли сделать снимки и сохранить на память. Мне очень понравилась эта равнина полная маками, я даже им написала стихитворение. Когда мы учились в восьмом классе, ребята из нашего класса писали «дневник». Там был написан один вопрос -«Где самое красивое место?». И я написала-маковое поле в Зангилане. Я очень полюбила это место. Дасть Аллах скоро освободим наши оккупированные земли от ненавистных армян. И закончится всех нас тоска по земле, тоска по родине. Надеюсь, этот день не за горами!

Мамедова Роза Иса кызы родилась в 1952 году в городе Зангилан. Имеет медицинское образование. В районной больнице работала на должности лаборанта. Её супруг Фуад Али оглы Гулиев родился в 1951 году. Работал водителем. По словам Розы ханум, в то время её муж работал водителем в исполнительной

власти района. По его собственной просьбе в связи с работой часто посещал солдат в воинской частив 1992 и 1993 годах в Зангилане, отвозил провизию в деревни недалеко от линии фронта. Роза ханум тоже в то время в тылу, не жалея себя работала в больнице. Она и её супруг были ветеранами войны. Ту ночь, когда они вынуждены были покинуть район, она вспоминает так: - Ужас той ночи всё ещё стоит перед моими глазами. Я не могу забыть плач детей и горе в глазах взрослых. Очень тяжело покидать землю, на которой выросли. Ведь не возможно без родины.

Было 25 октября. В связи с работой мой супруг Фуад должен был поехать в Баку. Я осталась с единственной дочкой Эльнарой, рождённой в 1978 году. 26 октября пришло известие о том, что армяне приблизились к району. Братья моего супруга Магеррам и Тайяр взяв с собой меня и мою дочку, отправились в сторону Минчивана. Нас не пропустили через Иранскую границу. Из Минчивана мы приехали в деревню Хурама и оттуда на большом грузовике проехали в Иран. Покидая свой дом, я взяла нож. Знаете за чем? Я подумала, что если мы не сможем выйти из региона, если армяне захотят взять нас в плен, я порезала бы вены себе и своей 12-летней дочьки Эльнаре. Мы ждали на берегу реки Араз, чтобы нас разместили в тихом месте. Было очень холодно. Шёл сильный дождь. Чтобы защититься от дождя мы сидели под большими машинами, у нас не было другого выхода. Мой супруг Фуад очень переживал за нас. Разыскав нас в Имишли, мы оттуда приезжаем в Баку. Мы поселились в общежитии Академии государственного

управления при Президенте Азербайджанской Республики. Мой супруг Фуад скончался тоскуя по своей земле в 2011 году. Мои братья и сестры тоже скончались тоскуя по своей земле. Теперь я одна, сама с собой тоскую по земле. Утешением остается моя единственная дочь Эльнара и 3 внука. Внучке Айле 13 лет, Айсуну 10 лет, Айхану 3 года. Я всегда рассказываю им о родном Зангилане. Возвратив наши земли я отведу вас в чинаровые леса, в горы. Эти земли вместе с вами пядь за пядью я пройдусь. Я буду целовать траву, а к глазам прижму маки. Я живу с надеждой, чтобы наши земли освободились. Дай Бог....

Сердечные слова бывшего борца *Гараев Анвера Микаил оглу* были такими:

Меня зовут *Гараев Энвер Микаил оглы*, я родился 4 января 1963 года, был призван в ряды российской армии в 1983 году. После 6 месяцев военной подготовки я стал сержантом. Я служил в армии, был награжден орденами и медалями. Я закончил военную службу в июле 1985 года и вернулся на родину. В 1992 году вступил в войну против агрессии Армении к нашей стране. Я воевал в разных селах Зенгилина в качестве командира взвода в селе Гую Дере Хештап и на самом тяжелом посту на заставе Малятаги лицом к лицу дармянами. 12 июля 1993 года меня отправили в Бакинский военный госпиталь, я был тяжело ранен минометным снарядом, выпущенным армянами. Оставив свое лечение незавершенным, я вернулся к родной родине и продолжил свои бои,

несмотря на волю врачей. После оккупации Зангиана участвовал в взятии Горадиза и других сел Физулинского района в качестве командира взвода. Я горжусь своим почётным служением Родине.

Родина

Быть бездомным, безземельным и бездомным несравненно с любой болью в мире. Наш дом сейчас свободен, и я уверен, что скоро начнется «Великое возвращение». Я думаю, что все люди мира, изгнанные из своих деревень, чувствительны к своей освобожденной родине. Несмотря на все трудности и недостатки, дух Родины, любовь к Зангилану, тоска по деревне нисколько не уменьшились, а, наоборот, стали более чуткими. С начала боевых действий большое количество нашей молодежи добровольно обратилось в соответствующие органы для участия в боевых действиях. Нет сомнений, что вернутся 45 000 звонящих. Я думаю, что наш народ готов вернуться на свои земли, если ему будет дано указание сделать это сегодня. Уверен, что экономической мощи нашего государства будет достаточно для полного успеха «Великого возвращения».

Зангилан - один из наших районов с очень красивым географическим положением. Зангиланский район имеет горный рельеф с запада до реки Араз с востока. Зангилан богат месторождениями золота, серебра, меди, а также известняков. Табаководство, виноградарство, частично зерноводство, плодоводство - наши развитые аграрные направления. В последнее время у развивающегося туристического сектора нашей страны широкие перспективы в нашем регионе. Уверен, что с развитием этих направлений наш регион

может иметь чрезвычайно важное значение для экономики страны.

С большими надеждами вернемся в Зангилан и отныне приложим все силы для развития нашего региона. От имени всей молодежи Зангилана я благодарю Верховного Главнокомандующего господина Ильхама Алиева, который является главным архитектором нашего славного марша.

Нармин Гусейнзаде

Зангилан наш, Карабах - Азербайджан!

27 сентября, когда наша армия отбила атаку врага и перешла в контратаку, я был уверен, что на этот раз наш Зангилан будет освобожден. Я испытал те же чувства в апреле 2016 года. Но на этот раз, наряду с моими чувствами, моя логика также говорила, что Карабах будет освобожден. Потому что, когда я проанализировал процессы, я увидел, что, хотя противник готовился к провокациям и атакам, Азербайджан не останавливался.

Так получилось, что по мере продолжения атак нашей армии мы начали разрабатывать собственные Зангиланские планы. После регулярных встреч с друзьями мы начали обмениваться мнениями о том, какую пользу мы можем принести экономическому развитию и строительству нашего региона после освобождения, и наконец приступили к разработке проектов. На данный момент у нас есть около 20 проектов, которые мы планируем сделать для Зангилана. К этой работе мы привлекли всех наших местных и зарубежных партнеров. Если нам повезет, мы будем делать все по согласованию с соответствующими государственными организациями, местными и центральными органами исполнительной власти.

В начале наших планов первой возможностью было отправиться в Зангилан, и, наконец, 20 октября 2020 года Верховный главнокомандующий объявил об освобождении Зангилана с особым волнением. Я бы не хотел, чтобы наш народ снова испытал эти чувства. Потому что эти чувства - только чувства людей, освободивших землю от оккупации. Мы не допустим повторного занятия нашей земли!

Вскоре после освобождения Зангилана мы провели соответствующие консультации по выезду в район и начали обсуждение получения разрешения от государ-

ственных органов. Конечно, ехать в регион в ситуации до заявления от 10 ноября 2020 года было рискованно, и мы с друзьями достаточно точно оценили этот уровень риска. После заявления от 10 ноября мы получили информацию из района, что наши местные жители уже собираются посетить район, свои разрушенные дома, на основании соответствующих разрешений. Также выехали 21 ноября с Ягубом Ягубовым и бизнесменом Афганом Нагдалиевым.

Все дороги были украшены флагами двух братских государств - Азербайджана и Турции. Когда мы подходили к Зангилану, было уже темно. Мы с болью наблюдали за темнотой местности. Пройдя все посты, мы вошли в наш Зенгилан. Когда мы увидели свет в глазах каждого из наших солдат и офицеров, стоящих у столбов, наше сердце наполнилось гордостью. Наш друг Ягуб говорил о каждом поселке и селе, что знает Зангилан лучше всех нас. Наконец, с особым волнением мы въехали в город Зангилан. Естественно, нас встретили покорители Зангилана. Мы долго с ними разговаривали до полуночи. Хотя мы очень устали, подышав воздухом нашего края, вся усталость прошла, и мы отдохнули. Погода стояла прекрасная. Шел небольшой дождь, температура была 3 градуса. Мы даже не хотели спать по ночам. Мы хотели вдохнуть еще больше этого воздуха. Однако на следующее утро мы решили хоть немного поспать, а проснулись утром. Мы немедленно подготовились и отправились с солдатами, чтобы сопровождать нас.

Первым, куда мы пошли, был дом моего деда Идриса Шихалиева. Если честно, то место было домом, когда я был ребенком, а теперь от этого дома ничего не осталось. Однако я надеялся, что смогу увидеть наш дом в Зангилане. Но армяне меня не «удивили». Сад, который насадил мой дедушка, был разрушен, и вместо этого повсюду было полно свиней. Возле дедушкиного дома

росло дерево. Но, к сожалению, он существовал всего один раз, а теперь от него нет никаких следов! Ни дома, ни двора, ни стены, ни дерева ... Вместо этого были дороги, заросшие тростником и кустарником.

Мы уехали отсюда с душевной болью, а также обсуждали способы украсить это место. Мы медленно добрались до универмага, но пейзаж был почти таким же. Были разрушены постройки и дома. От нашей мечети осталась лишь небольшая стена из речных камней. Свиньи тоже рядом бегали. Затем мы повернулись лицом к Пирчывану, чтобы мой друг Якуб тоже мог посетить свое дом. Их дом находился в одном из красивейших мест района - Вышке. В этом великолепном месте Якуб нашел только лестницу только что построенного дома. Дом был полностью разрушен. Здесь я хотел бы подчеркнуть один момент, что дома снесли и перенесли до последнего гвоздя, камня и доски.

Мы провели здесь много времени. Затем мы направились в центр Зангилана и освежили наши воспоминания. Мой друг Афган тоже посетил дома своих близких. И здесь армяне построили себе другие дома вместо домов. Чувствовалось, что в этом доме кто-то жил. Мы вышли отсюда и поехали в район двухэтажных жилых домов в Пирчыване. Здесь был дом моего дяди, покойного Арифа Шихалиева, борца Первой Карабахской войны. Мы также съездили в район, где Ягуб жил и провел детство. Но сцена здесь ничем не отличалась. Все постройки были полностью снесены. В этих местах не было никаких следов людей, вместо этого они были полны бездомных собак.

Хотя мы были разочарованы достопримечательностями, которые увидели, когда шли по этим местам, мы заметили, что наши ноги касаются нашей священной земли, и мы идем с открытыми лбами. С этими чувствами

мы приобрели эмоциональную силу и энергию, чтобы восстановить наши опустошенные районы.

Кроме того, мы посетили районный центр и государственные учреждения. Мы подошли к самому важному месту, которое сегодня имеет особое значение для каждого Зангилана, месту, где об освобождении Зангилана доложили Верховному Главнокомандующему. Там, где развелся наш флаг, мы также сделали не большое видеообращение к зенгиланцам и поприветствовали их. Потом мой друг Ягуб водил нас по школам района. Поехали, увидели, что школы №1 и 2 района снесли и перебросили на последний камень. Как наследники культуры нашего народа «я мог служить тому, кто учит меня буква на всю жизнь», мы долго не могли прийти в себя от шока разрушения важнейшей точки цивилизации - школы.

Пройдя по районному центру, мы поехали в мое родное село Зангилан. В деревне, где много детских воспоминаний. По пути мы были наполнены слезами радости, когда увидели дорожные знаки, указывающие, что наши деревни войдут. Мы молились за всех, кто одержал эту победу и встал на защиту народа. Как только я вижу дорожный знак «Село Зангилан», я почти вне себя от радости. Войдя в село, мы увидели, что наше село, как и другие части района, стало неузнаваемым. Двигаться вперед было практически невозможно. В то время дороги в нашем селе были очень широкими. Не было никаких признаков этой широкой дороги. Кустарники, камыши и неприятные растения преграждали дорогу. Пройдя 150-200 метров, мы остановились, увидев, что дальше идти нельзя, и пришлось возвращаться.

Мы «попрощались» с селом Зангилан и снова поехали в город Зангилан, на реку Охчу. Мы вымыли руки и лица в реке с нашими друзьями, сели у реки и делились

своими воспоминаниями с солдатами-львами, которые нас сопровождали. Мы много молились за наших солдат.

Я знал, что Божье мученичество было не для всех, а только для тех, кто его заслужил. Там я стал свидетелем того, что суд Божий не для всех. Наши львы были очень искренними и скромными, но они были столь же храбрыми и бесстрашными, сколь и скромными.

Попрощавшись с рекой Охчу, мы вернулись к братьям, покорителям Зангилана. Мы поехали с ними в столицу. Мы также посетили села Алибейли и Мамедбейли перед отъездом из Зангилана. Мы посетили могилу Мамедбейли. Мы переправились через реку Хакари. Глядя на красивое водохранилище Худафарин, мы сошлись во мнении, что будущее нашего региона будет очень светлым. Действительно, Худафаринское водохранилище, несомненно, сыграет исключительную роль в будущем развитии региона.

Приехали в Зангилан в темное время суток, мы не могли наблюдать за тем, что происходило на обочине дороги. На обратном пути мы увидели посаженные вдоль дороги гранатовые и виноградные сады, зерновые культуры, современные системы капельного орошения и пивоварни. Это означает, что противник максимально использовал аграрный потенциал этих территорий.

Одним словом, мы уже вернулись в Зангилан, мы в Зангилане, Шуше, Карабахе! Скоро будем в Ханкенди и Ходжалы! Мы никогда больше не покинем эти территории. Мы будем здесь строить дома, воспитывать здесь наших детей и воспитывать достойных граждан нашего государства.

Зангилан наш, Карабах - Азербайджан!

Руководитель НПО Эмин Алиев

Homesickness in a teardrop

Our savior - Araz river

(Preface)

For two centuries, the Araz River has been the natural border of divided Azerbaijan, and at the same time the object of accusation of millions of people longing for one another.

For over two hundred years, people, especially poets, have been making such accusations in their speeches and works. However, the Araz River has no sin or involvement in the division of the Azerbaijani government. This is a terrible fact that stems from the fact that two chauvinist states claim dominance over a nation with a great history, culture and art, and we have not been able to get rid of it for two hundred years. Thankfully, the northern part of Azerbaijan, which has been divided, has been able to get rid of the chaos and decline of Russian chauvinism and gained independence. This historical event occurred in late 1991. But we couldn't be happier with this great historical event. Because it has been more than four years that Azerbaijan has been involved in merciless war. The Armenian invaders, relying on Russian protectors, have been making land claims against Azerbaijan since the end of 1987, and have not even hesitated to shed blood. In December 1988, there was no Azerbaijani left in Armenia. On January 20, 1990, a terrible massacre was committed in Baku and hundreds of peaceful civilians were murdered. On November 20, 1991, a helicopter with prominent Azerbaijani statesmen was shot down in the Karabakh region and twenty-three people were killed. In addition, Azerbaijani villages in Karabakh

have been regularly exposed to attacks and invasion by the Armenian-Russian military alliances, resulting in human casualties. Under such conditions, we have gained independence. Against the background of the terrible events, the great losses, frankly, such a great event as independence was not so noticeable. Since the beginning of 1992, the war in Karabakh has started to intensify. The atrocities committed in Garadaghli, Dashalti, Khojaly and other historical settlements have resulted in the loss of our lands. I'm not talking about the power struggle in Baku yet. The "leaders" who were ready to split each other for the presidency did not only think about the defense of Karabakh, but instead gathered their forces around them and sent them to power with the help of them, they were trying to seize. As a result, within a few months, our strategically important districts such as Khojaly, Shusha, and Lachin, as well as many villages, were occupied, and thousands of our civilians lost their ancestors, they were forced to leave their homes.

The Araz River has been flowing in the same way for thousands of years. Neither our independence, nor our division, nor the massacres in Karabakh had anything to do with it. However, my goal is not to study the role of the Araz River in the fate of the divided Azerbaijan, nor the political events of that period. My goal is to get to the heart of this book, to appreciate the hard work and determination of the authors to write it, and to talk about the oppression and humiliation, suffering and deprivation suffered by the people of the occupied Zangilan region.

In this book, we are talking about a compatriot named Elchin Gulyev, who was forced to leave his native

Zangilan when he was a child. In this book, love of country, longing for the homeland and the last night of Zangilan are highlighted as the main line. It is remarkable and impressive that this patriotic man described his sincere conversations and events with various residents of Zangilan and other compatriots. It is clear from the conversations of various people that on the night of the Armenian aggression against the Zangilan region, which is a part of the Motherland, this river, which we have been accusing of being the "Araz River that divides Azerbaijan for two centuries", (on the night of October 29-30, 1993) became the savior of thousands of our compatriots. And to hear the horrors of that night from the tongues of those who saw it is shocking in a way that terrifies everyone. All this is described in a concise but meaningful way in this book.

*German
Poet, publicist*

Homesickness in tears

A lot of people had gathered in the house of the children. Intellectuals, students and creative people from various public organizations. I was distracted by a young man who was watching the lonely children with his eyes full. I used to see that young man at the charity events I attended. We talked once or twice, but I didn't know him well. I felt so much compassion in his heart. In the wake of this compassion, I decided to meet and talk to that kind young man one day. On the same day, the event was attended by the esteemed Mrs. Fakhriyya Khalafova. When we talked about Elchin, she said: - My acquaintance with Elchin started with the program "Adam ichinde" on ANS TV channel. His activity in the framework of the project of this program attracted my attention. He is active in the realization of interesting new ideas. He has acted as a bridge between many companies operating in Azerbaijan and professionals seeking employment. This activity, on the one hand, plays an enlightening role, and on the other hand, gives very successful results. In general, the activities of Elchin are based on the principles of goodness and kindness to people. In this way, he uses all his skills and energy. He is always enterprising and always on the lookout. I wish him success. I believe that the re-alliance of many ideas is still ahead. We had a business meeting with Elchin. During the meeting, I asked him my first question, "Son, where are you from?" He lowered his head for a moment, fixed his eyes on one point, and said in a broken voice, "I am from Zangilan." This atmosphere forced me to be silent for a moment. A minute or two

passed. - Elchin, my son, I did not know that you are from Zangilan, but I see how patriotic you are at events. I felt that you are very thoughtful. After these words, Elchin raised his head and there were tears in his eyes. These tears made me very sad. My eyes were full, and I was choked with sorrow, I slowly said: I write about the pain of my homeland and publish it in the form of a book. It made me to write the next book about painful memories. After listening to me carefully, Elchin said: - Write please, this idea of yours was very close to my heart. May God be pleased with you.

When we talk about Zangilan district, its famous plane trees, lush springs and rivers come in front of my eyes. Even I had not seen it, I would have heard a lot about the beauty of those places. Hopefully, God will make it possible for us to see those places again. We will definitely return to those places. In the shadow of those plane trees, we will kiss the tenderness of the homeland, kiss the soil, press it to our eyes, take it into our palms, and inhale its smell. We will go. Definitely that day will come! We agreed with Elchin. He will talk about what he heard, saw, knew and remembered about Zangilan. Nazim and I will write about them. Thus, we write about our Zangilan, which is a part of our wounded homeland.

This book also contains she memories of other Zangilan residents. I thank my compatriots from Zangilan for the interview.

Zangilan district

(General information about the district)

Zangilan as an administrative district was established by the decision of the Central Executive Committee of the Republic of Azerbaijan and the Council of People's Commissars on August 8, 1930. By the decision of the Central Executive Committee of the Azerbaijan SSR dated November 24, 1931, Gubadli region was included in the territory of Zangilan district together with 18 village councils. By the decision of the Central Executive Committee of the Azerbaijan SSR dated March 14, 1933, Gubadli region was reorganized and 18 village soviets were taken from Zangilan region and returned to Gubadli region. By the decision of the Presidium of the Supreme Soviet of the Azerbaijan SSR dated January 4, 1963, Gubadli district was abolished once again and its territory was transferred to Zangilan district. However, shortly afterwards, on June 17, 1967, the Gubadli region was reorganized and rebuilt, and those villages became part of it.

Zangilan region is bordered on the west and north-west by Western Azerbaijan (Armenia - Mehri and Gafan regions), on the south and south-east by the Islamic Republic of Iran, on the north by Gubadli region and on the east by Jabrayil region. Zangilan district, one of the most beautiful parts of Azerbaijan, covers an area of 707 square kilometers and has a population of 40,000. According to the 1992 census, the population of the district was 33,200. The center of the region was Zangilan

before the occupation. The largest settlements of the region were Zangilan city and Minjivan settlement.

Although the district SCC once named Zangilan Pirchivan, the Supreme Soviet of the Republic did not approve it. Zangilan was a settlement until 1957, and in 1967 the settlement was given the status of a city. The distance from Baku to the district center is 380 kilometers. There are 1 city, 4 settlements and 84 rural settlements in Zangilan district.

The annual rainfall in the region, which has a dry winter and a mild, warm climate, is 400-500 mm. The average temperature is 1 degree in January and 26 degrees in July. The vegetation of the region consists mainly of shrubs, xerophilous plants, oak, hornbeam and plane trees. The district, whose economy is mainly viticulture, grain growing, tobacco growing, animal husbandry, and cotton growing, had 33,000 hectares of arable land. 6.3 thousand hectares of arable land, 4.4 thousand hectares of arable land for perennials, 2.7 thousand hectares of quiet lands, 0.3 thousand hectares of arable land in the region, 19.3 thousand hectares of pastures, 3.9 thousand hectares of irrigated land.

The people of Zangilan are land-loving, hard-working people. Suffice it to say that in the last century, in 1946, the workers of the district handed over 3,051 tons of cotton to the state instead of 3,000 tons. In 1947, they achieved high results in the production and sale of cotton in the republic. 14 Zangilan residents (Allahveran Hasanov, Chichek Hasanova, Dadash Dadashov, Alasgar Hashimov, Aliyar Guliyev, Amir Mammadov, Furuza Aliyeva, Imash Mammadov, Maral Guliyeva, Mehpara

Mammadova, Madina Mammadova, Shafahat Mehdiyev, Zeynab Yusifova, Ziyad Mammadov) were awarded the honorary title of Hero of Socialist Labor, and dozens of workers were awarded the highest orders and medals of the former Soviet Union.

Zangilan district, one of the most charming corners of Azerbaijan, gifted a number of well-known intellectuals, prominent personalities - heroes, labor heroes, scientists, politicians, cultural and state figures, athletes., writer, artist, poet, doctor, composer, engineer, lawyer, military man, etc. to our gene pool.

The territory of Zangilan region is a region rich in minerals with a favorable climate for all living things. Its territory is mainly in the middle and low mountains. In the north-west, the Bargushad Range (Susan Mountain - 1304 meters high) forms the sloping plain of Agoyug between Bazarchay and Okchuchay. From the north-east, the slopes of the Karabakh Range descending to the Araz and Hakari rivers pass into the Geyan Plain. To the west, on the banks of the Mehri Range, is Mount Shukrataz (2,270 meters). Depending on the relief, climate and vegetation characteristics of the region, different types of chestnut soils, mountain-forest brown soils are widespread. Brown soils are developed in the lowlands and foothills of the region, in sparse forests and shrubs. In the foothills of the plains there are dark chestnut, and a little below there are chestnut and light chestnut soils. The natural landscapes of the area have been almost completely replaced by anthropogenic landscapes. There are orchards, crops, hayfields, pastures, and grain fields. Natural vegetation

consists of wormwood dry steppes, various fragrant meadows, xerophilous shrubs and sparse forests.

The natural sycamore forests in the Zangilan region are the second on the planet and the first in Europe. There are 4 rich rivers flowing through the region. Shoranyer black onion(*Gladiolus halophilus* Boiss. et Heldr), one of the endemic plant species, as well as Zangilan geven(lat. *Astragalus zangelanus*) (in the territory of Pirchivan village) grows in the territory of the Republic of Azerbaijan only in the territory of Zangilan region. Garadovshanalmasi(lat. *Cotoneaster*), which is popular in Azerbaijan, was cultivated only in the Agband village of the region. The Aghshuali mountain flower, which grows at the foot of Sagar Mountain in the region, does not grow in other regions of the country.

Of the minerals in the region, limestone, clay, sand, gravel and clay are the most prevalent. Due to its relief, in many places it is flat towards the Araz River, and in the west and north-east it is a lowland. Neo-gene sediments are also widespread in the Zangilan area.

Hakari, Basitchay, Okhchuchay and Kinavchay rivers, including Arazchay, flow in the territory of the region, the soil of which is mountain chestnut, mountain gray-brown, brown mountain-forest, grass-meadow type. There are beautiful springs with clear and stagnant water, such as Gotursu, Leshkar, Janbar, Udgun, Shafibeyli, Sangar, in the area of the middle and low mountainous area, as well as in the foothill plain. The unique Basitchay State Plane Forest Reserve, with an area of 117 hectares and a memorized name, is famous all over the world. Basitchay State Reserve was established by the decision of

the Council of Ministers of the Azerbaijan SSR dated July 4, 1974. The main part of the reserve, which is about 15 kilometers long and 200 meters wide, is occupied by natural forests. Shortly before the occupation, in mid-1993, the Arazboyu Reserve, about 50 kilometers long, was established as part of the Basitchay Reserve.

There were 9 preschool institutions, 19 primary, 27 eight-year, 15 secondary, 1 seven-year music and 1 vocational schools, 6 hospitals, 19 midwifery stations, sanitary-epidemiological station, 8 culture houses in the district. 35 libraries, 23 club establishments, 22 cinemas, local branch of the Republican Committee for Agricultural Production and Technical Support, several large industrial enterprises, bakery, production association, a large number of household, trade, catering services objects, etc.

*Surrounded by Bartaz (2,270 meters), Susan (1,304 meters), Sighirt, Talid, Topdag, Agbiz, Shukrataz mountains, Zangilan district is home to foxes, bears, roe deer, gazelles, wild boar, hedgehog, snake, wolf, rabbit, mountain goat, wild boar; birds, pheasant, partridge, pigeon, woodpecker, doll, sparrow, magpie, crow
It's been a year.*

The territory of Zangilan district is rich in ancient material and cultural monuments. Among the historical and architectural monuments of the region are the Necropolis of VI-IV centuries BC in the village of Guyudera Khashtab, Ancient Sharifan settlement near Hajalli village, Shukrataz fortress of VI century in Bartaz village, Asgulum fortress of VII century in Kechikli village, 90 cm, 40 cm, 20 cm White stone (sometimes called Koroglu Stone), 7th century Tomb in Razdara

village and 9th century Mosque, medieval settlement of Agja Ashig in Zangilan region, Maiden Tower, Bartaz Gizga between Bartaz and Vejnali villages The medieval castle at the confluence of the Oxchuchay and Araz rivers, the Yolpiri of the 9th century in the village of Vejnali, the 12th-century Circular Tower in the village of Hajalli (Hajalli Tower), in the village of Amirkhanli The Twelfth-Century Maiden's Tower, the Twelfth-Century Bridge in the village of Top, the Twelfth-Century Bridge in the village of Sharifan Tomb of the XII-II centuries, Dagdagan piri of the XIII century in the village of Malatkeshin, Tomb of the XIV century, in the village of Mammadbayli in 1305 (h. . 704), the octagonal tomb built on the tomb of Muhammad al-Khaja in the holy month of Ramadan, the tomb of the XIV century in the village of Babayli, the village of Agali The tomb of the 14th century, the historical monument of the 14th century in the village of Yenikend, the tomb of the 16th century in the village of Gulatag, the shrine of the 16th century, the tomb of Zangilan The 17th century mosque in the city, the hollow in the territory of Mount Shukrataz, the Khanazur shrine at the foot of the mountain, the 17th century mosque in the village of Giraq Muslan, the 17th century in the city of Zangilan Examples include the 18th-century Mosque, the 18th-century Tagli Fortress in Zangilan, the 19th-century Mosque in the village of Mushlan, and the Pirve on the banks of the Okhchuchay River.

There are different opinions and considerations about Zangilan toponym. A historical source dating back to the 7th century suggests that the Zangihan settlement mentioned near the Khudafarin bridge is now Zangilan.

There are researchers who say that the toponym Zangilan is derived from the ethnonym "zangi".

It is known that there is a tribe called Zangi in the sources. Some researchers associate the toponym Zangilan with the name of the zangana tribe, which was included in the list of redheads. There is enough information in historical sources about the resettlement from Turkmenistan to Iran and that they are from the ancient Turkic tribes. During the Safavid rule, the Zangans were especially widespread. At present, the Zangans live mainly in the Iraqi villages of Kufri, Samukh and Ibrahimhaji, as well as in the Iranian province of Lorestan. This tribe became involved in many Shahsevan associations, became alienated, and even changed their language.

In the late Middle Ages, families and generations belonging to the Zangi tribes were scattered in different areas. It is also known from history that one of the bakhtiyari tribes in Iran was called Zangi.

The geographical name of Zangilan as a settlement has been known since the 14th century. In the 14th century, Kirokos Ganzaketsi mentioned the Zangilan settlement as a geographical place in his work "History". The name Zangilan is a geographical name with a very interesting meaning.

The zang (sang) component is interpreted by some researchers as "stony rock" in ancient Persian. Zang (sang) means "one stone, hill" in Persian. The "lan" component in the Zangilan toponym means "dwelling, place, space". In one of the ancient Oriental languages, the term "zen" also means "fresh, new."

There is also a possibility that the word Zangilan is associated with the emigrants from the city of Gilan, which was destroyed in the Middle Ages. According to reports, a tribe who migrated from Gilan came to the territory of present-day Zangi-lan and settled there. They said to one another, "Are you from Gilan?" This expression was later slightly changed. Thus, the word Zangilan was formed by substituting the letter s - z.

Another possibility related to the name Zangilan is connected with the word snake. It is said that there are snakes in these areas that make sounds similar to ringing bells.

According to another opinion, the word Zangilan is connected with the term Zangalan. Thus, the settlement of Zangilan, located on the ancient Silk Road, was formerly called Zangalan. The Turkish word Alan means "territory, field". In this sense, the toponym Zangilan corresponds to the meaning of "rich territory", "productive area". Some locals still pronounce the name as Zangalan.

*The toponym Zangilan is interpreted as "the dwelling of zangis, the place where they live". There are many toponyms related to the Zangi ethnonym in Azerbaijan: Zangi River (Ismayilli region), Zangi River (Western Azerbaijan - Armenians have now changed the name of this river to Hrazdangoymuslar), Zangazur range (located on the border of Azerbaijan and Armenia), Zangana village (Sabirabad region), Zan-Gala village, Zangaran village (Yardimli region), Zangibasar (West Azerbaijan - Armenia), Zangishali **village** (Aghdam region), Zangidara river (Gobustan region) and others.*

In the territories of South Azerbaijan (Iran) we come across such geographical names as Zangi, Zen-gabad, Zangibasar, Zangilan and others. Toponyms with a zengi component in the name are also found in other countries (Turkey, Turkmenistan, Kazakhstan, Syria, Iran, Iraq, Russia, etc.).

The Zangilan region was beautifying and improving day by day during the Armenian occupation. But it seems that our notorious Armenian neighbors did not like it. Since 1988, in almost every year, the people from Zangilan have endured all the deprivations and hardships, facing the insidious enemy, they stood face to face with enemies and fought to the death. Dozens of eagle-hearted Zangilan heroes did not hesitate to sacrifice their lives for the land. Although they were hit by enemy bullets, they tried to protect their native lands. They continued the heroism of their ancestors (half of the 2,900 people of Zangilan who took part in the Great Patriotic War did not return), who fought in the Great Patriotic War of 1941-1945, in the Karabakh war.

On October 9, 1991, the 806th local self-defense battalion was organized for the first time in Zangilan district. On December 10, 1992, Regiment 865 was formed on the basis of this battalion. The soldiers of this military unit were distinguished by their heroism in the battles with the Armenian invaders. But, unfortunately, on October 30, 1993, the Zangilan region, which for a long time was considered an impregnable fortress by the Armenians, was also tragically taken hostage by the enemy.

On August 23, 1993, after the capture of Fizuli and Jabrayil districts, and a week later, on August 31, Gubadli district, Zangilan district was isolated in the Armenian siege. The Zangilan region, which was under siege for two months, had tragic days. At that time, relations with Azerbaijan were almost severed. Beginning on October 23, the fighting intensified. The Zangilan regiment, left to its fate, was able to stand as far as it could in the face of an enemy armed from head to toe. On October 29, the headquarters was forcibly relocated to Minjivan. All regiments, including Commander Firudin Shabanov, did their best to prevent the civilians from reaching the Araz River and falling into the hands of the enemy. But, unfortunately, the world also has a heavy political burden. Loyal to the land, the people of Zangilan were forced to leave their homeland, no matter how hard it was. Unfortunately, on October 30, 1993, the Zangilan region was also occupied by Armenian invaders. The Zangilan region, which was of great strategic importance, also fell into the hands of the Armenian invaders. During this period, on October 24-30, dozens of Zangilans were tragically killed by Armenians in the border area and drowned in the cold waters of the Araz River. A total of 260 people were killed in the tragic Karabakh war in Zangilan region.

Zangilan region has National Heroes such as Elnur Eyvaz oghlu Nuriyev and Asad Soltan oghlu Asadov. Ismayil Allahverdiyev, Elkhan Gurbanov, Elman Gurbanov, Eldar Aslanov, Sujat Isgandarov, Hatamkhan Babayev, Asif Agakishiiev, Alik Aslanov, Ilgar Abdullayev, Tarverdi Bayramov, Pirgulu Ismayilov, Eldar

Guliyev , Namig Azimov, Mugbil Mammadov, Murvat Mammadov, Jeyhun Maharramov, Ibadulla Damirov, Bilal Asgarov, Eynulla Gulmammadov, Ibish Jafarov, Fakhraddin Hasan-Guliyev, Saleh Babayev, Veyis Rzayev, Ra miz Mammadov, Salman Aliyev, Faig Gasimov, Ramazan Guliyev, Asgar Nagiyev, Fariz Alishov, Mammad Mammadov, Jumshud Safarov, Jumshud Aliyev, Nadir Feyziyev, Elshan Huseynov, Nadir Ismayilov, Balaja Na Giyev, Huseyn Garashov, Asgar Ahmadov, Yashar Huseynov, Khalil Safi-Guliyev, Jamil Huseynov, Hijran Dunyamaliyev, Etibar Bayramov, Azer Aliyev, Fazil Omarov, Ramiz Behbudov, January Shahmammadov, Ramiz Abdullayev, Gaytaran Abbasov, Nusrat Abbasov, Azer Jafarov, Abbas Heydarov, Sarvar Famil oghlu Abdinov (awarded the medal "For the Motherland"), Vugar Abishov, Vugar Bagirov, Rafael Huseynov, Zahir Farajov, Sayyaf Gafarov, Zahid Huseynov, Gorkhmaz Allahverdiyev, Maharram Suleymanov, Safa Agakishiye, Mukhtar Rustamov, Museyib Alakbarov, Fazil Ismayilov, Ismayil Ismayilov, Sahib Novruzov, Ogtay Safarov, Shukur Imanguliyev, Mushfig Mehraliyev, Sarvan Gudrat oghlu Jafarov (awarded the medal "For the Motherland"), Fikret Behbudov, Ajdar Haziye, Rafiq Ibishov, Ziyad Bayramov, Vugar Garayev, Vugar Babayev, Vugar Abbasguliyev, Etibar Gasimov, Mukhtar Agali, Adil Amrah oghlu Rustamov (Order of the Flag of Azerbaijan), Jamil Zeynalov, Ilyas Gurbanov, Da-dash Rasulov, Bahman Mammadov, Dadash Zeynalov, Gorkhmaz Sadigov, Nizami Sarkhanov, Mahammad Gasimov, Baloglan Gasimov, Baloglan Suleyman oghlu

Suleymanov (Order of the Flag of Azerbaijan), Sabir Jafarov, Hasan Gasimov, Nusrat Shirinov , Rovshan Badirov, Khanlar Gafarov, Veliyaddin Hasanov, Bahram Ahmad oghlu Rustamov ("Azerbaijan Flag" order), Seymur Asgarov, Museyib Alakbarov, Panah Mammadov, Elshan Orujov, Gabil Najafov, Parviz Najafov, Maarif Ismayilov, Zulfugar Mammadov, Telman Abbasov, Tavakkul Abishov, Hasan Ismayilov, Abbas Heydarov, Aga Safiyarov, Agamirza Shirinov, Musa Mammadov, Vali Abbasov, Nabat Nasirova, Konul Huseynova, Sakina Gadimguliyeva, Teyfa Mammadova, Elshad Guliyev, Anish Guliyeva, Zulfugar Mammadov, Natig Shahbazov and others lost their lives. During the occupation of Zangilan, the Armenian armed forces committed numerous unforgivable crimes in violation of international law, massacred civilians - children, women and the elderly and expelled them from their native lands.

Yes, all this is history. It is also a history to leave one's ancestral lands and take refuge in different areas across the Araz River. But there is also the fact that history repeats itself. "Hopes die in the end," they say. The desire of patriotic Zangilans, who were expelled from their homeland is to return to that land, to the lands of their ancestors.

It is estimated that during the Karabakh war, the Armenian occupation caused more than \$ 10 billion in damage to the Zangilan region (excluding historical and cultural monuments, forests, and arable land).

The occupation of Zangilan region, of course, is first and foremost the pain and suffering of all Zangilan residents. For several years, the people of Zangilan,

scattered in different parts of Azerbaijan, have been living the life of a troubled IDP outside their homeland. The hearts of all of them beat with the hope and desire to return to Zangilan. It is a beautiful saying: - "It is good that hopes are not occupied." What can be done? As a result of history and destiny, the residents of Zangilan were forced to become IDPs.

The main desire of Zangilan residents living as temporary IDPs in Baku and other settlements is to return to their homeland - Zangilan. The people of Zangilan sincerely believe that they will return to their native lands and ancestral territories. They have come a long way and want to be reunited with their bright days. May the Almighty God return all refugees and IDPs, including them, to return to their native lands as soon as possible! Amen! I hope that day is not far away!

The list of settlements and houses destroyed in Zangilan region of the Republic of Azerbaijan occupied by armenians as a result of Karabakh war

(In alphabetical order)

1.	Ag oyug settlement	135-35 houses
2.	Aghakishiler village	60-13 houses
3.	Aghali village	900-210 houses
4.	Aghbend settlement	338 - 91 houses
5.	Aghbiz village	1170-286 houses
6.	Aghkend village	82 - 18 houses
7.	Aladin village	50 - 12 houses
8.	Ashagi Goyeli village	72 - 14 houses
9.	Ashagi Yemezli village	76 - 15 houses
10.	Babaylı village	539 - 105 houses
11.	Baharlı village	178 - 45 houses
12.	Bartaz stop settlement	768 - 220 houses
13.	Bartaz village	612 - 170 houses
14.	Beshdeli village	139 - 41 houses
15.	Birinji Aghali village	162 - 43 houses
16.	Birinji Alibeyli village	809 - 207 houses
17.	Boyuk Giletag village	89 - 17 houses
18.	Burunlu village	80 - 26 houses
19.	Jahangirbeyli village	839 - 160 houses
20.	Janbar village	47 - 11 houses
21.	Chopedere village	317 - 80 houses
22.	Dellekli village	267 - 65 houses
23.	Dere Giletagvillage	162 - 29 houses
24.	Dereli village	80 - 21 houses

25.	Emirkhanli village	49 - 12 houses
26.	Genlik village	508 - 175 houses
27.	Geyeli kəndi	85 - 18 houses
28.	Gungishlag village	34 - 15 houses
29.	Hajallı village	307 - 78 houses
30.	Havalı village	333 - 79 houses
31.	Hekeri settlement	504 - 140 houses
32.	Khumarlı village	183 - 46 houses
33.	Khurama village	108 - 30 houses
34.	Icheri Mushlan village	391 - 122 houses
35.	İkinji Aghalı village	246 - 60 houses
36.	İkinji Alibeyli (Balabeyli) village	360 - 95 houses
37.	İsgenderbeyli village	160 - 40 houses
38.	Kechikli village	176 - 42 houses
39.	Kollugishlag village	169 - 41 houses
40.	Kosakan village	322 - 80 houses
41.	Garadere village	248 - 57 houses
42.	Garagol village	199 - 40 houses
43.	Garagoz village	223 - 60 houses
44.	Gargulu village	159 - 36 houses
45.	Gazanchı village	81 - 28 houses
46.	Girag Mushlan village	615 - 111 houses
47.	Guyuderekheshtab village	110 - 26 houses
48.	Malatkeshin village	779 - 202 houses
49.	Melikli village	349 - 68 houses
50.	Memmedbeyli village	1170- 260 houses
51.	Meshediismayilli village	337 - 58 houses
52.	Minjivan settlement	4673- 980 houses
53.	Mirzehesenli village	15 - 5 houses
54.	Muganlivillage	116 - 26 houses
55.	Muganli village	109 - 24 houses

56.	Najaflar village	114 - 24 houses
57.	Orta Yemezli village	110 - 22 houses
58.	Ordekli village	518 - 113 houses
59.	Pirveysli village	68 - 19 houses
60.	Rebend village	370 - 93 houses
61.	Rezderevillage	527 - 156 houses
62.	Saralikheshtab village	111 - 24 houses
63.	Sarigishlag village	12 - 4 houses
64.	Saril village	226 - 57 houses
65.	Seyidler village	80 - 23 houses
66.	Sobu village	127 - 38 houses
67.	Shamli village	75 - 20 houses
68.	Shatariz village	124 - 30 houses
69.	Shayifli village	590 - 165 houses
70.	Shefibeyli village	445 - 150 houses
71.	Sherifan village	262 - 63 houses
72.	Sherikan village	222 - 61 houses
73.	Tagli village	70 - 18 houses
74.	Tatar village	283 - 55 houses
75.	Tiri village	147 - 33 houses
76.	Turaabad village	148 - 30 houses
77.	Uchunju Aghali village	730 - 175 houses
78.	Udgun village	480 - 126 houses
79.	Uzumchuler settlement	140 - 30 houses
80.	Vejneli village	188 - 42 houses
81.	Veligulubeyli village	187 - 36 houses
82.	Venetli village	309 - 81 houses
83.	Yenikend village	630 - 138 houses
84.	Yukhari Geyeli village	10 - 4 houses
85.	Yukhari Yemezli village	95 - 20 houses
86.	Yusifler village	10 - 4 houses

87. Zengilan village	290 - 80 houses
88. Zengilan city	7536-2050 houses
89. Zerneli village	372 - 87 houses

Note: As a result of the Karabakh war (1988-1994), a total of 900 settlements in the Republic of Azerbaijan were occupied by Armenians. Of these, 230 settlements are located in the former Nagorno-Karabakh Autonomous Region, 670 settlements, including 89 large and small settlements of Zangilan region, are located outside the Nagorno-Karabakh Autonomous Region.

Basitchay State Nature Reserve

The territory of Zangilan region differs from other regions of Azerbaijan due to its geographical position, climate and nature. Basitchay State Nature Reserve, registered in the region, around Basitchay, was established by the Council of Ministers of the Azerbaijan SSR on July 4, 1974 in order to preserve the rare natural plane tree forest, the Eastern plane tree. It was established on the area of 107 hectares by the decision of the President.

The Basitchay State Reserve is the smallest nature reserve in the country. The reserve covers the area around the Basit River in the south-eastern part of the Lesser Caucasus Mountains in the Zangilan region. It was established to protect the landscape complex of the reserve, especially the rare natural sycamore forest. Plane trees make up 93.5% of the reserve.

This reserve, which consists mainly of Eastern sycamore species, has one forest type - various grassy sycamore forests. The average age of sycamore trees is 200 years. However, the real giant trees can be found, 1200-1500 years old, 50 meters high and 3 meters in diameter. The area where the reserve is located is mainly mountainous and foothill, at an altitude of 700 meters above sea level. The right bank consists of mountains with steep slopes, and the left bank consists of hills. Tertiary sediments are mainly spread in the area. Narrow alluvial forest soils and plains stretch along the river valley. The mountains here are greatly divided by the tributaries of the Basitchay.

The territory of the reserve belongs to the temperate-hot climate with dry winters. The summer is typical. The average annual temperature here is about 13 degrees. The amount of annual precipitation is 600 mm. The climatic conditions of the reserve are very favorable for the natural regeneration and development of plane trees.

Alluvial-forest lands are mainly spread in the territory of Basitchay State Nature Reserve. On the slopes of the river valleys, in the surrounding areas of the reserve, brown mountain-forest nets have developed.

Alluvial soils along the riverbed and on small terraces are mainly under sycamore forests. Rocky and gravel areas also occupy a certain area here. In all of them, the plane tree grows and develops. Because he is not demanding land. However, sycamore forests have high productivity and fertility in clayey, well-drained and fertile soils. There are 7 species of plane trees in the world. In Azerbaijan, only one species - the Eastern plane tree - is developing. Given the multifaceted importance of the Oriental plane tree, its low prevalence in the world, its rarity, and its significant decline in recent centuries, its name has been included in the "Red Book" of Azerbaijan. The plane tree forest in the Basitchay valley is a unique pearl of all European nature, not of Azerbaijan. The climatic conditions created by the plane trees here destroy the TB viruses in 19 seconds; As a result, in 1980-1990, the total number of TB cases in these regions was the lowest in the country (34 people in total).

In the reserve and its immediate vicinity it is possible to meet animals - such as roe deer, roe deer, wild boar,

rabbits, badgers, etc., birds - partridges, pigeons, turkeys, etc., as well as various other rodents and mammals.

Plane forests cover 100 hectares of the Basitchay State Nature Reserve. They are located in the gorge of Basitchay and its tributary Shikhauzchay. Both pure and mixed sycamore forests are spread here. In mixed plane trees, poplar, walnut, willow, mulberry, etc. trees, hips, wormwood, blackthorn, hawthorn, etc. branches develop. Based on the research, it was found out that the average age of the plane trees in the reserve is 200 years, the average height is 35 m, and the average diameter is 1 meter. Plane trees, sometimes 1000-1500 years old, 50 meters high and 300 centimeters in diameter, are sometimes found in the reserve. In addition to the Zangilan region, this type of plane tree is found in the form of natural forests in Turkey (Anatolia) and on the shores of the Mediterranean.

The Basitchay State Nature Reserve is currently under occupation by the Armenian army, and the reserve has almost been destroyed. After the occupation of the Zangilan region by the Armenians in 1993, they cut down the plane trees and sold them to various foreign companies. More than 100 plane trees have been uprooted and planted around Lake Goycha (Sevan) and near the city of Yerevan. Hundreds of hectares of plane trees have been savagely destroyed by Armenians. The Armenian population has completely destroyed this reserve. Plane trees with a history of 200 years, which are considered to be the main natural complex of the Basit River, are ruthlessly uprooted and used in everyday life.

Minjivan settlement

Minjivan settlement is located in Zangilan district, in the administrative-territorial unit of Minjivan, on the left bank of the Araz river, 12 km south-east of the district center, on the side of Baku-Julfa railway, 400 meters above sea level in the plain area. In 1958 he received the status of a settlement. The population was 5,000 people (750 houses). Minjivan settlement was occupied by Armenian occupying forces in 1993.

There were 3 secondary schools, 1 eight-year school, music school, 4 libraries, 2 clubs, 3 kindergartens, a house, a hospital, 2 pharmacies, a park, a railway station, a communication department, automatic telephone exchange, a monument erected in honor of compatriots killed in the war, a mosque of the XIX century, a large number of trade and catering facilities, etc.in the settlement. In the territory of the settlement the geographical names such as Bagi valleys, Amir, Apish, Hashim gobusu, Gara oyug, Garagaj pirs, Pahlivan, Ojag plane tree, Sili tepe, Tarakama cemetery and others were recorded.

The settlement was established in 1795-1798 as a result of the settlement of families from the village of Minjivan in South Azerbaijan due to famine. The population also gave the name of the former village to the new settlement.

In the 19th century, there were two villages named Minjivan in Zangazur district.

The explanation of the toponym Minjivan "thousand young" is folk etymology. The toponym Minjivan is probably related to the name of the ancient Turkic-speaking tribe of min / ming / minq. The -van part of the

toponym is a suffix denoting space. The toponym Minjivan means "abode of minqs", "land of mings", "place inhabited by mings", "mings".

Some historical monuments and examples of material culture of the district:

1. Necropolis—VI-IV centuries BC (Guyuderekheshtab village)
2. Shehri Sherifan place of residence – middle ages (Sherifan village)
3. Agcha Ashig place of residence – middle ages (Havalivillage)
4. Giz galasi(Maiden Tower) – middle ages (Havali village)
5. Gesr galasi(Gesr Tower)– middle ages (where Okhchuchay spills on Araz)
6. Tomb of Sherifan– XIV century (Sherifan village)
7. HajaliTower– XIV century (Memmedbeyli village)
8. Mosque– XIX century (Zengilan village)
9. Mosque– XIX century (Malatkeshin village)
10. Mosque– XVII century (Zengilan city)
11. Bridge– XIX century (Hajialilar village)
12. Circular constellation– III-XIV centuries(Hajialilar village)
13. Mosque– XIX century (Mushlan village)
14. Circular– XII century (Hajialilar village)
15. The Octagonal tomb- 1304-1305(Memmedbeyli village)
16. Giz Galasi(Maiden Tower)– XII century (Emirkhanli village)
17. Tomb-XII century (Sherifan village)

18. Tomb - XIV century (Yenikend village)
19. Ancient bath complex – XI century (Sherifan village)
20. Mosque– XIX century(Girag Mushlan village)
21. Shukrataz Tower– VI century (Bartaz village)
22. Esgulum Tower– VII century (Kechikli village)
23. Tomb-XIV century (Babaylı village)
24. Tomb- XIV century (Aghali village)
25. Tomb-XIV century (Yenikend village)
26. Tomb- XV century (Malatkeshin village)
27. Daghdaghan piri (sacred place)– XIII century(Malatkeshin village)
28. Koroglu dashi(stone)– VII-VIII centuries (Yazi duzu)
29. Taghli Tower– XVIII century (Zengilan city)
30. Gunesh abide piri(memorial shrine)– XVI century (Dere Giletagh village)
31. SobuBridge– XII century (Sobuvillage)
32. Mosque– IX century (Rezdere village)
33. Tomb- VII century (Rezdere village)
34. Surtum piri(sacred place)– IX century (Vejneli village)
35. Yol piri(sacred place)– IX century (Vejneli village)
36. Giz Galasi(Maiden Tower) – IX-XI centuries (Bartaz village)

The list of the people from Zengilan who became martyrs and missing in the Karabakh war

1. **Vugar Abbaseliyev Rashidoglu** 1977, Saralli Kheshtab village – October 1, 1992;
2. **Gaytaran Abbasov Ibrahim oghlu** January 12, 1964, Girag Mushlan village – May 16, 1993;
3. **Meherrem Abbasov Mehdi oghlu** 1973, Tatar village – January 14, 1994, Fuzuli district, Gorgan village; He was buried at the Martyrs' Alley in Shirvan(Eli-Bayramli);
4. **Sehiyeddin Abbaov Ismayil oghlu** March 11, 1968, Genlik village – December 10, 1994, Terter district, Talish village; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;
5. **Taleh Abbasov Tofiq oghlu** 1989, Babayli village, Sherifan village – September 25, 2010;
6. **Telman Abbasov Veli oghlu** 1967, Ashagi Geyeli village – December 10, 1992;
7. **Veli Abbasov Abbasgulu oghlu** 1933, Ashagi Geyeli village – December 10, 1992;
8. **Server Abdinov Famil oghlu** 1974, Alibeyli village – March 30, 1993, Zengilan district, He was awarded the medal "For the Motherland".
9. **Yagub Abdinov Rehim oghlu** 1908, Alibeyli village – October 26, 1993, went missing (He was granted martyr status in November 1997);

10. **Eynur Abdullayev Sahib oghlu** August 14, 1968, Aghbis village–October 29, 1993, Zengilan; He was buried at the Alley of Martyrs in Sumgayit;
11. **Ilgar Abdullayev Niftulla oghlu** 1960 - May 24, 1992; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;
12. **Ramiz Abdullayev Fikret oghlu** 1966, Baku city, Garadagh district, Shubani village– March 30, 1993;
13. **Behlul Abishov Gabil oghlu** June 16, 1969, Ikhinji Aghali village– January 19, 1994, Fuzuli district, Shukurbeyli village; He was buried in Masazir village of Absheron district;
14. **Tevekkul Abishov Gudret oghlu** 1966, Sherifan village – June 13, 1993, Aghdam district, Shelli village;
15. **Vugar Abishov Abbasgulu oghlu** 1970, Alibeyli village – April 10, 1993, Kollugishlag village; He was buried at the Alley of Martyrs in Zangilan district;
16. **Bahram Adigozelov Bahadur oghlu** 1967, Minjivan settlement – October 25, 1993, Jabrayil district, Gimlag village;
17. **Asif Aghakishiyev Khankishi oghlu** July, 1961,Baku city,Mehdiabad settlement – May 24, 1992; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;
18. **Sefa Aghakishiyev Memmedrza oghlu** 1969, Ordekli village – February 12, 1993, Kollugishlag village;
19. **Bakhish Aghalarov Selim oghlu** December 8, 1972, Shefibeyli village–February 6, 1993, missing (He was granted martyr status in September 1996);
20. **Ehligar Aghammedov Seferali oghlu** 1970 - February 13, 1994, Murovdagh;

21. **Ebulfet Alimirzeyev Murshud oghlu** 1966, Ordekli village – February 2, 1994, Fizuli district, Horadiz settlement;
22. **Fariz Alishov Sermes oghlu** 1974, Zengilan city – August 14, 1993, Fizuli district, Garamemmedli village;
23. **Elkhan Allahverdiyev Kamil oghlu** 1966, Yukhari Yemezli village – December 23, 1992, he went missing in the battle around Yukhari Yemezli village.
24. **Ismayil Allahverdiyev Ibish oghlu** 1951, Tiri village – March 18, 1990, Mehri village (Armenia);
25. **Gorkhmaz Allahverdiyev Bahadur oghlu** 1973 – April 10, 1993;
26. **Khagani Almuradov Aghagulu oghlu** 1969, Shebibeyli village–He went missing on August 23, 1993 in the area of Jabrayil district (He was granted martyr status on September 30, 1996);
27. **Alverdi Alverdiyev Talverdi oghlu** 1974, Mughanli village – March 23, 1994, Fizuli district, Ashagi Seyidehmedli village;
28. **Alik Aslanov Shemil oghlu** 1962, Zengilan city– May 20, 1992;
29. **Eldar Aslanov Efraz oghlu** May 21, 1972 – May 9, 1992, Zengilan district, Aghkend village; He was buried at the Alley of Martyrs in Sumgayit;
30. **Sabir Atakishiyev Shamemmed oghlu** 1972, Zerneli village – He went missing on December 10, 1992 near Zerneli village (He was granted martyr status in March, 2003);
31. **Barat Babayev Mehemed oghlu** 1965, Shatariz village – January 14, 1994;

32. **Hetemkhan Babayev Sefer oghlu** August9, 1972, Kechikli village – March 31, 1992, Aghdam district, Papravend village;

33. **Saleh Babayev Valeh oghlu** 1969, Dere Giletagh village – December 11, 1992;

34. **Vugar Babayev Baba oghlu** 1975, Sarali Kheshtab village– October 10, 1992;

35. **Vugar Baghirov Habil oghlu** 1970, Kechikli village – March 22, 1993;

36. **Vugar Baghirov Novruz oghlu** May17, 1973, Minjivan settlement– He was wounded in the battle for Jabrayil city and went missing on August 23, 1993. (He was granted martyr status in June, 2003);

37. **Eliyar Bakhsheliyev Beyler oghlu** 1960, Sобу village – June 28, 1993, Sобу village;

38. **Musa Bakhsheliyev Israfil oghlu** 1928, Malatkeshin village – He went missing on October 28, 1993.(He was granted martyr status on May 2, 2007by the decission of Zangilan district court);

39. **Etibar Bayramov Shamkhal oghlu** 1972, Ikinji Alibeyli village – July 19, 1993;

40. **Perviz Bayramov Hesi oghlu** 1972, Minjivan settlement– January 17, 1994, Fizuli district, Ashagi Seyidehmedli village; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;

41.**Tarverdi Bayramov Oruj oghlu** December 12, 1972 – May 25, 1992; He was buried in Khachmaz cemetery;

42. **Ziyad Bayramov Humbet oghlu** 1972, Minjivan settlement – May 16, 1993;

43. **Fikret Behbudov Behbud oghlu** 1970, Velingulubeyli village – May 2, 1993, Guyudere Kheshtab village;

44. **Ramiz Behbudov Reshid oghlu** 1973, Velingulubeyli village – August 29, 1993, Sobi village;

45. **Eynur Bedirov Sayil oghlu** 1973, Ordekli village – He went missing on September 25, 1992. (He was granted martyr status in 2001);

46. **Adigozel Beshirov Ashur oghlu** 1974, Zengilan city – August 4, 2003;

47. **Fazil Beshirov Arif oghlu** 1967, Zengilan city – He went missing on October 26, 1993. (He was granted martyr status in July 2001);

48. **Akif Jabbarov Ismayil oghlu** 1960, Garadere village-He went missing in the battle with armenian occupiers in the area of Fizuli districton on August 24, 1993;

49. **Sahib Jabbarov Veli oghlu** 1959, Zengilan – December 10, 1992;

50. **Kamal Jamalov Nusret oghlu** 1974, Alibeyli village – He went missing near Havuslu village of Jabrayil district on August 23, 1993 (He was granted martyr status in 2002 by the decision of Zangilan district court);

51. **Aghi Azer Memmed oghlu** 1973, Gungishlag village – August 25, 1993, He went missing in the area Cəbrayıł rayonu ərazisində itkin düşüb (He was granted martyr status on October 23, 1995);

52. **Jafarov Azer Khudam oghlu** 1973, Gazanchi village–June 16, 1993;

53. **Jafarov Bakhtiyar Veli oghlu** 1953, Aghkend village – April 20, 1994, Aghdam district, Gulluche village;

54. **Jafarov Ibish Suleyman oghlu** 1973, Dereli village – September 26, 1992; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku.;

55. **Jafarov Sabir Veli oghlu** 1959, Aghkend village – December 10, 1992, Shayifli village;

56. **Jafarov Sarvan Gudret oghlu** June 18, 1972, Zangilan city – April 10, 1993, Kollugishlagh village, He was awarded the medal "For the Motherland";

57. **Dadashov Adil Safiyar oghlu** 1960, Minchivan settlement – May 15, 1997;

58. **Damirov IbadullaAghbala oghlu** 1959 –June 24, 1992, Zangilan district, Gazanchi village;

59. **Dunyamaliyev Amir Dunyamali oghlu** 1971 – February 2, 1994, Fuzuli district, Abdurrahmanli village;

60. **Dunyamaliyev Evez Dunyamali oghlu** Dellekli village – October 30, 1993, missing ;

61. **Dunyamaliyev Hijran Yusif oghlu** 1970, Ashagi Geyeli village – July 17, 1993;

62. **Eyvazov Natig Nəriman oghlu** 1970, Icheri Mushlan village – April 11, 1994;

63. **Eyvazova Firuza İsmayıł gizi** 1912 -missing (She was granted martyr status in 1998);

64. **Ahmedov Asger Bilal oghlu** 1970, Alibeyli village – June 29, 1993, Shukretaz altitude;

65. **Ahmedov Vasif Nusret oghlu** 1974, Rebend village–January 15, 1994,Fizuli district, Ashaghi Seyidehmedli village;

66. **Ahmedov Vidadi Famil oghlu** 1965 – October, 1993; He was buried in Bartaz Station village of Zangilan region;

67. **Alekberov Ilgar Alekber oghlu** 1975, Hagjalli village– June 26, 1996, Jabrayil district, Jojuq Marjanli village;

68. **Alekberov Museyib Abbas oghlu** 1916 – December 10, 1992, Shayifli village;

69. **Aliyev Azer Eyyub oghlu** April 18, 1971, Garadere village – October 31, 1992, Kollugishlag village;

70. **Aliyev Baris Nusret oghlu** 1974, Alibeyli village– February 14, 1994, Fizuli district, Ashagi Seyidehmedli village;

71. **Aliyev Jumshud Museyib oghlu** 1970, Minjivan settlement - August 29, 1993, Sobu village;

72. **Aliyev Huseyn Oktyabr oghlu** 1974, Minjivan settlement - April 26, 1994;

73. **Aliyev Mastali Ikhtiyar oghlu** August 23, 1973; Zan-gilan city –On January 30, 1994, he went missing in the territory of Godakburun mountain range, (on April 16, 1997, he was granted the status of martyr by Zangilan district court);

74. **Aliyev Nigar Farrukh oghlu** Baharli village - October 26, 1993, missing;

75. **Aliyev Sadig Tarverdi oghlu**, Tiri village-1994, missing;

76. **Aliyev Salman Ismammad oghlu**, January 12, 1969 - December 24, 1992, Zangilan district;

77. **Asadov Asad Soltan oghlu** - National Hero of Azerbaijan, March 22, 1956, Turabad Jahangirbeyli

village - October 29, 1991, Upper Karabakh, Khanabad village;

78. **Asadov Aziz Muhammad oghlu**, Agbis village - October 26, 1993, missing;

79. **Asadov Muhammad Nabi oghlu**, 1941, Baharli village - November 20, 1991, Garakand village, Khojavend district, major general;

80. **Asgarov Bilal Isa oghlu**, 1974, Shayifli village - July 14, 1992, Yemazli village;

81. **Asgarov Seymur Asgar oghlu**, September 12, 1973, Malikli village - December 10, 1992, Shayifli village;

82. **Azimov Natig Ismayil oghlu**, 1975, Khumarli village - March 13, 1994;

83. **Feyziyev Nadir Bahadur oghlu**, 1956, Minjivan - April 11, 1993 (awarded the medal "For military service");

84. **Farajov Isaq Allahverdi oghlu**, January 1964, Khumarli village - April 26, 1994, Tartar district, Jamilli village;

85. **Farajov Rashid Nusrat oghlu** 1960, Minjivan settlement - he went missing on January 25, 1994 (He was granted martyr status);

86. **Farajov Zahir Zakir oghlu**, 1972, Malatkeshin village - November 24, 1992, Agkend-Seyidlar villages;

87. **Gulmammadov Eynulla Valeh oghlu**, 1968, Zangilan city - September 21, 1992, Zangilan district;

88. **Gulmammadov Abulfat Ali oghlu**, September 6, 1969, Bartaz village - January 8, 1994, Fuzuli region, Ashagi Seyidahmedli village; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;

89. **Gulmammadova Gamsiya Amrahan gizi** 1916, Ali-beyli village - 1993, missing (She was granted martyr status in 1998);

90. **Hajiyev Agakishi Maharram oghlu** 1961, Hakari settlement - December 29, 1993, Aghdam region, Gulluja village;

91. **Hajiyev Elkhan Amiraslan oghlu** 1975, Chopadara village - January 19, 1994, Fizuli region;

92. **Hajiyev Elsevar Polad oghlu** 1972, Zangilan village - September 10, 1991;

93. **Heydarov Abbas Gurban oghlu**, September 23, 1971, Mashadiismayilli village - August 23, 1992, Kollugishlag village;

94. **Heydarov Nushiravan Maharram oghlu** 1967, Guyu-dara Khashtab village - December 10, 1992, Yukhari Yemazli village;

95. **Heydarov Sharif Yashar oghlu** January 19, 1970, Zangilan city - September 19, 1994, Fuzuli region, Babi village; He was buried in Saray settlement of Baku;

96. **Hamidov Mehman** 1973 - September 17, 1992, Zangilan district, Gazanchi village;

97. **Hasanaliyeva Gulyaz Mammadaga gizi** Saril village - August 25, 1993, missing;

98. **Hasanguliyev Fakhraddin Hasangulu oghlu** 1971, Mashadiismayilli village - October 21, 1992, Kollugishlag village;

99. **Hasanov Eldaniz Novruz oghlu** 1973, Zangilan district - February 1994, Mount Murov;

100. **Hasanov Afgan Khudayar oghlu**, February 2, 1969, Shayifli village - February 2, 1994;

101. **Hasanov Ilham Hasan oghlu** 1971, Shayifli village - January 19, 1994, Fuzuli district, Horadiz settlement;

102. **Hasanov Najaf Heydar oghlu** 1970, Chopadara village - January 29, 1994;

103. **Hasanov Samir Nizami oghlu**, April 21, 1979, Zangilan city - October 13, 1998, Fuzuli-Jabrail region, near the village of Jojug Marjanli;

104. **Hasanov Valiyaddin Mikayil oghlu** 1971, Guyu-dere Khashtab village - May 24, 1992, Yukhari Yemazli village;

105. **Hasanov Zaur Hasan oghlu**, May 27, 1974, Zangilan city - April 20, 1994, Mount Omar; He was buried in the Alley of Martyrs in Sumgayit;

106. **Hatamkhanov Shakir Gudrat oghlu** 1970, Agband village - January 10, 1994, Fuzuli region, Ashagi Abdur-Rahanli village;

107. **Haziyev Ajdar Mehdi oghlu** September 3, 1974, Vanadli village - May 15, 1993, Zangilan district; He was buried in the Alley of Martyrs in Zangilan district;

108. **Huseynov Arif Novruz oghlu** 1939, Minjivan settlement - October 29, 1993, drowned while crossing the Araz River during the occupation of Zangilan district;

109. **Huseynov Elshan Famil oghlu** 1972, Jahangirbeyli village - January 21, 1993, Kollugishlag village;

110. **Huseynov Emin Islam oghlu** Sabunchu settlement - August 25, 1993, Zangilan district, missing;

111. **Huseynov Huseyn Hasan oghlu** 1965, Icheri Mushlan village - April 26, 1994;

112. **Huseynov Gahir Gudrat oghlu** July 7, 1968 - June 18, 1992, Aghdam region (awarded the "Flag of Azerbaijan" order);

113. **Huseynov Rafayil Maarif oghlu** 1974, Seyidlar village - March 10, 1993;

114. **Huseynov Ramazan Yunis oghlu** 1971, Minjivan settlement - January 17, 1994, Fuzuli district, Ashagi Seyidahmedli village;

115. **Huseynov Rafayil Talib oghlu** February 10, 1959, Saril village - December 28, 1993, missing, Aghdam region (martyr status was granted on January 29, 1994);

116. **Huseynov Orkhan Shahsuvar oghlu** 1968 Bartaz village - September 18, 1992, Vejnali village;

117. **Huseynov Sardar Huseyngulu oghlu** 1956, Zangilan city - August 31, 1993 Gubadli district;

118. **Huseynov Yashar Ismayil oghlu** 1969, Bartaz village - June 24, 1993, Zangilan district;

119. **Huseynov Zahid Iskender oghlu** 1956, Dallakli village - April 3, 1993, Zangilan district, Gullu yal; He was buried in the Alley of Martyrs in Zangilan district;

120. **Huseynova Konul Imamgulu gizi,** 1975, Mushlan village - December 11, 1992;

121. **Husuiyev Husu Humay oghlu** 1974, Razdara village - February 18, 1994;

122. **Khankishiyyev Jabbar Khankishi oghlu** Malikli village - October 30, 1993, missing;

123. **Khudiyev Akram Mahiyaddin oghlu** 1965, Udgun village - January 31, 1993, Aghdam region, Gulluja village;

124. **Ibishov Rafiq Gulush oghlu** 1970, Dere Gilatagh village - May 16, 1993, Zangilan district, the territory of Mal field;

125. **Ibrahimov Ibrahim Hasan oghlu** Bartaz village - October 29, 1993, missing;

126. **Ibrahimov Nabi Yusif oghlu** 1958, Minjivan settlement - June 28, 1993, Zangilan district;

127. **Ibrahimova Nabat Yusif gizi** Malikli village - missing on October 30, 1993;

128. **Imanguliyev Shukur Imangulu oghlu** 1969, Minjivan settlement - August 29, 1993, Sобу village, Ogru bulag;

129. **Imanov Aligulu Kazim oghlu** 1958, Minjivan settlement - December 10, 1993, Fizuli-Beylagan region;

130. **Isayev Isa Vahid oghlu** 1974, Kechikli village - 23 August 1993, missing (he was granted the status of a martyr by the decision of Zangilan district court dated 25 February 2003);

131. **Isgandarov Elkhan Zahid oghlu** 1975, Beshdali village –went missing in February 1993;

132. **Isgandarov Tabriz Heydar oghlu** 1963, Agali village - March 16, 1994;

133. **Isgandarov Sujaat Kalbali gizi** 1959, Shafibeyli village - May 20, 1992, Kazanchi village;

134. **Ismayilov Ali Vasif oghlu** 1969, Minjivan settlement - December 30, 1994, Aghdam region;

135. **Ismayilov Fazil Idris oghlu** July 15, 1970, Minjivan settlement - April 17, 1993, Sобу village of Zangilan region;

136. **Ismayilov Hasan Miraga oghlu** 1961, Shayifli village - December 10, 1992, Zangilan district;

137. **Ismayilov Ismayil Barat oghlu** 1968, Yukhari Yemazli village –went missing on October 26, 1993 in the territory of Jabrayil region (in March 1995 he was granted the status of a martyr);

138. **Ismayilov Ismayil Garash oghlu** 1935, Sharikan village - December 10, 1992, Zangilan district;

139. **Ismayilov Karam Idris oghlu** July 27, 1963, Minjivan settlement - January 9, 1994, Fizuli region; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;

140. **Ismayilov Mohlat Bahman oghlu** 1968, Dera Gilatagh village –went missing on October 26, 1993 in the territory of Jabrayil region (He was granted martyr status in 1998);

141. **Ismayilov Nadir Huseyn oghlu** 1956, Minjivan settlement - February 2, 1993;

142. **Ismayilov Nusrat Rzagulu oghlu** 1936 - September 25, 1990;

143. **Ismayilov Pirculu Heydargulu oghlu** 1963, Bartaz village, Minjivan settlement - July 1, 1993, Gungishlag village;

144. **Ismayilov Yaver Ismayil oghlu** 1969, Hajallı village - February 2, 1994, Fuzuli district, Abdurrahmanli village; He was buried in the Alley of Martyrs in Sumgayit;

145. **Kalbaliyev Jamil Allahverdi oghlu** 1966, Saralli Khashtab village - January 26, 1994, Fuzuli region, Abdur-Rahmanli village;

146. **Gafarov Sayyaf Atabba oghlu** 1970, Minjivan settlement - June 28, 1993;

147. **Garashov Huseyn Baylar oghlu** 1953, Farajbeyli village - June 28, 1993, Sobi village;

148. **Garayev Vugar Kamal oghlu** 1973, Kollugishlag village - May 17, 1993;
149. **Gasimov Azer Vagif oghlu** 1975, Dallakli village - February 18, 1994;
150. **Gasimov Baloglan Mahammad oghlu** 1958, Shayifli village - August 22, 1992, Shayifli village;
151. **Gasimov Etibar Asgar oghlu** 1969, Ordakli village - January 17, 1993;
152. **Gasimov Faig Mammadyar oghlu** 1971, Havali village - January 8, 1993;
153. **Gasimov Mahammad Isa oghlu** 1936, Shayifli village - August 22, 1992, Shayifli village;
154. **Gadimaliyeva Sakina Malikajdar gizi** 1906, Kechikli village - December 10, 1992 (He was granted martyr status in 1994);
155. **Gahramanov Hikmet Gurbat oghlu** 1975, Minjivan settlement - May 11, 1994, Tartar region, Gapanli village;
156. **Gahramanov Samig Mahammad oghlu** August 31, 1971 - August 21, 1992, Zangilan district;
157. **Guliyev Agil Ismayil oghlu** 1971, Vanatli village - September 25, 1995; He was buried in the Alley of Martyrs in Sumgayit;
158. **Guliyev Agil Mehrali oghlu** 1969, Agkend village - October 26, 1993, Jabrayil district, missing (He was granted martyr status in 2007);
159. **Guliyev Aydin Mammad oghlu** 1965, Sharikan village - December 10, 1993;
160. **Guliyev Elchin Jumshud oghlu** 1975, Vanatli village - January 12, 1994;

161. **Guliyev Elman Isa oghlu** 1956, Zangilan city - March 24, 1992;
162. **Guliyev Elshad Kamil oghlu** 1969, Kollugishlag village - September 30, 1992;
163. **Guliyev Fakhraddin Mammad oghlu** 1961, Sharikan village - December 10, 1993, Fizuli-Beylagan region;
164. **Guliyev Ilham Jahangir oghlu** 1963, Malikli village - May 9, 1994, Aghdam region, Garvand village;
165. **Guliyev Ilham Imangulu oghlu** 1970, Orta Yemazli village –went missing on October 26, 1993 in the territory of Jabrayil district (in September 2000 he was granted the status of a martyr by the decision of Zangilan district court);
166. **Guliyev Oruj Abbasgulu oghlu** 1971, Mammadbeyli village - December 28, 1993, Aghdam region, Salahli village;
167. **Guliyev Ramazan Dunyamali oghlu** 1961, Mammadbayli village - August 25, 1993, Jabrayil district; He was awarded the Medal “for Military Service”;
168. **Guliyev Rustam Gulu oghlu** 1970, Chopadara village - August 23, 1993, Fizuli region, Kurdmahmudlu village;
169. **Guliyev Yasif Aligulu oghlu** 1969, Shayifli village - January 19, 1994, Fuzuli region, Ashagi Seyidahmedli village;
170. **Guliyev Yusif Farman oghlu** 1961, Mashadiisma-yilli village - January 26, 1995, Fuzuli district, Horadiz settlement;
171. **Guliyev Zakir Ismayil oghlu** 1968, Ashagi Yemazli village - April 4, 1994;

172. **Gulyeva Anush Mikayil gizi** 1935, Kollugishlag village - September 30, 1992, Kollugishlag village;
173. **Gurbanov Agamir Nasir oghlu** December 9, 1961, Farajbeyli village - December 8, 1993;
174. **Gurbanov Alexander Kamran oghlu** 1972, Minji-van settlement - February 2, 1994, Fuzuli region, Ashagi Seyidahmedli village;
175. **Gurbanov Elkhan Agamali oghlu** 1963, Baharli village - March 18, 1990;
176. **Gurbanov Elman Nushiravan oghlu** 1969, Genlik village - December 10, 1992, Zangilan district;
177. **Gurbanov Ilyas Mammadgulu oghlu** 1971, Yukhari Yemazli village - December 10, 1992, Zangilan district;
178. **Mehdiyev Allahverdi Bashir oghlu** 1952, Yukhari Gayali village - January 30, 1994;
179. **Mehdiyev Veli Shukrali oghlu** 1968, Vejnali village - January 19, 1994, Fizuli region
180. **Mehraliyev Gudrat Aslan oghlu** 1949, Gungishlag village - October 29, 1993, missing (He was granted martyr status in 2005);
181. **Mehraliyev Mushfig Ajdar oghlu** 1970, Najaflar village - April 10, 1993, Zangilan district;
182. **Maharramov Jeyhun Maharram oghlu** October 28, 1973 - June 24, 1992, Gazanchi village of Zangilan region;
183. **Mammadov Bahman Aliyar oghlu** 1927 - April 25, 1992;
184. **Mammadov Jamal Charkaz oghlu** 1970, Ordekli village - February 18, 1994;

185. **Mammadov Elshan Nusrat oghlu** 1971, Bartaz village - February 26, 1994;
186. **Mammadov Ahad Hasanali oghlu** 1968, Yenikend village - April 10, 1994, Murovdagh;
187. **Mammadov Alibala Khurram oghlu** 1973, Agali village - 1993, missing-martyr (He was granted martyr status on January 1994);
188. **Mammadov Fehruz Maharram oghlu** 1970, Shayifli village - December 10, 1992, missing (He was granted martyr status on October 2002);
189. **Mammadov Fakhraddin Gulmammad oghlu** 1960, Minjivan settlement - January 7, 1994
190. **Mammadov Firdovsi Kheyrulla oghlu** May 14, 1961, Minjivan settlement - December 11, 1991; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;
192. **Mammadov Ilham Farrukh oghlu** 1976, Zangilan city - November 11, 1997;
193. **Mammadov Mammad Ilyas oghlu** 1970, Valigulubeyli village - August 25, 1993, Kollugishlag village;
194. **Mammadov Mammad Yunis oghlu** 1950 - August, 1993;
195. **Mammadov Musa Balakishi oghlu** 1925, Khumarli village - December 10, 1992;
196. **Mammadov Mugabil Safarali oghlu** November 15, 1972, Alibeyli village - January 8, 1994, Fizuli region, Gorgan village; He was buried in the Alley of Martyrs of Sabunchu district;
197. **Mammadov Murvat Murshud oghlu** 1957, Burunlu village - February 13, 1993;

198. **Mammadov Panah Mammad oghlu** 1965, Zangilan city - December 10, 1992;

199. **Mammadov Ramazan Jabrayil oghlu** 1967, Zangilan city - October 27, 1993;

200. **Mammadov Ramiz Telman oghlu** May 21, 1973, Agband village - December 30, 1992;

201. **Mammadov Sahiyaddin Vagif oghlu** 1975, Raband village - January 7, 1994, missing, Fuzuli region, Shukurbayli village (He was granted martyr status in 1995);

202. **Mammadov Samad Rahim oghlu** 1963, Zangilan city - January 26, 1994;

203. **Mammadov Sayavush Ali oghlu** 1973, Havali village - February 10, 1994, missing (He was granted martyr statuson December 2002);

204. **Mammadov Teymur Mammad oghlu** February 25, 1973, Seyidlar village - January 10, 1994, missing Fuzuli district, Gorgan village;

205. **Mammadov Talat Jabbar oghlu** Icheri Mushlan village - October 26, 1993, missing;

206. **Mammadov Vahid Hilal oghlu** 1970, Tatar village - October 29, 1993, Zangilan district, Jahangirbeyli village;

207. **Mammadov Zulfugar Fazil oghlu** 1932 - December 10, 1992, Zangilan district, Burunlu village;

208. **Mammadova Ofelya Mamish gizi** 1958, Icheri Mushlan village - October 23, 1993, missing (He was granted martyr status on January 15, 1994);

209. **Mammadova Teyfa Jamammad gizi** 1940, Shari-kan village - December 10, 1992;

210. **Movsumov Gasim Isa oghlu** 1969, Zangilan city - October 25, 1993, Jabrayil district;

211. **Muradov Jumshud Valeh oghlu** 1970, Mammad-beyli village - February 1, 1994, Fizuli region, Horadiz settlement;

212. **Mustafayev Khalig Seyidali oghlu** 1965, Yukhari Yemazli village - February 1, 1994, Fizuli region;

213. **Nagiyev Balaga Sabir oghlu** May 15, 1966, Bartaz village - July 15, 1993, Zangilan city;

214. **Nagiyev Asgar Veli oghlu** 1969, Bartaz village - August 25, 1993, Jabrayil district, Minbashili village;

215. **Namazov Mahiyaddin Shukur oghlu** 1974, Dere Gilatagh village - May 27, 1994; He was buried in the Alley of Martyrs in Sumgayit;

216. **Najafov Gabil Abbas oghlu** 1939, Najaflar village - November 5, 1992;

217. **Najafov Parviz Gabil oghlu** 1979, Garagol village - November 5, 1992;

218. **Narimanov Elshad Avaz oghlu** 1967, Zangilan city - October 26, 1993, missing, Jabrayil district, Darzili village (He was granted martyr status in 1997);

219. **Nasibov Emin Famil oghlu** 1971, Zangilan city - October 25, 1993, Jabrayil district;

220. **Nasirova Nabat Balakishi gizi** 1932, Yukhari Genlik village - December 10, 1992;

221. **Niftaliyev Rashad Shakir oghlu** 1993, Zangilan city - April 5, 2016, Tartar district;

222. **Niftaliyev Ali Rahman oghlu** 1973, Minjivan settlement - August 24, 1993, missing, Jabrayil district (He was granted martyr status on June 2003);

223. **Novruzov Eynur Chapay oghlu** 1970, Zangilan city - October 25, 1993, Jabrayil district, missing (He was granted martyr status by the decision of the Zangilan district court on January 28, 2003);

224. **Novruzov Sahib Israfil oghlu** 1964, Shayifli village - December 10, 1992, Zangilan district, Seyidlar village;

225. **Nuriyev Elnur Eyyaz oghlu** - National Hero of Azerbaijan, August 22, 1975, Jahangirbeyli village - October 5, 1994, Ganja uprising; He was buried in the Alley of Martyrs in Kurdamir region;

226. **Nuriyev Nureddin Azad oghlu** 1973, Babayli village - January 19, 1994, Fizuli region, Gorgan village;

227. **Orujov Elshan Zulfugar oghlu** 1974 - April 11, 1993, Zangilan city; He was awarded the Medal "For Military Service";

228. **Orujov Muhammad Shamammad oghlu** 1957, Tatar village - (He was granted martyr status in 2009 by the decision of Shirvan city court);

229. **Orujov Mushfig oghlu** 1994, Zangilan city - April 5, 2016;

230. **Rahimov Avaz Huseyngulu oghlu** 1964 - June 27, 1997;

231. **Rahimov Hasan Tofiq oghlu** Icheri Mushlan village - October 26, 1993, missing;

232. **Rahimov Vagif Sadri oghlu** Zangilan city - October 26, 1993, missing;

233. **Pashayev Sabir Aziz oghlu** 1969, Zangilan city - October 26, 1993, missing, Jabrayil district (He was granted martyr status on March 1995);

234. **Rasulov Dadash Amirkhan oghlu** 1971, Malatkeshin village - December 10, 1992, Zangilan district; He was awarded the Medal "For Military Service";

235. **Rustamov Adil Amrah oghlu** December 23, 1963, Zangilan district - December 10, 1992, Zangilan district; He was buried in the Alley of Martyrs in Zangilan district; Order "Flag of Azerbaijan";

236. **Rustamov Bahram Ahmad oghlu** October 27, 1967, Malatkeshin village - March 23, 1994, Fuzuli region, Ashagi Seyidahmedli village; He was awarded the "Flag of Azerbaijan" order;

237. **Rustamov Emin Gazanfar oghlu** May 19, 1974, Zangilan city - January 6, 1994, Fizuli region, Horadiz settlement; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;

238. **Rustamov Mukhtar Bahman oghlu** 1974, Muganli village - April 13, 1993, Garagol village;

239. **Rzayev Faig Avaz oghlu** November 17, 1961, Zangilan city - August 24, 1993, Zangilan district;

240. **Rzayev Veyis Yusif oghlu** January 27, 1970, Orta Yemazli village - December 10, 1992, Zangilan district;

241. **Rzayev Vugar Ogtay oghlu** May 15, 1974, Minjivan settlement - January 15, 1994, Fuzuli region, Ashagi Seyidahmedli village; He was buried in the 2nd Alley of Martyrs in Baku;

242. **Sadigov Gorkhmaz Ismayil oghlu** 1970 - December 10, 1992, Zangilan district; He was awarded the Medal "For Military Service";

243. **Safarguliyev Khalil Javanshir oghlu** 1973, Jahangirbeyli village - March 8, 1993;

244. **Safarov Jumshud Safar oghlu** December 7, 1968, Barta-z village - June 15, 1993, Zangilan district, Shukrataz village;

245. **Safarov Ogtay Ali oghlu** 1961, Yusiflar village - December 10, 1993;

246. **Safiyarov Aga Allahyar oghlu** 1932, Khirdagi-shlag village - December 12, 1992;

247. **Suleymanov Baloglan Suleyman oghlu** 1960, Kechikli village - October 25, 1993, Jabrayil district, Darzili village; He was awarded the "Flag of Azerbaijan" order; He was buried in Kocharli village of Tartar region;

248. **Suleymanov Hikmet Ibish oghlu** 1972, Girag Mushlan village - December 16, 1994;

249. **Suleymanov Maharram Hasan oghlu** 1963, Minjivan settlement - April 11, 1993;

250. **Suleymanov Sadig Baloglan oghlu** 1982, Razdara village - August 22, 1992;

251. **Shahmammadov Abbas Latif oghlu** 1949, Tiri village –went missing on October 30, 1993;

252. **Shahmammadov Janvar Famil oghlu** January 15, 1965 - September 10, 1992;

253. **Sharifov Sakhavat Asad oghlu** 1965, Seyidlar village - January 9, 1994, Fuzuli region, Ashagi Seyidahmedli village;

254. **Shikhiyev Yashar Ahmad oghlu** 1969, Zangilan city - 1993 - August, missing (He was granted martyr status on December 2007);

255. **Shirinov Agamirza Alirza oghlu** March 13, 1962, Razdara village - August 30, 1992;
256. **Shirinov Nusrat Eyyaz oghlu** 1938, Ashagi Gayali village - December 10, 1992;
257. **Shirinov Sahib Mohammad oghlu** December 10, 1961, Gayali village - July 17, 1993;
258. **Tagiyev Giyas Veysal oghlu** February 13, 1973, Zangilan city - December 10, 1992, Seyidlar village, missing (He was granted martyr status by the decision of Zangilan district court);
259. **Teymurov Jamshid Gahraman oghlu** was seriously injured on 16 February 1970, Bartaz village - 13 January 1994, 8 January 1994; He was buried in the Alley of Martyrs in Baku;
260. **Valiyev Elbrus Shamkhal oghlu** 1974, Agali village - August 6, 1993, Agakishilar village;
261. **Valiyev Filman Kamran oghlu** 1970, Garadare village - October 26, 1993, Vejnali-Agband;
262. **Valiyev Heydar Babash oghlu** 1961, Genlik village - January 28, 1994, Fizuli region;
263. **Valiyev Gazanfar Hamid oghlu** 1968, Girag Mushlan village - February 1, 1994, Fizuli region;
264. **Yagubov Rahim Teymur oghlu** 1971, Garagol village - December 10, 1992, Seyidlar village, missing (He was granted martyr status on May 1994);

265. **Yusifov Eldaniz Veli oghlu** died on August 29, 1976, Zarnali village - on February 27, 1995 in the territory of Jamilli village of Tartar region while performing his military duty;

266. **Zeynalov Jamil Sardar oghlu** October 24, 1971, Agali village - December 10, 1992, Zangilan district, Shayifli village;

267. **Zeynalov Dadash Mukhtar oghlu** 1949, Zangilan city - March 23, 1993, Zangilan city;

**NATIONAL HEROES OF
AZERBAIJAN FROM
ZANGILAN DISTRICT**

Asad Soltan oghlu Asadov

Asad Soltan oghlu Asadov was born on March 22, 1956 in Turaabad village of Zangilan region. He graduated from Minjivan settlement secondary school in 1975. In 1974-1976 he served in the ranks of the former Soviet Army. After completing his military service, he entered the civil aviation department of the aviation school in Krasnokutsk, Saratov region, Russia. Educated here, Asad Asadov became an aircraft operator in 1976 and began working in the Yevlakh Civil Aviation Department. During his career, he proved to be a skilled professional.

When the skies of Karabakh were covered with dark clouds and the Armenian occupying forces invaded our lands, Asad, like other zealous sons of the Motherland, joined the struggle and flew to different parts of the front. As an experienced pilot, he flew frequently to war zones, distinguished himself by his correct decisions in difficult and extreme situations, and gave the enemy a decent response in the battles in which he participated.

On October 29, 1991, on the AN-2 plane with 9 commanders, the brave fighters trying to help Khojaly airport were fired upon by the enemy during a flight over the Khanabad village of the front, and as a result, brave commander Asad Soltan oghlu Asadov and his commander crew members (9 people) died tragically. This time the members of the crew, who had always carried out a successful operation, were deceived by the enemy. Yes, Asad, who loved his homeland dearly, was brutally killed and martyred while carrying out his service to the land with dignity. But with this death he attained immortality.

The motherland sacrificed a brave son like Asad. Brave pilot Asad Asadov was buried in the cemetery of Jahangirbeyli village in his native Zangilan region. At present, Turaabad village secondary school of Zangilan region and one of the central streets in Minjivan settlement are named after Asad Asadov.

Asad Asadov was married; He has four children.

*"What have I done, you ordered my death?"
"What did I say that you killed me?
Why did you separate me from my four children?
You gave me death in a bad place, my fate"*

The services of the brave pilot Asad Asadov to the Motherland were highly appreciated by our state and government. By the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan No. 337 dated November 25, 1992, Asad Soltan oghlu Asadova was posthumously awarded the honorary title of "National Hero of Azerbaijan". Zangilan region, where he was born, is currently under Armenian occupation.

Rest in peace!

ELNUR EYVAZ OGHLU NURIYEV

Elnur Eyvaz oghlu Nuriyev was born on August 22, 1975 in Jahangirbeyli village of Zangilan region. He graduated from high school in 1992. In October 1993, he was drafted into the National Army. Elnur Nuriyev was sent to different parts of the front to take part in the battles against the Armenian occupying forces after a short period of training and exercises. Elnur Nuriyev, who took part in the position battles against the aggression of Armenian gangs in the Zangilan region for some time, was sent to the hottest point of the front - the territory of Fizuli region - shortly after the occupation of Zangilan. As a unit commander in the mortar battery, he took part in the battles in the direction of Kurdmahmudlu, Alkhanli, Garakhanbeyli villages of Fizuli region, and was distinguished by his courage and fearlessness in these battles.

Later, Elnur, who fought in the Aghdam region of the front for a short time, proved to be a brave fighter here. On that eve, when the situation in the Tartar region of the front became extremely tense, the military unit served by Elnur was sent to help. Elnur Nuriyev took part in the battles in the direction of Gapanli and Seysulan villages and showed courage.

In September 1994, Elnur was among the servicemen sent to Ganja to quell the uprising. Elnur was also sent to Ganja as part of the troops that had to restore stability in September, when certain forces created tension in Ganja. On October 4, Elnur received a serious gunshot wound to the chest during a shooting in the area called

"Uchtapa". Elnur Nuriyev, who always left an indelible mark on the hearts with his sacrifices in battles. On October 5, 1994, during the suppression of the Ganja uprising, he died heroically while performing a combat mission and rose to the peak of holy martyrdom.

*"Those who understand my sorrow will cry,
Those who feel my pain will cry.
Do not die! If you die, your mother
Will always cry after you".*

Elnur Eyvaz oghlu Nuriyev was single. He was buried in the Alley of Martyrs in Kurdamir. Thus, the Motherland forever embraced a heroic son like Elnur, who sacrificed his life for him. By the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan No. 215 dated October 5, 1994, Nuriyev Elkhan Eyvaz oghlu was posthumously awarded the honorary title of "National Hero of Azerbaijan".

Rest in peace!

Longing for Zangilan

Elchin Guliyev was born on March 20, 1984 in Minjivan settlement of Zangilan region. Elchin remembers the night they left Zangilan:

-I remember that painful and bitter day on October 29 as a terrible dream. At that time, I was in the 3rd grade. We had a two-story house in Minjivan. On the second floor of our house, my mother was preparing for my sister's dowry. My sister, who was older than me, would get married in a week. She tried to prepare all the dowry supplies before the wedding. We did not think that we could be expelled from our home, from the land where we lived. We did not believe that we could leave our people. On October 29, the residents of our village and other villages of the region gathered their belongings on the outskirts of Araz. Even before crossing the Araz, my father hosted some of those families in our house. My mother and father took care of the families with children and the elderly and helped them with certain needs. Our family did not plan to leave the village. On October 29, one of the neighbors said that the settlement was empty and you could not stay. You have to leave as well. My younger brother Elnur, my mother Sevil khanum, and I left the village with a few families behind the truck and came to the banks of the Araz River. We did not have permission to cross into Iran yet. The border was not opened. Despite the fact that the water level of the Arazchay had dropped, it was safe to cross. It would be 3-4 o'clock. We saw in the distance that two military vehicles and an armored vehicle (tank) were coming. We

saw them heading towards us, and we were excited; people ran in different directions. As the tank approached us, we understood that it was an Armenian tank. The Azerbaijani military took the tank from the Armenians who fled the battle. They dropped a woman with a child from the tank, saying she was helpless in one of the villages. We saw them and brought them to you. Having said that, they returned to the battlefield. Although the water level was low, it flowed very fast and was difficult to cross. We were allowed to cross at 5 p.m. We started to move to the Iranian side. The engine broke down in the middle of the river when we passed by the truck. We stayed in the middle of the river, I was very excited. My mother kissed my eyes and rubbed my head. Tears welled up in my eyes. Everyone in the car was shaking. Seeing the car motionless in the river, the Iranian side sent a tractor and we were soon rescued. We crossed the Iranian border. The Armenians threw the cannons into the Araz River and we were temporarily driven away and settled in one of the villages near the river. My older brother Shahin and Garib left long after we left. My father Ibrahim, who did not want to leave his village, tried to leave at the last moment, but the Armenians were already in the settlement. They wanted to capture him, but with great difficulty my father was able to save his life. We were brought to Imishli district. My late mother did not calm down. She cried every day and was standing at the door. "Where are my sons?" she was crying.

We had been living in the district for a week. My brothers and my father came and found us there. We are very excited. Finally, they arrived safe and sound. I can't

describe my mother's joy that day. My mother, Sevil khanum, born in 1951, passed away in 2005. Although my mother was not born in Zangilan, she loved Zangilan very much. She watched the news on TV every day that there would be good news. She said she would return to Zangilan. My father Ibrahim was born in 1943. The longing for the land was a wound in his heart. He passed away in 2009. May God bless the parents who passed away! Amen! I have two children: my daughter Medina and my son Emil. I try to raise my children in a patriotic spirit. I often talk to them about my foreign land, my beloved country Zangilan. I talk about the atrocities committed by the hated enemies in Karabakh and its environs. I want my children to know about our occupied lands. Hopefully, our homeland will be liberated from the enemy and we will return to Zangilan, which is famous for its beautiful nature, plane trees, rivers and fertile land. I will hold the hands of my children and walk through those lands. God bless my children, as well as all refugees and IDPs!

I have known our neighbor **Tukezban** khanum since my childhood. When my mother went somewhere or had work to do, she would always entrust me to Ms. Tukazban. She also loved me very much, realized all my dreams, and never got angry with me. Tukazban Abbasova was born in Minjivan settlement of Zangilan region. Last year, Ms. Tukazban and I were talking about our painful memories of Zangilan how Zangilan residents were forced to leave their lands on October 29. Ms. Tukazban talked about how she spent the night in Araz with her family. Tukazban khanum noted how excited were her mother

Ahmadova Firuza Shikhammad gizi, father Aliyev Mursal Bashir oghlu, three-year-old granddaughter Elshad Abbasov that night. Despite the fact that everyone left the village, her mother went there to find out her sister, who lived in one of the buildings in the direction of the hospital, to know whether she had left the village and waited there for several hours. She was afraid that her sister would be taken captive.

She failed to receive any news about her and returned back. Mother Firuza was also worried about my 23-year-old brother Aliyev Ismayil, who was a soldier in Zangilan self-defense battalion, and did not want to leave her house and yard. That night, Tukazban's mother was persuaded to leave. Her mother, father Mursal and son Elshad left the settlement and crossed the Araz River to Iran. Mother Firuza told that they had reduced the water level in Araz, but it was still scary. The river stones were very slippery. No matter how many people were dragged down the river, people tried hard to save them. Her aunt - Aliyeva Gulnisa Bashir gizi fell while crossing the Araz River, the river stones crushed her body. Mother used to say that many people like her aunt had fallen on the river stones and were crushed. It was a night full of panic.

Her father and mother always cried when they talked about that night, remembering their native village. Mother Firuza told to her daughter, "Daughter, I now think that I was not afraid that night, I waited a long time near my aunt's house when everyone was leaving." Anything could happen, I could be captured.

Tukazban's brother Ismayil and his comrades crossed the Araz River fighting that night in the direction of

Minicivan in the early hours of the morning. His father, mother and brother met on the Iranian side. Then they crossed to the Azerbaijani side and settled in one of the regions. His father could not reconcile with his separation from his homeland. Every day he prayed to God to die in his homeland. His father, Mursal died at 68, when we was dying he repeated these words, "I want my land"

Our family lived next to **Ramiz Niftaliyev**'s family in Minjivan settlement. Uncle Ramiz's wife Mehriban aunt was born in Zangilan and came to Minji-van settlement after marriage. My mother was a friend of this kind and sincere lady. When Mehriban Aliyeva was asked about her memories of Zangilan, she always said, "We left our hearts there, but I'm sure we will return." As I was a child, I could hardly remember the exact details of our departure that night. But I wanted to know more about that heartbreaking night. Aunt Mehriban talks about the night she left the settlement: - The children were very small. There were five girls. My younger child was 18 months. My childhood was a lifetime. Hateful neighbors opened fire on our settlement at night. The children were very afraid of this sound. The cannon fell on the nearby villages. We were not afraid, we thought that our neighbors would calm down. We had no intention of leaving. It was unbearable. Food was gone, there was no fuel, life was frozen and stopped. In the evening, the shooting started, we saw the Armenians attack. We could be held hostage. We tried to cross Araz at that moment. The water in the area was reduced. We did not take anything with us. We thought we would be back soon. In the cold weather, we crossed the Araz River with

difficulty with my husband Ramiz, my mother-in-law Tamara and 5 young children to the Iranian side. We had a hard time after passing. From there we came to Shirvan. We moved from Shirvan to Baku and settled there. Nothing can substitute the loss of land. We lived every day longing to return to our sacred lands. Let our Zangilan, our land be taken back, let's return to those places. I want to see my children and grandchildren happy. May God not make anyone long for home! says Mehriban.

Elchin's family did not meet with the family of Ramiz Niftaliyev, their neighbour after the displacement. This destiny is from God. Even though many years had passed, the neighbors, who did not meet each other, would meet and be together again. Two young would get married. At an event in Shirvan in 2007, former neighbors met each other and continued their friendship. In this way, a friendly relationship developed. And this friendship caused Elchin to marry Ramiz Niftaliyev's youngest daughter Sahiba.

Every time I see my caring aunt, who has eight grandchildren, I see her sad, and thoughtful. I approached her and kissed on the face. "Aunt, I hope we will return to our homeland, take care of your health so that you can feel the joy of that day," I said. My aunt hugged my neck and said, "Oh, Elchin, I want to be reunited with my land, and even if I die, I want to die there. My aunt **Amina Latif gyzy Guliyeva**, was born in Minjivan settlement of Zangilan region in 1949. Prior to the displacement, she lived with her family at Minjivan station. She does not reconcile with her separation from her native land and

village. My aunt told me in tears about the pain and excitement of that night. My aunt Amina told me the details of the night she left the district when I was in the ninth grade, and her words were etched in my memory once and for ever. My aunt's husband, Abbas Latif oghlu Shahmammadov, was born in the village of Tiri in 1949, worked as an ambulance driver at the hospital. He brought the wounded people from the fighting area to Minjivan hospital. In those difficult days, he had to take the wounded people from the hospital to other district hospitals. On October 26, 1993, at 11 o'clock in the afternoon, it was announced that the Armenians had occupied Minjivan. Uncle Abbas was also on duty at the hospital that day. Almost everyone left the station Minjivan. My aunt's family and a close neighbor's family remained there. Uncle Abbas arrives home in an ambulance, transports his waiting family and a helpless neighbor from the Araz River to Iran. In the evening, they spent the night on the Iranian side. On the morning of October 27, a car was needed, and seeing that the engine was broken and not working, Uncle Abbas decided to return to the village. He looked in the direction of the village, paid attention, found out for himself that it is quiet, decided to return to the village and take the damaged spare parts of the car. To do this, he went to Minjivan to bring the necessary spare parts for the car.

On his way to his house, he saw village cars in front of the Soviets, thinking that the villagers left them. He thought that, armenians had not yet entered the village. But when he approached the cars, he saw that there were armenians in the cars. It was too late. When the armenians

saw him, they said, "He is a Turk, hold him." They surrounded Uncle Abbas and tied his hands and arms. Armenians bring Uncle Abbas to their house; They robbed his house in front of his eyes and tied him to the back of the car with a rope and drove him one kilometer to the Minjivan railway station. Uncle Abbas saw that the belongings of the villagers had been looted and loaded onto trucks. After one of the armenians made a call, he was handcuffed and taken by UAZ to Martuni, from there to Khankendi and from there to Shusha. He remained in captivity for three years and eight months. He was brought to Yerevan after Shusha. Armenians exchanged their captives with Uncle Abbas and returned him to Azerbaijan through the Red Crescent Society. At that time, 65 Azerbaijanis were exchanged by 32 Armenians. His release coincided on May 9, 1996, Victory Day. My aunt says that when her husband talks about captivity, he feels very bad. He was beaten and tortured every day. Armenians said:" Azerbaijani lands are ours". It belongs to armenians up to Salyan region. These words were repeated to him and other captives, at least brutally beaten and tortured. Uncle Abbas was repeatedly beaten and tortured for not repeating what they said.

My aunt and her family stayed for 15 days in one of the settlements on the banks of the Araz. Then the Iranian police brought them to Imishli. From there, my aunt came to Topalhasanli village of Kurdamir and stayed there for 20 days. Then they came to Baku and settled in the dormitory of the Technical University in Yasamal district. After her husband releasing from captive they settled in Bayil at the 20th area, 1st mine. My aunt loved my father

very much. She also loved her brother's children. But she always treats me differently. Every time she meets me, she says, "You have been a refugee since you were a child, and the life of a refugee has been written on the page of your life. But the feeling of mercy was strong in your heart. You love Azerbaijan, your homeland very much". - says my aunt, who lives a life of refugee, displacement and longing for the homeland.

My childhood friend **Sayavush Mehrali oghlu Bayramov** was born in 1976 in Zangilan district. He has been practicing karate at a professional level since 1994. My compatriot was a six-time world and five-time European champion. He is an honored coach. It is very gratifying that his name is included into the National Encyclopedia of Azerbaijan. It came to life in front of my eyes like a live film that he told me about that painful night. Last year our friends met with Atesh Mammadov, director of Umid M / Dekor (construction and repair group) and Gabil Sayadov, head of Khatai Sports Center and president of the sports club, chairman of the Board of Judges of the Azerbaijan Kuokushin Karate Federation, European heavy weight champion in full contact. When I took part in one of the charity events, "Friends, I want to talk to you today, to share memories of our homeland", said Sayavush. My heart is full of longing for Zangilan more than ever today. We went and sat in a quiet place. We were all waiting for Sayavush to speak. He looked away and said: "Maybe you will be tired of my conversations, but I want to talk, I want to share my heart with you. Elchin is also the son of my occupied land".

Sorrow choked him, but he regained his composure. "I see Zangilan every night in my dreams" he said, and kept silent. Our eyes were filled with tears because of his words. All three of us said: - "Sayavush, talk please, we are listening to you". He continued his conversation as if waiting for our word:

-As if it was a dream, it was a dream full of sorrow. The night of October 26-27, 1992. I was 16 then. We lived in the village of Sobi in Zangilan. Our village was the most beautiful corner of the world for us. The ugly hands of Armenian people reached out to my homeland, and our pain began. Anxiety and nervous tension, excitement, gunfire, bullet sounds every day. After all, who wants to be expelled from their home and turn off the heat? Tensions escalated towards the end of October 1992, and residents of the area were forced to leave their homes slowly. The people of our village finally had to leave the village. It was a rainy, drizzle day, and the weather was very bad. As if nature was crying for us. The only way out of the region was to cross the Araz to the Iranian side. It was reported that the water of Araz from Nakhchivan has been reduced so that the population can leave the region without harm. The water level in the river had dropped. People began to cross the river, and although the water level dropped, water carried people across the river. But it is good that they were rescuing the people. It was a very sad and terrible evening. My family and I crossed the Araz and spent our first night in the village of Ibrahim Salimli in Iran. After crossing the Araz River, we looked back and forth at our lands. Our hearts burned. But what is the benefit? Everyone around me was confused. We were

thinking of going back. But the occupation of our lands by ungrateful neighbors drove us out of our homeland. We stayed on the Iranian side for a week, then we came to Baku and settled here. Hopefully, I am sure that our lands will be returned. I miss my Zangilan very much, - said Sayavush.

During the charity events, sincere communication was established with the participants. Narmin Suleymanli was also an active young with high intellect. Honestly, I did not know that she was from Zangilan. But when we talked about the occupied lands, I witnessed how she spoke with a burning heart and longing for the land. - My father Shahin Isimkhan oghlu Suleymanov, born on January 9, 1966, my mother Gulchohra Abbas gizi Suleymanova, born on August 31, 1965, my three-year-old sister Ulviya Suleymanova and I were the witnesses of that night. I was one year old. According to my parents, the conflict began in 1988 when Armenians began to harass them. My parents lived in Bartaz village of Zangilan. Armenians entered the pastures. They often said, "Get out of here, it's ours."They came to the village and disturbed the residents. But the main hard times were in 1993. Although the surrounding districts were taken, the people of Zangilan did not leave their districts. The last captured district was Zangilan. On October 25, 1993, the news came to the village that the district center had already been captured by Armenian bandits, and if you could get out, get out and save your life. There was only one way to go out of the district, and that was to cross the Araz River. My mother always said with tears that people

were running away. No writer or journalist could describe this situation of people, this sad heartbreaking scene. In the rainy, frosty weather of winter, people left everything and ran to the Araz River to save their lives. The shooting from behind did not stop. Cold weather, cold water, excitement, confusion; In this case, people crossed the Araz River to the Iranian side. There were those who drowned in Araz while crossing. They stayed in Iran for seven days under snow, rain and water. Then big cars are given from there to transfer the people to Azerbaijan. My mother said that Aunt Gulpuyaz and her husband Uncle Ibrahim, at the age of 65-70, did not go in front of their eyes. The villagers brought them to the edge of the Araz to cross the river; but the old men of this land returned to their homes and said, "We are not going out, we cannot stay without Zangilan." There were countless people by the river. The people of several villages have all gathered there to cross the border. My mother and some of them crossed the river by car. There were about 50-60 people in that car. While crossing the area, a stream of water was taking a car, and an Iranian threw himself into the water, tied the rope of a tractor on the river bank and rescued people. They took the car to the shore. They were very excited, they did not know what to do and how to do. It was a very wild night. Everyone was scattered. There was confusion. Family members could find each other a few days later. My father was not with us; he was fighting. My uncle Cherkez Guliyev and my other uncle went to war voluntarily. My father and his warrior friends were the last to leave the battlefield. I must also say that my mother crossed the river alone with two small children. My

mother says that she wanted to throw us into the river with her so as not to be captured, because the Armenians were already approaching. My mother and close relatives found one another at the border. My mother could not hold back her tears every time she told about these events and said: "The conditions in the city are very good, of course, these conditions are not in the village. If they return our district, I hope I will go to my country without thinking."

I would also like to share the memories about Zangilan of **Mammadov Ilham Nadir oghlu**, a resident of Minjivan settlement of Zangilan region, born in 1968, senior master of the maintenance station at the Baku wagon depot, veteran of the Karabakh war.

- I was the commander of the second battalion in the military unit "N" in Zangilan. All border guards entered the territory of Minjivan and helped civilians. We were under blockade. With the help of National Army fighters, civilians were evacuated. Although the water level in the area decreased, it was difficult to cross the river. People were carried away by the flood, but they were rescued. We evacuated the people on October 28-29. The shooting started on October 27 at the Shukrataz altitude on Mount Bartaz. There were many losses. We finally left, after the people left. I cannot forget that event. An old man named Sadiq did not leave his house in the village of Tiri. Despite the insistence of neighbors and the military, they could not change the old man's mind. The old man said: - "I will not go, I cannot stay without my land".

We stayed in Iran for two days. They said to leave temporarily, we will return after everything finishes. I

searched for my family on the Iranian side and found them a day later. I brought my family to Imishli and from there to Baku. Then I came to the Goranboy military camp, and from there I came to the Fizuli military unit and worked as a platoon commander. I took part in the battles and was awarded the Order of Honor in 1994 for my participation in combat operations against the enemy and for exemplary military service for the sake of territorial integrity. On January 4, 1994, the Zangilan unit, which was part of the supply battalion of military unit N, had great courage in taking back Horadiz. We took it back, we did not return it.

Our first martyr from Zangilan was Mammadov Firdovsi Kheyrulla oghlu, born in 1961 in Minjivan settlement. I heard about how brave and courageous he was from those old people. Rest in peace!

Nadir Bahadur oghlu Feyziyev was born in Minjivan settlement in 1950. After graduating from the Institute of Railway Engineers in Rostov, in 1979 he was appointed an inspector for the Nakhchivan part of the district railway department. He enlisted in the army voluntarily on April 21, 1992. The name was soon memorized. Fearful of him, the enemy could not attack the area in fear of the accurate "grads" he fired. It was not long before Nadir was appointed commander of the artillery detachment. On April 11, he was severely wounded in a fierce battle at a place called Ayidashi and remained in the woods for half an hour. It was too late when he was brought to the hospital. It was impossible to save his life. Nadir Bahadur oghlu Feyziyev became a martyr. A month after the death of Martyr Nadir, a beautiful daughter was born. This was her third daughter. They named him Nadira. His family

was relieved in this way. May God have mercy on all the martyrs!

Nahida Aslan gizi Gulyiyeva was born in 1943 in Minjivan. She is a mother of six children. She and her husband, Arif Gulyiyev, my uncle, born in 1933, lived happily until refugee. Longing for land during the exile was a nightmare in their lives. In 2002, my uncle Arif Gulyiyev died of longing for the land. My uncle's wife remembers that hard night: - It was as if life had stopped that night. The whole residents of Zangilan gathered on the banks of the Araz River. We were waiting for the water in the river to decrease so that we would be allowed to cross the river. My family and I did not want to leave our house; We thought it was a false news. Everyone will return to their homes soon. On October 27, we invited people to our house in the evening, who had gathered by the river; We provided them with food. Our guests woke up in the morning, ate and went to the river again. The neighbors all gathered and went to the river. When the neighbors left their houses, one of them saw me sweeping and cleaning my yard and said: - Sister Nahida, ungrateful armenians are invading our land, they are coming to the village, are you cleaning now?

I froze for a moment in confusion. I thought that we would not leave our homes.

After these words, I woke up and we joined the neighbors and headed for the Araz River. When we left the village, we looked for Arif, but could not find him. We found out that, my uncle knew that my uncle's wife was helpless with three children, he went to there to take them out of the village.

We were very excited. Some time later, my uncle came with aunt's bride and three children.

My family - my son Aydin, his wife Solmaz, my 13-day-old granddaughter Konul, my uncle and I crossed the Araz River from the village of Minjivan to Iran. The water was up to the throat. I should also mention that my son Aydin and I could cross the water to the Iranian side. My heart burns when I remember these terrible moments. It was rainy, cold weather, a very difficult day and night. In the evening we left the hearth to warm up, but they warned us to turn off the hearths, Armenians could fire shells from hail facilities. Then they settled us in a nearby village, I forgot the name of the mountain, at the foot of that mountain. In the evening a truck came and they brought us to Imishli. From there we came to Salyan. We stayed there for 3 months. Then we came to Baku. We settled in a dormitory in Yasamal. Firuza, the mother of our daughter-in-law Solmaz Sammad gizi Guliyeva, and Maharram, the father of three children, went missing. They lived in a Tatar village. It is still unknown what happened to them. In 2002, my uncle Arif passed away. Before leaving for mercy, he said: - We will take back our lands, I do not want to buy a house, build a house. Hopefully, I will go and build a house in my hometown. I will build a house in Zangilan, - he said. The longing for the land was a wound in his heart; wound that did not heal. He died with this longing. Rest in peace! When Aunt Nahida spoke about our village, she spoke bitterly that night that she had seen her house on the edge of Araz burning. She says that three days after we left, armenians started to burn our houses. The seventh of the burning

houses was our house. I saw my house burning there. After speaking, Aunt Nahida recited the poem in tears:

*I built a house Like a castle,
I built a load like a hill,
I built a fence like a desert,
I planted a garden like a paradise,
My efforts were in vain,
My work was wasted.*

Zangilan has many distinguished elders. **Mahammad Heydarov**, who was born in 1908 in the village of Malatkesh in Zangilan in a poor peasant family, had a great contribution to the development of many arts, professions and worldviews of the occupied Zangilan. His personal example solved many problems. He was a school in the district, a school of elders. I would like to share with you the memory of **Tofiq Heydarov** born in 1950, the son of teacher Muhammad:

- Towards the end of October, the Armenians did not stop firing on the region. We thought that even if they fired on the area, they would not be able to come very close. At that time, I was the head of the district education department. It would be two o'clock on October 27. We were told that the Armenians attacked hard.

It was necessary to leave the district. I quickly went to the town of Minjivan to inform the schools there. I witnessed a terrible scene. To be honest, it is very difficult to remember and talk about what happened; but you young people need to know about this pain that is

ingrained in our memory. Elchin, my son, the students ran home from school in excitement, and the parents ran to school in a hurry. It was a terrible sight. From there, I wanted to go straight to my place of work in the district to pick up my documents, but I felt it would be too late and went home. Believe me, when I came home, we did not take anything. But I said to my wife: - Get ready, let's take the children and take you safe and sound, time is short. At that time, one of my sons was 10 years old and the other was 12 years old. The children were also confused. Although my tongue spoke, my feet did not want to go. After all, how can you leave your homeland? My family and I came to the banks of the Araz River. Our neighbor had a big truck that could cross the river. I had my own small car. I wanted to go with that car, but I realized that even if water level was decreased, it would not be possible for a small car to pass. That is why, I put my family in our neighbor's car so that they could cross the Araz River to Iran. They left the district. I followed them. But I could not find my family there. I was very worried. I came to Imishli district and searched them and found there. For 3-4 days, my boys were so exhausted that they cried and hugged me. "When will we go home?" my children kept asking and I replied: "I hope to return soon"

One year before the occupation, on December 10, 1992, Armenians secretly entered our ten villages, killed many people, set fire to houses and looted houses. At that time, when the Armenians attacked the village of Shayifli, with the help of a self-defense group led by **Adil Amrah oghlu Rustamov**, he managed to prevent the Armenian attack and protect the people of the village. The reason for

the survival of the people of that village was the late Adil. Seeing that Adil was patriotic and brave, the hated Armenians wanted to take him alive, as a hostage, six or seven Armenian bandits tried to put him in an armored car, but they could not. He was brutally shot. Adil became martyr. Rest in peace!

Among my students, Sahiyaddin, Elman, Dadash, Gorkhmaz, Zaur also became martyrs. Bahram Ahmad oghlu Rustamov left his education in Russia in 1992 and joined the defense of our land. In 1994, during one of the battles for Seyidahmedli village of Fizuli region, he was martyred from a severe gunshot wound. The loss of the native village is very difficult, you know, Elchin, my son. May God bring us to our Zangilan. I believe that soon our lands will be liberated from occupation and we will return to our homeland. We will see Zangilan again, I hope, said teacher Tofiq.

There is a lady with a fragile heart in my friendship. You know her too. A woman who values her surroundings, loves and appreciates humanity. When we talk about Karabakh, tears run down her cheeks and her face fades. This patriotic lady is **Vafakhanim Abbasova**, who lives longing for the land. We are working on certain projects with Vafa. The reason we are together, is that we share the same pain, the same feeling. This pain is the longing for the land, the love of the native village. This kind lady, who called me "my little brother", is from the - Aghdam region occupied by armenians. When we meet, the subject of our conversations is often about our native land. I am talking about Zangilan, and she is talking about her memories of Aghdam. When we met again Vafa

khanum said that she had many childhood memories about Zangilan. I did not know that Vafa saw Zangilan in herchildhood. It was very interesting for me. I was glad to hear conversations about my homeland. Vafa began her memory as follows: - We had a neighbor, I loved her like my grandmother. I called her " grandmother Nubar ". Grandmother Nubar's sister lived in Zangilan district. I was 8 years old then. One day, grandmother Nubar told me that she would to visit her sister in Zangilan. As soon as I heard this, I ran to my mother andasked my mother's permission to visit Zangilan with grandmother Nubar. I was very happy to be able to convince my mother. I left withgrandmother Nubar and grandfather Khalqverdi. We saw the border along the way. I looked at the border and saw grandfatherKhalqverdi crying; but at that time, as I was a child, I did not understand his sorrow. After all, he had a relativesat that side. When we reached Zangilan, we crossed a plain. I saw a lot of red flowers there, I didn't know their names, so they were tulips. I saw the tulip in Zangilan for the first time. I was running this way and that, screaming and screaming in the flowery meadows. Grandfather Khalgverdi said: " Vafa, my girl, don't crush those flowers, because they also have souls." I didn't crush the tulips after those words, but I looked at them with satisfaction. At that time, technology was not so advanced that we could take pictures and keep as memories.I liked that tulip-filled plain and even wrote a poem for it. When I was in the eighth grade, the schoolchildren in our class wrote a "Memories' notebook." There was a question:"Where is the most beautiful place?" I replied: A meadows with red tulips in Zangilan. I loved that place.

As if it is in front of my. I hope that our occupied lands will be taken back from armenians.

All of us will return back to our homeland. I hope that day is not far away!

Roza Isa gizi Mammadova was born in 1952 in the city of Zangilan. She has a medical degree. She worked as a laboratory assistant at the district hospital. Her husband Fuad Ali oghlu Guliyev was born in 1951. He worked as a driver. According to Rosa, her husband was working as a driver in the district executive power at that time. In connection with his work, he used to visit the soldiers of the military unit in Zangilan in 1992 and 1993, take food and go to the villages near the frontline. Roza did her best to help people in the hospital at the frontline. She and her husband are war veterans.

She remembers the night they were forced to leave the district: - Ms. Irada, the horror of that night is still in front of my eyes. I still hear the cries of children and feel the pain in the eyes of adults. It is very difficult to leave the country where you grew up. It is hard without homeland. They say, "They put the nightingale in a golden cage and the bird was crying for homeland."

It was October 25th. My husband Fuad had to go to Baku for work. I stayed with my only daughter, Elnara, born in 1978. On October 26, it was reported that the armenians had approached the region. My husband's brothers Maharram and Tayyar took me and Elnara to Minjivan. We were not allowed to cross the border into Iran. We came from Minjivan to Khurama village and from there we drove to Iran in big trucks. I took a knife when I left the house. Do you know why? If we could not leave the

region, if the armenians wanted to take us captive, I would cut the veins of my 12-year-old daughter Elnara and myself! We waited on the banks of the Araz River to be settled in a quiet place. The weather was very cold. It was raining hard, we were wet. We got under the big cars to protect ourselves from the rain, we had no other choice. After some time, we were brought to the Imishli region. My husband, Fuad, was very worried about us, he found us in the Imishli region and from there we came to Baku. We settled in the dormitory of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan. My husband Fuad died in 2011. My sisters and brothers also died with this longing. Now I share my loneliness with myself. It is very difficult. My consolation is with my only child Elnara and 3 grandchildren. My grandchildren Aylan is 13 years old, Aysun is 10 years old and Aykhan is 3 years old. I always talk to them about my native Zangilan. Let our lands be taken back, I say, I will take you to the plane trees, to the mountains. I will walk every inch of those lands with you. I will kiss the grass and put tulips on my eyes. Let my land be liberated, I live with this desire. I hope ..

My name is **Garayev Enver Mikail oglu**, I was born on January 4, 1963, I was drafted into the ranks of the Russian army in 1983. After 6 months of military training, I became a sergeant. I served in the army, was awarded orders and medals. I finished my military service in July 1985 and returned to my homeland. In 1992 he entered the war against the aggression of Armenia towards our country. I fought in different villages of Zengilan as a platoon commander in the village of Guyu Dere Heshtap

and at the most difficult post at the Malyatagi outpost face to face with Darmen. On July 12, 1993, I was sent to the Baku military hospital, I was seriously wounded by a mortar shell fired by the Armenians. Leaving my treatment unfinished, I returned to my homeland and continued my battles, despite the will of the doctors. After the occupation of Zangilan, I took part in the capture of Horadiz and other villages of the Fizuli region as a platoon commander. I am proud of my honorary service to the Motherland.

I am very glad that, my homeland was liberated from occupation. I think Ilham Aliyev, Supreme Commander – In – Chief, and our glorious army for this joy.

MOTHERLAND

Being homeless, landless and homeless is incomparable to any pain in the world. Our home is now free, and I am sure that the "Great Return" will begin soon. I think that all the people of the world who have been expelled from their villages are sensitive to their liberated homeland. Despite all the difficulties and shortcomings, the spirit of the Motherland, the love of Zangilan, the longing for the countryside has not diminished in the slightest, on the contrary, it has become more sensitive. Since the beginning of the hostilities, a large number of our young people have voluntarily applied to the relevant authorities to participate in hostilities. There is no doubt that 45,000 callers will return. I think that our people are ready to return to their lands if instructed to do so today. I am confident that the economic strength of our state will be sufficient for the "Great Return" to be a complete success. Zangilan is one of our districts with a very beautiful geographical position. Zangilan region has mountainous relief from the west to the Araz River from the east. Zangilan is rich in gold, silver, copper deposits, as well as limestone deposits. Tobacco growing, viticulture, partly grain growing, fruit growing are our developed agrarian fields. Recently, the developing tourism sector of our country has broad prospects in our region. I am confident that with the development of the above areas, our region can be extremely useful for the country's economy.

With high hopes, we will return to Zangilan and from now on we will use all our strength for the

development of our region. On behalf of all the youth of Zangilan, I thank the Supreme Commander-in-Chief, Mr. Ilham Aliyev, who is the main architect of our glorious march.

Chairman of the youth union of the Zangilan district organization of the New Azerbaijan Party

Narmin Huseynzade

Zangilan is ours, Karabakh is Azerbaijan

On September 27, when our army repulsed the enemy's attack and launched a counterattack, I was convinced that this time our Zangilan would be liberated. I experienced the same feelings in April 2016. But this time, along with my feelings, my logic also said that Karabakh would be liberated. Because when I analyzed the processes, I saw that even though the enemy was preparing for provocations and attacks, Azerbaijan did not stop.

It so happened that as our army's attacks continued, we began to develop our own Zangilan plans. After regular meetings with our friends, we began to exchange views on what benefits we could bring to the economic development and construction of our region after the liberation, and finally began to develop projects. We currently have about 20 projects that we plan to do for Zangilan. We have involved all our local and foreign partners in this work. If we are lucky, we will take every step in coordination with the relevant state organizations, local and central executive authorities.

At the beginning of our plans, the first opportunity was to go to Zangilan, and finally, on October 20, 2020, the Supreme Commander-in-Chief announced the release of Zangilan with a special emotion and excitement. I would not wish our people to experience these feelings again. Because these feelings are only the feelings of the people who liberated the land from occupation. We will not allow the re-occupation of our land!

Shortly after Zangilan's libirated, we held relevant consultations to go to the district and began discussions on

obtaining permission from government agencies. Of course, it was risky to go to the region in the situation before the statement of November 10, 2020, and our friends and we were quite accurate in assessing this level of risk. After the November 10 statement, we received information from the district that our locals are already going to visit the district, their destroyed homes, on the basis of relevant permits. We also left on November 21 with Yagub Yagubov and businessman Afgan Nagdaliyev. All roads were decorated with the flags of the two brotherly states - Azerbaijan and Turkey. As we approached Zangilan, it was already dark. We watched the darkness in the area with heartache. We passed all the posts and entered our Zangilan. When we saw the light in the eyes of each of our soldiers and officers standing at the posts, our heart filled with the proud. Our friend Yagub said about each settlement and village that he knew Zangilan the best among us. Finally, we entered the city of Zangilan with special excitement. Naturally, we were greeted by the conquerors of Zangilan. We talked to them for a long time until midnight. Although we were very tired, after getting the air of our region, all our tiredness came out and we were refreshed. The weather was beautiful. It rained lightly and the temperature was 3 degrees. We didn't even want to sleep at night. We wanted to inhale more of that air. However, the next morning we decided to go to bed at least a little, and we woke up in the morning. We prepared immediately and set off with the soldiers to accompany us.

The first place we went was the house of my grandfather Idris Shikhaliyev. To be honest, that place was a house

when I was a child, and now there is nothing left of that house. However, I hoped that I would be able to see our house in Zangilan. But the Armenians did not "surprise" me. The garden my grandfather planted was destroyed, and instead it was filled with pigs everywhere. There was a tree near my grandfather's house. But, unfortunately, it only existed once, but now there is no trace of it! No house, no yard, no wall, no tree ... Instead, there were roads covered with reeds and bushes.

We left here with a heartache, as well as discussing ways to beautify this place. We slowly made our way to the department store, but the scenery was almost the same. Buildings and houses were destroyed. All that was left of our mosque was a small wall made of river stones. Pigs were also running nearby. Then we turned our faces towards Pirchivan so that my friend Yaqub could also visit his house. Their house was in one of the most beautiful places in the district, called Vyshka. In this magnificent place, Yaqub found only the stairs of the house they had just built. The house was completely destroyed. I would like to emphasize one point here that the houses were demolished and moved to the last nail, stone and board.

We spent a lot of time here. Then we headed to the center of Zangilan and refreshed our memories. My friend Afghan also visited the homes of his loved ones. Here, too, Armenians built other houses for themselves instead of houses. It was felt that somebody lived in this house. Honeycombs, garden plots, etc. could be felt human living in the yard. We left here and went to the area where there are two-storey residential buildings in Pirchivan. Here was the house of my uncle, the late Arif Shikhaliyev, a fighter

of the First Karabakh War. We also went to visit the neighborhood where Yagub lived and spent his childhood. But the scene here was no different. All the buildings were completely demolished. There were no signs of people in these areas, instead they were full of stray dogs.

Although we were disappointed by the sights we saw as we walked through these areas, we noticed that our feet touched our sacred land and we walked with our foreheads open and upright. With these feelings, we gained emotional strength and energy to rebuild our devastated areas.

In addition, we toured the district center and government offices. We have come to the most important place, which is of special importance to every Zangilan today, the place where the liberation of Zangilan was reported to the Supreme Commander-in-Chief. Where our flag was waving, we also made a small video appeal to the people of Zangilan and greeted them. Then my friend Yagub took us to the schools of the district. We went and saw that schools No. 1 and 2 of the district were demolished and moved to the last stone. As heirs of the culture of our nation "I could service of the one who teaches me a letter for life", we could not come to ourselves for a long time from the shock of the destruction of the most important point of school-civilization.

After walking around the district center, we went to my native village Zangilan. In a village where my childhood memories abound. Along the way, we were filled to tears of joy as we saw the road signs indicating that our villages would enter. We prayed for everyone who won this victory and stood up for the nation. As soon as I see the

"Zangilan Village" road sign, I am almost overjoyed. When we entered the village, we saw that our village, like other parts of the district, had become unrecognizable. It was almost impossible to move forward. At that time, the roads in our village were very wide. There was no sign of that wide road. Shrubs, reeds, and unpleasant plants blocked the road. After advancing 150-200 meters, we stopped, seeing that it was impossible to go further, and we had to go back.

We "said goodbye" to the village Zangilan and went again to visit the city Zangilan, the river Okhchu. We washed our hands and faces in the river with our friends and sat by the river and shared our memories with the lion soldiers who accompanied us. We prayed a lot for our soldiers.

I knew that the martyrdom of God was not for everyone, but only for those who deserved it. There I witnessed that God's judgment is not for everyone. Our lions were very sincere, humble, but they were as brave and fearless as they were humble.

After saying goodbye to the Okhchu River, we returned to our brothers, the conquerors of Zangilan. We went to the capital with them. We also visited the villages of Alibeyli and Mammadbeyli, before leaving Zangilan. We visited the tomb of Mammadbeyli. We crossed the Hakari River. Looking at the beautiful Khudafar Reservoir, we agreed that the future of our region will be very bright. Indeed, Khudafar's reservoir will undoubtedly play an exceptional role in the future development of the region.

We arrived in Zangilan in the dark of the day, we were unable to observe what was happening on the side of the road. On the way back, we saw pomegranate and grape

orchards planted along the road, grain crops, modern drip irrigation systems and pivots. This means that the enemy made maximum use of the agrarian potential of these areas.

In short, we have already returned to Zangilan, we are in Zangilan, Shusha, Karabakh! We will be in Khankendi and Khojaly soon! We will never leave these territories again. We will build houses here, raise our children here and bring up worthy citizens of our state.

Zangilan is ours, Karabakh is Azerbaijan!

Chief of NGO Emin Aliyev

Elçin Quliyev hərbi xidmət zamanı (sağdan üçüncü)

Эльчин Гулиев во время военной службы

(третий справа)

Elchin Guliyev during military service (third from right)

*Dövlət başçısı İlham Əliyev cənabları ,əməkdar məşqçi
altıqat Dünya çempionu Səyavuş Bayramov*

*Президент Ильхам Алиев, заслуженный тренер
шестнадцатикратный чемпион Мира Сейавуш
Байрамов*

*President Ilham Aliyev and Sayavush Bayramov,
honored coach, six-time world champion*

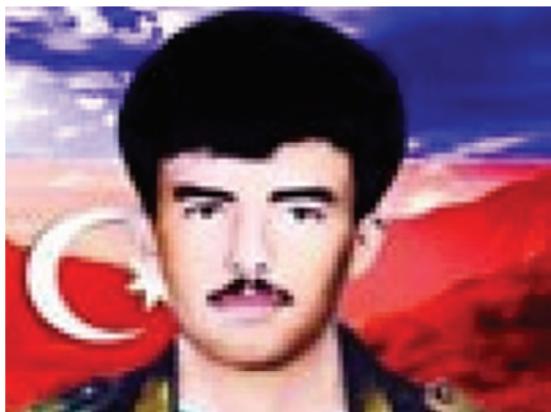
ZƏNGİLƏN
RAYONUNDAN
OLAN AZƏRBAYCANIN
MİLLİ QƏHRƏMANLARI

НАЦИОНАЛЬНЫЕ
ГЕРОИ АЗЕРБАЙДЖАНА
ЗАНГИЛАНСКОГО
РАЙОНА

NATIONAL HEROES OF
AZERBAIJAN FROM
ZANGILAN DISTRICT

*ƏSƏD SOLTAN OĞLU ƏSƏDOV
АСАДОВ АСАД СОЛТАН ОГЛЫ
ASAD SOLTAN OGHLU ASADOV*

ELNUR EYVAZ OĞLU NURIYEV
НУРИЕВ ЭЛЬНУР ЭЙВАЗ ОГЛЫ
ELNUR EYVAZ OGHLU NURIYEV

*Əminə Quliyeva, həyat yoldaşı Abbas Şahməmmədov,
oğlu Rövşən, gəlini Arzu, Elçin Quliyev
müsahibə zamanı.*

*Амина Гулиева, её супруг Аббас Шахмамедов,
сын Ровшан, невестка Арзу. Эльчин Гулиев
во время интервью.*

*Amina Guliyeva, her husband Abbas Shahmammadov,
son Rovshan, daughter-in-law Arzu and Elchin Guliyev-
during the interview*

*Roza Məmmədova nəvələri
Aylan və Aysu ilə müsahibə zamanı.
Мамедова Роза с внучками Айлан и Айсу
во время интервью.
Roza Mammadova with her granddaughters
Aylan and Aysu-during the interview*

*Zəngilan rayon mərkəzi xəstəxanası
Зангиланская районная центральная больница
Zangilan district central hospital*

*Zəngilan şəhəri – 1 saylı orta məktəb
Город Зангилан - средняя школа № 1
Zangilan city - secondary school No.1*

*Zəngilan rayon Böyük Vətən Müharibəsində
həlak olan döyüşçülərin xatırə kompleksi.
Зангиланский район - памятник бойцам,
погибшим в Великой Отечественной войне
Memorial Complex of Soldiers killed
in the Great Patriotic War of Zangilan region.*

*9 may, Zəngilan, Lenin bağı Soltan Vəliyev,
Məhəmməd Heydərov, Əbil Həsənov, Rafiq Heydərov,
İlqar Heydərov, Polad Heydərov, Vüqar Heydərov,
Aydın Heydərov, Elşad Heydərov, Tofiq Heydərov*

*9 мая, сад имени Ленина. Солтан Велиев, Мухаммед
Гейдаров, Абиль Гасанов, Рафик Гейдаров, Ильгар
Гейдаров, Полад Гейдаров, Вугар Гейдаров, Айдын
Гейдаров, Эльшад Гейдаров, Тофик Гейдаров*

May 9, Zangilan, Lenin Garden

*Soltan Valiyev, Mahammad Heydarov, Abil Hasanov,
Rafiq Heydarov, Ilgar Heydarov, Polad Heydarov,
Vugar Heydarov, Aydin Heydarov, Elshad Heydarov,
Tofiq Heydarov*

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

- 1. Azərbaycan SSR. İnzibati ərazi bölgüsü.** Bakı, “Azərnəşr”, 1979.
- 2. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası.** IV cild. Bakı, 1980.
- 3. Qarabağnamələr:** Bakı, “Elm”, 1989.
- 4.A.Kərimli:** Zəngilan şəhidləri. Bakı, “İşıq” nəşriyyatı, 1995.
- 5. T.Köçərli:** Qarabağ. Bakı, 1998.
- 6. N.Tapdıqoğlu:** Zəngilan rayonunun toponimləri. Bakı, 2002.
- 7. X.Məmmədov:** Azərbaycan xalqının milli istiqlal mübarizəsi. Bakı, “Elm”, 2005.
- 8.A.Aslanlı:** Qarabağ problemi. Tarixi, mahiyyəti həll prosesi. Bakı, 2009.
- 9.N.Tapdıqoğlu:** XIX əsrдə ermənilərin Azərbaycana köçürülməsi. Bakı, 2010.
- 10. M.Seyidzadə:** Milli Qəhrəmanlar zirvəsi. Bakı, 2010.
- 11.Şəhidlər:** Bibliografiya. Azərbaycan Milli Kitabxanası, Bakı, 2010.
- 12. S.Cavadlı:** Müqəddəs ruhları sızladan 20 il. Bakı, “Avropa” nəşriyyatı, 2013.
- 13.O.Əliyev, N.Abbasov:** Heydər Əliyev və Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları. Bakı, “Ərgünəş” FM, NPM, 2015.
- 14.N.Tapdıqoğlu:** Ermənistanın Azərbaycana təcavüzünün faciəli nəticələri. Bakı, “Təknur”, 2015.
- 15.İ. Əlili:** Gullə səsindən doğulan kitab. Bakı, 2016

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Азербайджанская ССР. Административно-территориальное деление.Баку, "Азернешр",1979.
2. Азербайджанская Советская Энциклопедия.IV том.Баку,1980.
3. Карабахнамелер: Баку, "Элм", 1989.
4. А.Керимли: Зангиланские шехиды.Баку, изда-тельство "Ишыг".1995.
5. Т. Кочерли: Карабах.Баку, 1998.
6. Н.Тапдыгоглы: Топонимы Зангиланской облас-ти. Баку, 2002.
7. Х.Мамедов: Национально-независимая борьба азербайджанского народа.Баку, "Элм", 2005
8. А.Асланлы:Проблема Карабах.
9. Н.Тапдыгоглы: Переселение армян в Азербай-джан в XIX веке.Баку.2010
10. М.Сеидзаде: Саммит(вершина) национальных героев.Баку.2010
11. Шехиды.Библиография.Азербайджанская Нацио-нальная библиотека. Баку.2010
12. С. Джавадлы: Баку, изательство "Европа"
13. О.Алиев, Н.Аббасов: Гейдар Алиев и Нацио-нальные Герои Азербайджана. Баку. *Ергюнеш* ФМ. НПМ.2015
14. Н.Тапдыгоглы: Трагические последствия агрес-сии Армении против Азербайджана. Баку. *Текнур*. 2015
15. И.Алили..Книга, рожденная из свиста (звука) пуль. Баку.2016

REFERENCES

1. Azerbaijan SSR. Administrative territorial division. Baku, "Azerneshr", 1979.
2. Azerbaijan Soviet Encyclopedia. Volume IV. Baki, 1980.
3. Karabakh letters: Baku, "Elm", 1989.
- 4.A.Kerimli: The martyrs of Zangilan. Baku, "Ishig" publishing house, 1995.
5. T.Kocherli: Karabakh. Baku, 1998.
6. N.Tapdīgoghlu: Toponyms of Zangilan region. Baku, 2002.
7. X.Mammadov: The struggle for national independence of the Azerbaijani people. Baku, "Elm", 2005.
- 8.A.Aslanlı:Karabakh Problem – History, Essence, Solution Process. Baku, 2009.
- 9.N.Tapdīgoghlu: Resettlement of Armenians to Azerbaijan in the XIX century. Baku, 2010.
10. M.Seyidzadeh: National Heroes. Baku, 2010.
- 11.Martyrs: Bibliography. Azerbaijan National Library, Baku, 2010.
12. S.Javadlı: 20 years of mourning for holy spirits. Baku, "Avropa" publishing house, 2013.
- 13.O.Aliyev, N.Abbasov: Heydar Aliyev and National Heroes of Azerbaijan. Baku, "Ergunesh" FM, NPM, 2015.
- 14.N.Tapdigoghlu: Tragic consequences of Armenia's aggression against Azerbaijan. Baku, "Taknur", 2015.
- 15.İ. Alili:A book born of the sound of bullets. Baku, 2016

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

1.Redaktordan:Xilaskarımız-Araz çayı.....	5
2.Yurd həsrətiylə.....	8
3.Zəngilan rayonu (rayon haqqında ümumi məlumat).10	
3.Qarabağ müharibəsi nəticəsində Azərbaycan Respublikasının ermənilər tərəfindən işgal edilən Zəngilan rayonu üzrə dağıdılan yaşayış məntəqələrinin və orada yaşayan əhalinin,eləcə də evlərin siyahısı	22
4.Bəstiçay dövlət təbiət qoruğu.....	25
5.Mincivan qəsəbəsi.....	28
6.Rayonun bəzi tarixi abidələri və maddi-mədəniyyət nümunələri.....	35
7.Qarabağ müharibəsində şəhid və itkin düşən olan zəngilanlılar.....	37
8.Zəngilan rayonundan olan Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları.....	63
9.Əsəd Sultan oğlu Əsədov	64
10.Elnur Eyvaz oğlu Nuriyev	66
11.Zəngilan həsrəti	68
12. Vətən.....	91
13. Zəngilan bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!.....	93
14.İstifadə olunmuş ədəbiyyatın siyahısı	289

СОДЕРЖАНИЕ

1.От редактора: Наш Спаситель-река Араз.....	100
2.Тоска по родине.....	104
3.Зангиланский район.....	107
4.Список зарегистрированных государством историко-культурных памятников в Зангиланской области.....	120
5.Государственный природный заповедник Баситчай.....	124
6.Посёлок Минчиван.....	128
7.Убитые в карабахской войне и без вести пропавшие зангиланцы.....	130
8.Национальные герои Азербайджана Зангиланского района.....	155
9.Асад Асадов Султан оглы	156
10.Эльнур Эйваз оглы Нуриев.....	158
11.Тоска по Зангилану.....	160
12.Родина.....	181
13.Зангилан наш, Карабах – Азербайджан!.....	183
14.Список использованной литературы.....	290

CONTENTS

1.From the editor: Our Savior – Araz river.....	189
2.Homesickness in tears.....	192
3.Zangilan district (general information about the district).....	194
4.The list of settlements and houses destroyed in Zangilan regionof the Republic of Azerbaijan occupied by armenians as a result of Karabakh war.....	207
5.Bastichay State Nature Reserve	211
6.Minjivan settlement.....	214
7.Some historical monuments and material-cultural samples of the region.....	216
8.The people of Zangilan who were killed and missing in the Karabakh war	218
9.National Heroes of Azerbaijan from Zangilan region.....	242
10.Asad Sultan oghlu Asadov.....	243
11.Elnur Eyvaz oghlu Nuriyev	245
Longing for Zangilan.....	247
Motherland.....	270
Zangilan ia ours, Karabakh is Azerbaijan.....	272
References.....	291

. İRADƏ ƏLİLİ, NAZİM TAPDİQOĞLU
Ирада Алили, Назим Тапдыгоглы
Irada Alili, Nazim Tapdigoglu

BİR DAMLA GÖZ YAŞINDA
TORPAQ HƏSRƏTİ
В КАПЛЕ СЛЕЗЫ ТОСКА
ПО ЗЕМЛЕ
HOMESICKNESS IN
A TEARDROP

Yıgilmağa verilmiştir: 10 dekabr 2020-ci il.
Çapa imzalanmıştır: 26 may 2021-ci il.
“LƏMAN NƏŞRİYYAT POLİQRAFIYA”
çap olunmuşdur
Tiraj: 300

Напечатано: 10 декабря 2020 г.
Подписано на издательство: 26 мая 2021 г.
Полиграфическое издательство Leman
Издано:
Тираж: 300

Submitted for collection: December 10, 2020.
Signed for printing: May 26, 2021.
Published in “LAMAN PUBLISHING POLYGRAPHY” LLC
Print run: 300

A standard one-dimensional barcode is positioned in the lower-left corner of the image. It consists of vertical black lines of varying widths on a white background.

9 789952 376777